

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
DOĞU DİLLERİ VE EDEBİYATLARI ANABİLİM DALI
FARS DİLİ VE EDEBİYATI BİLİM DALI

DOKTORA TEZİ

YENİ FARŞA VE ZAZACA ARASINDAKİ
ORTAK SÖZCÜKLER ETİMOLOJİSİ

NIHAT DEĞİRMENCİ

2502120057

TEZ DANIŞMANI

YRD. DOÇ. DR. GÜLLER NUHOĞLU

İSTANBUL 2017

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

DOKTORA
TEZ ONAYI

ÖĞRENCİNİN;

Adı ve Soyadı : Nihat DEĞİRMENCI Numarası : 2502120057
Anabilim Dalı / Anasanat Dalı / Programı : Fars Dili Ve Edebiyatı / Doktora Danışmanı : Yrd.Doç.Dr.Güller NUHOĞLU
Tez Savunma Tarihi : 17.10.2017 Saati : 14:00
Tez Başlığı : "Yeni Farsça ve Zazaca Arasındaki Ortak Sözcükler Etimolojisi"

TEZ SAVUNMA SINAVI, İÜ Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliği'nin 50. Maddesi uyarınca yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin KABULÜNE OYBİRLİĞİ / OYÇOKLUĞUYLA karar verilmiştir.

JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATI (KABUL / RED / DÜZELTME)
1-Prof.Dr.Ali GÜZELYÜZ		Kabul
2-Prof.Dr.Mustafa ÇİÇEKLER		Kabul
3-Doç.Dr.Mohammad Hassan Hassanzadeh NIRI		Kabul
4-Yrd.Doç.Dr.Güller NUHOĞLU		Kabul
5-Yrd.Doç.Dr.Ümran AY		Kabul

YEDEK JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATI (KABUL / RED / DÜZELTME)
1-Prof.Dr.Mehmet ATALAY		
2-Prof.Dr.Mustafa KAÇAR		

ÖZ

**YENİ FARŞÇA VE ZAZACA ARASINDAKİ ORTAK
SÖZCÜKLER ETİMOLOJİSİ**

NİHAT DEĞİRMENCİ

Bu çalışmada Farşça ve Zazaca dilleri arasındaki aynı kökene sahip olan sözcükler incelenmiştir. Sözcüklerin eski İran dilleri, orta İran dilleri ve bazı Farşça lehçelerindeki anlamları araştırılmış, anlam ve ses değişimi açısından incelenmiştir.

Ayrıca Farşça ve Zazaca arasındaki bazı gramer benzerlikleri de bu ortak sözcükler listesine eklenmiştir. Farşça ve Zazaca arasında ortak olan, Modern Farşçada kullanılmayan fakat klasik Farşça metinlerde kullanılan sözcükler belirlenmiştir.

Anahtar kelimeler; Farşça, Zazaca, İran dilleri,

ABSTRACT

ETYMOLOGY OF COGNITIVE WORDS BETWEEN NEW PERSIAN AND ZAZAKI

NIHAT DEĞİRMENCİ

In this study, the words having the same root between Persian and Zaza languages were examined. The meanings of the words in ancient Iranian dialects, middle Iranian dialects and some Persian dialects have been researched and analyzed in terms of meaning and voice exchange.

In addition, some grammatical similarities between Persian and Zaza language have been added to this list of cognitive words. The words cognitive to Persian and Zaza language, which are not used in Modern Persian but used in classical Persian texts, have been identified

Keywords; Persian, Zaza languages, Persian languages

ÖNSÖZ

Bu çalışmada ikisi de batı İranî dillerden olan Farsça ve Zazaca arasındaki ilişki sözcük bazında incelenmiştir. Çalışma biri giriş bölümü olmak üzere dört bölümden oluşmaktadır.

Giriş bölümünde Farsça, Zazaca ve bu çalışma çerçevesinde incelenen sözcüklerin tarihsel değişimleri için esas alınan diğer İranî diller hakkında bilgi verilmiştir.

Birinci bölümde ortak kökene sahip sözcükler özellikle eski dönem İran dillerinden olan Eski Farsça ve Avesta dili ve orta dönem İran dillerinden Orta Farsça ve Partça dillerinden faydalanılarak incelenmiştir. Sözcüklerdeki anlam değişimleri, farklı varyasyonlar ve ses değişimleri açıklanmıştır. Ayrıca Farsça'nın lehçelerinden de faydalanılmıştır. Bu bölümde bazı gramer benzerlikleri de incelenmiştir. Madde başlıkları alfabetik olarak dizilmiştir.

Farsça ve Zazaca arasında ortak kökenli sözcüklerden bir kısmı günümüz Farsçasında artık kullanılmamaktadır fakat Farsça klasik metinlerde kullanılmıştır. İkinci bölümde bu kelimeler belirlenmiştir. Özellikle klasik Fars şiirinden örnekler verilerek bu sözcükler incelenmiştir.

Üçüncü bölümde ortak sözcükler esas alınarak Farsça ve Zazaca arasındaki ses değişimleri incelenmiştir. Ses değişimleri sesin pozisyonuna göre incelenmiş ve bu şekilde sınıflandırılarak araştırılmıştır.

Sonuç bölümünde Farsça ve Zazaca arasındaki farklılıklar belirlenmiş ve Zazacanın İran dilleri sınıfındaki yeri bağlamında özellikle Orta Farsça (Pehlevi) ve Partça ile benzer ve farkları ortaya konmuştur. Bu amaçla üçüncü bölümdeki ses değişimlerinden faydalanılmıştır.

Danışman hocam Yrd. Doç. Dr. Güller Nuhoglu, tez izleme komitesi üyesi Prof. Dr. Ali Güzelyüz ve Doç. Dr. Mohammad Hassan Hassanzadeh Niri'ye çalışma sırasındaki yardımlarından dolayı, Prof. Dr. Mehmet Atalay'a kaynaklarını paylaştığı için teşekkür ederim.

Çalışma boyunca yol gösteren ve yüksek lisans tez danışmanım da olan Prof. Dr. Mustafa Çiçekler'e, bu çalışma vesilesiyle tanıştığım, yardımlarını esirgemeyen Yrd. Doç. Dr. Hakan Aydemir ve Arş. Gör. Öznur Dişçi'ye şükranlarımı sunuyorum.

İÇİNDEKİLER

ÖZ.....	iii
ABSTRACT.....	iv
ÖNSÖZ.....	v
İÇİNDEKİLER	vii
HARİTALAR LİSTESİ.....	xi
TABLolar LİSTESİ.....	xii
KISALTMALAR LİSTESİ.....	xiii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

FARŞÇA VE ZAZACA ARASINDAKİ ORTAK KÖKENLİ SÖZCÜKLER

1.1. a.....	9
1.2. ā.....	17
1.3. b.....	28
1.4. č.....	38
1.5. d.....	43
1.6. e.....	54
1.7. g.....	56
1.8. h.....	64
1.9. ī	69
1.10. ĵ	71
1.11. k.....	74
1.12. l	83
1.13. m	84
1.14. n.....	94
1.15. p.....	100
1.16. q.....	114
1.17. r	115
1.18. s.....	120
1.19. š.....	126
1.20. t	132

1.21. u.....	140
1.22. ū.....	142
1.23. v.....	143
1.24. w.....	152
1.25. x.....	158
1.26. y.....	158
1.27. z.....	158

İKİNCİ BÖLÜM

KLASİK FARŞÇA METİNLERDE KULLANILAN FAKAT MODERN FARŞÇADA KULLANILMAYAN VE ZAZACA İLE ORTAK KÖKENLİ OLAN SÖZCÜKLER

2.1. آذر.....	163
2.2. ستردن.....	165
2.3. برز.....	166
2.4. بشن.....	167
2.5. چچو.....	167
2.6. دار.....	168
2.7. نمازدست.....	168
2.8. دوسیدن.....	169
2.9. گران.....	169
2.10. گوز.....	171
2.11. ارس.....	171
2.12. انگین.....	171
2.13. کشف.....	173
2.14. م.....	174
2.15. میز.....	175
2.16. مانستن.....	176
2.17. پار.....	177
2.18. پارسه.....	178
2.19. پیرار.....	179
2.20. سختن.....	179
2.21. آشامیدن.....	180
2.22. شدن.....	181
2.23. تافتن.....	182
2.24. انباز.....	184

2.25. بېر-هوير.....	185
2.26. وى.....	186
2.27. زور.....	186

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

FARŞA VE ZAZACA ARASINDAKİ SES DEĞİŞİMİNİN KARŞILAŞTIRILMASI

3.1. /r/>/l / Ses Değişimi	188
3.2. Diftong	191
3.2.1. ue Diftongu	191
3.2.2. ua Diftongu	192
3.2.3. ui Diftongu	192
3.2.4. ia Diftongu	193
3.2.5. ie Diftongu	193
3.2.6. uā Diftongu	193
3.2.7. iā Diftongu	194
3.2.8. iu Diftongu	194
3.2.9. Diftong Kaynakları.....	194
3.3. Göçüşme	196
3.4. Ünlü Düşmesi.....	197
3.4.1. Söz Başında Ünlü Düşmesi.....	197
3.4.2. Söz Sonunda Ünlü Düşmesi.....	197
3.5. Ünsüz Türemesi	197
3.5.1. Söz başında /h/ sesi türemesi	197
3.5.2. Söz içinde /n/ sesi türemesi	198
3.6. Ünlü Türemesi	198
3.6.1. Söz başında ünlü türemesi.....	198
3.6.2. Söz içinde ünlü türemesi	199
3.7. Söz Sonundaki Ses Değişimleri	200
3.7.1. Söz sonundaki /d/ sesinin değişimi	200
3.7.2. Söz sonundaki /b/ ve /p/ değişimi	201
3.7.3. Söz sonundaki γ değişimi.....	202
3.7.4. Söz sonundaki /h/ sesinin değişimi	202
3.7.5. Söz sonundaki /k/ sesinin değişimi	203
3.7.6. Söz sonundaki /x/ sesinin değişimi	204
3.7.7. Söz sonundaki /v/ sesinin değişimi	204

3.8. Söz İçindeki Ses Değişimleri	205
3.8.1. Söz içindeki /g/ sesinin düşmesi	205
3.8.2. Söz içindeki /b/ sesinin değişimi.....	205
3.8.3. Söz içindeki /h/ sesinin değişimi.....	206
3.8.4. Söz içindeki /d/, /ð/, /t/ seslerinin değişimi	207
3.8.5. Söz içindeki /y/ sesinin değişmesi	209
3.8.6. Söz içindeki /z/ sesinin değişmesi.....	209
3.9. Söz Başındaki Ses Değişimleri	210
3.9.1. Söz başındaki /xš/ sesinin değişmesi	210
3.9.2. Söz başındaki /xv/ sesinin değişmesi	210
3.9.3. Söz başındaki /x/ sesinin değişmesi	211
3.9.4. Söz başındaki /v/, /w/ seslerinin değişmesi.....	212
3.9.5. Söz başındaki /z/ sesinin değişmesi	214
SONUÇ.....	215
KAYNAKÇA	218
ÖZGEÇMİŞ.....	224

HARİTALAR LİSTESİ

Harita 1: Hint-Avrupa Dilleri Coğrafyası	1
Harita 2: Hint-İran Dilleri Coğrafyası.....	2
Harita 3: Zazacanın Konuşulduğu Bölge	6

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1: r>l Değişim Listesi	188
Tablo 2: r>l Değişim Listesi (Zazacada Aynı Kalan, Farsçada Değişen).....	189
Tablo 3: r>l Değişimi (Zazacada Değişen, Farsçada Aynı Kalan)	189
Tablo 4: r>l Değişimi (Zazacada ve Farsçada değişen).....	190
Tablo 5: r>l Değişimi (Genel).....	190
Tablo 6:ue Diftong Listesi.....	191
Tablo 7: ua Diftong Listesi	192
Tablo 8: ui Diftong Listesi	192
Tablo 9:ia Diftong Listesi	193
Tablo 10: ie Diftong Listesi	193
Tablo 11: uā Diftong Listesi	194
Tablo 12: iā Diftong Listesi	194
Tablo 13: iu Diftong Listesi	194
Tablo 14: Söz Sonu Ünsüz Düşmesinden Kaynaklanan Diftong Listesi.....	194
Tablo 15: Söz İçinde Ünsüz Düşmesinden Kaynaklanan Diftong Listesi	195
Tablo 16: Ses Karşılığında Kaynaklanan Diftong Listesi.....	195
Tablo 17: Göçüşme Listesi	196
Tablo 18: Söz Başında Düşen Ünlü Listesi.....	197
Tablo 19: Söz Sonunda Düşen Ünlü Listesi	197
Tablo 20: Söz başında /h/ Türemesi.....	198
Tablo 21: Söz İçinde /n/ Türemesi	198
Tablo 22: Söz Başında Ünlü Türemesi	199
Tablo 23: Söz İçinde Ünlü Türemesi	199
Tablo 24: Söz Sonunda /d/ değişimi	200
Tablo 25: Söz Sonunda /b/, /p/ Değişimi	201
Tablo 26: Söz Sonunda /γ/ Değişimi.....	202
Tablo 27: Söz Sonunda /h/ Değişimi	202
Tablo 28: Söz Sonunda /k/ Değişimi	203
Tablo 29: Söz Sonunda /x/ Değişimi	204
Tablo 30: Söz Sonunda /v/ Değişimi	205
Tablo 31: Söz İçinde /g/ Değişimi	205
Tablo 32: Söz İçinde /b/ Değişimi	205
Tablo 33: Söz İçinde /h/ Değişimi	206
Tablo 34: Söz İçinde /d/, /δ/, /t/ Değişimi	207
Tablo 35: Söz İçinde /y/ Değişimi	209
Tablo 36: Söz İçinde /z/ Değişimi.....	209
Tablo 37: Söz başında /xš/ Değişimi.....	210
Tablo 38: Söz başında /xv/ Değişimi	210
Tablo 39: Söz Başında /x/ Değişimi.....	211
Tablo 40: Söz başında /v/, /w/ Değişimi	212
Tablo 41: Söz başında v>g Değişimi	213
Tablo 42: Söz başında /z/ Değişimi	214

KISALTMALAR LİSTESİ

a.e.	: Aynı eser
Av.	: Avestaca
bk.	: Bakınız
c.	: Cilt
çev.	: Çeviren
EF.	: Eski Farsça
F.	: Farsça
haz.	: Hazırlayan
MÖ.	: Milattan Önce
MS.	: Milattan Sonra
OF.	: Orta Farsça, Pehleviçe, Sasani Pehlevicesi
ö.	: Ölüm yılı
P.	: Partça, Eşkani Pehlevicesi
s.	: Sayfa numarası
T.	: Türkçe
yy.	: Yüzyıl
Z.	: Zazaca

GİRİŞ

Günümüzde dünyada konuşulan dillerin sayıları hakkında kesin bir bilgi yoktur. Öyle ki bu sayı 3 ile 7 bin arasında değişiklik göstermektedir. Bu dillerin bazıları anlam ve yapıları bakımında benzerlik göstermektedir ve bu benzerlikler esas alınarak diller sınıflandırılmıştır.¹

Diller kaynaklarına ve yapılarına göre sınıflandırılmaktadır.² Bir ana dilden türeyip zaman içinde değişikliğe uğrayarak farklı diller oluşturan akraba diller sınıflandırılmıştır. Bu kaynağına göre dil sınıflandırmasıdır. Buna göre diller; Hint-Avrupa dilleri, Ural-Altay dilleri, Hami-Sami dilleri, Kafkas dilleri gibi sınıflandırılmıştır. Bask dili gibi bir dil ailesine dâhil edilmeyen diller de vardır.³

Diğer bir sınıflandırma şekli ise dilleri biçimlere göre sınıflandırmaktır. Bu sınıflamaya göre diller sözcüklerin ek almadığı ve çekime uğramadığı Çince, Vietnam dili ve bazı Afrika dillerinin oluşturduğu yalınlayan diller gurubu, sözcüğe ekleme yapılarak yeni anlam oluşturan bağlantılı diller gurubu ve çekim sırasında kök sözcüğün değişikliğe uğradığı bükümlü diller gurubu şeklinde sınıflandırılır.⁴

Kelt, German, Roman, Baltık-Slav, Yunan, Arnavutça ve Ermenice dilleri Hint-Avrupa dillerini oluşturur.⁵

Harita 1: Hint-Avrupa Dilleri Coğrafyası⁶

¹ Steven Roger Fischer, **Dilin Tarihi**, çev. Muhtesim Güvenç, İstanbul, İş Bankası Yayınları, s.52.

² Kaken Ahanov, **Dil Biliminin Esasları**, çev. Murat Ceritoğlu, Ankara, TDK Yayınları, 2008, s.446.

³ Doğan, Aksan, **Her Yönüyle Dil**, Ankara, TDK yayınları, 1995, s.102.

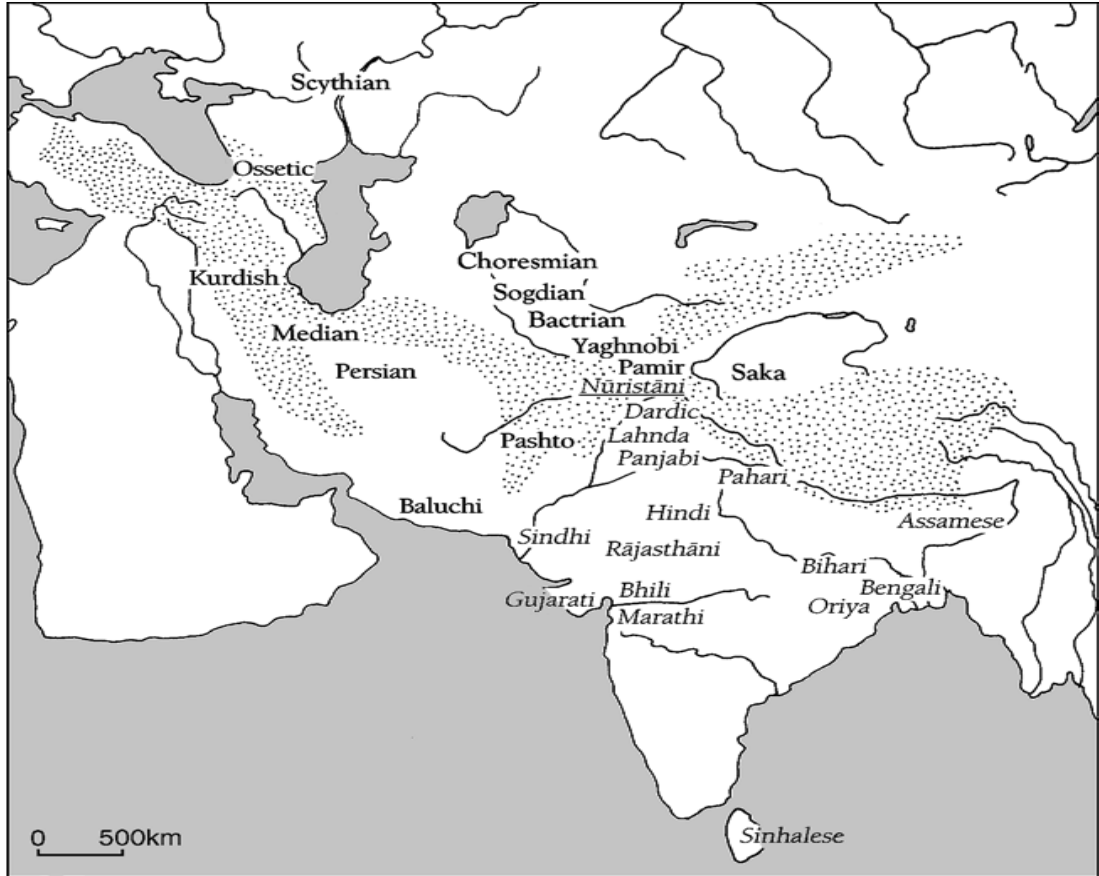
⁴ A.e., s.106-107.

⁵ Fischer, **Dilin Tarihi**, s.77.

⁶ J. P. Mallory and D. Q. Adams, **The Oxford Introduction to Proto-Indo-European and the Proto-Indo-European World**, New York, Oxford, 2006, s.9.

Hint-Avrupa Dilleri alt guruplara ayrılmıştır. İran Dilleri de bu guruplardan biridir. İran Dilleri batıda Türkiye, Doğuda Çin sınırına kadar olan bölgede konuşulan dilleri kapsar. Kuzeyde Rusya'dan Güneyde Fars körfezine kadar olan geniş bir bölgede bu diller topluluğuna ait diller konuşulmaktadır. Farsça ve Zazacayı da kapsayan İran Dilleri geleneksel olarak Batı İran Dilleri ve Doğu İran Dilleri olarak iki guruba ayrılmıştır. Her iki dil bu gurubun batı koluna aittir. Zazaca Kuzeybatı İran Dilleri gurubunda Farsça ise Güneybatı İran Dilleri gurubundadır.

Harita 2: Hint-İran Dilleri Coğrafyası⁷

İran Dilleri tarihsel olarak üç döneme ayrılır. Eski Dönem İran Dilleri, Orta Dönem İran Dilleri ve Yeni Dönem İran Dilleri.⁸

Avesta dili Doğu İran Dillerinden biridir, bu dil ile yazılı tek eser Avesta'dır. İki lehçesi vardır; "Gah"lardaki lehçe ve diğer bölümlerdeki lehçe. "Gah"ların lehçesi

⁷ Mallory, Adams, **The Oxford Introduction to Proto-Indo-European and the Proto-Indo-European World**, s.32

⁸ Ahmed Tafazzoli, **Tarih ve Edebiyat-e İran Piş Ez İslam**, Tahran, Sohen, 1378, s.11

diğer bölümlere göre daha eskidir. Bu bölümler M.S 3.yy'da yazılan kısımlardır. Günümüzdeki Avesta, Sasani dönemindeki Avesta'nın üçte biridir.⁹

Eski Farsça, Çivi Alfabeti ile yazılan Batı İran dilidir. Bu alfabe 1. Daryuş'un emri ile oluşturulmuştur. Eski Fars alfabesi, Akad alfabesinden o da Sümer alfabesinden yararlanmıştır. Alfabede 36 harf, 2 kelime ayırıcı ve sayılar için işaretler bulunmaktadır. Heceli alfabedir, soldan sağa yazılır ve her harften sonra nokta bulunur. Bu alfabe Hahamenişlerden sonra kullanılmamıştır. On dokuzuncu yüzyıl başlarında okunabilmiştir.¹⁰

Bu dil ile yazılan eserler; kitabeler ve metinler olmak üzere iki grupta sınıflandırılmıştır. Eski Farsçadan günümüze ulaşan en önemli belge Daryûş yazıtı (Behîstûn) Daryuşun (M.Ö 549-548) hükümdarlığının ilk yılında yaptığı savaşlar ve zaferlerinin anlatımını kapsar.¹¹

Orta Dönem İran Dilleri, M.Ö 331 yılında Hahameniş padişahı 3.Daryuş'un öldürülmesinden, M.S 867 yılında Yakup Leys Safari'nin saltanatına kadar olan dönemde kullanılan dillerdir. Bu diller, Doğu İran dilleri ve Batı İran Dilleri olmak üzere ikiye ayrılmıştır. Doğu İran Dilleri, Eski Farsçanın özelliklerini daha çok taşır. Batı İran Dillerin alfabesi Arami alfabesinden alınmıştır. Aramiler M.Ö 6. yüzyılda Keldaniler devletini kurmuştur. Büyük Kuroş, M.Ö 539 yılında bu devleti yıktı. M.Ö 6.-7. yüzyıllarda Aramice Ortadoğu'da hakim dil haline gelmiştir. Hahamenişler Aramiceyi tüm hükümlerlikleri boyunca resmi dil olarak kullanmışlardır. Doğu İran Dilleri; Belh, Soğd, Harezmi ve Saka dilleridir. Eşkani Pehlevicesi (Partça) ve Sasani Pehlevicesi (Orta Farsça) ise Batı İran dillerindendir.¹²

Eşkaniler M.Ö 247 ve M.S 224 yılları arasında hükümlerlik yapmıştır. Partça, Horasan, Mazenderan ve günümüz Türkmenistan'ının güney bölgesini kapsayan coğrafyada konuşulan dildir. Bu dildeki metinler üç alfabe ile yazılmıştır.¹³

⁹ Muhsin Ebu'l Kasım-i, *Râhnomâ-yı Zebânâ-yı Bâstâni-yi İran*, Tahran, Samt, 1392, c.1, s.5

¹⁰ *A.e.*, c.1, s.70

¹¹ Selman Aliyârî Babolhânî, *Ketîbe-yi Dâryûş-u Bozorg Der Bîsotûn*, Tahran, Merkez, 1394, s.5-6

¹² Ebu'l Kasım-i, *Râhnomâ-yı Zebânâ-yı Bâstâni-yi İran*, c.1, s.121-122

¹³ *A.e.*, c.1, s.124

Eşkaniler Yunan kültürünün etkisinde kalmışlardır öyle ki paraların üzerine “Yunan Dostları” damgasını işlemişlerdir.¹⁴

Eşkani Pehlevicesi alfabesi ile yazılan metinler; Nesa Çömlekleri (M.Ö birinci yüzyıla ait), Avraman belgeleri (M.Ö 88 yılına ait), 5. Ordovan (saltanat dönemi 213-224) yazıtı, Sasani padişahlarının yazıtları; bu yazıtların bazıları Yunanca tercümeleri ile beraber yazılmıştır. Bunlar; Birinci Erdeşir (Saltanat dönemi 224-241), Birinci Şapur (Saltanat dönemi 241-272), Hormoz (Saltanat dönemi 272-273), Nersi (Saltanat dönemi 293-302) ve Dura şehri kitabeleridir.

Orta Farsça alfabesi ile yazılan metinler; Geştasp ve Ercasp arasındaki din savaşlarını konu alan Yadigar-e Zeriran ile Asurik ağacının bir keçi ile konuşmasını içeren Direht-e Asurik gibi eserlerdir. Mani alfabesi ile yazılan metinler yirminci yüzyıl başlarında Çin Türkistanı’ndaki Turfan bölgesinde bulunmuş olan Mani dini hakkındaki kitaplardır. Bundan dolayı bu eserlerin diline Pehlevi-yi Eşkani-yi Manu-yi ya da Pehlevi-yi Eşkani-yi Turfani denilmektedir.¹⁵

Orta Farsça, Eski Farsça’nın devamıdır. Bu dile Pehlevice ya da Sasani Pehlevicesi de denir. Bu dilden tezde Orta Farsça olarak bahsedilecektir. Pehlevice, Sasanilerin resmi dili olarak kullanılmıştır. Bu dilden dört tür eser dört farklı alfabe ile yazılmışlardır.

Sasani padişahları ve ile gelenlerinin yazıtları genellikle Eşkani Pehlevicesi ve Yunancaları ile birlikte yazılmışlardır. Bu yazıtlardan bazıları; Birinci Erdeşir, Birinci Şapur, Birinci Yazdgerd ve Beşinci Behram yazıtlarıdır. Bu yazıtların alfabesi sağdan sola yazılmıştır ve harfler birbirinden ayrıdır. Arami alfabesinden faydalanılmış ve Hezvariş kullanılmıştır. İran Hıristiyanları Sasaniler döneminde Orta Farsça ile dini kitaplar yazmış ve dini kitaplarını Orta Farsçaya tercüme etmişlerdir. Daha çok altıncı yüzyıla ait olan bu kitapların yazımı sekizinci yüzyılda

¹⁴ Hasan Rızâî Bağdîdî, **Râhnomâ-yı Zebân-ı Pârtî**, Tahran, Kaknüs, 1394, s.14-15

¹⁵ Ebu’l Kasım-i, **Râhnomâ-yı Zebânâ-yı Bâstâni-yi İran**, c.1, s.125

olmuştur. Sağdan sola doğru yazılmıştır, alfabesi yazıtların alfabesi ile Zerdüştî metinlerin alfabesinin birleşimidir ve Hozvariş içermektedir.¹⁶

Orta Farsça ile yazılan Zerdüşt metinleri üç ana grupta sınıflandırılmıştır; Birinci grup Avesta'nın Orta Farsçaya tercümelerini içermektedir. Avesta'nın tercüme ve tefsirlerini içeren bu metinlere Zand denmiştir. İkinci gruptaki eserler dini metinlerdir. Bunlar; Dinkerd, Nameha-ye Menuçehr, Ardavirafname, Rivayat-ı Pehlevi ve Mah-e Fer verdin gibi eserlerdir. Üçüncü grupta ise dini olmayan eserler vardır; Karname-yı Erdeşir Babekan, Husrev Kubadyan ve Ridek vb. üçüncü grup olarak Turfan metinleridir. Zerdüşt Alfabesi ile yazılan Orta Farsça metinlerine Pazend denmektedir. Bu şekilde yazım İslamın ilk dönemlerinde başlamış ve hicri sekizinci yüzyıla kadar devam etmiştir. Camasbname, Minevi-yi Hired ve Enderz Bozorgmihr gibi eserler bu şekilde yazılmıştır.¹⁷

Yeni İran Dilleri; İran, Afganistan, Tacikistan, Rusya, Irak ve Türkiye gibi ülkelerde konuşulan birçok dili kapsamaktadır.¹⁸ Farsça Safârî hükümdarı Yakup Leys Safârî zamanında resmi dil oldu. Eski Farsçanın ve Orta Farsçanın devamıdır.¹⁹ Samaniler, Gazneliler ve Selçuklular döneminde gelişmiş ve Anadolu topraklarından Hindistan'a kadar geniş bir coğrafyada etkili olmuştur. İran, Afganistan, Tacikistan ve Pakistan'ın bir kısmında konuşulmaktadır.

Zazaca, Farsça gibi Yeni İran Dilleri ailesinin batı gurubuna ait dillerden biridir. Sadece Türkiyede konuşulan bir dildir Zazaca. Elazığ, Bingöl, Tunceli, Urfa, Diyarbakır, Muş ve Erzincan'da konuşulmaktadır.

Bîsotûn yazıtlarının 19. sütununda Zazana kelimesi geçmektedir: "...Babile henüz varmamıştım ki burada Zazana şehri/ülkesi vardı..."²⁰ Bu sütunda geçen Zazana'nın, Zazaların yaşadığı yer anlamına geldiği ve günümüzde Zazaların yaşadığı bölgeyi

¹⁶ Ebu'l Kasım-i, **Râhnomâ-yı Zebânâ-yı Bâstâni-yi İran**, Tahran, Samt, 1392, c.1, s.163

¹⁷ **A.e.**, c.1, s.167

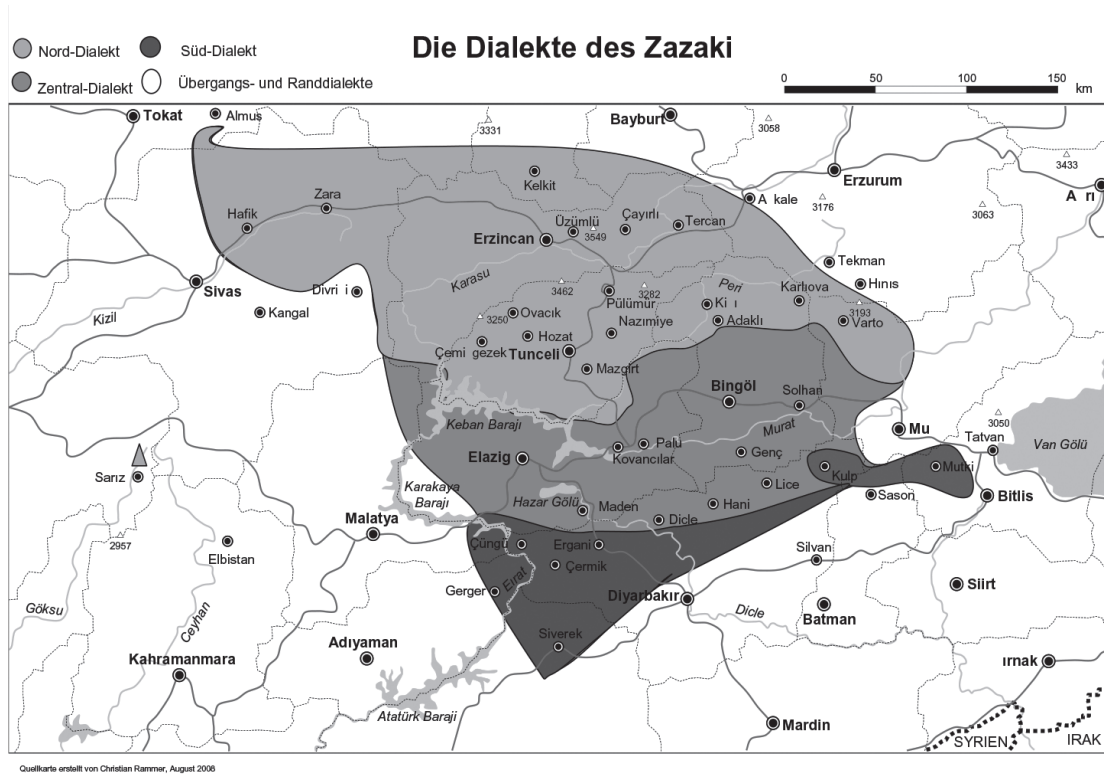
¹⁸ Gernot Windhufur, "Yeni İran Dilleri", **Compendium Linguarum Iranicarum**, çev. Hasan Rızayi Bağbidi, Tahran, Kaknüs, 1393, c.2, s.409

¹⁹ Muhsin Ebu'l Kâsımî, **Târîh-i Zeban-e Fârsî**, Tahran, Samt, 1393, s.213

²⁰ Rudiger Schmitt, **The Bisitun Inscriptions of Darius the Great**, Londra, School of Oriental and African Studies, 1991, s.54

kastettiği iddia edilmektedir.²¹ Bu iddiaya göre Zazana, Zazaların şu anda da yaşadıkları bölgenin o zaman kullanılan adı idi.

Harita 3: Zazacanın Konuşulduğu Bölge²²

Zazaca ilgili olarak bilimsel çalışma yapan ilk akademisyenlerden biri Peter İvanovic Lerch'dir. Lerch'in eserinin Almanca baskısının ikinci cildinin 191-214.cü sayfaları arasındaki bölüm Zazaca sözcükler ve Almanca karşılıklarını içermektedir.²³ İlk cildinde ise Kürtçe ve Zazaca metinler yer almaktadır. Buradaki Zazaca metinler üç hikâye, bir olay anlatımı ve bir diyalogdan oluşmaktadır.²⁴

Zazaca olarak yazılmış ilk kitap ise 1899 yılında Diyarbakırda 'Mevlid-i Nebi-yi Kureyşan' adıyla basılan Ahmed-i Hasi'nin mevlid kitabıdır. Osmanlı alfabesi ile

²¹ Yaşar Aratemür, Arkaik Kaynaklardan Modern Kaynaklara Zazaca ve Zazalar, **I. Uluslararası Zaza Dili Sempozyumu**, Bingöl, Bingöl Üniversitesi Yay., 2012, s.228

²² Mesut Keskin, "Zaza Dili", **Bingöl Üniversitesi Yaşayan Diller Enstitüsü Dergisi**, Yıl:1, Cilt:1, Sayı:1, Ocak 2015, ss. 93-114

²³ Peter Lerch, **Forschungen über die Kurden und die Iranischen Nordchaldaer**, St Petersburg, Rusya Bilimler Akademisi, 1857, s.191

²⁴ Mehmet Aslanoğulları, **Lerch'in Zazaki Derlemelerinin Çevrim Yazımı ve Türlerine Göre Sözcüklerin Tahlili**, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Bingöl Üniversitesi Yaşayan Diller Enstitüsü, 2014

yazılan bu kitap Roşan Lezgin tarafından transkrip edilip 2013 yılında asıl ile beraber basılmıştır.²⁵

Çalışmanın ortak kökenli sözcüklerini tespit etmek için Hasan Enveri'nin Sohen yayınları tarafından basılan sekiz ciltlik sözlüğü tarandı. Vate çalışma gurubunun “Kırmancca (Zazaca)-Türkçe Sözlük”, Harun Turgut'un “Zazaca-Türkçe Sözlük”, Mehmet Aydar'ın, “Zazaca-Türkçe Sözlük” ve Malmisanij'in “Zazaca-Türkçe Sözlük” gibi eserlerin yardımı ile ortak kökenli sözcüklerin sayıları arttırıldı. Çoğu Arapça kökenli, sayıları oldukça fazla olan ve kökleri İran Dillerine dayanmayan sözcükler değerlendirme dışında bırakıldı.

Bu sözcüklerdeki ses ve anlam değişikliklerini tespit etmek için Avesta, Eski Farsça, Partça ve Orta Farsça karşılıkları belirlendi.

Bu amaçla Avesta için Hans Reichelt'in “Avesta Reader Texts, Notes, Glossary and Index”, İhsan Behramî'nin “Ferheng-e Vajename-yi Avesta”, Christian Bartholomae'nun “Altiranisches Worterbuch” ve Hoshengji Jamaspji ile Martin Haug'un “An Old Zand-Pahlavi Glossary”;

Eski Farsça için Roland G. Kent'in “Old Persian Grammar Texts Lexicon” Paul Horn'un “Grundriss Der Neupersischen Etymologie” Hasan Rızai Bağbidi'nin “Vajename-yi Mevzui-yi Bastani-yi İran” ve Wilhelm Brandenstein ile Manfred Mayrhofer'in “Handbuch Des Altpersischen”;

Orta Farsça ve Partça için Behram Ferruhveşi'nin “Farheng-e Zeban-e Pahlevi”, D.N MacKenzie'nin “A Concise Pahlavi Dictionary”, Desmond Durkin-Meisterer'nin “Dictionary of Manichaean Middle Persian and Parthian”, Hennrik Samuel Nyberg'in “A Manual of Pahlavi”, Mary Boyce'un “A Worf-List Of Manichean Middle Persian and Parthian” W. Henning'in “ A List of Middle-Persian and Parthian Words”, Yedullah Mensuri'nin “Ferheng-e Zeban-e Pehlevi” ve W. Henning'in “ A List of Middle-Persian and Parthian Words” eserleri;

²⁵ Roşan Lezgîn, **Mevlidê Kirdî**, İstanbul, Nûbihar, 2013, s.7

Ayrıca Yedullah Mansuri'nin "Ferheng-e Zeban-e Rişêşinahti-ye Ef'al-e Farsî-ye Miyane", Muhammed Hasandust'un "Ferheng-e Rişêşenahti-ye Zeban-e Farsi, Muhsin Ebu'l Kasîmi'nin "Fi'lha-yî Farsi-yî Derî", Paul Horn'un "Grundriss Der Neupersischen Etymologie" Yedullah Mansuri' "Ferheng-e Zeban-e Rişêşinahti-ye Ef'âl-e Fârsî-ye Miyâne" gibi etimolojik sözlüklerden, faydalanıldı. Farsçanın bazı lehçeleri Zazacaya benzer ses değışiklikleri göstermiştir. Çalışmada bu lehçelerden de faydalanıldı.

Sözcükler İran araştırmalarında kullanılan transkripsiyon karşılıkları ile yazıldı. Ses değışikliklerinin açıkça görülmesi amacıyla Zazaca sözcükler de bu sistem ile yazıldı. Kaynak olarak kullanılan Farsça eserlerin tarihleri olarak kitap üzerindeki baskı tarihleri alındı.

BİRİNCİ BÖLÜM

FARŞÇA VE ZAZACA ARASINDAKİ ORTAK KÖKENLİ SÖZCÜKLER

Bu bölümde Farsça ve Zazaca arasındaki ortak kökenli sözcüklerdeki ses ve anlam değişiklikleri incelenmiştir. Sözcükler alfabetik olarak Zazaca karşılıklarına göre sıralanmıştır. Her bir madde başı; Sözcüğün Zazacası, Türkçe anlamı, Farsça (Fars alfabe ile), Farsça (transkripsiyon alfabesi ile) sırasına göre yazılmıştır. Sadece İran dilleri kökenli sözcükler listeye alınmıştır.

1.1.a

1. agar~ag ‘eğer’ اڭر agar

Avesta: *hakeret* ‘eğer’²⁶

Eski Farsça: *hakaram* ‘bir kez’²⁷

Orta Farsça: *agar* ‘eğer’²⁸

Partça: *ag* ‘eğer’²⁹

Zazacada, *agar*, *ag*, *aga* ve *ak* gibi değişik varyanslar ‘eğer’ anlamında kullanılmıştır. Zazacada söz sonundan harf düşmesi ile *ag*, *aga*, *ak* gibi varyansları olan kelime, Farsça klasik metinlerde söz başında ses düşmesi ile *gar* şeklinde ve söz içinde hece düşmesi ile *ar* şeklinde de kullanılmıştır.

Modern Farsçada konuşma dilinde *age* ve *aye* şeklinde kullanılmaktadır.

Hencan lehçesinde *ege* ‘eğer’³⁰

2. anbār ‘anbar’ انبار anbār

²⁶ Christian Bartholomae, *Altiranisches Worterbuch*, Tahran, İntişarat-e Esatir, 2004, s.1742.

²⁷ Kent, *Old Persian Grammar* *Texts Lexicon*, American Oriental Society, New Haven, 1950, s.212.

²⁸ Boyce, *A Word-List Of manichean Middle Persian and Parthian*, Leiden, Acta Iranica, 1977, s.9.

D.N MacKenzie, *A Concise Pahlavi Dictionary*, Newyork, Oxford University Press, 1986, s.6.

²⁹ Desmond Durkin-Meister, *Dictionary of Manichaean Middle Persian and Parthian*, Turnhout, Brepols, 2004, s.28.

³⁰ Ebu’l Hasan Ağârebî, *Goyeş-e Râcî Hencen*, Tahran, Ferhengistân-ı Zebân ve Edebiyât-ı Fârsî, 1383, s.73.

Avesta: *hambar* ‘toplamak’³¹

Orta Farsça: *hambār* ‘depo, ambar’, *hambārdan* ‘toplamak, bir araya getirmek’³²

Partça: *ambārag* ‘depo, ambar’, *ambārdan* ‘doldurmak, depolamak’³³

Avesta dilinde ve Orta Farsçada söz başı /h/ fonemi ile başlarken, hem Zazacada hem de Farsçada bu ses düşmüştür.

Kelimenin kökü Avesta’daki ‘doldurmak’ anlamına gelen *par* ve bu kelimeye *ham* öneki getirilerek oluşturulan ve tamamen doldurmak anlamına gelen “*ham-per*” kelimesidir.

Farsçada انباردن *anbārdan* ‘depolamak’ fiili kullanılmakta, bunun yanı sıra aynı anlamda انباشتن *anbāštan* fiili de kullanılmaktadır. Zazacada ise sadece ‘doldurulan yer, depo’ anlamında *enbār* kelimesi kullanılmaktadır. Fiil olarak ise *enbar kardış* ‘depolamak’ kullanılmaktadır.

3. angušt ‘parmak’ انگشت angušt

Avesta: *angušta* ‘parmak’³⁴

Orta Farsça: *angust* ‘parmak’³⁵

Partaça: *angušt* ‘parmak’³⁶

Zazacada özellikle tamlama içinde ve çoğul kullanımda sözcüğün ilk hecesi düşer; *gišt* ve *gešt* olarak kullanılır. Bu durumlarda sözcüğün son hecesinde bulunan diftong ortadan kalkar ve /u^e/ sesi /i/ ile /e/ sesine dönüşür.

Zazacada;

gišt-e me dacanā ‘parmağım ağrıyor’

gešt me ‘benim parmaklarım’

³¹ Bartholomae, *Altiranisches Wörterbuch*, s.941.

³² MacKenzie, *A Concise Pahlavi Dictionary*, s.40.

³³ Durkin-Meister, *Dictionary of Manichaean Middle Persian and Parthian*, s.39.

³⁴ Bartholomae, *Altiranisches Wörterbuch*, s.130.

³⁵ MacKenzie, *A Concise Pahlavi Dictionary*, s.10.

³⁶ Durkin-Meister, *Dictionary of Manichaean Middle Persian and Parthian*, s.48.

Avestada kullanılan *ang* ve *ank* kelimeleri ‘bükme, kıvrıma, dolandırmak’ anlamlarına, *anku* kelimesi ise ‘el ya da ayak bileziği’ anlamlarına gelmektedir.³⁷

4. **angur ‘üzüm’ انگور angur**

Orta Farsçada *angur* ‘üzüm’³⁸

Günümüz Zazaca ve Farsçasında aynı şekilde *angur* olarak kullanılan bu kelime ile ilişkili olan diğer kelimelerde de Zazaca ve Farsça arasında benzerlikler vardır. Üzüm salkımı anlamında Farsçada خوشه *xuša* Zazacada *guša*, üzüm tanesi anlamında Farsçada گله *golle* Zazacada *gelli*, ‘üzüm ağacı ve üzüm’ anlamında Farsçada رز *raz*, ‘üzüm ağacı, üzüm bahçesi’ anlamında Zazacada *raz* kelimeleri kullanılmaktadır.

5. **anguštare ‘yüzük’ انگشتری angostari**

Orta Farsça: *angustarīg* ‘yüzük’³⁹

Parmağa takılan yüzük anlamında hem Farsçada hem de Zazacada parmak anlamına gelen *angušt* kelimesinden türemiştir.

6. **arjūn ‘ucuz’ ارزان arzān**

Eski Farsça: *arjana* ‘süs, takı’⁴⁰

Avesta: *arəg* ‘yaraşmak’, *arəja* ‘değerli, fahalı, önemli’⁴¹

Partça: *arzān* ‘değerli, önemli’⁴²

Orta Farsça: *arzān* ‘değerli’⁴³

³⁷ İhsan Behramî, *Ferheng-e Vâjenâme-yi Avestâ*, Tahran, Belh, 1369, c.1, s.54, 55.

³⁸ MacKenzie, *A Concise Pahlavi Dictionary*, s.10.

³⁹ A.e.

⁴⁰ Kent, *Old Persian Grammar* *Texts Lexicon*, s.170.

⁴¹ Bartholomae, *Altiranisches Wörterbuch*, s.167.

⁴² Boyce, *A Word-List Of manichean Middle Persian and Parthian*, s.15.

⁴³ Mansuri, *Ferheng-e Zebân-e Rişşînâhtî-ye Ef’âl-e Fârsî-ye Miyâne*, Tahran, Âvâ ye Hâver, 1394, s.47.

Modern Farsçada *arzān* ‘pahalı olamayan, ucuz’ anlamında kullanılmaktadır. Anlam kaymasına uğramış ve kök sözcüğün anlamı ile zıt anlam taşımaktadır. Ayrıca Modern Farsçada ‘değerli, layık’ anlamına da gelen *arzānī* kelimesi bulunmaktadır.

Zazacada da *arjun* kelimesi sadece ‘ucuz’ anlamında kullanılmakta, değerli anlamında ise kullanılmamaktadır. Zazacada bu kelimedeki /j/ sesi korunmuş, Farsçada ise hem /j/ hem de /z/ şeklinde devam etmiştir.

Yedullah Mansuri bu kelimenin kökeni olarak, *ārzāniganidan*, *arzidan* ve *arzisten* kelimelerini incelemiştir⁴⁴. Bu kelimelerin şimdiki zaman kökleri sırasıyla; *arzanigen*, *arz* ve *arz* şeklindedir.

Farsçada bu kelimededen türeyen *arz* ‘değer, döviz’, *arjomand* ‘değerli, önemli, pahalı’ gibi kelimeler vardır.

Zazacada *arjayeş* ‘yaraşmak’ fiili bulunmaktadır.

7. **aškerā ‘aleni, belirgin, aşikar’ آشکار āšekār**

Avesta: *aškare* ‘açık, belirgin, bilinen’⁴⁵

Orta Farsça: *āškārāk*⁴⁶

Partça: *āškārag* ‘açık, belirgin’⁴⁷

Modern Farsçada ‘aleni, bilinen, apaçık’ gibi anlamlarda kullanılan kelime Zazacada anlam daralmasına uğramış; belirgin, gizliliği olmayan anlamında kullanılmaktadır.⁴⁸ *kardēš* yardımcı fiili ile birleşik fiil oluşturur; *kard aškira* ‘ortaya çıkarmak’.

⁴⁴ Mansuri, *Ferheng-e Zebân-e Rişeynâhtî-ye Ef’âl-e Fârsî-ye Miyâne*, s.45,46.

⁴⁵ Behramî, *Ferheng-e Vajename-yi Avesta*, c.1, s.183.

⁴⁶ Ferruhveşi, *Farheng-e Zebân-e Pahlevî*, Tahran, İntişarat Danişgah-ı Tehran, 1390, s.24.

⁴⁷ Bağbîdî, *Râhnômâ-yi Zebân-e Pârtî*, Tahran, Kaknus, s.175.

⁴⁸ Turgut, *Zazaca-Türkçe Sözlük*, İstanbul,Tij, 2001, s.77.

8. ašnāwitiš ‘işitmek, duymak’ شنیدن šenidan

Eski Farsça: *xšnuta* ‘işitmek’⁴⁹

Avesta: *xšnav* ‘memnun olmak’, *xšnūta-* ‘işiten’⁵⁰

Orta Farsça: *āšnudan*, *āšnaw*⁵¹ ve *āšnūtan*⁵² ‘işitmek ve anlamak’

Orta Farsçada söz başında bulunan /a/ ünlüsü Farsçada düşmüştür. Fakat Farsça klasik metinlerde *ašnoftan~šnoftan* ‘işitmek’ anlamında kullanılmıştır.

Attâr;

دم وحدت زدی در عقل رفتم

ز تو اشنفتم و هم با تو گفتم

“vahdet hakkında konuştun aklımda düşündüm
hem senden işittim sana söyledim”⁵³

Sâib Tebrizî;

تلخی ز لب لعل تو نشنفتم و رفتم

خوش باش که ناکام دعا گفتم و رفتم

کردم سفر از خویش به آوازی یوسف

بانگ جرس از قافله نشنفتم و رفتم

“senin al dudağından acı bir söz işitmedim (šnoftan) ve gittim
mutlu ol; amacıma ulaşmadım dua ettim ve gittim
kendimden Yusuf’un çağrısına yolculuk yaptım
kafileden çan sesi işitmeden, gittim”⁵⁴

⁴⁹ Ebu’l Kâsimî, *Fe’lhâ-yı Fârsî-yi Deri*, Tahrân, Kaknûs, 1373, s.64

Kent, *Old Persian Grammar* *Texts Lexicon*, s.182

⁵⁰ Bartholomae, *Altiranisches Wörterbuch*, s.557

⁵¹ MacKenzie, *A Concise Pahlavi Dictionary*, s.13

⁵² Ferruhveşi, *Farheng-e Zeban-e Pahlevi*, Tahrân, İntişarat Danişgah-ı Tehran, 1390, 65

⁵³ Attar,

⁵⁴ Sâib Tebrizî, *Dîvân-ı Sâib Tebrizî*, haz.Muhammed Kahremân, Şirket-i İntişârât-ı İlmi ve Ferhengî, Tahrân, 1364, c.5, s.2858

Farsçanın Hencan lehçesinde ‘işitmek’ anlamında *ešnofdan* kelimesi kullanılmaktadır.⁵⁵

9. ast ‘-dır’ است ast

Eski Farsça: *astiy* ‘-dır’⁵⁶

Avesta: *asti* ‘-dır’⁵⁷

Orta Farsça *as* ‘-dır’⁵⁸

Partça: *ast* ‘-dır’⁵⁹

Hint-İran dillerinin ortak fiillerinden biri ve fazla değişime uğramadan varlığını koruyan, dil için önemli sözcüklerden olan bu fiil hayali استیدن *astidan* mastarının üçüncü tekil kişiye ait şimdiki zaman çekimidir.

Hem Farsçada hem de Zazacada fiilin geçmiş zaman formu yoktur ve geçmiş zaman kökü olarak Farsçada بودن *budan* mastarının geçmiş zamanı بود *bud* kullanılmaktadır. Zazacada da aynı şekilde beyeş masdarının geçmiş zaman formu *be* kullanılmaktadır.

Orta Farsçada ‘var olmak’ anlamında *ast*, ‘varoluş’ anlamında *astih*⁶⁰ kelimeleri kullanılmıştır.

Avesta’da ayrıca kelime *ah* olarak geçmektedir⁶¹. Kelimenin kökeni *as* tır. Üçüncü tekil kişi şimdiki zaman çekimi *ahti* ve /t/ den önce gelen /h/, /s/ sesine dönüşmüştür.⁶²

10. asta ‘kemik’ استخوان ostoxān

Avesta: *ast~ asti*⁶³ ‘kemik’

⁵⁵ Ebu’l Hasan Ağârebî, *Goyeş-e Râcî Hencen*, Tahran, Ferhengistân-ı Zebân ve Edebiyât-ı Fârsî, 1383, s.73.

⁵⁶ Kent, *Old Persian Grammar* *Texts Lexicon*, s.174.

⁵⁷ Bartholomae, *Altiranisches Wörterbuch*, s.266.

⁵⁸ MacKenzie, *A Concise Pahlavi Dictionary*, s.12.

⁵⁹ Durkin-Meister, *Dictionary of Manichaean Middle Persian and Parthian*, s.31.

⁶⁰ MacKenzie, *A Concise Pahlavi Dictionary*, s.12.

⁶¹ Behramî, *Ferheng-e Vajename-yi Avesta*, c.1, s.189.

⁶² Yedullah Mansûrî, *Ferheng-e Zebân-e Rişesenâhtî-ye Ef’âl-e Fârsî-ye Mîyâne*, Tahran, Âvâ-ye Hâver, 1394, s.49.

Orta Farsça: *ast(ag)* ve *astuxan*⁶⁴ ‘kemik’

Farsçada bu kelimedenden türeyen kemiklerin konulduğu yer anlamında استدان *ostdān* ve sert dayanıklı, güvenilir anlamında استوار *ostvār* kelimeleri kullanılmaktadır. Zazacada kemiksi bir yapıda olan ‘boynuz’ için bu kelimedenden türeyen *astere* kelimesi kullanılmaktadır.

Zerdüşť inancına sahip olanlar ölen kişilerin kemiklerini bir çukura doldurduklarından استدان (*ostdan*) kelimesi mezar anlamına da gelmiştir.⁶⁵

Hint Avrupa dil grubundan Latince kemik anlamında *os*, İngilizcede *osteo* ve kemiğe benzer bir yapısı olan istiridyeye için *oyster* kelimeleri kullanılmaktadır.

11. *astardeš* ‘temizlemek, silmek’ ستوردن~ستردن *soturdan*:

Avesta: *star* ‘yaymak, sermek’⁶⁶

Partça: *awestar* ‘temizlemek’⁶⁷

Farsçada *soturdan* kelimesi ‘tıraş etmek, yontmak, silmek ve temizlemek’ anlamına gelmektedir.

Zazacada kullanılan *astardeš* fiili ise ‘temizlemek, silmek’ anlamına gelmektedir. Sözbaşında Zazacada /a/ ünlü sesi eklenmiştir.

Günümüz Farsçasında kullanılmayan bu fiil Farsça klasik metinlerde kullanılmıştır.

12. *astu°n* ‘sütun’ ستون *sotūn*

Eski Farsça : *stūnā* ‘direk’⁶⁸

⁶³ Behramî, *Ferheng-e Vajename-yi Avesta*, c.1, s.54, 150.

⁶⁴ MacKenzie, *A Concise Pahlavi Dictionary*, s.12.

⁶⁵ Muhammed Hasan Dust, *Ferheng-e Rişşenâhtî-ye Zebân-e Fârsi*, Tahran, Ferhengistân-ı Zebân ve Edebiyât-ı Fârsî, 1393, c.1, s.209.

⁶⁶ Bartholomae, *Altiranisches Wörterbuch*.

⁶⁷ W. Henning, “A List of Middle-Persian and Parthian Words” *Bulletin of the School of Oriental Studies*, Cambridge University Press, 1937, cilt.9, s.80.

Avesta: *stūna* ‘direk, sütun’⁶⁹

Orta Farsça: *stūn* ve *stūnak* ‘sütun, insan bedeni’⁷⁰

Partça: *istūn* ‘sütun’⁷¹

Zazacada söz başına ünlü /a/ sesi getirilerek *astun* şekline giren kelime Modern Farsçada ستون *sotun* olarak kullanılmasının yanı sıra Zazacada olduğu gibi söz başına ünlü harf getirilerek استون *ostun* şeklinde de kullanılmaktadır.⁷² Zazacada bu kelime sadece evlerin ortasında bulunan direkler için kullanılmaktadır.

Farsça *sotūn-e faqarāt~sotūn-e mohre* ‘omurga’

13. *ati*^ā ‘bura, burası’ اینجا *inǰā*

Eski Farsça: *idā* ‘bura, burası’⁷³

Avesta: *idā* ‘bura, burası’⁷⁴

Orta Farsça, Partça ve Farsçada kullanılmayan bu sözcük Zazacada kullanılmaktadır.

14. *ayvūn* ‘saray, köşk, sofa, çardak, oda’ ایوان *eyvān*

Eski Farsça: *appadāna* ‘saray’⁷⁵

Zazacada ‘salon olarak kullanılan oda’ anlamına gelen *ayyun* kelimesi Farsçada ‘saray, köşk, sofa, evin giriş kısmında duvar ve penceresi olmayan kısım’ için kullanılmaktadır.

⁶⁸ Kent, *Old Persian Grammar* *Texts Lexicon*, s.210.

⁶⁹ Behramî, *Ferheng-e Vâjenâme-yi Avestâ*, Tahran, Belh, 1369, c.3, s.1253.

⁷⁰ Henrik Samuel Nyberg, *A Manual of Pahlavi*, Tahran, Asatir, 2003, s.181.

⁷¹ Desmond Durkin-Meister, *Dictionary of Manichaean Middle Persian and Parthian*, s. 91.

⁷² Muhammed Hüseyin b. Halef et-Tebrizî, *Burhân-ı Katı*, çev. Mütercim Asım Efendi, haz.Mürsel Öztürk, Derya Örs, Ankara, Türk Dil Kurumu, 2000, s.798.

⁷³ Kent, *Old Persian Grammar* *Texts Lexicon*, s.174.

⁷⁴ A.e.

⁷⁵ Muhammed Hasandust, *Ferheng-e Rişesenâhtî-ye Zebân-e Fârsi*, Tahran, Ferhengistân-ı Zebân ve Edebiyât-ı Fârsî, 1393, c.1, s.343.

15. az ‘birinci tekil şahıs zamiri’ من man

Eski Farsça: *adam* ‘ben’⁷⁶

Avesta: *azəm* ‘ben’⁷⁷

Orta Farsça: *az* ‘ben’⁷⁸

Partça: *az* ‘ben’⁷⁹

Orta Farsçada zamir olarak *az* ve *man* kullanılmıştır. Fakat *az* zamirinin kullanımı son dönemlerde terkedilmiştir.⁸⁰

Zazacada da birinci tekil şahıs zamiri olarak iki kelime vardır; *az* ve *me*. *az* ‘ben’ anlamında birinci tekil şahıs zamiri olarak geçmiş zamanda geçişsiz fiiller için *me* ‘ben’ ise geçişli fiiller için kullanılmaktadır.

ma gerot ‘ben aldım’

az šiyā ‘ben gittim’

Farsça: *man* ‘birinci tekil şahıs zamiri’ tüm zamanlar için kullanılmaktadır.

1.2.ā

16. -ā ‘sıfat yapıcı son ek ī ā

Bu son ek Zazaca ve Farsçada fiilin geniş zaman köküne eklenip sıfat yapar;

Zazacada:

zūnāyeš ‘bilmek’

zūnā ‘bilen’

šeyeš ‘gitmek’

šiyā ‘giden’

⁷⁶ Kent, **Old Persian Grammar** *Texts Lexicon*, s.166.

⁷⁷ Bartholomae, **Altiranisches Wörterbuch**, s.225.

⁷⁸ Behrām Ferruhveşi, **Ferheng-e Zebân-e Pehlevî**, Tahran, İntişarat Dânişgâh-ı Tahran, 1390, s.80.

⁷⁹ Yedullâh Mensurî, **Ferheng-e Zebân-e Pehlevî**, Tahran, Merkez-e Çâp ve İntişârât-ı Dânişgâh-ı Şehid Beheştî, 1394, c.1, s.696.

⁸⁰ Jâle Âmûzgâr, Ahmed Tafazzolî, **Zebân Pahlavî**, Tahran, Mu’in, 1375, s.68.

Farsçada:

dānestan ‘bilmek’

dānā ‘bilen’

xāndan ‘okumak’

xānā ‘okuyan’

Farsçada ayrıca sıfattan sonra isim yapan son ek fonksiyonu görür:

garm ‘sıcak’

garmā ‘sıcaklık’

sard ‘soğuk’

sarmā ‘soğukluk’

Zazacada ise isimden sonra gelip sıfat yapan son ek olur:

zuir ‘yalan’

zuerā ‘yalancı’

17. -ūne ‘sıfat ve zarf yapan son ek’ – آنه -āne

Zazacada;

har ‘eşek’

harūne ‘eşeklik’

kem ‘az, eksik’

kamūne ‘eksiklik’

Farsçada;

dalīr ‘yiğit’

dalīrāne ‘yiğitlik, yiğitçe’

māh ‘ay’

māhāne ‘aylık’

18. *ādūr* ‘ateş’ آذر~آتش *ātaš~āzar*

Eski Farsça: *āter* ‘ateş’⁸¹

Avesta: *ātarš* ‘ateş’⁸²

Orta Farsça: *ādūr* ‘ateş, ateş tanrısı, dokuzuncu ay ve her ayın dokuzuncu gününe verilen isim’; *ātaxš* ‘ateş’⁸³

Orta Farsçada hem *ādūr* hem de *ātaxš* kelimeleri ateş anlamında kullanılmıştır. Farsçada *ādūr* artık kullanılmamakta, *ātaš* sözcüğü kullanılmaktadır. Son hecede bulunan /x/ sesi düşmüştür. Zazacada ise bunun tersi olarak *ādūr* sözcüğü kullanılmakta,, *ātaš* sözcüğü bulunmamaktadır.

Farsçada ayrıca *āzar* ‘ateş’ kelimesi bulunmaktadır.

Avestada dilinde bulunan söz içindeki /t/ sesi Orta Farsça ve Zazacada /d/ sesine dönüşmüştür.

19. *āferem* ‘aferin’ آفرین *āfarīn*

Avesta: *āfrī* ‘aferin’

Orta Farsça: *āfrīn* ‘aferin’⁸⁴

Partça: *āfrīwan* ‘aferin’⁸⁵

Söz sonundaki /m/ sesi Zazacada /n/ swsine dönüşmüştür. Farsçada ise en eski formunu korumaya devam etmiştir.

⁸¹ Kent, *Old Persian Grammar* *Texts Lexicon*, s.166.

⁸² Bartholomae, *Altiranisches Wörterbuch*, s.312.

⁸³ MacKenzie, *A Concise Pahlavi Dictionary*, s.5,13.

⁸⁴ Nyberg, *A Manual of Pahlavi*, s.10.

⁸⁵ Boyce, *A Word-List Of manichean Middle Persian and Parthian*, s.9.

20. āmnūn ‘yaz’ تابستان tābestān

Avesta: *ham* ‘yaz mevsimi’, *hamina* ‘yaz dönemi’⁸⁶

Orta Farsça: *tābestān* ‘yaz’⁸⁷

Partça: *tābān* ‘yaz’⁸⁸

21. āra~ārya ‘değirmen’ آسیاب āsyāb

Orta Farsça: *āsyāb* ‘değirmen’⁸⁹

Hencan lehçesinde *ār* ‘değirmen’⁹⁰

22. ārbi^aš ‘tavşan’ خرگوش xargūš

Orta Farsça: *xargūš* ‘tavşan’⁹¹

Zazacada; ‘tavşan’ anlamında *ārbi^aš*, *hargūš*, *arwēš* kelimeleri kullanılmaktadır.

23. ārd ‘un’ آرد ārd

Eski Farsça: ar- ‘ezmek, öğütmek’

Avesta: *aša* ‘öğütülmüş, ufaltılmış tane’⁹², *ānasa* ‘öğütülmemiş’⁹³

Orta Farsça: *ard* ‘un’⁹⁴ ile *ārt* ‘un’⁹⁵.

Bu sözcük Eski Farsça ve Orta Farsçada ‘ufaltmak, ezmek, parçalamak’⁹⁶ anlamına gelen *ār-* fiilinden türemiştir. Zazacada un imal edilen yer, değirmen anlamında *ārya* kelimesi kullanılmaktadır.

⁸⁶ Hans Reichelt, *Avesta Reader Texts, Notes, Glossary and Index*, Strassburg, Verlag Von Karl J. Trubner, 1911, s.277, 278.

⁸⁷ MacKenzie, *A Concise Pahlavi Dictionary*, s.82.

⁸⁸ Durkin-Meister, *Dictionary of Manichaean Middle Persian and Parthian*, s.321.

⁸⁹ MacKenzie, *A Concise Pahlavi Dictionary*, s.13.

⁹⁰ Ebu’l Hasan Ağârebî, *Goyeş-e Raci Hencen*, Tahran, Ferhengistân-ı Zebân ve Edebiyât-ı Fârsî, 1383, s.59.

⁹¹ MacKenzie, *A Concise Pahlavi Dictionary*, s.94.

⁹² İhsan Behramî, *Ferheng-e Vajename-yi Avesta*, c.1, s.161.

⁹³ *A.e.*, c.1, s.73.

⁹⁴ MacKenzie, *A Concise Pahlavi Dictionary*, s.11.

⁹⁵ Behrâm Ferruhveşi, *Ferheng-e Zebân-e Pehlevî*, 51.

Farsçada ise değirmen anlamındaki *āsyāb* kelimesi ‘taş’ anlamına gelen *ās* kelimesinden türetilmiştir.

Farsçanın Hencan lehçesinde *ār* ‘değirmen’⁹⁷

24. *ārdeš* ‘getirmek’ آوردن *āvardan*

Eski Farsça: *abar~patiabar* ‘geri getirmek, eski haline çevirmek, yapmak’⁹⁸

Avesta: *ābar* ‘getirmek’⁹⁹

Pehlevi: *āvurtan* ‘getirmek’¹⁰⁰

Partça: *āwar* ‘getirmek’¹⁰¹

Avesta ve Eski Farsçada *bar* ‘taşımak, götürmek’ kelimesine örnekler getirilerek türetilmiştir. Avestada /ā/ öneki getirilerek *ābar*-‘getirmek’, Eski Farsçada yine /a/ ve /pati/ örnekleri kullanılmıştır.

Eski Farsçadaki söz içinde olan /b/ sesi Orta Farsçada /v/ sesine dönüşmüş aynı şekilde Yeni Farsçada da devam etmiştir.

Zazacada ise /v/ sesi yok olmuş ve fiil *ār*- biçimine dönüşmüştür.

Farsça şimdiki zaman kökü; *āvar*

Zazaca şimdiki zaman kökü; *û*

EF.*ābar*>OF.*avar*>F.*āvar*; -b->-v->-v-

EF.*ābar*>OF.*āvar*>Z.*ār*; -b->-v->Θ

25. *āsen* ‘demir’ آهن *āhan*

Avesta: *hao-safaēna* ‘demirden yapılmış’¹⁰²

Orta Farsça: *āsan~āhan* ‘demir’¹⁰³

⁹⁶ MacKenzie, *A Concise Pahlavi Dictionary*, s.11.

⁹⁷ Ebu’l Hasan Ağârebî, *Goyeş-e Râcî Hencen*, s.59.

⁹⁸ Kent, *Old Persian GrammarTexts Lexicon*, s.200.

⁹⁹ Bartholomae, *Altiranisches Wörterbuch*, s.938.

¹⁰⁰ Nyberg, *A Manual of Pahlavi*, s.39.

¹⁰¹ A.e.

¹⁰² Mensurî, *Ferheng-e Zebân-e Pehlevî*, c.1, s.48.

¹⁰³ Behrâm Ferruhveşi, *Ferheng-e Zebân-e Pehlevî*, s. 57.

Partça: *āsun* ‘demir’¹⁰⁴

26. *āšm* ‘ay’ 𐭠𐭥 *māh*

Avesta: *māh* ‘ay’¹⁰⁵

Eski Farsça: *māh* ‘ay’¹⁰⁶

Orta Farsça: *mah* ‘ay’¹⁰⁷, *āyyišm*¹⁰⁸ veya *āyišm*¹⁰⁹ ‘ay’

Partça: *māh* ‘ay’¹¹⁰

Gök cismi olarak gezegen ve zaman dilimi anlamında kullanılan *mah* İran tanrılarında birinin de adıdır. Zazaca ve Farsçada bu sözcüklerin ayrı kökenlerden geldikleri anlaşılmaktadır. Zazacada kullanılan kelime Orta Farsçadaki *āyišm* kelimesi ile aynı kökene sahiptir. Farsçadaki *māh* sözcüğü de Eski Farsça ile aynıdır.

EF..*māh*>OF.*māh*>F.*māh*

OF.*āyišm*>Z.*āšm*

27. *āsm'en* ‘gökyüzü’ آسمان *āsmān*

Avesta: *asman* ‘gökyüzü, sema’¹¹¹, *ašan*¹¹²

Eski Farsça: *asmānam* ‘gökyüzü’¹¹³, *asman* ‘gökyüzü’¹¹⁴

Orta Farsça: *asmān* ‘gökyüzü’¹¹⁵

Partça: *āsmān* ‘gökyüzü’¹¹⁶

¹⁰⁴ Durkin-Meister, *Dictionary of Manichaean Middle Persian and Parthian*, s.35.

¹⁰⁵ Kent, *Old Persian GrammarTexts Lexicon*, s.203.

¹⁰⁶ Muhsin Ebu'l Kasimî, *Rahnomayi-yi Zebanha-yi İrani-yi Bastan*, Tahran, Samt, c.2, s.129.

¹⁰⁷ MacKenzie, *A Concise Pahlavi Dictionary*, s.259.

¹⁰⁸ Ferruhveşi, *Ferheng-e Zebân-e Pehlevî*, s.78.

¹⁰⁹ MacKenzie, *A Concise Pahlavi Dictionary*, s.15.

¹¹⁰ Boyce, *A Word-List Of manichean Middle Persian and Parthian*, s.55.

¹¹¹ Behramî, *Ferheng-e Vajename-yi Avesta*, c.1, s.157.

¹¹² A.e, c.1, s.165.

¹¹³ Wilhelm Brandenstein, Manfred Mayrhofer, *Handbuch Des Altpersischen*, Weisbaden, Otto Harrassowitz, 1964, s.107.

¹¹⁴ Kent, *Old Persian GrammarTexts Lexicon*, s.173.

¹¹⁵ Nyberg, *A Manual of Pahlavi*, s.32.

¹¹⁶ Durkin-Meister, *Dictionary of Manichaean Middle Persian and Parthian*, s.54.

Kelime ‘taş’ anlamına gelen *as* kelimesinden türemiştir. Gökyüzünün cevherinin taş olduğuna inanıldığından taş benzer anlamında *āsmān* denilmiştir.¹¹⁷ Burhan-Katı’da ise gökyüzü dönen bir değirmene benzetildiği için *āsmān* adını almış denilmektedir. Yani; *ās* ‘değirmen’ ve *āsmān* ‘değirmene benzer olan’ anlamında.¹¹⁸

Bu kelimeden Farsçada ‘su değirmeni’ anlamında آسیاب *āsyāb*, ‘yel değirmeni’ anlamında بادآس *bādās* gibi kelimeler türemiştir. Ayrıca tavan anlamında آسمانه *āsmāna* kelimesi kullanılmaktadır.

Zazacada ise damak için ağız tavanı anlamında *āsm'en-e fak*¹¹⁹ ifadesi kullanılmaktadır.

28. *āsnāw* ‘yüzmek’ شنا *šanā*

Avesta: *šna* ‘yıkamak’, *ušnā* ‘vucut ve elbise yıkamak’¹²⁰

Orta Farsça: *šnāz* ‘yüzme, yüzücülük’¹²¹

Partça: *snāž* ‘yüzme, yüzücülük’¹²²

Farsçada, ‘yüzme’, ‘yüzücü’ anlamında آسناو *āsnāv*, آشناب *āšnāb*, شنا *šanā* ve آشنه *āšnāh* gibi değişik kullanımları vardır. Zazacada ‘yüzme’ anlamında sadece *āsnāw* kelimesi kullanılmaktadır.

Firdevsi’nin Şahname’inde ‘yüzmek’ anlamında آشنه *āšnāh* sözcüğü kullanılmıştır:

به دست چپ و پای کرد آشنه

به دیگر ز دشمن همی جست راه

“Sol eli ve ayağı ile yüzdü (*āšnāh*),
diğeri ile düşmandan kendisine yol açtı”¹²³

¹¹⁷ Mir Celâlettîn Kezzâzî, *Nâme-yi Bâstân*, Tahran, Semt, 1379, c.1, s.200 ve 227.

¹¹⁸ Muhammed Huseyin b. Halef et-Tebrizi, **Burhan-ı Katı**, Ter. Asım Efendi, Haz. Mürsel Öztürk, Derya Örs, Ankara, TDK yayınları, 200, s.

¹¹⁹ Harun Turgut, **Zazaca-Türkçe Sözlük**, İstanbul, Tij, 2011, s.13.

¹²⁰ Bartholomae, **Altiranisches Wörterbuch**, s.

¹²¹ MacKenzie, **A Concise Pahlavi Dictionary**, s.80.

¹²² Boyce, **A Word-List Of manichean Middle Persian and Parthian**, s.82.

Luğat-ı Furs'da *āšūnā* kelimesinin anlamı yüzmek olarak geçmektedir.¹²⁴

Orta Farsça ve Avestadaki sözcüğün söz başında bulunan /š/ sesi Zazacada Partçada /s/'dir.

29. āspiṣ 'bit' شپش šepeš

Avesta: *spiš* 'bit'¹²⁵

Orta Farsça: *spiš* 'bit'¹²⁶

Zazacada söz başında ünlü türemesi olmuştur. Orta İrani dillerde söz başındaki /s/ sesi Farsçada benzeşme olayı ile /š/ sesine dönüşmüştür. Zazacada bu ses korunmuştur. Söz sonundaki /š/ sesi ise Orta İrani dillerde ve Farsçada korunmuş fakat Zazacada /j/ sesine dönüşmüştür.

Hencan lehçesinde *ašpaš* 'bit'¹²⁷

Mazenderani lehçesine *spīj* 'bit'¹²⁸

30. āstār 'astar' آستر āstar

Orta Farsça: *āstar* 'astar'

Bu kelimenini kökü ile ilgili olarak iki görüş ileri sürülmüştür.¹²⁹ İlki kelimenin yaymak, sermek anlamına gelen Eski Farsçadaki *star* kelimesinden türediğidir. Diğer bir görüşe göre ise kelimenin kökeni Türkçede aşağı, alt anlamlarına gelen *ast* kelimesinden türemiştir.

¹²³ Firdevsi, *Şâhnâme*, Tahran, Mu'in, 1388, C.4, s.187.

¹²⁴ Esedî-yî, Tusi, *Luğât-ı Furs*, haz. Fethullâh Müctebâyî ve Ali Eşref Sadıkî, Tahran, 1365, Harezmi, s.30.

¹²⁵ Bartholomae, *Altiranisches Wörterbuch*, s.1625.

¹²⁶ MacKenzie, *A Concise Pahlavi Dictionary*, s.76.

¹²⁷ Ağârebî, *Guyeş-e Râcî Hencen*, s.72.

¹²⁸ Hasan Hicâzî-yi Kenârî, *Vâjehâ-yi Mâzenderânî ve Rişehâ-yi Bâstânî-yi Ânhâ*, Bonyâd-ı Nişâbûr, Tahran, 1374, s.4.

¹²⁹ Muhammed Hasandûst, *Ferheng-e Rişenâhtî-ye Zebân-e Fârsi*, Tahran, Ferhengistân-ı Zebân ve Edebiyât-ı Fârsî, 1393, c.1, s.59.

Zazaca, Farsça ve Türkçede bu kelime yaklaşık olarak aynı şekilde telaffuz edilir.

31. āstāre ‘yıldız’ ستاره setāre

Avesta: *stara* ‘yıldız ve ışık yayan’ anlamında¹³⁰, *star* ‘ışık yaymak anlamında’¹³¹

Orta Farsça: *star~starag* ‘yıldız’¹³²

Partça: *astārag* ‘yıldız’¹³³

Zazacada söz başına /ā/ ünlüsü getirilmiş ve *āstāre* halini almıştır.

Farsçada *setāre* şeklinde kullanılan kelime Farsçanın Bahtiyari lehçesinde Zazacada olduğu gibi kelimenin başına /ā/ ünlüsü eklenmiş, /t/ sesi ise /s/ sesi ile benzeşmiştir. *assara*¹³⁴ şeklinde kullanılmaktadır.

Hint-Avrupa dil grubundan olan İngilizcede *star*, Almancada *stern* olarak kullanılmaktadır. İspanyolcada kelimenin başına /a/ seslisi getirilerek *asteralla* şekline dönüşmüştür.

32. āšti ‘uyum, barış, uzlaşma’ آشتی āšti

Eski Farsça: *āšti* ‘barış’¹³⁵

Avesta: *āxštī* ‘dostluk, bağlılık ve barış’¹³⁶, *āxštā* ‘sükûnet, dostça ve barışçıl’¹³⁷

Orta Farsça: *āštīh* ‘barış’¹³⁸

Zazacada *āštī* kelimesi Orta Farsça ve Eski Farsçadaki gibi ‘sakinleşmek, öfkesi geçmek, durgunlaşmak vb.’ gibi anlamlara da gelmektedir.

Örneğin: *āw qic be āšt* ‘o çocuk sakinleşti’.

¹³⁰ Behramî, *Ferheng-e Vajename-yi Avesta*, c.3, s.1444.

¹³¹ A.e.

¹³² MacKenzie, *A Concise Pahlavi Dictionary*, s.77.

¹³³ Durkin-Meister, *Dictionary of Manichaean Middle Persian and Parthian*, s...

¹³⁴ Rıza Sârlâk, *Vâjenâme-yi Guyeş-e Bâhtiyârî-yi Çehar Leng*, Tahran, Ferhengistân-ı Zebân ve Edebiyât-ı Fârsî, 1381, s.20.

¹³⁵ Kent; *Old Persian Grammar Texts Lexicon, American*, s.174.

¹³⁶ Behramî, *Ferheng-e Vajename-yi Avesta*, c.1, s.202.

¹³⁷ Bartholomae, *Altiranisches Worterbuch*, s. 311.

¹³⁸ MacKenzie, *A Concise Pahlavi Dictionary*, s.13.

Bu sözcüğün Farsça kullanımında bulunan barış anlamı Zazacada kullanılmamaktadır. Zazacadaki sakinleşmek, durgunlaşmak anlamı ise Farsçada bulunmamaktadır.

33. āstu^ar ‘at’ اسب asb

Orta Farsça: *astar* ‘katır’¹³⁹

Mazenderani lehçesinde; *aster* ‘katır’¹⁴⁰

34. āsun ‘kolay, rahat’ آسان āsān

Eski Farsça: *asu* ‘çevik, hızlı’¹⁴¹

Orta Farsça: *āsān* ‘kolay’¹⁴²

35. āvesteş ‘sermek, asmak’ آویختن āvixten

Eski Farsça: *avex-* ‘asmak’¹⁴³,

Orta Farsça: *āvēx-* ‘asmak’¹⁴⁴

Zazacada şimdiki zaman kökü *āvis-*

Farsçada şimdiki zaman kökü *āvīz-*

āvixtan fiili Farsçada ‘asmak’ anlamında kullanılmaktadır. Bu anlamda Zazacada *ālāxnāyış* kelimesi bulunmaktadır. *avestūš* fiili ise Zazacada ‘sermek’ anlamına gelmektedir. Sermek anlamında Zazacada ayrıca *āfināyış* fiili de kullanılmaktadır.

36. āw ‘su’ آب āb

Eski Farsça; *āpi* ‘su’¹⁴⁵

¹³⁹ Muhammed Hasandūst, *Ferheng-e Rişesenâhtî-ye Zebân-e Fârsi*, c.1, s.205.

¹⁴⁰ Kenârî, *Vâjehâ-yi Mâzenderânî ve Rişehâ-yi Bâstânî-yi Ânhâ*, s.4.

¹⁴¹ Behramî, *Ferheng-e Vajename-yi Avesta*, c.1, s.227.

¹⁴² Nyberg, *A Manual of Pahlavi*, s.31.

¹⁴³ Mansûrî, *Ferheng-e Zebân-e Rişesenâhtî-ye Ef’âl-e Fârsî-ye Mîyâne*, s.61.

¹⁴⁴ Ferruhveşi, *Ferheng-e Zebân-e Pehlevî*, 73.

Avestaca; *ap* ‘su’¹⁴⁶

Orta Farsça *āb* ‘su’¹⁴⁷

Partça; *āb* ‘su’¹⁴⁸

Orta Farsçada /p/ sesi /b/ sesine dönüşmüş(/p/>/b/) ve kelime Farsça da kullanılan *āb* şeklinde dönüşmüştür.

Zazacada; *āw*, *āwk* ve *ok* kelimeleri ‘su’ anlamında kullanılmaktadır. Zazacada bu kelimenin Farsça kullanımındaki /b/ fonemine karşılık, /w/ fonemi bulunmaktadır.

Zazacada ‘su’ anlamında *ok* kelimesinin kullanıldığı bölgelerde *aw* ve vermek anlamındaki *dāyış* fiili ile oluşan *awdayış* ‘sulamak, su vermek’ fiili türetilmiştir.¹⁴⁹ Yine ‘su’ anlamında daha çok *ok* kelimesinin kullanıldığı bölgelerde, *āwın* kelimesi ‘sulu, akıcı, sıvı, cıvık’ anlamında kullanılmakta ve *āw* kelimesi varlığını bu şekilde sürdürmektedir.

Bazı Farsça lehçelerde söz sonu Zazacada olduğu gibi /v/ sesidir:

Farsçanın Hencan lehçesinde; *ov* ‘su’¹⁵⁰

Mazenderani lehçesinde; *ow* ‘su’¹⁵¹

37. *āxuʳ* ‘ahır’ آخور *āxur*

Orta Farsça: *āxwar* ‘ahır’¹⁵²

Partça: *āxwar-* ‘yemek’¹⁵³

Orta Farsça ve Partçada söz ortasında bulunan /xw/ sesi, hem Farsçada hem de Zazacada /x/ sesine dönüşmüştür.

¹⁴⁵ Kent; **Old Persian Grammar** *Texts Lexicon*, s.168.

¹⁴⁶ Bartholomae, **Altiranisches Wörterbuch**, s.629.

¹⁴⁷ MacKenzie, **A Concise Pahlavi Dictionary**, s.1.

¹⁴⁸ Hasan Rızâi Bağbîdî, **Râhnômâ-yi Zebân-e Pârtî**, Tahran, Kaknûs, 1394, s.169.

¹⁴⁹ Malmisaniy, **Zazaca-Türkçe Sözlük**, İstanbul, Deng, 1992, s.26.

¹⁵⁰ Ağârebî, **Goyeş-e Râcî Hencen**, s.75.

¹⁵¹ Kenârî, **Vâjehâ-yi Mâzenderânî ve Rişehâ-yi Bâstânî-yi Ânhâ**, s.10.

¹⁵² MacKenzie, **A Concise Pahlavi Dictionary**, s.14.

¹⁵³ Durkin-Meister, **Dictionary of Manichaean Middle Persian and Parthian**, s.79.

38. āyna ‘ayna’ آينه āyīna

Avestada: *day* ‘görmek, izlemek’¹⁵⁴

Orta Farsça: *ēwēnag* ‘ayna’¹⁵⁵

Partça: *ādēnak* ‘ayna’¹⁵⁶

1.3.b

39. b- ‘gereklilik, istek, şart kipi ön eki’

Farsça ve Zazacada fiilin iltizami şekli fiilin şimdiki zaman köküne ön ek olarak *be* (ب) getirilerek yapılır.

Zazaca;

agar az bewun fahm kan ‘okusam anlarım’

Farsça;

agar man bexānam mī fahmam ‘okusam anlarım’

40. b- ‘emir kipi ön eki’

Hem Farsça hem de Zazacada emir kipi ön ek *be* (ب) kullanılarak yapılır.

Zazaca:

wandeš ‘okumak’

bewun ‘oku’

Farsça;

xāndan ‘okumak’

bexān ‘oku’

¹⁵⁴ Bartholomae, *Altiranisches Wörterbuch*, s.724.

¹⁵⁵ MacKenzie, *A Concise Pahlavi Dictionary*, s.31.

¹⁵⁶ Henning, “A List of Middle-Persian and Parthian Words” cilt.9, s.79.

41. **bālišna ‘yastık’ بالش bāliš**

Avestada: *barəziš* ‘yastık’¹⁵⁷

Orta Farsça: *bālišn* ‘yastık, minder’¹⁵⁸, *bālīn* ‘yastık’¹⁵⁹

Orta Farsçadaki *bālišn* sözcüğüne Zazacada söz sonuna /a/ fonemi getirilerek sözcük *bālišnā* olarak kullanılmaktadır.

Modern Farsçada ise hem *bālīš* ‘yastık’ hem de *bālīn* ‘başucu, yatak, yastık’ sözcükleri kullanılmaktadır.

42. **band ‘bağ, halat’ بند band**

Avesta: *banda* ‘halat, bağ, ip’¹⁶⁰

Orta Farsça: *band* ‘bağ, halat, urgan’¹⁶¹

Partça: *band* ‘halat, zindan, zincir’¹⁶²

bastan ‘bağlamak, önünü tıkamak’ fiilinden türeyen bu sözcük Zazaca ve Farsçada aynı şekilde kullanılmaktadır. Farsçadaki anlam alanı Zazacaya göre daha geniştir. Zazacada kalın ip, urgan anlamlarına gelen bu sözcük Farsçada; mafsalsal, düğüm, bağ, kitap bölümü, set vs. gibi birçok anlama gelmektedir.

43. **bar ‘kapı’ در dar**

Eski Farsça: *duvara* ‘kapı’¹⁶³

Avesta: *dvār* ‘kapı, bölüm’¹⁶⁴

Orta Farsça: *dar* ‘kapı’¹⁶⁵

¹⁵⁷ Bartholomae, *Altiranisches Wörterbuch*, s.950.

¹⁵⁸ MacKenzie, *A Concise Pahlavi Dictionary*, s.17.

¹⁵⁹ A.e., s.16.

¹⁶⁰ Bartholomae, *Altiranisches Wörterbuch*, s.926.

¹⁶¹ Nyberg, *A Manual of Pahlavi*, s.43.

¹⁶² Durkin-Meister, *Dictionary of Manichaean Middle Persian and Parthian*, s.108.

¹⁶³ Kent, *Old Persian Grammar Texts Lexicon*, s.192.

¹⁶⁴ Bartholomae, *Altiranisches Wörterbuch*, s.776.

¹⁶⁵ MacKenzie, *A Concise Pahlavi Dictionary*, s.24.

Partça: *bar* ‘kapı, büyük kapı’¹⁶⁶

Söz başında *dv-* Kuzey İrani dillerde /b/ fonemine dönüşmüştür. Zazacada sözcük bu ses değişikliğini takip etmiş ve *bar* ‘kapı’ halini almıştır. Fasçada ise sözcük *dar* ‘kapı’ şeklinde kullanılmaktadır.

EF.*duvara*~Av.*dvar*>P.*bar*>Z.*bar*

EF.*duvara*~Av.*dvar*>OF.*dar*>F.*dar*

Gilekçe; *bar* ‘kapı’¹⁶⁷

Hencan lehçesinde *bar* ‘büyük kapı, dışarı’, -k küçültme eki alarak; *bark* ‘ev kapısı’, *bargā* ‘ev, ev kapısı’¹⁶⁸

44. **bār ‘yük’** بار **bār**

Eski İran: *bara ‘yük’< *bar- ‘götürmek, taşımak’¹⁶⁹

Orta Farsça: *bār* ‘yük’¹⁷⁰

Zazacada *kardeş* ile beraber kullanılarak *bār kardeş* ‘taşınmak, eşyaları başka bir yere taşımak’ anlamında kullanılmaktadır. Farsçada *bār kardan* ‘yolculuğa çıkmak’.

bār kelimesi ayrıca her iki dilde mecazi olarak “sıkıntı, eziyet, yük, görev” anlamlarında da kullanılmaktadır.

45. **bardeš ‘götürmek’** بردن **bordan**

Avesta: *bar-* ‘götürmek, taşımak’¹⁷¹

Eski Farsça: *bar-* ‘götürmek, taşımak’¹⁷²

¹⁶⁶ Boyce, **A Word-List Of manichean Middle Persian and Parthian**, Leiden, Acta iranica, s.27.

¹⁶⁷ Menûchehr Sotûde, **Ferheng-e Gilekî**, Reşt, Ferheng-e İlya, 1391, s.29.

¹⁶⁸ Ebu’l Hasan Ağârebî, **Goyeş-e Râcî Hencen**, s.72-73,84.

¹⁶⁹ Paul Horn, **Grundriss Der Neupersischen Etymologie**, Strassburg, Verlag Karl J. Trübner, 1893, s.36

¹⁷⁰ MacKenzie, **A Concise Pahlavi Dictionary**, s.17.

¹⁷¹ Bartholomae, **Altiranisches Worterbuch**, s.832.

Orta Farsça: *burtan* ‘götürmek’¹⁷³

Partça: *bur-* ‘taşımak, götürmek, kaldırmak getirmek’¹⁷⁴

46. *bārī* ‘dar, ince’ باریک *bārīk*

Orta Farsça: *bārīk* ‘ince’¹⁷⁵

Zazacada bu kelime ince, dar ve nazik (şişman olamayan) anlamlarında kullanılmaktadır. Söz sonundaki ünsüz /k/ sesi düşmüştür.

Farsçada da *bārī* şeklinde kullanımı vardır.

رای دانا سر سخن ساریست

نیک بشنو که این سخن باری است.

‘bilginin fikri en faydalı olandır

iyi dinle bunu çünkü, ince sözdür’¹⁷⁶

47. *barme* ‘ağlama’ گریه *gerya*

Avesta: *garəz* ‘yakınmak, şikayet etmek’¹⁷⁷

Orta Farsça: *gristan* ‘ağlamak’¹⁷⁸

Partça: *bramād* ‘ağlamak’¹⁷⁹, *bramah* ‘ağlama’¹⁸⁰

Hencan lehçesinde *boromba* ‘ağlama’¹⁸¹

Mazenderani lehçesinde; *bermeh* ‘ağlamak’¹⁸²

48. *barz* ‘yüksek’ برز *borz*

¹⁷² Kent, *Old Persian Grammar* *Texts Lexicon*, s.200.

¹⁷³ Nyberg, *A Manual of Pahlavi*, s.50.

¹⁷⁴ Durkin-Meister, *Dictionary of Manichaean Middle Persian and Parthian*, s.109.

¹⁷⁵ MacKenzie, *A Concise Pahlavi Dictionary*, s.17.

¹⁷⁶ Unsurî, *Divân-ı Unsurî*, haz. Muhammed Debir Siyaki, Kutubhane-yi Sistani, 1363, s.364.

¹⁷⁷ Bartholomae, *Altiranisches Wörterbuch*, s.516.

¹⁷⁸ Nyberg, *A Manual of Pahlavi*, s.85.

¹⁷⁹ Bâğbidî, *Rahnomâ-yi Zebân-ı Pârtî*, s.118.

¹⁸⁰ A.e., s.95.

¹⁸¹ Ağârebî, *Goyeş-e Râcî Hencen*, s.84.

¹⁸² Kenârî, *Vâjehâ-yi Mâzenderânî ve Rişehâ-yi Bâstânî-yi Ânhâ*, s.16.

Eski Farsça: *bard-* ‘kaldırmak’¹⁸³

Avesta: *barez* ‘uzun, yüksek’¹⁸⁴

Orta Farsça: *borz* ‘yüksek’, *borz-wang* ‘yüksek ses, gürültü’¹⁸⁵

Partça: *burz* ‘yüksek, uzun,

Bu sözcük yüksek ve yüksekliği tanımlamak için kullanılmakta, ayrıca mecazi olarak makam yüksekliği ve kibir anlamlarında da kullanılmaktadır.

Modern Farsçada *burz* ‘yüksek’ kullanılmamakta fakat klasik Farsça metinlerde kullanılmıştır:

49. **bas ‘yeterli, tamam’** بسی **bas**

Eski Farsça: *vasiy* ‘dolu, çok, fazla’

Orta Farsça: *was* ‘yeterli, fazla’¹⁸⁶

Partça: *was* ‘fazla, yeterli, kafi’¹⁸⁷

Hem Zazaca hem de Farsçada ünsüz ile başlayan sözcüğün başındaki /w/ fonemi /b/ fonemine dönüşmüştür (w->b-). Sözcüğün anlamında Zazacada daralma meydana gelmiş ve sadece ‘yeterli’ anlamına gelmektedir. Farsçada ise ‘fazla, çok’ anlamlarına da gelmektedir.

50. **bašn ‘endam, boy’** باشن **bašn**

Avesta: *barəšnu* ‘yükseklik’¹⁸⁸

Orta Farsça: *bašn* ‘baş, boy’¹⁸⁹

Partça: *bašnan* ‘boy, endam’¹⁹⁰

¹⁸³ Kent, *Old Persian Grammar* *Texts Lexicon*, s.200.

¹⁸⁴ Bartholomae, *Altiranisches Wörterbuch*, s.949.

¹⁸⁵ MacKenzie, *A Concise Pahlavi Dictionary*, s.19.

¹⁸⁶ A.e, s.88.

¹⁸⁷ Boyce, *A Word-List Of Manichean Middle Persian and Parthian*, s.93.

¹⁸⁸ Bartholomae, *Altiranisches Wörterbuch*, s...

¹⁸⁹ MacKenzie, *A Concise Pahlavi Dictionary*, s.17.

¹⁹⁰ Durkin-Meister, *Dictionary of Manichaean Middle Persian and Parthian*, s.111.

51. **basteš ‘bağlamak, düğümlemek’ بستن bastan**

Avesta: *band* ‘bağlamak’¹⁹¹

Eski Farsça: *baⁿd* ‘bağlamak’¹⁹²

Orta Farsça: *bastan* ‘bağlamak, kapamak’¹⁹³

Partça: *bastan* ‘bağlamak’

Farsça da *bastan* fiilinin şimdiki zaman formu *band*, Zazacada ise *bastan* fiilinin şimdiki zaman formu yine *bas* dir. Zazacada ip yada bağ anlamında ise *band* kullanılmaktadır.

52. **baxt ‘talih’ بخت baxt**

Avesta: *baxta* ‘pay, kısım, bölüm’¹⁹⁴

Orta Farsça: *baxt* ‘talih’¹⁹⁵

Partça: *baxtagih* ‘bölüm’¹⁹⁶

53. **bē~bey ‘ayva’ به beh**

Orta Farsça: *beh* ‘ayva’¹⁹⁷

Farsçada hem ayva meyvesi hem de ayva ağacı anlamına gelen bu kelime, Zazacada son ses /h/, /y/ ye dönüşmüş, /i/ ünlü fonemi genişleyerek sözcük *bey* olmuştur. Diğer bir varyasyonda *beⁱ* şeklinde difthong oluşmuştur.

-h>-y

OF.bih>Z.bey~bē

54. **ben ‘dip, alt’ بن bon**

Avesta: *wan* ‘ağaç’¹⁹⁸

¹⁹¹ Bartholomae, *Altiranisches Wörterbuch*, s.926.

¹⁹² Kent, *Old Persian Grammar* *Texts Lexicon*, s.199.

¹⁹³ Nyberg, *A Manual of Pahlavi*, s.44.

¹⁹⁴ Bartholomae, *Altiranisches Wörterbuch*, s.922.

¹⁹⁵ Nyberg, *A Manual of Pahlavi*, s.45.

¹⁹⁶ Durkin-Meister, *Dictionary of Manichaean Middle Persian and Parthian*, s.287.

¹⁹⁷ MacKenzie, *A Concise Pahlavi Dictionary*, s.18.

Orta Farsça: *bun~van* ‘kök, ağaç’¹⁹⁹

Partça: *wan* ‘kök’²⁰⁰

55. **berā ‘erkek kardeş’ برادر barādar**

Eski Farsça: *brātar* ‘erkek kardeş’²⁰¹

Avesta: *brātar* ‘erkek kardeş’²⁰²

Orta Farsça: *brātar* ‘erkek kardeş’²⁰³

Partça: *brādar* ‘erkek kardeş’²⁰⁴ ayrıca *brad* şekli vardır.

Farsçada söz başındaki iki ünsüz arasına ünlü türemiş ve sözcük OF.*brātar*>F.*barādar* olmuştur.

Mazenderani lehçesinde; *brār* ‘erkek kardeş’²⁰⁵

Farsça konuşma dilinde *berār* ‘kardeş’ kullanılmaktadır.

Zazacada son hece düşmüş, söz başındaki iki ünsüz arasına ünlü getirilerek sözcük P.*brātar* >Z.*berā* şeklini almıştır.

Zazacada buna benzer ses olayı aile fertlerini ifade eden sözcüklerden; F.*mādar* ‘anne’; Z.*may* ‘anne’, F.*pedar* ‘baba’; Z.*pi*^e ‘baba’

56. **bernāyīš ‘kesmek’ بریدن borīdan**

Avesta: *brāy* ‘kesmek’²⁰⁶

Orta Farsça: *britan* ‘kesmek’²⁰⁷

Partça: *brin* ‘kesmek’²⁰⁸

¹⁹⁸ Bartholomae, *Altiranisches Worterbuch*, s.1353.

¹⁹⁹ MacKenzie, *A Concise Pahlavi Dictionary*, s.20, 86.

²⁰⁰ Durkin-Meister, *Dictionary of Manichaean Middle Persian and Parthian*, s.343.

²⁰¹ Kent, *Old Persian Grammar* *Texts Lexicon*, s.201.

²⁰² Bartholomae, *Altiranisches Worterbuch*, s.971.

²⁰³ Nyberg, *A Manual of Pahlavi*, s.49.

²⁰⁴ Boyce, *A Word-List Of manichean Middle Persian and Parthian*, s.27

²⁰⁵ Kenârî, *Vâjehâ-yi Mâzenderânî ve Rişehâ-yi Bâstânî-yi Ânhâ*, s.16

²⁰⁶ Bartholomae, *Altiranisches Worterbuch*, s.653.

²⁰⁷ Nyberg, *A Manual of Pahlavi*, s.50.

²⁰⁸ DDurkin-Meister, *Dictionary of Manichaean Middle Persian and Parthian*, s.117.

Söz başındaki /b/ ve /r/ ünsüzleri arasına, Zazacada /e/ Farsçada /o/ ünlüsü gelmiştir.

57. beyeş ‘olmak’ بودن būdan

Avesta: *bav-* ‘olmak’²⁰⁹

Eski Farsça: *bav-* ‘olmak, meydana gelmek’²¹⁰

Orta Farsça: *bow-* ‘olmak’²¹¹

Partça: *bav-* ‘olmak’²¹²

Hem Zazacada hem de Farsçada fiil kökündeki son ses /v/ düşmüştür. /a/ sesi Farsçada /ū/, Zazacada ise /e/ ünlüsüne dönüşmüştür. Klasik Fars şiirinde *būd* ve *buvad* ‘olmak’ şeklinde de teleffuz edilmiştir.

58. bez ‘keçi’ بز boz

Avesta: *būza* ‘erkek keçi’²¹³

Orta Farsça: *buz* ‘keçi’²¹⁴

Zazacada ünsüz genişlemesi ile (/u/ > /e/) sözcük bez olmuştur. Ayrıca erkek keçi için *bezi*^ā kelimesi kullanılmaktadır.

59. bi^a ‘olmaksızın, hariç anlamı veren ön ek’ بی bī

Avesta: *apa* ‘olmaksızın, hariç’²¹⁵

Orta Farsça: *abē* ‘olmaksızın, hariç anlamında ön ek’²¹⁶

Partça: *abē* ‘olmaksızın’²¹⁷

²⁰⁹ Bartholomae, *Altiranisches Worterbuch*, s.927.

²¹⁰ Kent, *Old Persian Grammar* *Texts Lexicon*, s.200.

²¹¹ MacKenzie, *A Concise Pahlavi Dictionary*, s.19.

²¹² Durkin-Meister, *Dictionary of Manichaean Middle Persian and Parthian*, s.112.

²¹³ Bartholomae, *Altiranisches Worterbuch*, s.969.

²¹⁴ MacKenzie, *A Concise Pahlavi Dictionary*, s.20.

²¹⁵ Bartholomae, *Altiranisches Worterbuch*, s.73.

²¹⁶ MacKenzie, *A Concise Pahlavi Dictionary*, s.3.

²¹⁷ Durkin-Meister, *Dictionary of Manichaean Middle Persian and Parthian*, s.15.

Hem Zazacada hem de Farsçada söz başı ünlüsü /a/ düşmüştür. Zazacada ayrıca diftonglaşma meydana gelmiştir. Avesta dilinde bulunan /p/ ünsüz sesi Orta İrani dillerde, Farsça ve Zazacada /b/ sesine dönüşmüştür.

Zazacada bir şeyin olmadığını bildirmek için sözcüğün başına bi^a, Farsçada bī edatı getirilir.

Z.bia ketāb ūma maktab ‘okula kitabı olmadan geldi’

F.bī ketāp āmad madrase ‘okula kitabı olmadan geldi’

60. bo^ey ‘koku’ بوی būy

Avesta: *baodī* ‘güzel koku’²¹⁸

Orta Farsça: *bôd* ‘koku’²¹⁹

Partça: *bôy* ‘koku’²²⁰

Farsçada *būyīden* ‘koku çıkarmak’ anlamında fiil olarak kullanılmakta fakat Zazacada fiil olarak tek başına değil vecna- ‘çıkarmak’ yardımcı fiili ile *bue-vecnāyeš* ‘koku vermek’ anlamında kullanılmaktadır.

61. boli ‘meşe palamudu’ بلوط balūt

62. b^uastun ‘sebze bahçesi’ بستان bostān

Orta Farsça: *bōyestān* ‘bahçe’²²¹

63. bu^ar ‘kızıl, kırmızı’ بور būr

Orta Farsça: *bôr* ‘kızıl’²²²

²¹⁸ Bartholomae, *Altiranisches Worterbuch*, s.918.

²¹⁹ Nyberg, *A Manual of Pahlavi*, s.48.

²²⁰ Durkin-Meister, *Dictionary of Manichaean Middle Persian and Parthian*, s.118.

²²¹ A.e., s.119.

²²² MacKenzie, *A Concise Pahlavi Dictionary*, s.19.

64. bu^ere ‘kaş’ ابرو abrū

Avesta: *brvat* ‘kaş’²²³

Orta Farsça: *brūg* ‘kaş’²²⁴

Zazacada sözcük ünsüz bir fonemle varlığını sürdürmüştür. İki ünsüz fonem arasına (/b/ ve /r/) ünlü türemesi olmuştur.

Farsçada ise kelimenin başına /a/ fonemi getirilerek *abrū* şekline dönüşmüştür. Klasik metinlerde ise söz başına /a/ getirilmeden *boru* şeklinde kullanılmıştır. Örneğin Firdevsi’nin “Şahname” adlı eserinde de bu kelime *boru* olarak geçmektedir.

همه دل پر از کین و پرچین بروی
به جز جنگشان نیست چیز آرزوی

“Gönlü kin ile dolu, kaşları (boru) çatık
savaştan başka arzusu yok”²²⁵

دل شاه ایران بدان تنگ شد
بروها و چهرش پر آژنگ شد

“ondan dolayı İran padişahının yüreği sıkıldı
yüzü ve kaşları (boru) kırıştı”²²⁶

Hencan lehçesinde *avrū* ‘kaş’²²⁷

²²³ Behramî, *Ferheng-e Vajename-yi Avesta*, c.2, s.1062.

Bartholomae, *Altiranisches Wörterbuch*, s.973.

²²⁴ MacKenzie, *A Concise Pahlavi Dictionary*, s.20.

²²⁵ Firdevsi, *Şâhnâme*, C.1, s.79.

²²⁶ A.e.

1.4.č

65. čāl ‘çukur, kuyu’ چال čāl

Farsçada çukur~kuyu anlamında *čāl* ve *čāh* kelimeleri kullanılmaktadır.

Hencan lehçesinde čāla ‘çukur’²²⁸

66. čana ‘çene’ چانه čāna

67. čand ‘kaç tane, ne kadar’ چند čand

Avesta: *čvant* ‘kaç tane?, ne kadar?’²²⁹

Orta Farsça: *čand* ‘ne kadar? kaç tane?, birkaç, biraz’²³⁰

Partça: *čwand* ‘ne kadar?, bu kadar, o kadar’²³¹

Avesta ve Orta İrani dillerden Partçada bulunan söz başı /čv/ hem Zazacada hem de Farsçada /č/ olarak devam etmektedir.

Hencan lehçesinde čen ‘birkaç’²³²

68. čang ‘avuç, el’ چنگ čang

Avesta: *čingha* ‘pençe’²³³

Zazacada sözcük ‘avuç’ anlamında gelmektedir, ‘pençe’ anlamı için ise yine Farsçada da kullanılan *pence* kullanılmaktadır. Zazacada ‘karış’ anlamında *venca* sözcüğü bulunmaktadır.

²²⁷ Ağârebî, *Gûyeş-e Râcî Hencen*, s.76.

²²⁸ Ağârebî, *Goyeş-e Râcî Hencen*, s.103.

²²⁹ Bartholomae, *Altiraniches Worterbuch*, s.600.

²³⁰ MacKenzie, *A Concise Pahlavi Dictionary*, s.21.

²³¹ Durkin-Meister, *Dictionary of Manichaean Middle Persian and Parthian*, s.126.

²³² Ağârebî, *Gûyeş-e Râcî Hencen*, s.105.

²³³ Bartholomae, *Altiraniches Worterbuch*, s.174.

Farsçada ‘avuç’ anlamı *mošt* ile ifade edilmektedir.

69. **čap ‘sol’ چپ čap**

70. **čarāyeš ‘otlaklamak’ چريدن čarīdan**

Partça: *čar-* ‘otlamak’²³⁴

Orta Farsça: *čarak* ‘otlak, sürü’²³⁵

Z.*čarā* ‘otlak’

F.*čarā* ‘otlak’

71. **če ‘ne’ چه če**

Eski Farsça: *ka* ‘kim’²³⁶

Avesta: *ka* ‘hangi, ne, kim’²³⁷

Orta Farsça: *če* ‘ne?, kim?, hangi?’²³⁸

Partça: *če* ‘ne’²³⁹

Eski İranî dillerde söz başı /k/ fonemi ile başlıyor, Orta İranî dillerde /k/, /č/’ye dönüşmüştür. Zazaca ve Farsçada aynı şekilde söz başı /č/ fonemidir.

72. **čeja ‘meme’ چچو čoču**

چچو *čoču* Farsçada insan ve diğer canlıların memeleri için kullanılır. Günümüz Farçasında *pastān* kullanılmakta fakat Farsçanın lehçelerinde *čoču* sözcüğüne yakın kullanımlar bulunmaktadır.

Zazacada, Farsçadaki orta ses /č/ karşılığı olarak /j/ sesi vardır.

²³⁴ Durkin-Meistere, **Dictionary of Manichaean Middle Persian and Parthian**, s.126.

²³⁵ MacKenzie, **A Concise Pahlavi Dictionary**, s.21.

²³⁶ Kent, **Old Persian Grammar Texts Lexicon**, s.178.

²³⁷ Bartholomae, **Altiranisches Wörterbuch**, s.422.

²³⁸ Nyberg, **A Manual of Pahlavi**, s.54.

²³⁹ Boyce, **A Worf-List Of manichean Middle Persian and Parthian**, s.32.

Farsçanın Hencan lehçesinde *čiji* ‘meme’²⁴⁰

73. čem ‘göz’ چشم čašm

Eski Farsça: *caša* ‘göz’²⁴¹

Avesta: *čašman* ‘göz’²⁴²

Orta Farsça: *čašm* ‘göz’²⁴³

Partça: *čašm* ‘göz’²⁴⁴

Zazacada söz ortasındaki ünsüz /š/ düşmüştür. Buna benzer olarak Farsçanın Hencan lehçesinde; *čem* ‘göz’²⁴⁵

Farsça klasik metinlerde Zazacada olduğu gibi ‘göz’ anlamında čem kelimesi kullanılmıştır.

Senâî;

عالم دیگر است عالمشان

نیست فرقی ز نور تا چمشان

“Başka bir alemdir onların alemi

Gözleri nurdan farklı değildi”²⁴⁶

Hencan lehçesinde *čam* ‘göz’²⁴⁷

74. čema ‘göze, çeşme’ چشمه čašme

Orta Farsça: *čašmag* ‘çeşme’²⁴⁸

Partça: *čašmag* ‘çeşme’²⁴⁹

²⁴⁰ Ağârebî, *Gûyeş-e Râcî Hencen*, s.101.

²⁴¹ Kent, *Old Persian Grammar* *Texts Lexicon*, s.184.

²⁴² Bartholomae, *Altiranisches Wörterbuch*, s.461.

²⁴³ MacKenzie, *A Concise Pahlavi Dictionary*, s.21.

²⁴⁴ Durkin-Meister, *Dictionary of Manichaean Middle Persian and Parthian*, s.126.

²⁴⁵ Ağârebî, *Goyeş-e Râcî Hencen*, s.105.

²⁴⁶ Senâî, *Mesnevîhâ-ye Hekîm Senâî*, Tahran, Tahran Üniversitesi, 1348, s.128.

²⁴⁷ Ağârebî, *Goyeş-e Râcî Hencen*, s.105.

²⁴⁸ MacKenzie, *A Concise Pahlavi Dictionary*, s.21.

²⁴⁹ Durkin-Meister, *Dictionary of Manichaean Middle Persian and Parthian*, s.126.

Zazacada *čema* ‘göze’ anlamında, ‘çeşme’ anlamında ise *īne~hīne* kelimesi kullanılmaktadır.

75. *čēr* ‘dört’ چهار *čahār*

Orta Farsça: *čahār* ‘dört’²⁵⁰

Partça: *čafar* ‘dört’²⁵¹

Zazacada kelime içindeki ünlü olan /h/ düşmüştür. Buna benzer şekilde Farsçada da *čār* şeklinde kullanım vardır. Farsça konuşma dilinde ve Farsça klasik metinlerde *čār* şeklinde kullanılmıştır:

Nizami’nin bu beyitlerinde hem *čār* hem de *čahār* kullanılmıştır.

گور اگر صد فکند پشتاپشت
کمتر از چار ساله هیچ نکشت
خون آن گور کرده بود حرام
که نبودش چهار سال تمام

“yüzlerce zebra peşpeşe olsa,
dört yaşından küçük olanları öldürmedi,
dört yaşına girmemiş olan o zebraların
kanını dökmeyi haram etmişti.”²⁵²

Benzer şekilde Hencan lehçesinde de söz içindeki /h/ düşmüştür; *čār* ‘dört’²⁵³

76. *čerā* ‘neden, niçin’ چرا *čerā*

‘ne?’ anlamına gelen *če* ile *rā* nın birleşiminden meydana gelmektedir.

77. *čewā* ‘değnek, çubuk’ چوب *čûb*

²⁵⁰ Nyberg, *A Manual of Pahlavi*, s.52.

²⁵¹ Durkin-Meister, *Dictionary of Manichaean Middle Persian and Parthian*, s.125.

²⁵² İlyas bin Yusuf Nizâmî-yi Gencevî, *Heft Peyker*, Tahran, Kaknüs, 1388, s.718.

²⁵³ Ağârebî, *Goyeş-e Râcî Hencen*, s.102.

Orta Farsça: *čôp* ‘ahşap, tahta, sopa’

/p/ sesi Zazacada /w/ sesine, Farsçada ise /b/ sesine dönüşmüştür.

Farsçanın Hencan lehçesinde *ču* ‘tahta, sopa’²⁵⁴

Z.*čewā* ‘değnek, sopa’

Z.*čewa* ‘cisir, mertek’

78. **čele ‘lamba’ چراغ čerāγ**

Orta Farsça: *čiray* ‘lamba’²⁵⁵

Partça: *čarāγ* ‘lamba’²⁵⁶

Zazacada sözsonundaki /γ/ sesi düşmüştür. /r/ sesi /l/ sesine dönüşmüştür.

Farsçanın hencan lehçesinde *čerā* ‘lamba’²⁵⁷

Bu sözcük Farsçada, Orta Farsçadaki şekli ile devam etmektedir. Zazacada ise kelime sonundaki ünsüz /γ/ düşmüş ve söz ortasındaki /r/ fonemi, /l/ fonemine dönüşmüştür.

79. **čīnāyeš ‘biçmek, toplamak’ چین چیدن čīdan**

Orta Farsça: *čīdan* ‘toplamak, yığmak’²⁵⁸

Partça: *čīn* ‘bir araya getirmek, toplamak’²⁵⁹

Zazacada ‘ağaçtan meyve toplamak, ekin biçmek’ gibi anlamları olan bu sözcüğün Farsçadaki anlam alanı daha geniştir. Farsçada bu anlamların yanı sıra; kazmak, kesmek, düzenlemek vb. gibi birçok anlamı daha vardır.

80. **čiyāyeš ‘üşüme’ چاییدن~چاهیدن čāyīdan**

²⁵⁴ Ağârebî, *Goyeş-e Râcî Hencen*, s.105.

²⁵⁵ MacKenzie, *A Concise Pahlavi Dictionary*, s.23.

²⁵⁶ Durkin-Meister, *Dictionary of Manichaean Middle Persian and Parthian*, s.126.

²⁵⁷ Ağârebî, *Gûyeş-e Râcî Hencen*, s.103.

²⁵⁸ MacKenzie, *A Concise Pahlavi Dictionary*, s.26.

²⁵⁹ Durkin-Meister, *Dictionary of Manichaean Middle Persian and Parthian*, s.132.

Farsçada ‘üşütmek, soğumak’ anlamında *čāhīdan* ve *čayīdan* fiilleri de kullanılmaktadır.

Hencan lehçesine *čāya* ‘soğuk’²⁶⁰

81. čuʔt ‘çift’ جفت joft

İki adetten oluşan grubu ve tek olmayan sayıları tanımlamak için kullanılmaktadır. Türkçedeki anlamı ile aynıdır.

1.5.d

82. dang ‘aptal, uyuşuk, deli’ دنگ dang

83. -dār ‘sıfat yapma eki olarak’ -دار dār

Zazaca;

den ‘borç’

dendār ‘borçlu, borç sahibi’

Farsça;

دریا *daryā* ‘deniz’

دریادار *daryādār* ‘deniz sahibi, amiral’

84. dār ‘ağaç’ درخت-دار dār~deraxt

Eski Farsça: *dāru* ‘çubuk’²⁶¹

Avesta: *dārav~drav* ‘ağaç gövdesi’²⁶²

Orta Farsça: *dār* ‘ağaç’²⁶³

Partça: *dār* ‘çubuk, ağaç, darağacı’²⁶⁴

²⁶⁰ Ağârebî, *Gûyeş-e Râcî Hencen*, s.103.

²⁶¹ Kent, *Old Persian Grammar* *Texts Lexicon*, s.190.

²⁶² Bartholomae, *Altiranisches Worterbuch*, s.738.

²⁶³ MacKenzie, *A Concise Pahlavi Dictionary*, s.24.

²⁶⁴ Durkin-Meister, *Dictionary of Manichaean Middle Persian and Parthian*, s.135.

Farsçada darağacı olarak kullanılan bu kelime Zazacada her türlü ağaç için kullanılmaktadır.

Z.*dārın* ‘ahşap, ağaçtan yapılmış’

P.*dār wēn* ‘ahşap’²⁶⁵

Klasik Farsçada *dār* ‘ağaç’ anlamında kullanılmıştır.

Ayrıca Farsçada *دار و درخت dār u deraxt* ‘ağaç, ağaçlık’ anlamında kullanılmaktadır.

85. **dara ‘vadi, dere’ دره darre**

Orta Farsça: *darrak* ‘vadi’²⁶⁶

Partça: *dar* ‘vadi’²⁶⁷

Zazacada *dara* hem vadi anlamında hem de Türkçede anlamı gibi, ırmaktan küçük akarsu anlamında kullanılmaktadır. Farsçada ise sadece vadi anlamında kullanılmaktadır.

86. **dard ‘dert, keder’ درد dard ‘dert, keder, ağrı’**

Orta Farsça: *dart* ‘dert’²⁶⁸

Partça: *dard* ‘dert’²⁶⁹

87. **dāre ‘ilaç’ دارو dārū**

Orta Farsça: *dārūg* ‘ilaç’²⁷⁰

88. **darg ‘uzun’ دراز derāz**

²⁶⁵ Durkin-Meister, *Dictionary of Manichaean Middle Persian and Parthian*, s.136.

²⁶⁶ Nyberg, *A Manual of Pahlavi*, s.58.

²⁶⁷ Durkin-Meister, *Dictionary of Manichaean Middle Persian and Parthian*, s.138.

²⁶⁸ Nyberg, *A Manual of Pahlavi*, s.58.

²⁶⁹ Durkin-Meister, *Dictionary of Manichaean Middle Persian and Parthian*, s.139.

²⁷⁰ MacKenzie, *A Concise Pahlavi Dictionary*, s.24.

Eski Farsça: *darga* ‘uzun’²⁷¹

Avesta: *drājah* ‘uzun’²⁷²

Orta Farsça: *dagr* ‘uzun’²⁷³, *drāz* ‘uzun’²⁷⁴

Bu sözcükte Zazaca şekli Eski Farsça ile uyumludur, Orta Farsçada *drāz* ve *dagr* kullanılmıştır. Orta Farsçadaki iki varyasyondan biri Eski Farsçadaki sözcükte /g/ ve /r/ sesleri arasında göçüşme sonucu oluşan *dagr* dir. Diğer varyasyon olan *drāz* sözcüğünde söz başındaki iki ünsüz arasında bir ünsüz türemiş ve Farsçada sözcük *derāz* şeklini almıştır.

89. **darmūn ‘derman’** درمان **darmān**

Orta Farsça: *darmān* ‘ilaç, derman’²⁷⁵

Partça: *darmān* ‘ilaç, derman’²⁷⁶

Orta İrani dillerde ve Farsçada son hecedeki ünlü /ā/, Zaazacada daralarak /ū/’ya dönüşmüştür.

90. **darzīn ‘iğne’** سوزن **sūzan**

Orta Farsça: *darz* ‘dikiş, dikiş yeri’, *darzīg* ‘terzi’²⁷⁷

Hencan lehçesinde *darzan* ‘iğne’²⁷⁸

91. **das ‘on sayısı’** ده **dah**

Avesta: *dasā* ‘on’²⁷⁹

Orta Farsça: *dah* ‘on’²⁸⁰

²⁷¹ Kent, *Old Persian Grammar* *Texts Lexicon*, s.190.

²⁷² Bartholomae, *Altiranisches Wörterbuch*, s.773.

²⁷³ MacKenzie, *A Concise Pahlavi Dictionary*, s.23.

²⁷⁴ A.e., s.27.

²⁷⁵ Nyberg, *A Manual of Pahlavi*, s.58.

²⁷⁶ Durkin-Meister, *Dictionary of Manichaean Middle Persian and Parthian*, s.139.

²⁷⁷ MacKenzie, *A Concise Pahlavi Dictionary*, s.24.

²⁷⁸ Ağârebî, *Gûyeş-e Râcî Hencen*, s.112.

²⁷⁹ Bartholomae, *Altiranisches Wörterbuch*, s.700.

Partça: *das* ‘on’²⁸¹

Birden ona kadar olan sayılarda Zazaca ve Farsça arasındaki fark ‘bir’ ve ‘on’ sayılarındadır. Bu iki sayıda Farsça Orta Farsça ile Zazaca ise Partça ile benzerlik göstermektedir.

Kürtçe *dah* ‘on’²⁸²

92. **dasmāj ‘abdest’** دست نماز **dast namāz**

Namaz anlamındaki *Z.nemāj*, *F.namāz* ile el anlamındaki *dast* kelimelerinden meydana gelen birleşik bir kelimedir.

Modern Farsçada Arapçadan alıntılanan *vozu* sözcüğü kullanılmaktadır, klasik Farsça metinlerde *dast namāz* kullanımıdır.

93. **dasmāl ‘mendil’** دستمال **dastmāl**

Farsçada bu kelime *dast* ve *mālīdan* ‘sürmek, ovmak’ kelimelerinden meydana gelen birleşik kelimedir. Zazacada söz içindeki /t/ fonemi düşmüştür. Zazacada tamlamalarda *dast* sözcüğünde /t/ sesi düşmektedir. Örneğin ‘benim elim’ anlamında *das me* denilir. Destmal sözcüğünde /t/ sesinin düşmesi bununla uyum göstermektedir.

Hencan lehçesinde de Zazaca olduğu *dasmāl* ‘mendil’ anlamında kullanılmaktadır.²⁸³

94. **dast ‘el’** دست **dast**

Eski Farsça: *dasta*, ‘el’ *dastakarta* ‘el yapımı’²⁸⁴

²⁸⁰ Nyberg, *A Manual of Pahlavi*, s.46.

Durkin-Meister, *Dictionary of Manichaean Middle Persian and Parthian*, s.137.

²⁸¹ Boyce, *A Worf-List Of manichean Middle Persian and Parthian*, s.36.

²⁸² D.izoli, *Ferheng Kurdi-Tırki, Tırki-Kurdi*, İstanbul, Deng, 1992, s.109.

²⁸³ Ağârebî, *Goyeş-e Râcî Hencen*, s.112.

Avesta: *zasta* ‘el’²⁸⁵

Orta Farsça: *dast* ‘el’²⁸⁶

Partça: *dast* ‘el’²⁸⁷

Zazaca ve Farsçada *dast* ayrıca ‘kudret, güç, dayanak’ anlamlarında kullanılmaktadır. El ile çevrilen küçük taş değirmene de *destar~destarı* denmektedir.

Zazacada tamlama içerisinde kullanıldığında *dasmāl* ‘mendil’, *dasmāj* ‘abdest’ gibi örneklerde olduğu gibi /t/ sesi düşürülerek de kullanılmaktadır:
des me ‘benim elim’

Hencan lehçesinde *das* ‘el’²⁸⁸

95. *dāyeš* ‘vermek’ دادن *dādan*

Eski Farsça: *dā-* ‘vermek, bağışlamak’²⁸⁹

Avesta: *dā-* ‘vermek, bağışlamak, hazırlamak’²⁹⁰

Orta Farsça: *dātan* ‘yaratmak, ortaya çıkarmak’²⁹¹

Partça: *dah-* ‘vermek’

96. *dayk* ‘anne’ دایه *dāye* ‘süt anne vs’

Avesta: *day* ‘beslemek, korumak, eğitmek, gözetmek’²⁹²

Orta Farsça: *dāyak* ‘anne’²⁹³

Partça: *dāyag* ‘süt anne’, *dāyagāni* ‘bakmak, beslemek’²⁹⁴

²⁸⁴ Kent, *Old Persian Grammar* *Texts Lexicon*, s.190.

²⁸⁵ Bartholomae, *Altiranisches Wörterbuch*, s.1685.

²⁸⁶ Nyberg, *A Manual of Pahlavi*, s.58.

²⁸⁷ Durkin-Meister, *Dictionary of Manichaean Middle Persian and Parthian*, s.142.

²⁸⁸ Ağârebî, *Gûyeş-e Râcî Hencen*, s.114.

²⁸⁹ Kent, *Old Persian Grammar* *Texts Lexicon*, s.188.

²⁹⁰ Bartholomae, *Altiranisches Wörterbuch*, s.711.

²⁹¹ Nyberg, *A Manual of Pahlavi*, s.60.

²⁹² Bartholomae, *Altiranisches Wörterbuch*, s.724.

²⁹³ Nyberg, *A Manual of Pahlavi*, s.61.

²⁹⁴ Durkin-Meister, *Dictionary of Manichaean Middle Persian and Parthian*, s.136.

Zazacada anneye seslenirken *dāye* kelimesi kullanılmaktadır. Fakat *dāyk-e me* ‘benim annem’ tamlamasında *dāyk* kullanılır. Böylece Orta Farsça ve Partçada kullanılan şekliyle *dāyk~dāyek* sözcükleriyle ilişkisi daha açık bir şekilde ortaya çıkar. Benzer şekilde ‘anne ve baba’ dendiğinde anne anlamında *dāye* kullanılmaz, *dāyk* kullanılır: *dāyk u bāwk* ‘anne ve baba’

Orta Farsçada *dayag* ‘bakıcı’²⁹⁵
Zazacada *māy* ‘anne’

Zazacada bu sözcük ‘anne’ anlamındadır. Farsçada ise ‘süt anne, bakıcı kadın ve lala’ anlamlarında kullanılmaktadır. Klasik Farsça metinlerde de bu anlamlarda kullanılmıştır.

Firdevsî;

به رستم همی داد ده دایه شیر
کجا میشد آن شیر پر مایه سیر

“Rüstem’i on tane süt annesi (dāye) emziriyordu
O güçlü aslan nasıl doyacaktı ki”²⁹⁶

ز زابلستان چند پر مایه بود
سیاوش را آن زمان دایه بود

“Zabulistan’dan birkaç değerli kişi vardı
Onlar o zamanlar Siyavuş’un lalası idiler”²⁹⁷

Nizâmî;

کمان خواست از دایه و چوبه تیر
گهی کاغذش برهدف گه حریر

“bakıcısından (dāye) yay ve ok istedi
bazen kağıt hedef oluyordu, bazen ipek”²⁹⁸

²⁹⁵ MacKenzie, *A Concise Pahlavi Dictionary*, s.97.

²⁹⁶ Firdevsi, *Şahname*, c.1, s.152.

²⁹⁷ A.e.,.136.

97. **de ‘iki’ دو do**

Avesta: dva ‘iki’²⁹⁹

Orta Farsça: *dô* ‘iki’³⁰⁰

Partça: *dô* ‘iki’³⁰¹

98. **dem ‘art, sap’ دم dom ‘kuyruk’**

Zazacada;

dem ‘peşinden-ardından’ ve ‘kazma, kürek vs. eşyaların sapı’ *demma* ‘koyun kuyruk yağı, koyun kuyruğu’

Farsçada;

dom ‘kuyruk’, *dam* ‘kenar, yan’

donbe ‘koyun kuyruğu’

99. **dendūn ‘diş’ دندان dandān**

Avesta: *dantan* ‘diş’³⁰²

Orta Farsça: *dandān* ‘diş’³⁰³

Partça: *dandān* ‘diş’³⁰⁴

100. **derñāyeš ‘yırtmak, parçalamak’ دریدن darīdan**

Avesta: *dar-* ‘yarmak, parçalamak’³⁰⁵

Orta Farsça: *darrīdan* ‘yarmak, parçalamak’³⁰⁶

101. **dešman ‘düşman’ دشمن došman**

²⁹⁸ İlyas bin Yusuf Nizami-yi Gencevi, *Şerefnâme*, Tahran, Kaknüs, 1388, s.937.

²⁹⁹ Bartholomae, *Altiraniches Worterbuch*, s.762.

³⁰⁰ MacKenzie, *A Concise Pahlavi Dictionary*, s.26.

³⁰¹ Durkin-Meister, *Dictionary of Manichaean Middle Persian and Parthian*, s.120.

³⁰² Bartholomae, *Altiraniches Worterbuch*, s.683.

³⁰³ Nyberg, *A Manual of Pahlavi*, s.57.

³⁰⁴ Durkin-Meister, *Dictionary of Manichaean Middle Persian and Parthian*, s.138.

³⁰⁵ Bartholomae, *Altiraniches Worterbuch*, s.689.

³⁰⁶ MacKenzie, *A Concise Pahlavi Dictionary*, s.24.

Avesta: *dušmanah* ‘kötü düşünceli’³⁰⁷

Orta Farsça: *dušman* ‘düşman’³⁰⁸

Partça: *dušman* ‘düşman’³⁰⁹

102. **dešt ‘ova’** دشت **dešt**

Orta Farsça: *dašt* ‘ova’³¹⁰

Partça: *dašt* ‘ova’³¹¹

103. **dešteš ‘dikmek’** دوختن **dūxtan**

Orta Farsça: *dôxtan* ‘dikmek’³¹²

Farsça şimdiki zaman kökü: *dūz-*

Zazaca şimdiki zaman kökü: *darz-*

104. **dezd ‘hırsız’** دزد **dozd**

Orta Farsça: *duzd* ‘hırsız’³¹³

Zazacada *dezd* sadece isim olarak kullanılıyor, çalmak anlamında fiil olarak kullanılmıyor. Çalmak fiili için başka bir sözcük; *terāveteš* kullanılıyor. Farsçada ise *dozdīdan* ‘çalmak’.

105. **dīyeš ‘görmek’** دیدن **dīdan**

Eski Farsça: *di-* ‘görmek, bakmak’³¹⁴

Avesta: *dāy-* ‘bakmak, görmek’³¹⁵

³⁰⁷ Bartholomae, *Altiranisches Worterbuch*, s.753.

³⁰⁸ MacKenzie, *A Concise Pahlavi Dictionary*, s.29.

³⁰⁹ Durkin-Meister, *Dictionary of Manichaean Middle Persian and Parthian*, s.146.

³¹⁰ Nyberg, *A Manual of Pahlavi*, s.50.

³¹¹ Durkin-Meister, *Dictionary of Manichaean Middle Persian and Parthian*, s.143.

³¹² MacKenzie, *A Concise Pahlavi Dictionary*, s.27.

³¹³ Nyberg, *A Manual of Pahlavi*, s.69.

³¹⁴ Wilhelm Brandenstein, Manfred Mayrhofer, *Handbuch Des Altpersischen*, Weisbaden, Otto Harrassowitz, 1964, s.116.

Kent, Old Persian Grammar *Texts Lexicon*, s.191.

Orta Farsça: *didan* ‘bakmak, görmek’³¹⁶

Partça: *dīdan* ‘görmek, bakmak’³¹⁷

Bu fiilin Farsçada şimdiki zaman kökü *bīn*, Zazacada ise *ven*’dir. Söz başında Farsçada /b/ fonemine karşılık Zazacada /v/ fonemi kullanılmıştır. Şimdiki zaman köklerinde de bu ses olayının meydana geldiği düşünülebilir.

Bu fiilin, Eski İran ve Orta İran dillerinde hem ‘bakmak’ hem de ‘görmek’ anlamı vardır. Farsçada bu anlamlar devam etmektedir fakat Zazacada sadece görmek anlamında kullanılır. ‘seyretmek, bakmak’ anlamı için başka bir fiil olan *ūnāyeš* kullanılır.

Orta Farsçada da fiilin şimdiki zaman kökü Zazacada olduğu gibi; *vēn* ‘dir.’³¹⁸

Avestada *avi~ā*, *upa* ve *paiti* ekleri ile ‘bakmak, bakmak-gözlemek, seyretmek’ anlamlarında kullanılmıştır.

Eski Farsça şimdiki zaman kökü; *vaina*³¹⁹

106. *dô~dow* ‘köy’ ديه~داه *dah~dīh*

Eski Farsça: *dahyu* ‘ülke, bölge’³²⁰

Avesta: *dahyu* ‘ülke, bölge’³²¹

Orta Farsça: *deh* ‘ülke, bölge, köy’³²²

Partça: *izden* ‘uzak bölgeye sürgün edilen’³²³

Orta Farsçada, Eski Farsçadaki son hece düşmüş, Farsçada da bu şekilde geçmiştir.

EF.dahyu>OF.deh>F.dah

Zazcada ise hem son hece hem de söz içinde /h/ sesi düşmüştür.

³¹⁵ Hans Reichelt, *Avesta Reader*, s.234.

³¹⁶ Nyberg, *A Manual of Pahlavi*, s.64.

³¹⁷ Durkin-Meister, *Dictionary of Manichaean Middle Persian and Parthian*, s.149.

³¹⁸ Y Mansuri, *Ferheng-e Zebân-e Rişşinâhtî-ye Ef’âl-e Fârsî-ye Miyâne*, s.124.

³¹⁹ Kent, *Old Persian Grammar* Texts Lexicon, s.206

³²⁰ A.e, s.190

³²¹ A.e.

³²² *A Concise Pahlavi Dictionary*, s.26.

³²³ Durkin-Meister, *Dictionary of Manichaean Middle Persian and Parthian*, s.101.

107. **doši ‘omuz’** دوش **dūš**

Avesta: *daoš* ‘bilek, omuz’³²⁴

Orta Farsça: *dôš* ‘omuz’³²⁵

108. **dosnāyeš ‘sıkıştırmak’** دوسیدن **dūsīdan**

Farsçada bu sözcük ile aynı kökenden gelen ikisi de “yapıştırmak, bağlamak” anlamında kullanılan iki fiil vardır: *dôsīdan* ve *dufsīdan*. Şimdiki zaman kökleri sırasıyla; *dôs* ve *dufs*.

109. **du^a ‘ayran’** دوغ **dūγ**

Partça: *duγ* ‘ayran’³²⁶

Zazacada kelimenin sonundaki ünsüz /γ/ düşmüş ve söz sonunda diftonglaşma meydana gelmiştir.

P.*dūγ*>Z.*du^a*

Farsçanın Hencan lehçesinde Zazacada benzer olarak söz sonundaki ünsüz düşmüştür; *dū* ‘ayran’³²⁷

110. **du^ast ‘arkadaş’** دوست **dūst**

Avesta: *zaoš* ‘sevmek, beğenmek’³²⁸

Orta Farsça: *dôst* ‘arkadaş, sevgili’³²⁹, *dôšīdan* ‘sevmek’³³⁰

Partça: *zôš* ‘arkadaşlık, sevgi’³³¹

³²⁴ Bartholomae, *Altiranisches Worterbuch*, s.674.

³²⁵ Nyberg, *A Manual of Pahlavi*, s.65.

³²⁶ Durkin-Meister, *Dictionary of Manichaean Middle Persian and Parthian*, s.147.

³²⁷ Ağarebî, *Gûyeş-e Râcî Hencen*, s.115.

³²⁸ Bartholomae, *Altiranisches Worterbuch*, s.1698.

³²⁹ Nyberg, *A Manual of Pahlavi*, s.67.

³³⁰ MacKenzie, *A Concise Pahlavi Dictionary*, s.27.

³³¹ Durkin-Meister, *Dictionary of Manichaean Middle Persian and Parthian*, s.386.

Avesta ve Partçada söz başında /z/, Orta Farsça, Farsça ve Zazacada söz başında ise /d/ ünsüzü bulunmaktadır.

111. **du^e ‘duman’ دود dūd**

Orta Farsça: *dud* ‘duman’³³²

Partça: *dud* ‘duman’³³³

Söz sonundaki ünsüz /d/ Zazacada düşmüş ve *u^e* diftong oluşmuştur.

Farsçanın Hencan lehçesinde de aynı şekilde söz sonundaki ünsüz düşmüştür; *dū* ‘duman’.³³⁴

112. **du^erest ‘dürüst’ درست dorost**

113. **du^r ‘uzak’ دور dūr**

Eski Farsça: *dūra* ‘hem zaman olarak, hem mekan olarak uzak’³³⁵

Avesta: *dūra* ‘uzak’³³⁶

Orta Farsça: *dūr* ‘uzak’³³⁷

Partça: *dūr* ‘uzak’³³⁸

Eski İranî dillerde söz sonunda bulunan ünlü ses -a, Orta İranî dillerde, Farsça ve Zazacada düşmüştür. Zazacada ayrıca söz sonundaki ünsüz /d/ düşmüş ve diftonglaşma meydana gelmiştir.

114. **dūm ‘tuzak’ دام dām**

Orta Farsça: *dām* ‘tuzak’³³⁹

Partça: *dāmag* ‘tuzak’³⁴⁰

³³² MacKenzie, *A Concise Pahlavi Dictionary*, s.28.

³³³ Durkin-Meister, *Dictionary of Manichaean Middle Persian and Parthian*, s.144.

³³⁴ Ağārebî, *Goyeş-e Râcî Hencen*, s.115.

³³⁵ Kent, *Old Persian GrammarTexts Lexicon*, s.191.

³³⁶ Hans Reichelt, *Avesta Reader*, s. 235.

³³⁷ Nyberg, *A Manual of Pahlavi*, s.67.

³³⁸ Boyce, *A Worf-List Of manichean Middle Persian and Parthian*, s.37.

³³⁹ MacKenzie, *A Concise Pahlavi Dictionary*, s.24.

³⁴⁰ Durkin-Meister, *Dictionary of Manichaean Middle Persian and Parthian*, s.124.

1.6.e

115. e~i~ā; İzafe işareti

İsim ve sıfat tamlamaları Farsça ve Zazacada aynı şekilde yapılır. Türkçenin tersine her iki dilde sıfat tamlamalarında sıfat isimden sonra gelir. Benzer şekilde isim tamlamalarında da tamlanan, her iki dilde tamlayandan önce gelir.

Zazaca	Farsça		Türkçe
dow-e Pālī	dah-e Pālī	ده پالی	Palu'nun köyü
har-i me	xar-e man	خر من	benim eşeğim
ber-i kiye	dar-e xane	در خانه	evin kapısı
būn-e su ^{er}	xane-yi sorx	خانه ی سرخ	kırmızı ev
sāy-ā zard	sīb-e zard	سیب زرد	sarı elma

116. emsar ‘bu yıl’ امسال emsāl

Zazacada ‘yıl’ anlamına gelen *sar* kelimesi ile ‘bu’ anlamına gelen *en* sözcüğünün birleşmesinden oluşan birleşik kelimedir. Aynı şekilde Farsçada سال *sal* kelimesine این *īn* kelimelerinden oluşturulmuştur. Benzer durum ‘bu gece’ anlamında; امشب *emšo* *emšab* ve ‘bugün’ anlamına gelen امروز *emroc* *enrūz* kelimelerin de vardır.

117. emšo ‘bu gece’ امشب emšab

Zazacada ‘gece’ anlamına gelen *šo* kelimesi ile *en* sözcüğü birleşerek, aynı şekilde Farsçada شب *šab* kelimesi ile این *īn* sözcüklerinden oluşmuştur.

118. -en ‘den yapılmış anlamı veren sıfat yapıcı ek’ ین *īn*

Z.āsen ‘demir’

Z.āsenen ‘demirden yapılmış’

Z.*pešm* ‘yün’

Z.*pešmen* ‘yünlü, yünden yapılmış’

F.*sīm* ‘gümüş’

F.*sīmīm* ‘gümüşten yapılmış’

F.*āhan* ‘demir’

F.*āhanīn* ‘demirden yapılmış’

119. en~enā ‘bu’ این īn

Eski Farsça: *ima* ‘bu’³⁴¹

Orta Farsça: *ēn* ‘bu’³⁴²

Partça: *im* ‘bu’³⁴³

Yakındaki şeyleri işaret etmek için kullanılan bu kelime Farsçada hem işaret zamiri olarak hem de işaret sıfatı olarak aynı form kullanılmaktadır.

Zazacada ise sıfat olarak;

enā kaynā ‘bu kız’; dişil isimlerle; *enā*

en būn ‘bu ev’; eril isimlerle; *en*

örneklerinde olduğu gibi iki şekilde kullanımı vardır. Ayrıca zamir olarak da aynı şekilde eril isimler için *ene* ‘bu’ ve dişil isimler için *enā* ‘bu’ kullanılmaktadır.

120. enjā ‘bura, burası’ انجا enja

Her iki dilde ‘burası’ anlamında kullanılan bu sözcük, *en* ‘bu’ ve *ja* ‘yer’ kelimelerinden oluşan bileşik kelimedir.

121. enjîr ‘incir’ انجير anjir

Orta Farsça: anjir ‘incir’³⁴⁴

122. enke ‘şimdi’ اينک īnak

³⁴¹ Kent, *Old Persian GrammarTexts Lexicon*, s.174.

³⁴² MacKenzie, *A Concise Pahlavi Dictionary*, s.30.

³⁴³ Bağbidi, *Râhnomâ-yı Zebân-e Pârtî*, s.69.

³⁴⁴ MacKenzie, *A Concise Pahlavi Dictionary*, s.10.

123. er ‘bugün’ امروز *emrûz*

Farsçanın Hencan lehçesinde de Zazacaya benzer şekilde ses düşmeleri meydana gelmiştir: *irû* ‘gün’³⁴⁵

124. ernāyeš~erīnāyeš ‘satın almak’ خریدن *xarīdan*

Orta Farsça: *xrīdan* ‘satın almak’³⁴⁶

Partça: *xrīdan* ‘satın almak’³⁴⁷

Zazacada sözcük ünlü ile başlamaktadır. Orta İrani dillerde söz başında bulunan /x/ ünsüzü düşmüştür. Farsçada iki ünsüz (/x/ ve /r/) arasına /a/ ünlü sesi gelmiştir.

125. ga ‘bazen’ گاه *gāh* ‘zaman’

Orta Farsça: *gah* ‘zaman’³⁴⁸

Zazacada söz sonundaki /h/ düşmüştür.

Bu sözcük ayrıca Zazacada ve Farsçada ikileme olarak *Z.ga ga* ‘nadiren’, *F.gāh gāh* ‘nadiren’ şeklinde kullanılmaktadır.

1.7.g

126. gā ‘inek, öküz’ گاو *gav*

Eski Farsça: *gav* ‘inek’³⁴⁹

Avesta: *gav* ‘inek, öküz’³⁵⁰

Orta Farsça: *gaw* ‘inek, öküz’³⁵¹

Partça: *gāw* ‘inek’, *gaw-zādag* ‘buzağı’³⁵²

³⁴⁵ Ağārebî, *Gûyeş-e Râcî Hencen*, s.78.

³⁴⁶ MacKenzie, *A Concise Pahlavi Dictionary*, s.94.

³⁴⁷ Durkin-Meister, *Dictionary of Manichaean Middle Persian and Parthian*, s.265.

³⁴⁸ Nyberg, *A Manual of Pahlavi*, s.80.

³⁴⁹ Kent, *Old Persian Grammar* *Texts Lexicon*, s.183.

³⁵⁰ Bartholomae, *Altiranisches Wörterbuch*, s.505.

³⁵¹ MacKenzie, *A Concise Pahlavi Dictionary*, s.35.

³⁵² Durkin-Meister, *Dictionary of Manichaean Middle Persian and Parthian*, s.162.

Zazacada *gā* sözcüğü, cins isim olarak inek türünü adlandırmak için hem de dişil olmayan, öküz hayvanını adlandırmak için kullanılır. dişi inek için ise *mengā* sözcüğü bulunmaktadır. Söz sonundaki /v/ sesi Zazacada düşmüştür.

127. **gaĵ ‘deli, aptal’ گج گĵ**

128. **-gar ‘sıfat yapan son ek’ گر gar**

Zazaca;

gūn ‘can, ruh’

gūngar ‘can alıcı, Azrail’

Farsça;

ستم *setam* ‘zulüm’

ستمگر *setamgar* ‘zulüm yapan’

کار *kār* ‘iş’

کارگر *kārgar* ‘iş yapan, işçi’

129. **gar ‘kaşıntı, uyuz hastalığı’ گر gar**

Avesta: *garənu* ‘uyuz, kaşıntı’³⁵³

130. **garm ‘sıcak’ گرم garm**

Avesta: *garəra* ‘sıcak’³⁵⁴

Orta Farsça: *germ* ‘sıcak’, *germig* ‘sıcaklık’³⁵⁵

Partça: *germ* ‘sıcak’³⁵⁶

Zazacada *germ* ‘çorba’ anlamında da kullanılmaktadır.

131. **garra ‘yakınma, şikayet’ گله gila**

Avesta: *gəraza* ‘şikayet’³⁵⁷

³⁵³ Bartholomae, *Altiranisches Wörterbuch*, s.515.

³⁵⁴ A.e.

³⁵⁵ MacKenzie, *A Concise Pahlavi Dictionary*, s.35.

³⁵⁶ Durkin-Meister, *Dictionary of Manichaean Middle Persian and Parthian*, s.163.

Orta Farsça: *gilag* ‘şikayet’³⁵⁸

Avesta formunda sözcükte bulunan /ɾ/ sesi Orta Farsça ve Farsçada /l/ sesine dönüşmüştür. Zazacada bu ses korunmuştur.

Farsçada ayrıca *gelāye* ‘şikayet’

132. **gāz ‘dişleme’ گاز gāz**

Orta Farsça: *gazidan* ‘ısırmak’³⁵⁹

Partça: *gašt* ‘ısırılmış’³⁶⁰

Hencan lehçesinde *gez* ‘dişleme’³⁶¹

Farsçada *zadan* ve *gereftan* yardımcı fiilleri kullanılarak ‘ısırmak, dişlemek’ anlamında *gāz zadan*, *gāz gereftan* fiileri oluşturulur. Zazacada ise *kardeş* yardımcı fiili kullanılarak oluşturulur.

133. **gel ‘dal’ شاخه šāxe**

Hencan lehçesinde *gel* ‘üye, parça, eleman’³⁶²

134. **gele ‘saç örgüsü’ گله gole**

Günümüz Farsçasında artık kullanılmayan bu sözcük klasik Farsça metinlerde kullanılmıştır.

135. **gellī ‘üzüm tanesi’ گله gel(l)e**

136. **gerāyeš ‘dolaşmak, gezmek’ گشتن gaštan**

Orta Farsça: *waštan* ‘dolaşmak’³⁶³, *gardidan* ‘dönmek’³⁶⁴

³⁵⁷ Bartholomae, *Altiranisches Worterbuch*, s.524.

³⁵⁸ MacKenzie, *A Concise Pahlavi Dictionary*, s.36.

³⁵⁹ A.e.

³⁶⁰ Boyce, *A Worf-List Of manichean Middle Persian and Parthian*, s.42.

³⁶¹ Ağârebî, *Gûyeş-e Râcî Hencen*, s.137.

³⁶² A.e.

Bu fiilin Farsçada şimdiki zaman kökü *gard*, Zazacada *gar*'dir. Çokça örnekte olduğu gibi bu fiilin şimdiki zaman kökünde Zazacada sondaki /d/ sesi düşmüştür. Farsçada ayrıca fiilin şimdiki zaman kökünden *gardīdan* 'dönmek, dolaşmak' fiili türetilmiştir.

Zazacada –ā ön eki ile *āgerāyeš* 'geri dönmek'

137. *gerd* 'büyük' بزرگ *bozorg*

Farsçanın Hencan lehcesinde *gord* 'büyük, yaşça büyük, itibarlı'³⁶⁵

Bizovoy lehçesinde *gord* 'büyük'³⁶⁶

138. *geroteš* 'almak' گرفتن *gereftan*

Eski Farsça: *grba* 'almak'³⁶⁷, *grab* 'yakalamak'³⁶⁸

Avesta: *grab* 'almak'³⁶⁹

Orta Farsça: *griftan* 'almak'³⁷⁰

Partça: *griftan* 'almak'³⁷¹

Söz başındaki /gr/ ünsüz seslerinin arasına Farsça ve Zazacada ünlü ses gelmiştir. Eski İrani dillerde söz sonunda bulunan /b/ sesi Orta İrani dillerde /f/ sesine dönüşmüş, Farsçada da bu şekilde devam etmiştir. Bu ses Zazacada düşmüştür.

139. *gerūn* 'ağır' گران *gerān* 'pahalı'

Orta Farsça: *garān* 'ağır'³⁷², 'pahalı'³⁷³

³⁶³ MacKenzie, *A Concise Pahlavi Dictionary*, s.88.

³⁶⁴ A.e.35.

³⁶⁵ Ağārebî, *Gūyeš-e Râcî Hencen*, s.137.

³⁶⁶ Muhammed Mazra'atî, *Ferheng-i Bizovoy*, Tahran, Balh, 1394, s.24.

³⁶⁷ Wilhelm Brandenstein, Manfred Mayrhofer, *Handbuch Des Altpersischen*, Weisbaden, Otto Harrassowitz, 1964, s.122

³⁶⁸ Kent, *Old Persian GrammarTexts. Lexicon*, s.183.

³⁶⁹ Bartholomae, *Altiranisches Worterbuch*, s.526.

³⁷⁰ Nyberg, *A Manual of Pahlavi*, s.84.

³⁷¹ Durkin-Meister, *Dictionary of Manichaean Middle Persian and Parthian*, s.102.

Partça: *garān* ‘ağır’³⁷⁴

Zazacada ‘pahalı’ anlamında *vāy* sözcüğü kullanılmaktadır.

Moder Farsçada sadece pahalı anlamında kullanılmakta olan sözcük Farsça klasik metinlerde *gerān* ‘ağır’ anlamında da kullanılmıştır:

140. *gerūn* ‘yaka’ گریبان *garībān*

Orta Farsça: *griwban* ‘yaka’³⁷⁵

Orta Farsçada söz arasında bulunan /w/ sesi kaybolmuş ve onun önünde bulunan ünlü, uzun ünlü olmuştur. Söz başında Orta Farsçada söz başı iki ünsüz yanyana iken Farsça ve Zazacada iki ünsüz arasına ünlü getirilmiştir. Zazacada söz arasındaki hece düşmüştür.

141. *gī* ‘dışkı’ گه گوه *goh*

Avesta: *gūθa* ‘dışkı’³⁷⁶

Orta Farsça: *guh* ‘dışkı’³⁷⁷

Zazacada söz sonundaki /h/ düşmüştür.

142. *gīra* ‘düğüm’ گره *gereh*

Orta Farsça: *grih* ‘düğüm’³⁷⁸

Ağaçların budaklı yerleri için de kullanılır. Zazacada söz sonundaki /h/ düşmüştür.

143. *gu^an* ‘kan’ خون *xūn*

³⁷² MacKenzie, *A Concise Pahlavi Dictionary*, s.35.

³⁷³ Boyce, *A Worf-List Of manichean Middle Persian and Parthian*, s.42.

³⁷⁴ Durkin-Meister, *Dictionary of Manichaeism Middle Persian and Parthian*, s.163.

³⁷⁵ MacKenzie, *A Concise Pahlavi Dictionary*, s.37.

³⁷⁶ Bartholomae, *Altiranisches Wörterbuch*, s.524.

³⁷⁷ MacKenzie, *A Concise Pahlavi Dictionary*, s.38.

³⁷⁸ A.e., s.37.

Avesta: *vohuni* ‘kan’³⁷⁹

Orta Farsça: *xun* ‘kan’³⁸⁰

Partça: *guxn* ‘kan’³⁸¹

Söz başındaki ünsüz Zazaca ve Partçada /g/ sesidir. Diğer Orta İrani dil olan Orta Farsçada ise Yeni Farsçada olduğu gibi /x/ sesidir. Bu sözcük, Zazaca ve Partçada benzerlik gösteren kelimelerden biridir.

144. **gu^ar ‘mezar’ گور gūr**

Orta Farsça: *gabr* ‘çukur’³⁸²

Orta Farsçada sözcükte bulunan /b/ ünsüzü Farsçada düşmüş ve uzun ünlü meydana gelmiştir. Zazacada ise diftonglaşma oluşmuştur.

145. **gu^aš ‘kulak’ گوش gūš**

Eski Farsça: *gauša* ‘kulak’³⁸³

Avesta: *gaoša* ‘kulak’³⁸⁴

Orta Farsça: *gōš* ‘kulak’³⁸⁵

Partça: *gōš* ‘kulak’³⁸⁶

Farsçada *dādan* ‘vermek’ ve *kardan* ‘yapmak’ yardımcı fiilleriyle aynı şekilde Zazacada kardeş ‘yapmak’ ve dāyeš ‘vermek’ fiilleriyle birleşik fiil yapılır. Zazacada diftonlaşma meydana gelmiştir. Eski İrani dillerde söz sonunda bulunan ünlü Orta İrani dillerde kaybolmuş, Farsça ve Zazacada da bu şekilde devam etmiştir.

³⁷⁹ Bartholomae, *Altiranisches Worterbuch*, s.1348.

³⁸⁰ Nyberg, *A Manual of Pahlavi*, s.224.

³⁸¹ Durkin-Meister, *Dictionary of Manichaean Middle Persian and Parthian*, s.169.

³⁸² MacKenzie, *A Concise Pahlavi Dictionary*, s.34.

³⁸³ Kent, *Old Persian Grammar Texts Lexicon*, s.182.

³⁸⁴ Bartholomae, *Altiranisches Worterbuch*, s.486.

³⁸⁵ MacKenzie, *A Concise Pahlavi Dictionary*, s.37.

³⁸⁶ Durkin-Meister, *Dictionary of Manichaean Middle Persian and Parthian*, s.168.

146. **gu^aša ‘köşe’ گوشه gūša**

Orta Farsça: *gošag* ‘köşe’³⁸⁷

147. **gu^aša ‘üzüm salkımı’ خوشه xūša**

Orta Farsça: *hōšak* ‘deste, demet’³⁸⁸

Bu sözcük Zazacada sadece üzüm tanelerinin bir araya geldiği ‘üzüm salkımı’ anlamında kullanılmaktadır. Farsçada ise birbirine yapışık-bitişik tanelerin bir araya geldiği bütünlük anlamında; hem meyve taneleri hem de gül taneleri anlamında kullanılır; yani ‘demet, tutam, salkım, deste’ vs.

Söz başındaki /h/ sesi, Farsçada /x/ sesine dönüşmüştür. Zazacada ise /g/ sesine dönüşmüştür.

148. **gu^ašāre ‘küpe’ گوشواره gūšvāre**

Avesta: *gaošavara* ‘küpe’³⁸⁹

Orta Farsça: *gōšwar* ‘küpe’³⁹⁰

Zazacada söz içinde bulunan /v/ sesi düşmüştür.

149. **g^az ‘ceviz’ گوز gôz**

Orta Farsça: *gôz* ‘ceviz’³⁹¹

Farsçada ‘ceviz’ anlamında گردو *gerdū* kelimesi kullanılmakta fakat Farsça klasik edebiyat metinlerinde günümüz Zazacasında kullanıldığı gibi ceviz anlamında گوز *gôz* kullanılmıştır.

Arapça; جوز *cowz* ‘ceviz’

³⁸⁷ MacKenzie, *A Concise Pahlavi Dictionary*, s.37.

³⁸⁸ Nyberg, *A Manual of Pahlavi*, s.101.

³⁸⁹ Bartholomae, *Altiranisches Wörterbuch*, s.486.

³⁹⁰ MacKenzie, *A Concise Pahlavi Dictionary*, s.37.

³⁹¹ A.e.

150. **gu^em ‘adım’ گام gām**

Avesta: *gaman* ‘adım’, *gāy* ‘adımlamak’³⁹²

Orta Farsça: *gām* ‘adım’³⁹³

Zazacada birincil ünlüye dayanan diftonlaşma meydana gelmiştir.

151. **gu^ena ‘günah’ گناه gonāh**

Orta Farsça: *winah* ‘günah’³⁹⁴

Partça: *wināh* ‘günah’³⁹⁵

Orta Farsça ve Partçada söz başındaki /w/ sesi Zazaca ve Farsçada /g/ sesine dönüşmüştür. Zazacada söz sonundaki /h/ sesi düşmüştür.

152. **gu^ešt ‘et’ گوشت gūšt**

Orta Farsça: *gōšt* ‘et’³⁹⁶

153. **gu^ez ‘kambur, eğik’ کوز~کوژ kuz~kūž**

Farsça *kūzpošt* ‘kambur’, *kūz* ‘eğilmiş, eğik’

Zazaca *gu^ez* ‘eğilmiş, kambur’

154. **gumān ‘şüphe, tahmin’ گمان gomān**

Orta Farsça: *gumān* ‘şüphe’³⁹⁷

155. **gūn ‘can, ruh’ جان jān**

Avesta: *an-* ‘nefes almak,

Orta Farsça: *gyān* ‘can, ruh’³⁹⁸

³⁹² Bartholomae, *Altiranisches Worterbuch*, s.517, 522.

³⁹³ Nyberg, *A Manual of Pahlavi*, s.80.

³⁹⁴ MacKenzie, *A Concise Pahlavi Dictionary*, s.91.

³⁹⁵ Durkin-Meister, *Dictionary of Manichaean Middle Persian and Parthian*, s.343.

³⁹⁶ MacKenzie, *A Concise Pahlavi Dictionary*, s.37.

³⁹⁷ A.e, s.38.

³⁹⁸ Nyberg, *A Manual of Pahlavi*, s.106.

Partça: *gyān* ‘can, ruh’³⁹⁹

Zazacada bu kelime hem canlı olma hali için, hem de ruh anlamında kullanılmaktadır. Bu kelimedenden türeyen *gūn-ī* ‘canlı- ölmemiş olan’, *gūn-gar* ‘canı-ruhu alan; Azrail’.

Orta Farsçadaki kullanımında söz başında bulunnan /gy/; Zazacada /g/, Farsçada ise /j/ ye dönüşmüştür.

1.8.h

156. **hafta** ‘hafta’ هفته **hafta**

Orta Farsça: *haftag* ‘hafta’⁴⁰⁰

157. **hāk** ‘yumurta’ خاك **xāg**

Orta Farsça: *xāyak* ‘yumurta, haya’⁴⁰¹

Zazacada *hāk* hem kümes hayvanları hem de tüm uçan kuşların yumurtası için kullanılır. Ayrıca ‘taşak’ anlamında da yine bu sözcük kullanılmaktadır. Orta Farsçada söz başında mevcut olan /x/ sesi Zazacada /h/ sesine dönüşmüştür. Bununla beraber söz içindeki /y/ sesi düşmüştür.

OF.xāyak>*hāyak>Z.hāk

Modern Farsçada bu kelime kullanılmamakta fakat *xāgine* ‘yumurta ile yapılan bir çeşit yemek’ kelimesi kullanılmaktadır.

Modern Farsçada ‘tavuk yumurtası’ anlamında *toxm* ‘taşak’ anlamında ise *xaye* kullanılmaktadır.

Zazacada söz sonundaki /k/ korunmuş, Farsçada ise /g/ sesine dönüşmüştür.

158. **har** ‘eşek’ خر **xar**

Avesta: *xara* ‘erkek eşek’⁴⁰²

³⁹⁹ Durkin-Meister, *Dictionary of Manichaean Middle Persian and Parthian*, s.168.

⁴⁰⁰ MacKenzie, *A Concise Pahlavi Dictionary*, s.39.

⁴⁰¹ Nyberg, *A Manual of Pahlavi*, s.213.

Orta Farsça: *xar* ‘eşek’⁴⁰³

/x/ sesi Zazacada /h/ sesine dönüşmüştür.

Zazacada *munkar* ‘dişi eşek’

159. har ‘toz, toprak’ خرد xard ‘kil, çamur’

Farsçada bu kelime çamur, bataklık, bulanık su vs anlamlarına gelmektedir.

Zazacada ise birçok örnekte görüldüğü gibi son ses /d/ düşerek *xar>har şakline dönüşmüş olması mümkündür.

160. hār ‘kudurmuş, deli’ هار hār

161. haš ‘ayı’ خرس xars

Avesta: *arša* ‘ayı’⁴⁰⁴

Orta Farsça: *xirs* ‘ayı’⁴⁰⁵

Mazenderani lehçesinde *aš* ‘ayı’⁴⁰⁶

162. hasir ‘gözyaşı’ ارس ars

Avesta: *asru^o-azan* ‘gözyaşı döken, ağlamaklı’⁴⁰⁷

Orta Farsça: *ars* ‘damla, gözyaşı’⁴⁰⁸

Partça: *ašk* ‘gözyaşı’⁴⁰⁹

Bu kelime Zazacada Avestadaki *asru^o* kelimesinin söz başına /h/ fonemi getirilerek *hasir* şeklinde kullanılmaktadır. Farsçada bu kelime Partçadaki *ašk*

⁴⁰² Bartholomae, *Altiranisches Worterbuch*, s.532.

⁴⁰³ Nyberg, *A Manual of Pahlavi*, s.218.

⁴⁰⁴ Bartholomae, *Altiranisches Worterbuch*, s.203.

⁴⁰⁵ MacKenzie, *A Concise Pahlavi Dictionary*, s.94.

⁴⁰⁶ Kenârî, *Vâjehâ-yi Mâzenderânî ve Rişehâ-yi Bâstânî-yi Ânhâ*, s.4.

⁴⁰⁷ Bartholomae, *Altiranisches Worterbuch*, s.222.

⁴⁰⁸ Ferruhveşi, *Ferheng-e Zebân-e Pehlevî*, 51.

Mensurî, *Ferheng-e Zebân-e Pehlevî*, c.1, s.555.

⁴⁰⁹ Durkin-Meister, *Dictionary of Manichaean Middle Persian and Parthian*, s.56.

sözcüğünü üzerinden devam etmiştir. Farsçanın bazı lehçelerinde kelimenin eski formunun izleri görülebilir. Klasik Farsçada *ars* şeklinde de kullanılmıştır.

Farsçanın Bender Abbas lehçesinde; *xasr* ‘gözyaşı’⁴¹⁰

Mazenderani lehçesine *asrī* ‘gözyaşı’⁴¹¹

Orta Farsçada sözcükte /s/ ve /r/ sesleri arasında göçüşme meydana gelmiştir.

Zazacada ise Orta Farsçanın aksine Avestadaki form devam etmektedir.

163. **henār ‘nar’** نار~انار **anār**

Avesta: *hadāna* ‘nar’⁴¹²

Orta Farsça: *anār* ‘nar’⁴¹³

Zazacada söz başında /h/ ünsüzü vardır.

164. **henzār ‘bin sayısı’** هزار **hazār**

Avesta: *hazanra* ‘bin’⁴¹⁴

Orta Farsça: *hazār* ‘bin’⁴¹⁵

Partça: *hazār* ‘bin’⁴¹⁶

Zazacada söz arasında /n/ ünsüzü türemiştir.

165. **hešt ‘sekiz’** هشت **hašt**

Avesta: *ašta* ‘sekiz’⁴¹⁷

Orta Farsça: *hašt* ‘sekiz’⁴¹⁸

Partça: *hašt* ‘sekiz’⁴¹⁹

⁴¹⁰ Behrām Ferehvešî, *Farhang-e Zebân-e Pehlevî*, Tahran, Tahran Üniversitesi, 1390, s.51.

⁴¹¹ Kenârî, *Vâjehâ-yi Mâzenderânî ve Rişehâ-yi Bâstânî-yi Ânhâ*, s.4.

⁴¹² Bartholomae, *Altiranisches Worterbuch*, s.1758.

⁴¹³ MacKenzie, *A Concise Pahlavi Dictionary*, s.9.

⁴¹⁴ Bartholomae, *Altiranisches Worterbuch*, s.1796.

⁴¹⁵ Nyberg, *A Manual of Pahlavi*, s.99.

⁴¹⁶ Durkin-Meister, *Dictionary of Manichaean Middle Persian and Parthian*, s.197.

⁴¹⁷ Bartholomae, *Altiranisches Worterbuch*, s.261.

⁴¹⁸ MacKenzie, *A Concise Pahlavi Dictionary*, s.43.

⁴¹⁹ Durkin-Meister, *Dictionary of Manichaean Middle Persian and Parthian*, s.186.

Avestada sözcük ünlü ile başlarken sonraki dillerde ünsüz türemesi meydana gelmiştir.

166. **hī ‘ıslak’ خیس xīs**

Avesta: *haēk* ‘dökmek, serpmek’⁴²⁰

Farsçanın Gileki lehçesinde *hista* ‘ıslanmak, nemlenmek’⁴²¹

167. **hing ‘arı’ انگ ang**

Bal anlamına gelen ve Modern Farsçada kullanılmayan *angabîn* kelimesinin ilk kısmını oluşturan *ang*’e sözcüğünün söz başına /h/ sesi eklenerek oluşturulan *hing* kelimesi Zazacada ‘bal arısı’ anlamında kullanılmaktadır.

Modern Farsçada ‘bal arısı’ anlamında *zanbur-e ‘asal* kelimesi, ‘bal’ anlamında ise ‘*asal* kelimesi kullanılmaktadır.

168. **hīre ‘üç’ سه se**

Avesta: *θri* ‘üç’⁴²²

Orta Farsça: *sē* ‘üç’⁴²³

Partça: *hrē* ‘üç’⁴²⁴

Zazaca, Partça ve Avesta ile; Farsça, Orta Farsça ile benzerlik göstermektedir. Üç sayısının kullanıldığı sayılarda benzer şekilde Zazacada *hiras~des hri* ‘on üç’, *hires* ‘otuz’ *hirsē* ‘üçyüz’; Farsça *sīzdah* ‘on üç’, *sī* ‘otuz’, *se sad* ‘üç yüz’.

Kürtçe *sē* ‘üç’⁴²⁵

169. **hōr~howr ‘bulut’ ابر abr**

Avesta: *awra* ‘bulut, yağmur’⁴²⁶

⁴²⁰ Bartholomae, *Altiranisches Wörterbuch*, s.1727.

⁴²¹ Sotûde, *Ferheng-e Gilekî*, s.332.

⁴²² Bartholomae, *Altiranisches Wörterbuch*, s.801.

⁴²³ MacKenzie, *A Concise Pahlavi Dictionary*, s.75.

⁴²⁴ Boyce, *A Worf-List Of manichean Middle Persian and Parthian*, s.47.

⁴²⁵ Dizoli, *Ferheng Kurdi-Tırki, Tırki-Kurdi*, İstanbul, Deng, 1992,s.821.

Orta Farsça: *avr~awr* ‘bulut’⁴²⁷

Avesta ve Orta Farsçada ünlü ile başlayan kelimenin başında Zazacada ünsüz türemesi olmuştur. Sözcüğün başında /h/ fonemi türemiş ve kelime *hōwr* biçimine dönüşmüştür. Ayrıca hōr biçiminde kullanımı da vardır.

Av.awra>OF.awr>Z.hawr~hor

Farsçada ise /w/ fonemi, /b/ fonemine dönüşmüş ve kelime *abr* şeklini almıştır.

Av.awra>OF.awr>F.abr

Hencan lehçesinde *avr* ‘bulut’⁴²⁸

170. *hôt~howt* ‘yedi sayısı’ هفت *haft*

Avesta: *hapta* ‘yedi’⁴²⁹

Orta Farsça: *haft* ‘yedi’⁴³⁰

Partça: *haft* ‘yedi’⁴³¹

Avesta dilinde söz arasında bulunan /p/ sesine karşılık Orta İranî dillerde /f/ sesi bulunmaktadır. Zazacada bu ses düşmüştür. Zazaca diğer bir varyasyonda /w/ sesine dönüşmüştür.

171. *hūn* ‘uyku, rüya’ خواب *xāb*

Orta Farsça: *xwamn* ‘uyku, hayal, rüya’⁴³²

Partça: *xwamr* ‘uyku’⁴³³

Kelime hem Zazacada hem de Farsçada uyku, hayal ve uykuda görülen rüya anlamlarına gelmektedir.

⁴²⁶ Bartholomae, *Altiranisches Worterbuch*, s.99.

⁴²⁷ Ferruhveşi, *Ferheng-e Zebân-e Pehlevî*, s.2.

⁴²⁸ Ağârebî, *Gûyeş-e Râcî Hencen*, s.76

⁴²⁹ Bartholomae, *Altiranisches Worterbuch*, s.1765

⁴³⁰ Nyberg, *A Manual of Pahlavi*, s.89.

⁴³¹ Durkin-Meister, *Dictionary of Manichaean Middle Persian and Parthian*, s.176.

⁴³² MacKenzie, *A Concise Pahlavi Dictionary*, s.95.

⁴³³ Boyce, *A Worf-List Of manichean Middle Persian and Parthian*, s.100.

Farsça *xāb* ile Zazaca *hūn* sözcüğünün kökenleri farklıdır. Yukarıda verilen kelimeler Zazacanın kökeni ile ilgilidir. Nyberge ise yukarıdaki bilgilerin aksini söyler ona göre Orta Farsçada kelime *x^uarm* şeklindedir ve *x^uamn* kelimesinden benzeşmezlik yoluyla önce *xuamr* (-n>-r /m_), sonra göçüşme yoluyla *x^uarm* kelimesine dönüşmüştür.⁴³⁴

Farsça *xāb* kelimesinin kökeni de Orta Farsçadaki *xwab* ‘uyku’⁴³⁵ kelimesidir. Söz başındaki iki ünsüzden biri olan /w/ düşmüştür. Çokça örnekte görüldüğü gibi /xw/ ünsüzleri ile başlayan kelimeler Farsçaya söz başında /x/ ile geçmişlerdir. Modern Farsçada her ne kadar /w/ sesi telaffuzda düşmüşse de yazıda bu ses gösterilmeye devam etmektedir. Kelime *خاب* *xāb* olarak telaffuz edilmekte fakat *خواب* *xwāb* olarak yazılmaktadır.

1.9.1

172. -ī ‘mastar anlamı veren son ek’ ی ī

Zazacada;
unbāz ‘arkadaş’
unbazī ‘arkadaşlık’

dešman ‘düşman’
dešmanī ‘düşmanlık’

Farsçada;
xūb ‘iyi, güzel’
xūbī ‘iyilik, güzellik’

mard ‘yiğit’
mardī ‘yiğitlik’

⁴³⁴ Nyberg, *A Manual of Pahlavi*, s.10.

⁴³⁵ MacKenzie, *A Concise Pahlavi Dictionary*, s.95.

173. īmⁱan~hengimⁱan ‘bal’ انگبین angabīn

Orta Farsça: *anguban* ‘bal’⁴³⁶, *angapīn* ‘bal’⁴³⁷

Partça: *angubēn* ‘bal’⁴³⁸

Bu bileşik kelimenin ilk kısmı olan *ang* Eski Farsçada ‘sıra’ anlamına gelmektedir.⁴³⁹

Zazacada ‘bal’ anlamında *hengimⁱan* kelimesi de kullanılmaktadır. Kelime *heng* ve *imⁱan* kelimelerinden oluşmaktadır. *imⁱan* sözcüğü tek başına da bal anlamında kullanılmaktadır. Ayrıca *hengimⁱan* kelimesinin ilk kısmını oluşturan *heng* kelimesi bal üreten hayvan olan ‘bal arısı’ anlamında gelmektedir.

Modern Farsçada artık kullanılmayan bu kelime, varlığını sirke ve bal anlamındaki kelimelerin bileşiminden oluşan ve bu iki maddenin karışımına verilen isim olarak kullanılan سکنجبین *sekanjabīn* ve سرکنگبین *sīrkkangabīn* kelimeleriyle devam ettirmektedir.⁴⁴⁰ Farsça klasik metinlerde ise انگبین *angabīn* bal anlamında kullanılmıştır.

174. īzem ‘odun’ هیزم hīzom

Avesta: *aēsma* ‘odun’⁴⁴¹

Orta Farsça: *ezm* ‘odun’⁴⁴²

Farsçada söz başında /h/ sesi türemiştir. Farsçada hem *īzom* hem *hīzom* kullanılmıştır.

Hencan lehçesinde *īzom* ‘odun’⁴⁴³

⁴³⁶ MacKenzie, *A Concise Pahlavi Dictionary*, s.10.

⁴³⁷ Ferruhveşi, *Ferheng-e Zebân-e Pehlevî*, s.26.

⁴³⁸ Durkin-Meister, *Dictionary of Manichaean Middle Persian and Parthian*, s.48.

⁴³⁹ Hasandûst, *Ferheng-e Rişesenâhtî-ye Zebân-e Fârsi*, s.307.

⁴⁴⁰ Hasan Enveri, *Farhang-e Rûz-e Sohen*, Tahran, Sohen, 1383, s.

⁴⁴¹ Bartholomae, *Altiranisches Worterbuch*, s.26.

⁴⁴² MacKenzie, *A Concise Pahlavi Dictionary*, s.31.

⁴⁴³ Ağârebî, *Gûyeş-e Râcî Hencen*, s.79.

175. ĩne~hine ‘çeşme, kaynak’ خانی xānī

Partça: *xānīg* ‘çeşme’⁴⁴⁴

1.10. ĵ

176. ĵā ‘yer, makam’ جای ĵā~ĵāy

Avesta: *vah* ‘kalmak, ikamet etmek’⁴⁴⁵

Orta Farsça: *gyāg* ‘yer’⁴⁴⁶

Partça: *gyāg* ‘yer’⁴⁴⁷

Zazacada söz başındaki /gy/, /j/ ye dönüşmüş, fakat benzer şekilde yine söz başında /gy/ olan *gyan* ‘can, ruh’ kelimesinde söz başındaki /g/ korunmuştur. Zazacada *gūn* ‘can, ruh’.

OF.*gyag* ‘yer’>Z.*ĵā*

OF.*gyan* ‘can, ruh’> Z.*gūn*

Farsçada ise, hem *gyan* kelimesinde hem de *gyag* kelimelerinde söz başındaki /gy/, /j/ fonemine dönüşmüştür.

OF.*gyag* ‘yer’>F.*ĵā~ĵāy*

OF.*gyan* ‘can, ruh’> F.*ĵān*

177. ĵang ‘pas’ زنگ zang

Partça: *žang* ‘pas’⁴⁴⁸

178. ĵang ‘savaş’ جنگ ĵang

Orta Farsça: *jang* ‘kavga, savaş’⁴⁴⁹

179. ĵāweteš ‘kemirmek, çiğnemek’ جويدن ĵāvīdan

⁴⁴⁴ Durkin-Meistere, *Dictionary of Manichaean Middle Persian and Parthian*, s.363.

⁴⁴⁵ Bartholomae, *Altiranisches Wörterbuch*, s.1394.

⁴⁴⁶ MacKenzie, *A Concise Pahlavi Dictionary*, s.38.

⁴⁴⁷ Durkin-Meistere, *Dictionary of Manichaean Middle Persian and Parthian*, s.168.

⁴⁴⁸ *A*, e, s.199.

⁴⁴⁹ MacKenzie, *A Concise Pahlavi Dictionary*, s.46.

Orta Farsça: *judan* ‘çiğnemek, yutmak’⁴⁵⁰

Partça: *žāw-* ‘çiğnemek, dişlemek’⁴⁵¹

Söz başındaki /j/ sesi Farsça, Zazaca ve Orta İrani dillerden olan Orta Farsçada aynıdır ama buna karşılık Partçada /ž/ fonemi bulunmaktadır.

180. *jawûn* ‘genç, yaşlı olmayan’ جوان *javân*

Avesta: *yavan* ‘genç’⁴⁵²

Orta Farsça: *yuvân* ‘genç’⁴⁵³

Partça: *yuwân* ‘genç’⁴⁵⁴

Söz başındaki /y/ hem Zazacada hem de Farsçada /c/ ye dönüşmüştür.

181. *jenî* ‘kadın’ زن *zan*

Avesta: *žani* ‘kadın’⁴⁵⁵

Orta Farsça: *zan* ‘kadın’⁴⁵⁶, *žan* ‘kadın’⁴⁵⁷

Partça: *žan* ‘kadın’⁴⁵⁸

182. *jenāyeš* ‘çalmak; müzik aleti çalmak’ زدن *zadan*

Eski Farsça: *jan-* ‘vurmak, yenmek’⁴⁵⁹

Avesta: *gan-* ‘vurmak’⁴⁶⁰

Orta Farsça: *zatan* ‘vurmak’⁴⁶¹

Partça: *jan* ‘vurmak’⁴⁶²

⁴⁵⁰ MacKenzie, *A Concise Pahlavi Dictionary*, s.47.

⁴⁵¹ Durkin-Meister, *Dictionary of Manichaean Middle Persian and Parthian*, s.197.

⁴⁵² Bartholomae, *Altiranisches Wörterbuch*, s.1298.

⁴⁵³ Nyberg, *A Manual of Pahlavi*, s.227.

⁴⁵⁴ Durkin-Meister, *Dictionary of Manichaean Middle Persian and Parthian*, s.199.

⁴⁵⁵ Bartholomae, *Altiranisches Wörterbuch*, s.603.

⁴⁵⁶ Boyce, *A Word-List Of manichean Middle Persian and Parthian*, s.104.

⁴⁵⁷ Nyberg, *A Manual of Pahlavi*, s.229.

⁴⁵⁸ Boyce, *A Word-List Of manichean Middle Persian and Parthian*, s.50.

⁴⁵⁹ Kent, *Old Persian Grammar Texts Lexicon*, s.184.

⁴⁶⁰ Bartholomae, *Altiranisches Wörterbuch*, s.603.

⁴⁶¹ Nyberg, *A Manual of Pahlavi*, s.230.

⁴⁶² Durkin-Meister, *Dictionary of Manichaean Middle Persian and Parthian*, s.155.

Bu sözcük Zazacada sadece ‘müzik aletine vurmak, müzik aleti çalmak’ anlamında kullanılmaktadır. Farsçada ise ‘herhangi bir şeye vurmak’ anlamındadır.

183. ĵet ‘tarla sürmek’ جفت ĵoft

Farsçada tarla sürmek gibi işler sırasında öküzün boynuna konulan alete de *ĵoft* denmektedir.

Zazacada tarla sürmekte kullanılan öküzü tanımlamak için *gay-e ĵet* ifadesi kullanılmaktadır.

184. ĵ'ar ‘aşağı’ زیر zîr

Orta Farsça: *hačadar* ‘aşağı’⁴⁶³

Partça: *ağar* ‘aşağı’⁴⁶⁴

Hencan lehçesinde *ĵîr* ‘aşağı’, *ĵîrine* ‘aşağıda olan’⁴⁶⁵

Gilekçede *ĵîr* ‘aşağı’⁴⁶⁶

185. ĵîl ‘şilte’ جل ĵel

Binek hayvanlarının için yapılan ve eyer vb. gibi şeylerin altında hayvana örtülen içi pamuk vs. ile doldurulan ince örtü için de kullanılmaktadır. Zazaca ve Farsçada yere serilen minder benzeri eşyalara ve yatağa da ĵîl denmektedir.

Hencan lehçesinde ĵol ‘şilte, eski yorgan’⁴⁶⁷

186. ĵo~ĵov ‘arpa’ جو ĵav

Avesta: *yava* ‘buğday’⁴⁶⁸

Orta Farsça: *ĵaw* ‘arpa’⁴⁶⁹

⁴⁶³ MacKenzie, *A Concise Pahlavi Dictionary*, s.16.

⁴⁶⁴ Durkin-Meister, *Dictionary of Manichaean Middle Persian and Parthian*, s.24.

⁴⁶⁵ Ağârebî, *Gûyeş-e Râcî Hencen*, s.101.

⁴⁶⁶ Sotûde, *Ferheng-e Gilekî*, s.99.

⁴⁶⁷ Ağârebî, *Gûyeş-e Râcî Hencen*, s.99.

⁴⁶⁸ Bartholomae, *Altiranisches Worterbuch*, s.1228.

⁴⁶⁹ MacKenzie, *A Concise Pahlavi Dictionary*, s.46.

1.11. k

187. -k ‘-k; küçültme eki’ -ک -k

Orta Farsça: *ak* ‘sıfat yapıcı ek ve küçültme eki’⁴⁷⁰

Zazacada bu ek daha çok canlı varlıklar özellikle de insanları adlandırmak için kullanılan sözcüklere getirilmektedir.

jenī-jīnek ‘kadın-kadıncağz’

kenā-kenak ‘kız-kızcağz’

puet-puetak ‘çocuk-çocukcağz’

Farsçada hem canlı hem cansız varlıkları adlandırmak için kullanılan isimlerin sonuna küçültme eki olarak getirilmekte, Zazacada olduğu gibi canlı varlıklara acıma ve merhamet göstergesi olarak da kullanılmaktadır.

šahr-šahrak ‘şehir-küçük şehir’

dāstān-dāstānak ‘hikaye-kısa hikaye’

doxtar-doxtarak ‘kız-kızcağz’

188. kāl ‘büyük’ کال kalān

Partça: *kalān* ‘büyük’⁴⁷¹

189. kal ‘erkek keçi’ کل kal ‘erkek hayvan’

Zazacada bu sözcük erkek yaşlı olmayan keçi için kullanılır.⁴⁷² Farsçada ise teke, öküz yada her tür hayvanın erkek cinsi için kullanılır.⁴⁷³

⁴⁷⁰ Ferehveşî, *Ferheng-e Zebân-e Pehlevî*, 12.

⁴⁷¹ Durkin-Meister, *Dictionary of Manichaean Middle Persian and Parthian*, s.205.

⁴⁷² Malmisanij, *Zazaca Türkçe Sözlük*, İstanbul, Deng, 1992, s.175.

⁴⁷³ Muhammed Mu’in, *Farhang-e Fârsî-ye Yek Cildî*, Tahran, Serâyeş, 1380, s.814.

190. **kāl** ‘olgunlaşmamış, çiğ’ کال **kāl**

191. **kalā** ‘şapka, külah’ کلاه **kolāh**

Orta Farsça: *kulāf* ‘külah’⁴⁷⁴

192. **kandeš** ‘kazmak’ کندن **kandan**

Eski Farsça: *kan-* ‘kazmak’⁴⁷⁵

Avesta: *kan-* ‘kazmak’⁴⁷⁶

Orta Farsça: *kandan* ‘kazmak’⁴⁷⁷

Partça: *kan* ‘kazmak’⁴⁷⁸

Zazacada bu fiil ayrıca ‘kaşımak’ anlamında kullanılmaktadır deriyi yada başka bir şeyi kazımak anlamındadır.

Zazacada su birikintilerinin kazıyıp dik bir yamaç haline getirdiği yapıya da *kend* denmektedir.

Farça şimdiki zaman kökü: *kan-*

Zazaca şimdiki zaman kökü: *ken-*

193. **kār** ‘iş, meşguliyet, görev’ کار **kār**

Avesta: *kāra* ‘iş, faaliyet’⁴⁷⁹

Orta Farsça: *kār* ‘iş, eylem’⁴⁸⁰

Partça: *kār* ‘iş’⁴⁸¹

194. **kar** ‘sağır’ کر **kar**

Avesta: *karəna* ‘sağır’⁴⁸²

Orta Farsça: *karr* ‘sağır’⁴⁸³

⁴⁷⁴ MacKenzie, **A Concise Pahlavi Dictionary**, s.52.

⁴⁷⁵ Kent, **Old Persian Grammar** *Texts Lexicon*, s.178.

⁴⁷⁶ Bartholomae, **Altiranisches Wörterbuch**, s.437.

⁴⁷⁷ Nyberg, **A Manual of Pahlavi**, s.111.

⁴⁷⁸ Durkin-Meister, **Dictionary of Manichaean Middle Persian and Parthian**, s.206.

⁴⁷⁹ Bartholomae, **Altiranisches Wörterbuch**, s.455.

⁴⁸⁰ MacKenzie, **A Concise Pahlavi Dictionary**, s.49.

⁴⁸¹ Durkin-Meister, **Dictionary of Manichaean Middle Persian and Parthian**, s.202.

⁴⁸² Bartholomae, **Altiranisches Wörterbuch**, s.455.

195. kârd ‘bıçak’ کارد kârd

Avesta: *karəta* ‘bıçak’⁴⁸⁴

Orta Farsça: *kârd* ‘bıçak’⁴⁸⁵

196. kardeş ‘yapmak’ کردن kardan

Eski Farsça: *kar-* ‘yapmak, imal etmek’, *kara* ‘yapan, üreten’⁴⁸⁶

Avesta: *kar-* ‘yapmak, oluşturmak’⁴⁸⁷

Orta Farsça: *kardan* ‘yapmak’⁴⁸⁸

Partça: *kardan* ‘yapmak’⁴⁸⁹

Farsça şimdiki zaman kökü: *kon-*

Zazaca şimdiki zaman kökü: *kan-*

Bu fiil Zazaca ve Farsçada birleşik fiil yapmak için en fazla kullanılan olan yardımcı fiillerdendir.

197. karg ‘tavuk’ کُرک kurk ‘yeni yumurtlayan kümes hayvanı’

Orta Farsça: *kark* ‘tavuk’⁴⁹⁰

Hencan lehçesinde *karg* ‘tavuk’, *tom karge* ‘tavuk yumurtası’⁴⁹¹

Gileki; *kark* ‘tavuk’⁴⁹²

198. kârm ‘böcek, kurt’ کرم kerm

Orta Farsça: *kirm* ‘böcek’⁴⁹³

⁴⁸³ MacKenzie, *A Concise Pahlavi Dictionary*, s.50.

⁴⁸⁴ Bartholomae, *Altiranisches Wörterbuch*, s.454.

⁴⁸⁵ MacKenzie, *A Concise Pahlavi Dictionary*, s.49.

⁴⁸⁶ Kent, *Old Persian Grammar Texts Lexicon*, s.179.

⁴⁸⁷ Bartholomae, *Altiranisches Wörterbuch*, s.444.

⁴⁸⁸ MacKenzie, *A Concise Pahlavi Dictionary*, s.50.

⁴⁸⁹ Durkin-Meister, *Dictionary of Manichaean Middle Persian and Parthian*, s.207.

⁴⁹⁰ MacKenzie, *A Concise Pahlavi Dictionary*, s.50.

⁴⁹¹ Aqarebî, *Gûyeş-e Raci-yi Hencan*, s.98, 133.

⁴⁹² Menûçehr Sotûde, *Ferheng-e Gilekî*, s.245.

Zazacada kurt düşmüş meyve için *karmejen* kelimesi kullanılır.

199. kas ‘kimse, biri’ کس kas

Orta Farsça: *kas* ‘biri’⁴⁹⁴

200. kaš kardeş ‘çekmek’ کشیدن kašīdan

Avesta: *karš* ‘çekmek’⁴⁹⁵

Orta Farsça: *kašītan* ‘çekmek, götürmek’⁴⁹⁶

Farsça şimdiki zaman kökü; kaš. Zazacada *kaš* tek başına eylem bildirmek için kullanılmaz *kardan* yardımcı fiili ile birlikte kullanılır.

201. kasā/kasyā ‘kaplumbağa’ کشو~کشف kašav~kašaf

Avesta: *kasyapa* ‘kaplumbağa’⁴⁹⁷

Orta Farsça: *kašavak* ‘kaplumbağa’⁴⁹⁸

Farsçada *kašaf* ve *kašav* şeklinde kullanılmaktadır. Farsçada ayrıca kaplumbağa anlamında daha çok kullanılan *lākpošt* kelimesi bulunmaktadır.

Son hece düştükten sonra sözcük Zazacada *kasā* şekline dönüşmüştür.

A.kasyapa>Z.kasya~kasā

Modern Farsçada *lākpošt* kullanılmakta fakat klasik metinlerde *kašaf* kelimesi ‘yengeç, kaplumbağa’ anlamında kullanılmıştır.

202. kašk ‘keşkek’ کشک kašk

Orta Farsça: *kašk* ‘keşkek’⁴⁹⁹

⁴⁹³ Nyberg, *A Manual of Pahlavi*, s.118.

⁴⁹⁴ *A.e.*, s.125.

⁴⁹⁵ Bartholomae, *Altiranisches Wörterbuch*, s.449.

⁴⁹⁶ Nyberg, *A Manual of Pahlavi*, s.116.

⁴⁹⁷ Bartholomae, *Altiranisches Wörterbuch*, s.460

Behramî, *Ferheng-e Vâjenâme-yi Avestâ*, c.1, s.372.

⁴⁹⁸ Ferehveşi, *Ferheng-e Zebân-e Pehlevî*, s.326.

⁴⁹⁹ MacKenzie, *A Concise Pahlavi Dictionary*, s.50.

203. **kaškā ‘keške’ کاشکی kāškī**

Orta Farsça: *kāčka* ‘keške’⁵⁰⁰

Orta Farsçada söz içinde bulunan /č/ sesi Farsça ve Zazacada /š/ sesine dönüşmüştür.

204. **kaynā~kenā ‘kız’ کنیز kanīz**

Avesta: *kainya* ‘kız, bekar kız’⁵⁰¹

Orta Farsça: *kanīg~kanīč* ‘kız, hizmetçi’⁵⁰²

Partça: *kanīg* ‘kız, bekar kız’⁵⁰³

Klasik Fars edebiyatında hem *kanīz* hem de *kanīzak* cariye anlamında kullanılmıştır. *kanīzak*, *kanīz* kelimesinin –k küçültme eki almış şeklidir ve ‘yaşı küçük olan cariye, hizmetçi’ anlamına gelmektedir.

Firdevsi;

کنیزان مانند تابنده ماه

غلامان چینی همه با کلاه

“cariyelerin (*kanīz*) tümü parlayan ay gibi
çinli uşakların başları külahlı”

Nizami;

وزان خوبان چو در ره پای بفشرد

کنیزی چند را با خویشتن برد

“yolda ısrar ederek o güzellerden

⁵⁰⁰ MacKenzie, *A Concise Pahlavi Dictionary*, s.48.

⁵⁰¹ Bartholomae, *Altiranisches Wörterbuch*, s.439.

⁵⁰² Nyberg, *A Manual of Pahlavi*, s.111.

MacKenzie, *A Concise Pahlavi Dictionary*, s.49.

⁵⁰³ Durkin-Meister, *Dictionary of Manichaean Middle Persian and Parthian*, s.226.

birkaç cariyeyi (kanîz) beraberinde götürdü”⁵⁰⁴

Firdevsi;

غلام و کنیزک بیر هم دویست

بگویش که با تو مرا جنگ نیست

“ona ikiyüz adet cariye ve uşak götür
onunla savaşmayacağımı söyle ona”⁵⁰⁵

kenā Zazacada ‘kız çocuğu’ anlamında kullanılmaktadır fakat; *Z.az kene-ye šemā niyā* ‘ben sizin kızınız (köleniz, hizmetçiniz) değilim’ cümlesine *kenā* hizmetçi anlamında kullanılmaktadır.

205. *kē* ‘ne zaman’ *kay*

Avesta: *kadā* ‘ne zaman’⁵⁰⁶

Orta Farsça: *kay* ‘ne zaman’⁵⁰⁷

Partça: *kaδ* ‘ne zaman’⁵⁰⁸

Avestada söz sonunda bulunan /d/ fonemi Orta İrani dillerde /y/ ve /δ/’ye dönüşmüştür. Farsçada /y/ olarak devam etmiştir. Zazacada /y/ sesi düşmüş ve ünlü ses uzamıştır.

206. *keft* ‘omuz’ *kataf*

Modern Farsçada kullanılan *ketf* ‘omuz’ sözcüğünün kökeni Arapça *kataf* ‘omuz’ kelimesi de olabilir fakat Farsça klasik metinlerde *keft* şeklinde, klasik Fars edebiyatında kullanılmıştır.

همان نیز از آن مارها بر دو کفت

⁵⁰⁴ İlyas bin Yusuf Nizâmî-yi Gencevi, *Husrev u Şirin*, Tahran, Kaknüs, 1388, s.285.

⁵⁰⁵ Firdevsi, *Şahname*, c.3, s.38.

⁵⁰⁶ Bartholomae, *Altiranisches Worterbuch*, s.434.

⁵⁰⁷ MacKenzie, *A Concise Pahlavi Dictionary*, s.50.

⁵⁰⁸ Durkin-Meister, *Dictionary of Manichaean Middle Persian and Parthian*, s.203.

به رنج دراز است مانده شگفت

“ayrıca, iki omuzunda (keft) olan o yılanlardan dolayı
uzun sıkıntılar içindedir ve şaşkındır”⁵⁰⁹

207. **kehūn ‘eski’ کهنه کهن kohne**

Orta Farsça: *kahvan* ‘eski’⁵¹⁰

Partça: *kafvan* ‘eski’⁵¹¹

Farsça ve Zazacada söz arasındaki /v/ sesi düşmüştür. Modern Farsçadaki
kullanımda /n/ ve /a/ sesi arasında göçüşme meydana gelmiştir.

Farsça klasik metinlerde *kohan* şeklinde kullanılmıştır:

Ferruhî;

هر روز نو به بزم تو خوبان ماهروی

هر سال نو به دست تو جام می کهن

“her yeni günde meclisinde ay yüzlü güzeller
her yeni yılda elinde eski (kohan) şarap kadehi”⁵¹²

Nasır-ı Husrev;

دیر بماندم در این سرای کهن من

تا کهنم کرد صحبت دی و بهمن

“bu eski (kohan) sarayda çok kaldım ben

Day ve Behmen sohbeti beni eski (kohan) yapana kadar”⁵¹³

Bu sözcük (kohan) modern Farsçada zamansal olarak eski anlamında
kullanılmakta Zazacada ise ‘yıpranmış olan, eski’ anlamında da kullanılmaktadır.

⁵⁰⁹ Firdevsi, *Şahname*, c.1, s.49.

⁵¹⁰ MacKenzie, *A Concise Pahlavi Dictionary*, s.48.

⁵¹¹ Durkin-Meister, *Dictionary of Manichaean Middle Persian and Parthian*, s.205.

⁵¹² Ferruhî, *Dîvân-ı Hekim Ferruhî-yi Sistanî*, Tahran, Meclis Matbası, 1311, 333.

⁵¹³ Nâsır-ı Husrev, *Dîvân-ı Nâsır-ı Husrev*, haz. Cihangir Mensur, Nigâh, Tahran, 1373, s.376.

208. kem ‘az’ کم kam

Eski Farsça: *kamna* ‘az’⁵¹⁴

Avesta: *kamna* ‘az’⁵¹⁵

Orta Farsça: *kam* ‘az’⁵¹⁶

Partça: *kamb* ‘az’⁵¹⁷

Zazaca *kamūni* ‘kıtlık, darlık, yoksulluk’

209. kenār ‘kenar, yan’ کنار kanār

Orta Farsça: *kanār* ‘kenar, yan’⁵¹⁸

210. kerre ‘eşek~at yavrusu’ کره korra

Orta Farsça: *kurrag* ‘sıpa, at veya eşek yavrusu’⁵¹⁹

211. kešteš ‘öldürmek’ کشتن koštan

Avesta: *kaoš* ‘öldürmek’⁵²⁰

Orta Farsça: *kuštan* ‘ödürmek’⁵²¹

Farsça şimdiki zaman kökü: *koš-*

Zazaca şimdiki zaman kökü: *keš-*

212. kīr ‘erkeklik organı’ کیر kīr

Orta Farsça: *kēr* ‘erkeklik organı’⁵²²

213. kis ‘kadın üreme organı’ کس kos

⁵¹⁴ Brandenstein, Mayrhofer, *Handbuch Des Altpersischen*, s.128.

⁵¹⁵ Bartholomae, *Altiranisches Wörterbuch*, s.440.

⁵¹⁶ MacKenzie, *A Concise Pahlavi Dictionary*, s.48.

⁵¹⁷ Durkin-Meister, *Dictionary of Manichaean Middle Persian and Parthian*, s.205.

⁵¹⁸ MacKenzie, *A Concise Pahlavi Dictionary*, s.49.

⁵¹⁹ A.e, s.52.

⁵²⁰ Bartholomae, *Altiranisches Wörterbuch*, s.432.

⁵²¹ MacKenzie, *A Concise Pahlavi Dictionary*, s.52.

⁵²² A.e.

214. **kôrm ‘omuz, iki omuz arası’ گرم gorm**

215. **ku^a ‘dağ’ کوه kūh**

Eski Farsça: *kaufa* ‘dağ’⁵²³

Avesta: *kaofa* ‘dağ’⁵²⁴

Orta Farsça: *kôf* ‘dağ’⁵²⁵

Partça: *kôf* ‘dağ’⁵²⁶

Zazacada söz sonundaki ünsüz düşmüş ve diftonglaşma oluşmuştur. Söz sonundaki /f/ Farsçada /h/ sesine dönüşmüştür.

Hencan lehçesine *ku* ‘dağ’⁵²⁷

216. **ku^ār ‘kör’ کور kūr**

Orta Farsça: *kôr* ‘kör’⁵²⁸

217. **ku^eča ‘sokak’ کوچه kūča**

218. **ku^eng ‘uyuşuk, aptal’ گنگ gang ‘dilsiz’**

Orta Farsça: *gung* ‘disiz, aptal’

219. **ku^enja; ‘köşe’ کنج konj**

220. **kūm~kūme ‘hangi’ کدام kodām**

Avesta: *katāma* ‘hangi’⁵²⁹

Orta Farsça: *kadām* ‘ne, hangi’⁵³⁰

⁵²³ Kent, *Old Persian Grammar* Texts Lexicon, s.178.

⁵²⁴ A.e.

⁵²⁵ MacKenzie, *A Concise Pahlavi Dictionary*, s.51.

⁵²⁶ Durkin-Meister, *Dictionary of Manichaean Middle Persian and Parthian*, s.215.

⁵²⁷ Ağârebî, *Gûyeş-e Râcî Hencen*, s.136.

⁵²⁸ MacKenzie, *A Concise Pahlavi Dictionary*, s.51.

⁵²⁹ Bartholomae, *Altiranisches Wörterbuch*, s.433.

⁵³⁰ MacKenzie, *A Concise Pahlavi Dictionary*, s.48.

Partça: *kudām* ‘ne, hangi’⁵³¹

Zazacada *kūm* ‘kim’, *kūme* ‘hangi’ anlamında kullanılmaktadır. Söz arasında /d/ sesi Zazacada düşmüştür.

221. *kūnjā* ‘nerede, nereye’ کجا *kocā*

1.12. l

222. *lāl* ‘dilsiz, lal’ لال *lāl*

223. *larzeš* ‘titremek’ لرزیدن *larzīdan*

Orta Farsça: *larzidan* ‘titremek’

Partça: *larz* ‘titremek’⁵³²

Zazacada bu kelime ile *būmlarz* ‘deprem; yer titremesi, yer sarsıntısı’ kelimesi türetilmiştir. Eski Farsçada *būmi* ‘dünya, yeryüzü’⁵³³

224. *lasīyeš* ‘yalamak’ لسییدن-لستن-لسیدن *līsīdan*

Avesta: *raiz* ‘yalamak’⁵³⁴

225. *le* ‘dudak’ لب *lab*

Orta Farsça: *lab* ‘dudak’⁵³⁵, *lap* ‘dudak’⁵³⁶

Partça: *lab* ‘dudak’⁵³⁷

Söz sonundaki /b/ ünsüzü Zazacada düşmüştür.

Hencan lehçesinde *lav* ‘dudak’⁵³⁸

⁵³¹ Durkin-Meister, *Dictionary of Manichaean Middle Persian and Parthian*, s.204.

⁵³² Nyberg, *A Manual of Pahlavi*, s.79.

⁵³³ Kent, *Old Persian Grammar* *Texts Lexicon*, s.200.

⁵³⁴ Bartholomae, *Altiranisches Wörterbuch*, s.1485.

⁵³⁵ MacKenzie, *A Concise Pahlavi Dictionary*, s.52.

⁵³⁶ Nyberg, *A Manual of Pahlavi*, s.121.

⁵³⁷ Durkin-Meister, *Dictionary of Manichaean Middle Persian and Parthian*, s.222.

⁵³⁸ Ağârebî, *Gûyeş-e Râcî Hencen*, s.141.

226. leng ‘bacak, topal’ لنگ lang

Bu kelime Farsça ve Zazacada hem ‘bacak’ hem de bacağın sorunlu bir durumunu ifade için ‘topal’ anlamında kullanılmaktadır. Hem Zazacada hem Farsçada bu sözcükten fiil de yapılmıştır.

227. lu^acen ‘baca’ روزن rowzan

Avesta: *raočana* ‘duvara açılan delik, pencere’⁵³⁹

Orta Farsça: *rôzan* ‘pencere’⁵⁴⁰

228. luⁱy~luⁱ ‘tilki’ روباه rūbah

Avesta: *urupi* ‘köpek türü bir hayvan’

Orta Farsça: *rôbāh* ‘tilki’⁵⁴¹

Partça: *rôbās* ‘tilki’⁵⁴²

Avesta dilinde bulunan /r/ sesi diğer dillerde korunmuş fakat Zazacada /l/ sesine dönüşmüştür. Zazacada ayrıca söz arasındaki ünsüz düşmüştür.

Gilekçe *luas* ‘tilki’⁵⁴³

1.13. m

229. m- ‘olumsuz emir kipi ön eki’ م me-

Eski Farsça: *ma-* ‘olumsuzluk eki’⁵⁴⁴

Zazacada olumsuz emir kipi oluşturmak için fiilin başına –m getirilir. Modern Farsçada ise olumsuz emir ön eki olarak n- kullanılır.

⁵³⁹ Bartholomae, *Altiraniches Worterbuch*, s.1489.

⁵⁴⁰ MacKenzie, *A Concise Pahlavi Dictionary*, s.72.

⁵⁴¹ A.e.

⁵⁴² Henning, “A List of Middle-Persian and Parthian Words” s.87.

⁵⁴³ Sotûde, *Ferheng-e Gilekî*, s.287.

⁵⁴⁴ Kent, *Old Persian Grammar* *Texts Lexicon*, s.201.

Zazaca	Farsça	Türkçe
moš	narov	gitme
mager	nagīr	alma
miā	nayār	getirme
mawūn	naxan	okuma
mô	naxôr	yeme
merueš	našīn	oturma
mavāĵ	nagū	söyleme
māk	bāz nakon	açma

Her ne kadar Modern Farsçada olumsuz emir ön eki olarak n- kullanılıyor olsa da Farsça klasik edebi metinlerde m- kullanılmıştır.

230. mā ‘biz’ ما mā

Eski Farsça: *amāxam* ‘bizim’⁵⁴⁵

Avesta: *ahmāka* ‘bizim’⁵⁴⁶

Orta Farsça: *amā* ‘biz’⁵⁴⁷

Partça: *amāh~ammāh* ‘biz, bize, bizim’⁵⁴⁸

Söz başındaki ünlü ses hem Farsçada hem de Zazacada düşmüştür.

231. mala ‘çekirge’ ملخ malax

Avesta: *maḍaxa* ‘çekirge’⁵⁴⁹

Söz sonundaki /x/ sesi Zazacada düşmüştür. Söz arasındaki /ð/ sesi hem Zazaca hem de Farsçada /l/ sesine dönüşmüştür.

⁵⁴⁵ Brandenstein, Mayrhofer, **Handbuch Des Altpersischen**, s.102.

⁵⁴⁶ Bartholomae, **Altiranisches Wörterbuch**, s.297.

⁵⁴⁷ MacKenzie, **A Concise Pahlavi Dictionary**, s.7.

⁵⁴⁸ Boyce, **A Worf-List Of manichean Middle Persian and Parthian**, s.10.

⁵⁴⁹ Bartholomae, **Altiranisches Wörterbuch**, s.1114.

232. **mem^uen ‘misafir’ مهمان mehmām**

Farsçada söz içinde bulunan /h/ sesi Zazacada düşmüştür.

233. **mandeš ‘kalmak, durmak’ ماندن māndan**

Eski Farsça: *man* ‘kalmak, beklemek’⁵⁵⁰

Avesta: *man* ‘kalmak, sabretmek’⁵⁵¹

Orta Farsça: *māndan* ‘kalmak, durmak’⁵⁵²

Partça: *man* ‘kalmak, ikamet etmek’⁵⁵³

234. **mār ‘yılan’ مار mār**

Orta Farsça: *mār* ‘yılan’⁵⁵⁴

235. **mardem ‘kişi’ مرد mard**

Eski Farsça: *marīka* ‘kişi’⁵⁵⁵

Partça: *mard* ‘erkek’⁵⁵⁶

Orta Farsça: *mard* ‘erkek, kişi’⁵⁵⁷

Zazacada *m’arda* ‘eş, koca’ anlamına da gelmektedir. Zazacada ayrıca *marek* ‘erkek kişi, adam’

236. **mardeš ‘ölmek’ مردن mordan**

Eski Farsça: *mar-* ‘ölmek’, *marta* ‘ölü’⁵⁵⁸

Avesta: *mar-* ‘ölmek’⁵⁵⁹

Orta Farsça: *mur-* ‘ölmek’⁵⁶⁰

⁵⁵⁰ Brandenstein, Mayrhofer, **Handbuch Des Altpersischen**, s.131.

⁵⁵¹ Bartholomae, **Altiranisches Wörterbuch**, s.1124.

⁵⁵² MacKenzie, **A Concise Pahlavi Dictionary**, s.54.

⁵⁵³ Durkin-Meister, **Dictionary of Manichaean Middle Persian and Parthian**, s.225.

⁵⁵⁴ Nyberg, **A Manual of Pahlavi**, s.126.

⁵⁵⁵ Kent, **Old Persian GrammarTexts Lexicon**, s.202.

⁵⁵⁶ Durkin-Meister, **Dictionary of Manichaean Middle Persian and Parthian**, s.229.

⁵⁵⁷ MacKenzie, **A Concise Pahlavi Dictionary**, s.54.

⁵⁵⁸ Kent, **Old Persian GrammarTexts Lexicon**, s.202.

⁵⁵⁹ Bartholomae, **Altiranisches Wörterbuch**, s.1142.

Partça: *murdan* ‘ölmek’⁵⁶¹

237. **marg ‘otlak’ مرغ mary**

Avesta: *marəγā* ‘otlak’⁵⁶²

Partça: *mary* ‘çimen’⁵⁶³

Söz sonundaki /γ/ sesi Zazacada /g/ sesine dönüşmüştür.

238. **marg ‘ölüm’ مرگ marg**

Orta Farsça: *marg* ‘ölüm’⁵⁶⁴

239. **māsā ‘balık’ ماهی māhī**

Avesta: *masya* ‘balık’⁵⁶⁵

Partça: *māsyāg* ‘balık’⁵⁶⁶

240. **māsāyeš ‘şişmek’ آماسیدن āmāsīdan**

Orta Farsça: *admas* ‘şişmek’⁵⁶⁷

Partça: *aδmās* ‘şişmek’⁵⁶⁸

Zazacada söz başında hece düşmesi (/aδ/~ad/) meydana gelmiştir. Farsçada ise ses (/d/~δ/) düşmesi gerçekleşmiştir.

P.*aδmās~admas*>Z.*māsā-*

P.*aδmās~admas*>F.*āmāsī-*

Modern Farsçada آماسیدن *āmāsīdan* fiil olarak kullanılmamaktadır fakat ‘şiş, şişik’ anlamında آماس *āmās* kelimesi kullanılmaktadır.

⁵⁶⁰ Nyberg, *A Manual of Pahlavi*, s.134.

⁵⁶¹ Durkin-Meister, *Dictionary of Manichaean Middle Persian and Parthian*, s.233.

⁵⁶² Bartholomae, *Altiranisches Wörterbuch*, s.1147.

⁵⁶³ Durkin-Meister, *Dictionary of Manichaean Middle Persian and Parthian*, s.230

⁵⁶⁴ Nyberg, *A Manual of Pahlavi*, s.126.

⁵⁶⁵ Bartholomae, *Altiranisches Wörterbuch*, s.1155.

⁵⁶⁶ Durkin-Meister, *Dictionary of Manichaean Middle Persian and Parthian*, s.227.

⁵⁶⁷ Hasandūst, *Ferheng-e Rişenâhtî-ye Zebân-e Fârsi*, s.110.

⁵⁶⁸ Durkin-Meister, *Dictionary of Manichaean Middle Persian and Parthian*, s.24.

Farsça klasik metinlerde آماسیدن *āmāsīdan* fiili ‘şişmek’ anlamında kullanılmıştır.

Mevlânâ;

گر بیاماسد مرا دست و شکم
عشق آب از من نخواهد گشت کم

“Elim ve göbeğim şişse de (*āmāsīdan*)

suya olan aşkım azalmayacak”⁵⁶⁹

Hücvirî;

چون نماز بامداد بگزارد و به حجره اندر آمد، دیدم هر دو پایش آماسیده

“...Sabah namazını kılıp odaya girince, iki ayağının şiştiğini gördüm...”⁵⁷⁰

Gileki lehçesinde *āmā* ve *āmās* kelimeleri ‘insan derisinde yara yada darbe sonrasında oluşan şiş, şişlik’, *āmā kardan* ise ‘şişirmek’ anlamında kullanılmaktadır.⁵⁷¹

241. *mašk* ‘tulum, göbek, karın’ مشک

Eski Farsça: *maška* ‘şişirilmiş deri’⁵⁷²

Orta Farsa: *mašk* ‘deri çanta’⁵⁷³

Bu sözcük hem Zazacada hem de Farsçada yüzölüp dikilerek yayık haline getirilmiş hayvan derileri, tulum için kullanılmaktadır.

Ayrıca Orta Farsça *aškamb* ‘karın, göbek’⁵⁷⁴, Partça *iškamb* ‘karın, rahim’⁵⁷⁵

Farsçada, *aškamb* kelimesinin sondaki sesi /b/ düşmüş ve sözcük شکم *šikam*

⁵⁶⁹ Mevlânâ, *Mesnevî-yi Ma’nevî*, haz.Reynold Alleyne Nicholson, Tahrân, Emîr-i Kebîr, 1381 s.557.

⁵⁷⁰ Hicviri, *Keşfu’l Mahbub*,.

⁵⁷¹ Menûcehr Sotûde, *Ferheng-e Gilekî*, s.29.

⁵⁷² Kent, *Old Persian GrammarTexts Lexicon*, s.203.

⁵⁷³ MacKenzie, *A Concise Pahlavi Dictionary*, s.55.

⁵⁷⁴ Ferehveşi, *Ferheng-e Zebân-e Pehlevî*, 64.

⁵⁷⁵ Durkin-Meister, *Dictionary of Manichaean Middle Persian and Parthian*, s.92.

‘karın, göbek’ halini almıştır. Farsça klasik edebiyat metinlerinde *eškam* şeklinde de kullanılmıştır.

شیر بی دم و سر و اشکم که دید

این چنین شیری خدا خود نافرید

“kuyruğu, başı ve karnı (eškam) olmayan aslanı kim görmüş ki, böyle bir aslanı Allah bile yaratmamış”⁵⁷⁶

242. **mašnā ‘koyun’** میش **mīš**

Avesta: *maēša* ‘koyun’⁵⁷⁷

Orta Farsça: *mēš* ‘koyun’⁵⁷⁸

Partça: *mēš* ‘koyun’⁵⁷⁹

243. **māst ‘yoğurt’** ماست **‘māst’**

Orta Farsça: *māst* ‘yoğurt’⁵⁸⁰

244. **may ‘anne’** مادر **mādar**

Eski Farsça: *mātar* ‘anne’⁵⁸¹

Avesta: *mātar* ‘anne’⁵⁸²

Orta Farsça: *mād~mādar* ‘anne’, *mādag* ‘dişil’⁵⁸³

Partça: *mādar* ‘anne’⁵⁸⁴

Zazacada *mayk~mayek* ‘dişil’, Farsçada *māde* ‘dişil’

245. **māyk ‘dişi’** ماده **māde**

Partça: *mādag* ‘dişi’⁵⁸⁵

⁵⁷⁶ Mevlânâ, *Mesnevî-yi Ma’nevî*, s.148.

⁵⁷⁷ Bartholomae, *Altiranisches Wörterbuch*, s.1109.

⁵⁷⁸ MacKenzie, *A Concise Pahlavi Dictionary*, s.55.

⁵⁷⁹ Durkin-Meister, *Dictionary of Manichaean Middle Persian and Parthian*, s.236.

⁵⁸⁰ MacKenzie, *Concise Pahlavi Dictionary*, s.55.

⁵⁸¹ Kent, *Old Persian Grammar Texts Lexicon*, s.201.

⁵⁸² Bartholomae, *Altiranisches Wörterbuch*, s.1167.

⁵⁸³ MacKenzie, *A Concise Pahlavi Dictionary*, s.53.

⁵⁸⁴ Boyce, *A Word-List Of manichean Middle Persian and Parthian*, s.55.

⁵⁸⁵ Durkin-Meister, *Dictionary of Manichaean Middle Persian and Parthian*, s.224.

Orta Farsça: *mātak* ‘dişi’⁵⁸⁶

Hencan lehçesinde *māya* ‘dişil’⁵⁸⁷

246. **mazg ‘ilik, beyin’ مغز mayz**

Avesta: *mazga* ‘beyin’⁵⁸⁸

Orta Farsça: *mazg* ‘beyin’⁵⁸⁹

Bu sözcük Zazacada, Avesta ve Orta Farsçadaki şekli ile korunmuştur. Farsçada /z/ ve /g/ sesleri arasında göçüşme meydana gelmiş ve /g/ sesi /γ/ sesine dönüşmüştür.

Av.*mazga* ‘beyin’>OF.*mazg*>*F.*magz*>F.*mayz*

Av.*mazga* ‘beyin’>OF.*mazg*>Z.*mazg*

247. **me ‘ben, bana’ من man**

Eski Farsça: *manā* ‘beni, bana’⁵⁹⁰

Avesta: *mana* ‘ben’⁵⁹¹

Orta Farsça: *man* ‘ben, bana’⁵⁹²

Partça: *man* ‘bana, bandan’⁵⁹³

Zazacada birinci tekil şahsı belirtmek için diğer bir zamir de kullanılır; *az*. Zazacada *me* zamiri geçmiş zamanda geçişli fiillerle beraber kullanılır. Diğer zamanlarda ise *az* ‘ben’ kullanılır. *me* ayrıca ‘bana’ anlamına da gelmektedir. Farsçada bu anlam kaybolmuştur.

248. **mel ‘boyun’ مل mul**

Avesta: *mərəzu* ‘boğaz, omurga’⁵⁹⁴

⁵⁸⁶ Nyberg, *A Manual of Pahlavi*, s.129.

⁵⁸⁷ Ağârebî, *Gûyeş-e Râcî Hencen*, s.142.

⁵⁸⁸ Bartholomae, *Altiranisches Wörterbuch*, s.1159.

⁵⁸⁹ Nyberg, *A Manual of Pahlavi*, s.130.

⁵⁹⁰ Brandenstein, Mayrhofer, *Handbuch Des Altpersischen*, s.131.

⁵⁹¹ Bartholomae, *Altiranisches Wörterbuch*, s.1098.

⁵⁹² MacKenzie, *A Concise Pahlavi Dictionary*, s.53.

⁵⁹³ Boyce, *A Worf-List Of manichean Middle Persian and Parthian*, , s.57.

Hencan lehçesinde *mel* ‘boyun’⁵⁹⁵

249. merā ‘bana, benden’ مرا merā

Bu sözcük Farsçada *man* ‘ben’, Zazacada *me* ‘ben’ ve *rā* bağlacından oluşan birleşik bir sözcüktür.

250. mex ‘çivi’ میخ mīx

Orta Farsça: *mēx* ‘çivi’⁵⁹⁶

Partça: *mēx* ‘çivi’⁵⁹⁷

251. meyas ‘sinek’ مگس magas

Orta Farsça: *magas* ‘sinek’⁵⁹⁸

Partça: *magas* ‘sinek’⁵⁹⁹

Orta Farsçada ‘bal arısı’ anlamında *magas-i angubēn* kelimesi kullanılmıştır. Farsça klasik metinlerde *magas* ‘bal arısı’ anlamında kullanılmış, modern Farsçada ise Arapça alıntı sözcük *zanbūr-a* ‘asal ‘bal arısı’ kullanılmaktadır. Zazacada ise *hing* ‘bal arısı’

Orta Farsça ve Partçada söz ortasındaki /g/ sesi Farsçada korunmuş, Zazacada /y/ sesine dönüşmüştür.

Klasik Farsça metinlerde *magas* ‘bal arısı’ anlamında kullanılmıştır.

252. meyūn~mīn ‘orta’ میان mīyān

Avesta: *maiḍya* ‘orta’⁶⁰⁰

Orta Farsça: *mayān* ‘orta’⁶⁰¹

⁵⁹⁴ Bartholomae, *Altiranisches Wörterbuch*, s.1173.

⁵⁹⁵ Ağārebî, *Gûyeş-e Râcî Hencen*, s.143.

⁵⁹⁶ Nyberg, *A Manual of Pahlavi*, s.132.

⁵⁹⁷ Durkin-Meister, *Dictionary of Manichaean Middle Persian and Parthian*, s.237.

⁵⁹⁸ MacKenzie, *A Concise Pahlavi Dictionary*, s.53.

⁵⁹⁹ Durkin-Meister, *Dictionary of Manichaean Middle Persian and Parthian*, s.228.

⁶⁰⁰ Bartholomae, *Altiranisches Wörterbuch*, s.1114.

Partça: *maḍyan* ‘orta’⁶⁰²

Avesta ve Partçada bulunan söz arası /ḍ/ sesi, Orta Farsça, Farsça ve Zazacada bulunmamaktadır.

Ayrıca vücudun ortasında olması dolayısı ile Zazacada *miyūna* ‘bel’ anlamında kullanılmıştır, Farsçada her şeyin ortası anlamında kullanılmakta fakat klasik Farsça metinlerde *mīyān* ‘bel’ anlamında kullanılmıştır.

253. **mež ‘sis’** میغ **miy**

Avesta: *maēya* ‘sis, bulut’⁶⁰³

Orta Farsça: *meγ* ‘bulut, sis’⁶⁰⁴

Partça: *mēg* ‘sis’⁶⁰⁵

Söz sonundaaki /γ/ sesi Farsçada korunmuş, Zazacada /ž/ sesine dönüşmüştür.

254. **mi^ez ‘idrar’** میز~میختن **mīz**

Avesta: *maēsma* ‘idrar’⁶⁰⁶

Orta Farsça: *mēšag* ‘idrar’⁶⁰⁷,

Orta Farsçada ayrıca *mistan* ‘idrar yapmak’ fiili kullanılmaktadır. Bu fiilin şimdiki zaman kökü *mēz*’dir⁶⁰⁸

255. **mu^eḵle~mu^erḵele ‘karınca’** مورچه~مور **mūrče~mūr**

Avesta: *maurvi* ‘karınca’⁶⁰⁹

Orta Farsça: *mor* ‘karınca’⁶¹⁰

⁶⁰¹ MacKenzie, *A Concise Pahlavi Dictionary*, s.55.

⁶⁰² Durkin-Meister, *Dictionary of Manichaean Middle Persian and Parthian*, s.228.

⁶⁰³ Bartholomae, *Altiranisches Wörterbuch*, s.1104.

⁶⁰⁴ MacKenzie, *A Concise Pahlavi Dictionary*, s.55.

⁶⁰⁵ Boyce, *A Wurf-List Of manichean Middle Persian and Parthian*, s.59.

⁶⁰⁶ Bartholomae, *Altiranisches Wörterbuch*, s.1108.

⁶⁰⁷ MacKenzie, *A Concise Pahlavi Dictionary*, s.55.

⁶⁰⁸ *A.e.*, s.56.

⁶⁰⁹ Bartholomae, *Altiranisches Wörterbuch*, s.1152.

⁶¹⁰ MacKenzie, *A Concise Pahlavi Dictionary*, s.56.

Partça: *morw* ‘karınca’⁶¹¹

256. **mu^ere ‘armut’** امروء **amrūd**

Orta Farsça: *urmôd* ‘armut’⁶¹²

Zazacada bu kelime göçüşme sonucunda /m/ fonemi /r/ foneminden önüne geçmiştir. Ayrıca sözbaşına ünlü /a/ fonemi getirilerek kelime *mu^ere* olmuştur. Bunun yanında son ses /d/ düşmüştür.

/m/ ve /r/ sesleri arasındaki göçüşme Farsçada da meydana gelmiştir.

Farsça lehçelerinde Zazacada olduğu gibi sözbaşı ünsüzünün ve son ses ünsüzünün düşmesi ile *amru* şeklinde kullanımı vardır.

257. **mu^ere ‘boncuk’** مهره **mohre**

258. **mu^esāyeş ‘öğrenmek’** آموختن **āmūxtan**

Orta Farsça: *āmōxtan* ‘öğretmek’⁶¹³

Partça: *ammôxstan* ‘öğretmek’⁶¹⁴

Farsçada *āmūxtan* kelimesi hem öğretmek hem de öğrenmek anlamına gelmektedir.

Farsça şimdiki zaman kökü *āmuz-*.

Zazacada ise *mu^esāyeş* ‘öğrenmek’, *mu^esna-yış* ‘öğretmek’ anlamlarında kullanılmaktadır. Söz başındaki ünlü ses düşmüş, sözcük /m/ ünsüz fonem ile başlamıştır.

Zazaca şimdiki zaman kökü *mues-*.

⁶¹¹ Durkin-Meister, *Dictionary of Manichaean Middle Persian and Parthian*, s.231.

⁶¹² MacKenzie, *A Concise Pahlavi Dictionary*, s.34.

⁶¹³ Mansûrî, *Ferheng-e Zebân-e Rişesenâhtî-ye Ef’âl-e Fârsî-ye Mîyâne*, s.37.

⁶¹⁴ Durkin-Meister, *Dictionary of Manichaean Middle Persian and Parthian*, s.40.

259. **mu⁶že~mu⁶je‘kirpik’ مژده može**

Orta Farsça: *mijāk* ‘kirpik’⁶¹⁵

Orta Farsça sözcükte bulunan /j/ sesi Farsça ve Zazacanın varyasyonlarının birinde /ž/ sesine dönüşmüştür. Zazacanın diğer varyasyonunda ise bu ses korunmuştur.

260. **mūnāyeš ‘benzemek’ مانستن mānestan**

Orta Farsça: *mān* ‘benzemek’⁶¹⁶

Partça: *man* ‘benzemek’⁶¹⁷

Farsça *mānestan* fiilinin şimdiki zaman kökü *mān*, Zazacada ise *mūn*’dur. Zazaca ve Farsça fiiller arasındaki kök çalışmaları için şimdiki zaman kökleri uygun veriler vermektedir. Bundan dolayı benzerlik boyutlarını şimdiki zaman kökleri üzerinden de incelenebilir.

F.*manand* ‘benzer, gibi’

Z.*munun* ‘benzer’

261. **mūyi~mūi ‘saç, kıl, tüy’ موی mūy**

Orta Farsça: *mōy* ‘saç’⁶¹⁸

1.14. n

262. **-na ‘olumsuzluk ön eki’ نه na**

Farsça ve Zazacada tüm zamanlar için fiili olumsuz yapma, *na-* (نه) ön eki ile yapılır.

Zazaca;

⁶¹⁵ MacKenzie, *A Concise Pahlavi Dictionary*, s.56.

⁶¹⁶ *A.e.*, s.53.

⁶¹⁷ Durkin-Meister, *Dictionary of Manichaean Middle Persian and Parthian*, s.225.

⁶¹⁸ MacKenzie, *A Concise Pahlavi Dictionary*, s.55.

šen ‘giderim’
nešen ‘gitmem’

šiyā ‘gittim’
nešiyā ‘gitmedim’

Farsça;
raftam ‘gittim’
naraftam ‘gitmedim’

ravam ‘giderim’
naravam ‘gitmem’

263. **nāleyeš ‘inlemek’ نالیدن nālīdan**

Orta Farsça: *nal* ‘inlemek’⁶¹⁹

Partça: *nar* ‘inlemek’⁶²⁰

Bu sözcükte Orta Farsça, Farsça ve Zazacada söz sonunda /l/ fonemi var fakat Partçada /r/ fonemi vardır.

264. **namer ‘yumuşak’ نرم narm**

Avesta: *namra* ‘yumuşak’⁶²¹

Orta Farsça: *narm* ‘yumuşak, uysal’⁶²²

Partça: *namr* ‘yumuşak’⁶²³

Bu sözcüğün bilinen en eski formu Avesta dilindeki *namra*’dır. Buna göre Farsça ve Orta Farsçada /m/ ve /r/ sesleri arasında göçüşme meydana gelmiştir. Zazaca ve Partçada ise aynı şekilde devam etmektedir.

⁶¹⁹ MacKenzie, *A Concise Pahlavi Dictionary*, s.57.

⁶²⁰ Durkin-Meister, *Dictionary of Manichaean Middle Persian and Parthian*, s.238.

⁶²¹ Bartholomae, *Altiranisches Wörterbuch*, s.1042.

⁶²² MacKenzie, *A Concise Pahlavi Dictionary*, s.58.

⁶²³ Durkin-Meister, *Dictionary of Manichaean Middle Persian and Parthian*, s.243.

265. **nargūn ‘merdiven’ نردبان nardbān**

Zazacada bu sözcüğün nardgūn~nardbān~nardvūn~nardiwān gibi oldukça fazla varyasyonları vardır.⁶²⁴ Yaygın olarak kullanılan nargūn formunda /d/ sesi düşmüştür. Zazacada dasmaḵ, dasmāl gibi örneklerde görüldüğü gibi söz ortasındaki /d/, /t/ sesi düşmektedir.

266. **navāy ‘doksan’ نود navad**

Eski Farsça: *navama* ‘doksan’⁶²⁵

Avesta: *navati* ‘doksan’⁶²⁶

Orta Farsça: *navad* ‘doksan’⁶²⁷

Zazacada söz sonundaki /d/ sesi /y/ sesine dönüşmüştür.

267. **nawa ‘yeni’ نو nov**

Avesta: *nava* ‘yeni’⁶²⁸

Orta Farsça: *nôg* ‘yeni’ *nôgzāz* ‘yeni doğmuş’, *nogrūz* ‘yeni yıl’⁶²⁹

Partça: *navag* ‘yeni’⁶³⁰

Bu sözcük hem Farsçada hem de Zazacada ‘yeni; son zamanlarda, yeni; eski olmayan’ anlamlarına gelmektedir.

268. **nezdī ‘yakın’ نزدیکی nazdīk**

Orta Farsça: *nazdīk* ‘yakın’⁶³¹

Söz sonundaki /k/ sesi Zazacada düşmüştür.

⁶²⁴ Grūba Xebate ya Vateyî, **Kirmancca (Zazaca)-Türkçe Sözlük**, İstanbul, Vate, 2009, s.341.

Malmisanij, **Zazaca Türkçe Sözlük**, İstanbul, Deng, 1992, s.233.

⁶²⁵ Kent, **Old Persian Grammar** *Texts Lexicon*, s.193.

⁶²⁶ Bartholomae, **Altiranisches Wörterbuch**, s.1044.

⁶²⁷ MacKenzie, **A Concise Pahlavi Dictionary**, s.57.

⁶²⁸ Bartholomae, **Altiranisches Wörterbuch**, s.1044.

⁶²⁹ MacKenzie, **A Concise Pahlavi Dictionary**, s.61.

⁶³⁰ Durkin-Meister, **Dictionary of Manichaean Middle Persian and Parthian**, s.246.

⁶³¹ Nyberg, **A Manual of Pahlavi**, s.136.

269. **nemāj** ‘**namaz**’ نماز **namāz**

Avesta: *nəmah* ‘dua etmek, övmek, namaz’⁶³²

Orta Farsça: *namāz* ‘namaz’⁶³³

Partça: *namāž* ‘övmek, namaz’⁶³⁴

Zazacada *kardeş* ‘yapmak’ yardımcı fiili ile *namāj kardeş* ‘namaz kılmak’, Farsçada *xāndan* ‘okumak’ yardımcı fiili ile *namāz xāndan* ‘namaz kılmak’ birleşik fiili oluşturulur.

Farsça klasik metinlerde *kardan* yardımcı fiili ile namaz kılmak fiili oluşturulmuştur:

F.*namaz kardan* ‘namaz kılmak’

Sa’dî;

نگفتی که قبله‌ست راه حجاز

چرا کردی امروز از این سو نماز؟

“Hicaz yönünün kible olduğunu söylemedin mi?

Neden bu gün bu yöne doğru namaz kıldın?(namaz kardan)”⁶³⁵

Z.*nemaj šeketeš* ‘namazı bozmak’

F.*namāz šekastan* ‘namazı bozmak’

270. **nemroj** ‘**gün ortası**’ نیمروز **nīmrūz**

Öğlen vakti gün ortası anlamlarına gelen bu sözcük, Zazacada *nem* ‘yarım’ ve *roj* ‘gün’, Farsçada *nīm* ‘yarım’ ve *rūz* ‘gün’ kelimelerinin birleşmesinden oluşmaktadır.

271. **ner** ‘**eril**’ نر **ner**

⁶³² Bartholomae, *Altiranisches Worterbuch*, s.1068.

⁶³³ MacKenzie, *A Concise Pahlavi Dictionary*, s.57.

⁶³⁴ Durkin-Meister, *Dictionary of Manichaean Middle Persian and Parthian*, s.242.

⁶³⁵ Sa’dî, *Bûstân-ı Sa’dî*, Tahran, Kaknüs, 1388, s.306.

Eski Farsça: *nar* ‘eril’⁶³⁶

Avesta: *nairya* ‘eril’⁶³⁷

Orta Farsça: *nar* ‘eril’⁶³⁸

Partça: *nar* ‘eril’⁶³⁹

272. *nešta* ‘muska’ نوشته *navešta*

273. *ni*^a ‘hayır’ نه *na*

Eski Farsça: *naiy* ‘değil, olumsuzluk eki’⁶⁴⁰

Avesta: *nôit* ‘hayır, olumsuzluk eki’⁶⁴¹

Orta Farsça: *nē* ‘olumsuzluk eki, hayır’⁶⁴²

Partça: *nē* ‘olumsuzluk eki, hayır’⁶⁴³

274. *nⁱam* ‘yarım’ نیم *nīm*

Avesta: *naēma* ‘yarım’⁶⁴⁴

Orta Farsça: *nēm* ‘yarım’⁶⁴⁵

Partça: *nēm* ‘yarım’, *nēmroč* ‘gün ortası’⁶⁴⁶

Zazacada *nⁱama* ‘yarıcılık’

275. *nīšteš* ‘yazmak’ نوشتن-نیشتن *neveštan*

Eski Farsça: *paiθ* ‘boyamak, süslemek’, *nipaiθ* ‘yazmak’⁶⁴⁷

Orta Farsça: *nibištan* ‘yazmak’⁶⁴⁸

⁶³⁶ Kent, *Old Persian Grammar* *Texts Lexicon*, s.193.

⁶³⁷ Bartholomae, *Altiranisches Wörterbuch*, s.1065.

⁶³⁸ MacKenzie, *A Concise Pahlavi Dictionary*, s.58.

⁶³⁹ Durkin-Meister, *Dictionary of Manichaean Middle Persian and Parthian*, s.244.

⁶⁴⁰ Roland G. Kent, *Old Persian Grammar* *Texts Lexicon*, s.192.

⁶⁴¹ A.e.

⁶⁴² Nyberg, *A Manual of Pahlavi*, s.156.

⁶⁴³ Durkin-Meister, *Dictionary of Manichaean Middle Persian and Parthian*, s.249.

⁶⁴⁴ Bartholomae, *Altiranisches Wörterbuch*, s.1036.

⁶⁴⁵ Nyberg, *A Manual of Pahlavi*, s.137.

⁶⁴⁶ Durkin-Meister, *Dictionary of Manichaean Middle Persian and Parthian*, s.253.

⁶⁴⁷ Wilhelm Brandenstein, Manfred Mayrhofer, *Handbuch Des Altpersischen*, Weisbaden, Otto Harrassowitz, 1964, s.136.

⁶⁴⁸ MacKenzie, *A Concise Pahlavi Dictionary*, s.59.

Partça: *nibēs* ‘yazmak’⁶⁴⁹

Farsçada şimdiki zaman kökü: *nevīs-*

Zazacada şimdiki zaman kökü: *nēs-*

Zazacada söz ortasındaki /b/ sesi hem geçmiş zaman kökünde hem de şimdiki zaman kökünde düşmüştür. Farsçada ise bu ses /v/ sesine dönüşmüştür.

Farsçada klasik metinlerde *nebeštan* ‘yazmak’ şeklinde de kullanılmıştır.

Mevlânâ;

از قیاسش خنده آمد خلق را

کو چو خود پنداشت صاحب دلق را

کار پاکان را قیاس از خود مگیر

گر چه ماند در نبشتن شیر و شیر

‘onun bu benzetmesi insanlara komik geldi

çünkü kendisini dervişe benzetmişti

iyilerin işi ile kendi işini kıyaslama

şîr (süt) ve şîr (aslan)’in yazımı (*nebeštan*) aynı olsa da ⁶⁵⁰

Zazaca *nīšta* ‘yazılı olan, muska’

Farsça *nevešta* ‘yazı, yazılı’

276. *nī^hn~niyūn* ‘gizli’ نهان *nehān*

Avesta: *nīdatay* ‘gizlemek’⁶⁵¹

Orta Farsça: *nihān* ‘gizli’⁶⁵²

⁶⁴⁹ Durkin-Meister, *Dictionary of Manichaean Middle Persian and Parthian*, s.239.

⁶⁵⁰ Mevlânâ, *Mesnevî-yi Ma’nevî*, s.13.

⁶⁵¹ Bartholomae, *Altiranisches Worterbuch*, s.1082.

⁶⁵² MacKenzie, *A Concise Pahlavi Dictionary*, s.59.

Zazacada söz arasında /y/ sesi vardır, bir varyasyonunda ise /y/ sesi ortadan kalkmış ve diftong oluşmuştur. Farsçada ise Orta Farsçadaki formu korunmuş ve aynı şekilde devam etmektedir.

277. no ‘dokuz’ نه noh

Avesta: nava ‘dokuz’⁶⁵³

Orta Farsça: *no* ‘dokuz’⁶⁵⁴, *noh* ‘dokuz’⁶⁵⁵

Zazacada söz sonundaki /h/ sesi düşmüştür.

278. nūma ‘isim, ad’ نام nām

Eski Farsça: *nāman* ‘isim’⁶⁵⁶

Avesta: *nāman* ‘isim’⁶⁵⁷

Orta Farsça: *nām* ‘isim’⁶⁵⁸

Partça: *nām* ‘isim’⁶⁵⁹

279. nūn ‘ekmek’ نان nān

Orta Farsça: *nān* ‘ekmek, yiyecek’⁶⁶⁰

Zazacada bu kelime aynı zamanda yemek anlamına da gelmektedir:

Z.bi nūn bu^e ‘gel yemek (nūn) ye’

1.15. p

280. pe ‘aracılığıyla, beraber, ile’ په bā

⁶⁵³ Bartholomae, *Altiranisches Wörterbuch*, s.1043.

⁶⁵⁴ MacKenzie, *A Concise Pahlavi Dictionary*, s.61.

⁶⁵⁵ Boyce, *A Worf-List Of manichean Middle Persian and Parthian*, s.63.

⁶⁵⁶ Roland G. Kent, *Old Persian Grammar* *Texts Lexicon*, s.193.

⁶⁵⁷ Bartholomae, *Altiranisches Wörterbuch*, s.1062.

⁶⁵⁸ MacKenzie, *A Concise Pahlavi Dictionary*, s.57.

⁶⁵⁹ Boyce, *A Worf-List Of manichean Middle Persian and Parthian*, s.60.

⁶⁶⁰ MacKenzie, *A Concise Pahlavi Dictionary*, s.58.

Berberlik vs gibi anlamları birdirmek amacıyla Zazacada *pie*, Farsçada *bā* bağlacı kullanılmaktadır.

Z.me pe qalam ništ ‘ben kalemle yazdım’

F.man bā qalam neveštam ‘ben kalemle yazdım’

281. pal ‘kanat, tüy’ پال par

Avesta: *parəna* ‘tüy’⁶⁶¹

Orta Farsça: *parr* ‘tüy’⁶⁶²

Partça: *parrag* ‘kanat’⁶⁶³

282. panīr~pandīr ‘peynir’ پنیر panīr

Orta Farsça: *panīr* ‘peynir’⁶⁶⁴

Sözcüğün Orta Farsçadaki formu hem Zazacada hem de Farsçada korunmuş, Zazacada ayrıca sözcükde /d/ fonemi türemesi ile *pandir* ‘peynir’⁶⁶⁵ şeklindeki kullanımı da bulunmaktadır.

283. pār ‘geçen yıl’ پارسال pārsāl

Avesta: *parā* ‘önce, bundan önce’⁶⁶⁶

Eski Farsça: *para* ‘eskiden’⁶⁶⁷

Zazacada yıl anlamındaki *sar* ile beraber kullanılmadan *pār* ‘geçen yıl’ anlamına gelmektedir. Farsçada ise yıl anlamına gelen *sāl* kelimesinin önüne *para* eki getirilerek; geçen yıl anlamında *pārsāl* kullanılmaktadır. Klasik Farsça metinlerde *pār* veya *pārīn* sözcükleri ‘geçen yıl’ anlamında kullanılmıştır.

⁶⁶¹ Bartholomae, *Altiranisches Wörterbuch*, s.869.

⁶⁶² Nyberg, *A Manual of Pahlavi*, s.151.

⁶⁶³ Durkin-Meister, *Dictionary of Manichaean Middle Persian and Parthian*, s.276.

⁶⁶⁴ MacKenzie, *A Concise Pahlavi Dictionary*, s.64.

⁶⁶⁵ Mehmet Aydar, *Zazaca-Türkçe Sözlük*, İstanbul, Doruk, 2003, s.274.

⁶⁶⁶ Bartholomae, *Altiranisches Wörterbuch*, s.852.

⁶⁶⁷ Roland G. Kent, *Old Persian Grammar* *Texts Lexicon*, s.195.

Senâî;

گفتمت امسال شدی، به ز پار

رو که همان احمد پارینه‌ای

“bu yıl, geçen yıldan daha iyisin dedim sana,
git çünkü yine o geçen yılın Ahmed’isin”⁶⁶⁸

284. parĵan~parciyan ‘çit’ پرچین parčîn

Orta Farsça: *parzîn* ‘çit’⁶⁶⁹

Ağaç yaprakları, ot, diken gibi şeylerle bahçe ve ev etrafında yapılan çit ve duvar benzeri şeyleri ifade eden bu sözcükte orta ses /z/ Zazacada /j/ ye, Farsçada ise /č/ ye dönüşmüştür.

285. pārsa ‘dilenme’ پرسه pārsa

Monern Farsçada ‘dilenci’ anlamında *gadā* kullanılmaktadır. *kardan* yardımcı fiili ile dilenmek fiili oluşturulmuştur. Klasik edebi metinlerde ise *pārsa* ‘dilenme’ anlamında kullanılmıştır. *porsīdan* ‘sormak’ fiiliyle ilişkilidir yani soran araştıran anlamındadır. Buna benzer olarak Arapçada da *sāil* ‘soran, dilenci’ kullanılmaktadır.

استخوان خشک هم یخ بسته زیر خاکروب

آن یتیم بی‌پدر هم پرسه کرده تا غروب

“Talaşın içinde kuru kemik de donmuştu
O babasız yetim de akşama kadar dilenmişti”

286. parsāyeš ‘sormak’ پرسیدن porsīdan

Eski Farsça: *fraθ-* ‘sormak, incelemek, soruşturmak’⁶⁷⁰

⁶⁶⁸ Senâî, *Dīvân-ı Hekim Senâî-yi Gaznevi*, Haz. Bediuzzaman Firuzanfer, Tahran, Nigah, 1396, s.494.

⁶⁶⁹ MacKenzie, *A Concise Pahlavi Dictionary*, s.65.

⁶⁷⁰ Kent, *Old Persian Grammar* *Texts Lexicon*, s.198.

Avesta: *fras-~parsa-* ‘sormak’⁶⁷¹

Orta Farsça: *pursi-* “sormak”⁶⁷²

Partça: *pursā-* “sormak”⁶⁷³

Eski Farsçada /f/ sesi; Farsça ve Zazacada /p/ fonemine dönüşmüştür. Zazaca bu fiil soru sormak anlamının yanı sıra hal-hatır sormak, anmak, hasta ziyaretine gitmek gibi anlamlara gelmektedir.

287. pāšema ‘perşembe’ پنجشنبه panjšanbe

Beş ve gece anlamlarına gelen panj ile şanbe kelimelerinin birleşmesi ile oluşan sözcüktür. Zazacada söz arasındaki seslerden bazıları düşmüştür(/nj/). Ayrıca söz sonundaki /nb/ sesleri /m/ sesine dönüşmüştür.

288. pāšne~pālišne ‘topuk’ پاشنه pāšne

Avesta: *pāšna* ‘topuk’⁶⁷⁴

Orta Farsça: *pāšnag* ‘topuk’⁶⁷⁵

289. pāšt ‘sırt, arka’ پشت ‘pošt

Avesta: *paršti* ‘sırt’⁶⁷⁶

Orta Farsça: *pušt* ‘sırt, arka’⁶⁷⁷

Partça: *pušt* ‘sırt’⁶⁷⁸

Bu sözcük Farsçada dağ vs. gibi şeylerin öte tarafı, diğer tarafı için de kullanılır.

290. pāweteš ‘beklemek, korumak’ پايیدن pāyīdan

Avesta: *pay-* ‘beklemek, korumak’⁶⁷⁹

⁶⁷¹ Bartholomae, *Altiranisches Worterbuch*, s.832.

⁶⁷² Nyberg, *A Manual of Pahlavi*, s.163.

⁶⁷³ Durkin-Meister, *Dictionary of Manichaean Middle Persian and Parthian*, s.269.

⁶⁷⁴ Bartholomae, *Altiranisches Worterbuch*, s.460.

⁶⁷⁵ MacKenzie, *A Concise Pahlavi Dictionary*, s.66.

⁶⁷⁶ Bartholomae, *Altiranisches Worterbuch*, s.878.

⁶⁷⁷ Nyberg, *A Manual of Pahlavi*, s.163.

⁶⁷⁸ Boyce, *A Word-List Of manichaean Middle Persian and Parthian*, s.75.

⁶⁷⁹ Bartholomae, *Altiranisches Worterbuch*, s.885.

Eski Farsça: *pā-* ‘korumak’⁶⁸⁰

Orta Farsça: *pāy-* ‘durmak, korumak’⁶⁸¹

Partça: *pāy-* ‘durmak, beklemek’⁶⁸²

Fiil kökünün sonundaki /y/ Zazacada /w/ ye dönüşmüş ve fiil kökünün sonuna /e/ ünlüsü gelerek fiil kökü *pawe-* olmuştur.

Farsçada da Zazacada da bu sözcük hem ‘beklemek, durmak’ hem de ‘göz kulak olmak, korumak, muhafaza etmek’ anlamında kullanılmıştır. Farsça klasik metinlerde de aynı şekilde her iki anlamda kullanılmıştır.

Firdevsi:

اگر شب رسد روشنی را مپای
هماندر زمان سوی فرمان گرای

“eğer gece ulaşırsa aydınlığı (sabahı) bekleme (*pāyīdan*)
emri hemen o anda yerine getir”⁶⁸³

291. *pāy* ‘ayak’ پای *pāy*

Avesta: *pada* ‘ayak’⁶⁸⁴

Eski Farsça: *pad~pada~pāda* ‘ayak’⁶⁸⁵

Orta Farsça: *pad* ‘ayak’⁶⁸⁶

Partça: *pad* ‘ayak’⁶⁸⁷

Söz içindeki /d/ sesi hem Farsçada hem de Zazacada /y/ fonemine dönüşmüştür. Farsçada *pā* ‘ayak’ şeklinde de kullanılmaktadır.

292. *pāyīz* ‘sonbahar’ پاییز *pāyīz*

⁶⁸⁰ Kent, *Old Persian GrammarTexts Lexicon*, s.194.

⁶⁸¹ Nyberg, *A Manual of Pahlavi*, s.155.

⁶⁸² Durkin-Meister, *Dictionary of Manichaean Middle Persian and Parthian*, s.260.

⁶⁸³ Firdevsi, *Šahname*, Tahran, Muin, 1388, C.2, s.123.

⁶⁸⁴ Bartholomae, *Altiranisches Wörterbuch*, s.842.

⁶⁸⁵ Kent, *Old Persian GrammarTexts Lexicon*, s.195.

⁶⁸⁶ Nyberg, *A Manual of Pahlavi*, s.47.

⁶⁸⁷ Boyce, *A Word-List Of manichaean Middle Persian and Parthian*, s.66.

Orta Farsça: *pādēz~pātēz* ‘sonbahar’⁶⁸⁸

Partça: *pādēz* ‘sonbahar’⁶⁸⁹

Orta İrani dillerde /d/ ve /t/ ünlüsü, Farsça ve Zazacada /y/ ünlüsüne dönüşmüştür.

293. **peda kardeş ‘bulmak, elde etmek’** پیدا کردن **paydā kardan**

Orta Farsça: *paydāg* ‘açık, belirgin, aşık’⁶⁹⁰

Partça: *paydāg* ‘açık, belirgin’⁶⁹¹

Zazacada bu sözcük tek başına kullanılmaz, *kardeş* yardımcı fiili ile birlikte *pedā kardeş* ‘bulmak, elde etmek’ anlamında kullanılmaktadır. Farsçada ise *paydā* hem tek başına ‘açık, belirgin, aşık’ anlamında kullanılmakta, hem de Zazacada olduğu gibi *kardan* fiili ile beraber *paydā kardan* ‘bulmak’ anlamında kullanılmaktadır. Zazacada yaygın olan kullanım şekli; söz içindeki /y/ sesinin düşmüş olduğu *pedā* formudur.

294. **pelesāyēš ‘ezilmek, solmak’** پلاسیدن **palāsīdan**

295. **pemāweteš ‘ölçmek, hesap etmek’** پیمودن **paymūdan**

Eski Farsça: *ma* ‘ölçmek’⁶⁹²

Avesta: *may* ‘ölçmek’⁶⁹³

Orta Farsça: *paymūdan* ‘ölçmek’⁶⁹⁴

Ölçmek anlamında kullanılan bu fiil, arazi ölçümleri genellikle adım sayılarak yapıldığı için yürümek anlamında da kullanılmıştır.⁶⁹⁵

⁶⁸⁸ Nyberg, *A Manual of Pahlavi*, s.155.

MacKenzie, *A Concise Pahlavi Dictionary*, s.62.

⁶⁸⁹ Durkin-Meister, *Dictionary of Manichaean Middle Persian and Parthian*, s.225.

⁶⁹⁰ Paul Horn, *Grundriss Der Neupersischen Etymologie*, s.349.

⁶⁹¹ Durkin-Meister, *Dictionary of Manichaean Middle Persian and Parthian*, s.289.

⁶⁹² Kent, *Old Persian Grammar* Texts Lexicon, s.201.

⁶⁹³ Bartholomae, *Altiranisches Wörterbuch*, s.1165.

⁶⁹⁴ MacKenzie, *A Concise Pahlavi Dictionary*, s.67.

⁶⁹⁵ Mir Celalettin Kezzazi, *Name-yi Bastan*, Tahrān, Semt, 1379, c.1, s.203.

Sözcüğün Eski İrani dillerdeki kökenin *ma*, *may* olduğu dikkate alınınca Orta Farsça, Zazaca ve Farsçada söz başındaki /pe/, /pay/ türemesinin pā~pāy ‘ayak’ kelimesinden kaynaklandığı düşünülebilir.

296. pemme ‘pamuk’ پنبه panba

Orta Farsça: *pambag* ‘pamuk’⁶⁹⁶

Zazacada sözcükte benzeşme meydana gelerek Orta Farsçada bulunan söz içi /b/ sesi, /m/ sesine dönüşmüştür. /m/ ve /n/ seslerinde tam yakın benzeşme meydana gelmiş ve sözcük *pemme* şeklini almıştır. Farsçada konuşma dilinde *pamma* şeklinde de kullanılmaktadır.

297. per ‘dolu, dopdolu’ پر por

Avesta: *pərəna* ‘dolu’⁶⁹⁷

Orta Farsça: *purr* ‘dolu’⁶⁹⁸

Partça: *purr* ‘dolu’⁶⁹⁹

298. perā ‘sonradan, sonra’ پس pas

Orta Farsça: *apara* ‘sonra’⁷⁰⁰

Eski Farsçada bu sözcük *apa* ‘uzak’ ve *ra* sözcüklerinden oluşmuştur. Eski Farsçada diğer bir kelime para ‘sonra’⁷⁰¹

299. perā-gīroteš ‘giyinmek’ پیراستن pīrāstan ‘süslenmek’

Orta Farsça: *payrastan* ‘düzenlemek, süslemek’ *payrayag* ‘süs’⁷⁰²

Partça: *padrāy* ‘düzenlemek, hazırlamak’⁷⁰³

⁶⁹⁶ MacKenzie, *A Concise Pahlavi Dictionary*, s.64.

⁶⁹⁷ Bartholomae, *Altiranisches Wörterbuch*, s.894.

⁶⁹⁸ Nyberg, *A Manual of Pahlavi*, s.162.

⁶⁹⁹ Boyce, *A Word-List Of manichean Middle Persian and Parthian*, s.75.

⁷⁰⁰ Kent, *Old Persian Grammar* Texts Lexicon, s.168.

⁷⁰¹ *A.e.*, s.195.

⁷⁰² MacKenzie, *A Concise Pahlavi Dictionary*, s.67.

⁷⁰³ Durkin-Meister, *Dictionary of Manichaean Middle Persian and Parthian*, s.270.

Zazacada *perā* kelimesi tek başına kullanılmaz, *giroteš* ‘almak, tutmak’ fiiliyle beraber *perā-giroteš* ‘giyinmek’ birleşik fiilini oluşturur.

300. **perd ‘köprü’** پل **pol**

Avesta: *pərətu* ‘güzergah’⁷⁰⁴

Orta Farsça: *puhl* ‘köprü’

Partça: *purd* ‘güzergah, köprü’⁷⁰⁵

Gilekçe *pord* ‘köprü’⁷⁰⁶

Kürtçe *perd* ‘köprü’⁷⁰⁷

301. **pesāyeš ‘kurumak, sonu gelmek’** پوسیدن **pūsīdan**

Eski Farsça: **pūsa-* ‘yok olmak, solmak’⁷⁰⁸

Farsçada ‘solmak, bozulmak, karışmak, bulanmak-kirlenmek ve yok olmak’ gibi geniş bir anlam alanı olan bu kelimenin Zazacada anlam alanı daha dardır. Zazacada bu kelime “kesilmek, sonu gelmek” anlamlarına gelmektedir.

302. **peškel ‘hayvan dışkısı’** پشکل **peškel**

Bu sözcük Farsçada keçi, koyun, ceylan, inek vs. gibi hayvanların dışkısı anlamında kullanılmaktadır. Zazacada ise sadece keçi ve koyun dışkısı anlamına gelmektedir.

303. **pešm ‘yün’** پشم **pašm**

Avesta: *pašna* ‘kirpik’⁷⁰⁹

Orta Farsça: *pašm* ‘yün’⁷¹⁰

⁷⁰⁴ Bartholomae, *Altiranisches Wörterbuch*, s.892.

⁷⁰⁵ Durkin-Meister, *Dictionary of Manichaean Middle Persian and Parthian*, s.287.

⁷⁰⁶ Menüçehr Sotûde, *Ferheng-e Gilekî*, s.64.

⁷⁰⁷ D.izoli, *Ferheng Kurdi-Tırki, Tırki-Kurdi*, İstanbul, Deng, 1992,s.679.

⁷⁰⁸ Paul Horn, *Grundriss Der Neupersischen Etymologie*, s.334.

⁷⁰⁹ Bartholomae, *Altiranisches Wörterbuch*, s.885.

⁷¹⁰ MacKenzie, *A Concise Pahlavi Dictionary*, s.66.

Eski İrani dillerden Avesta dilindeki /n/ sesi Orta Farsça, Farsçada ve Zazacada /m/ sesine dönüşmüştür.

304. pay~pa ‘ard, ardından’ پی pay

Farsçada; *pay-e kār raftan* ‘işine bakmak, işinin peşinden gitmek’, Zazacada *pe kār şeyeş* ‘işine bakmak’

Hencan Lehçesinde pay ‘ard, ardından, beraber’⁷¹¹

305. pī~bāwk ‘baba’ پدر peder

Eski Farsça: *pitar* ‘baba’⁷¹²

Avesta: *pitar* ‘baba’⁷¹³

Orta Farsça: *pidar* ‘baba’⁷¹⁴, *piterā* ‘anne-baba, ebeveyn’⁷¹⁵

Partça: *pidar* ‘baba’⁷¹⁶

Zazacada sözcükte son hece düşmesi meydana gelmiştir. OF. *pitar*>Z.*pi*. Farsçada ise kelime aynı şekilde varlığını sürdürmüştür. Orta Farsçada ayrıca *pīd* ‘baba’ anlamında kullanılmıştır.⁷¹⁷

306. pi^ana ‘yama’ پینه pīna

Zazacada ilk hecede diftong meydana gelmiştir.

307. pi^are ‘iki gün önce’ پرروز parīrūz

Avesta: **parō.ayare* ‘iki gün önce’⁷¹⁸

Orta Farsça: *parēr* ‘iki gün önce’⁷¹⁹

⁷¹¹ Ağârebî, *Goyeş-e Râcî Hencen*, s.95.

⁷¹² Paul Horn, *Grundriss Der Neupersischen Etymologie*, s.64.

Kent, *Old Persian Grammar* *Texts Lexicon*, s.197.

⁷¹³ Bartholomae, *Altiranisches Wörterbuch*, s.905.

⁷¹⁴ MacKenzie, *A Concise Pahlavi Dictionary*, s.68.

⁷¹⁵ Nyberg, *A Manual of Pahlavi*, s.162.

⁷¹⁶ Boyce, *A Word-List Of manichean Middle Persian and Parthian*, s.76.

⁷¹⁷ MacKenzie, *A Concise Pahlavi Dictionary*, s.68.

⁷¹⁸ Paul Horn, *Grundriss Der Neupersischen Etymologie*, s.69.

⁷¹⁹ A.e.

Ayrıca Zazacada *pirāre* ‘üç gün önce’, Farsçada ise *parīr* ‘iki gün önce’ ve *parīrparīr* ‘üç gün önce’⁷²⁰

Hencan lehçesinde *pere* ‘evvelki gün’⁷²¹

308. pⁱaš ‘ön’ پیش pīš

Eski Farsça: *paišiya* ‘ön’

Orta Farsça: *pēš* ‘ön’⁷²²

Partça: *pēš* ‘ön’⁷²³

Orta İranî dillerde son hece düşmüştür. Farsça ve Zazacada aynı durum devam etmiştir. Farsçadan farklı olarak Zazacada *piaš* kelimesi sadece elbiselerin etek bölümünün ön kısmına denmektedir. Zazacada ‘ön’ anlamında *var* sözcüğüde de kullanılmaktadır.

309. pīl ‘büyük, yüce’ پیل pīl ‘şişik, kabarık’

Gilekçede *pil* ‘şişik, ısırılma sonucu şişmiş’, *pil-engošt* ‘büyük parmak’, *pille* ‘büyük’⁷²⁴.

Zazacada bu sözcük yaşça büyük olan veya fiziki olarak büyüklük bildirmek için kullanılır. Farsça ve lehçelerindeki şiş, kabarık anlamları için kullanılmaz.

310. pⁱor ‘hepsi’ همه hame

Eski Farsça: *paru* ‘fazla, çok’⁷²⁵

Avesta: *pouru* ‘çok, fazla’⁷²⁶

311. pīr ‘yaşlı, ihtiyar’ پیر pīr

Eski İran: **prva* ‘önceki, birinci’

⁷²⁰ Ali Ekber Nefisî, *Farhang-e Nefisî*, Tahran, Hayyâm, 1355, c.1, s.730.

⁷²¹ Ağârebî, *Gûyeş-e Râcî Hencen*, s.93.

⁷²² Nyberg, *A Manual of Pahlavi*, s.161.

⁷²³ Boyce, *A Word-List Of manichean Middle Persian and Parthian*, s.76.

⁷²⁴ Sotûde, *Ferheng-e Gilekî*, s.75.

⁷²⁵ Kent, *Old Persian Grammar* *Texts Lexicon*, s.196.

⁷²⁶ A.e

Eski Farsça: *paruva* ‘önceki’

Avesta: *paouruya* ‘eski, önceki’⁷²⁷

Orta Farsça: *pīr* ‘yaşlı’⁷²⁸

Zazacada

pīr-ek ‘dede’

dā-pīr ‘nene’

bā-pīr~bā-pīrek ‘dede, ata’

312. **pīran ‘gecelik, atlet’ پیران pīrāhan ‘gömlek’**

Zazaca ve Farsçada bu sözcüğün karşılıkları farklıdır. Zazacada atlet-iç giysi, entari anlamında kullanılmakta, Farsçada gömlek anlamında kullanılmaktadır. Zazacada söz arasındaki /h/ sesi düşmüştür.

Hencan lehçesinde de Zazacada olduğu gibi /h/ sesi düşmüştür: *pīrun* ‘gömlek’⁷²⁹

313. **pīrār ‘önceki yıl, iki yıl önce’ پیرار سال pīrār sāl**

Zazacada *pīrar* tek başına iki yıl önce anlamında kullanılmaktadır. Ayrıca *pīrāre* ‘üç gün önce’, *pīare* ‘iki gün önce’ anlamında kullanılmaktadır.

Günümüz Farsçasındaki *pār*, *pīrār* gibi kelimelerin sonuna ayrıca *sāl* ‘yıl’ sözcüğü de eklenerek *pārsāl* ve *pīrārsāl* şeklinde kullanılmaktadır. Fakat klasik metinlerde *pār* ‘geçen yıl’ ve *pīrar* ‘evvelki yıl’ olarak kullanılmıştır.

Nāsır-ı Husrev bir kassidesinde her iki sözcüğü *sāl* eki olmadan kullanmıştır.

از تاک زر انگور نو امسال خوش آیدت

هر چند کزو پار همین آمد و پیرار

“sarı üzüm bahçesi bu yıl hoşuna gitti

geçen yıl (*pār*) ve evvelki yıl (*pīrār*) böyle olsa da”⁷³⁰

⁷²⁷ Bartholomae, *Altiranisches Wörterbuch*, s.870.

⁷²⁸ MacKenzie, *A Concise Pahlavi Dictionary*, s.69.

⁷²⁹ Ağârebî, *Gûyeş-e Râcî Hencen*, s.95.

⁷³⁰ Nāsır-ı Husrev, *Dîvân-ı Nāsır-ı Husrev*, haz. Cihangir Mensur, Nigâh, Tahran, 1373, s.239.

Farsçada ayıca *parīrsāl* ‘üç yıl önce’⁷³¹

314. **piseng ‘kedi’ پوشک pušak**

Türkçede *pisik* ‘kedi’

315. **pišteš ‘sarmak’ پوشیدن pūšīdan ‘örtmek’**

Orta Farsça: *pôšīdan* ‘örtmek’

316. **piyūnz ‘soğan’ پیاز pīyāz**

Eski İran: *piyāčā* ‘batırmak, dişlemek’⁷³²

Orta Farsça: *padāc* ‘soğan’⁷³³

Zazacada bu kelimenin Farsça formundan farklı olarak söz içinde /n/ fonemi türemiştir. Orta Farsçada söz içi /d/ fonemi hem Farsçada hem de Zazacada /y/ fonemine dönüşmüştür.

317. **pīza ‘karın’ پیزی pīzī ‘makat’**

Bu sözcük Zazacada ‘karın’ Farsçada ise ‘makat’ anlamlarına gelmektedir.

318. **po^asta ‘deri, post’ پوست pust**

Eski Farsça: *pavastā* ‘deri, cilt, kürk’⁷³⁴

Avesta: *pasta* “deri, post”⁷³⁵

Orta Farsça: *post* ‘deri’⁷³⁶

⁷³¹ Nefisi, c.1, s.730.

⁷³² Hasandûst, *Ferheng-e Rişenâhtî-ye Zebân-e Fârsî*, c.2, s.761.

⁷³³ A.e.

⁷³⁴ Mayrhofer, *Etymologisches Wörterbuch des Altindoarischen*, Heidelberg, Carl Winter Universitätsverlag, 1992, c.2, s.105.

⁷³⁵ Bartholomae, *Altiranisches Worterbuch*, s.904.

⁷³⁶ Nyberg, *A Manual of Pahlavi*, s.162.

Eski Farsçada söz arasında /v/ sesi bulunmaktadır. Diğer Eski İrani dil olan Avesta dilinde ise bu ses bulunmamaktadır. Zazaca ve Farsçada da Avestada olduğu gibi bu ses düşmüştür.

319. poteš ‘pişirmek’ پختن poxtan

Avesta: pak- ‘pişirmek’⁷³⁷

Orta Farsça: puxtān ‘pişirmek’

Partça: *paǰag* ‘aşçı’⁷³⁸

Şimdiki zaman kökü:

Farsça; *poxtan/paz-*

Zazaca; *poteš/poj-*

320. pu^ana ‘yarpuz otu’ پونه puna

Hencan lehçesinde pūtene ‘yarpuz’⁷³⁹

321. pu^eč ‘çürük, kof’ پوچ pūč

Avesta: *pūti* ‘solmuş, kırılmış’⁷⁴⁰

Partça: *pūd* ‘çürümüş, bozulmuş, solmuş’⁷⁴¹

Orta Farsça: *pudag~pūtak* ‘eski, solmuş’⁷⁴²

puč kelimesi *pūda* ‘eski, solmuş, dağınık’ ve *pūk* ‘ortası boş, dolu olmayan’ kelimeleri ile aynı kökene dayanmaktadır.⁷⁴³

⁷³⁷ Bartholomae, *Altiranisches Worterbuch*, s.263.

⁷³⁸ Durkin-Meister, *Dictionary of Manichaean Middle Persian and Parthian*, s.2602.

⁷³⁹ Ağârebî, *Gûyeş-e Râcî Hencen*, s.94.

⁷⁴⁰ Bartholomae, *Altiranisches Worterbuch*, s.849.

⁷⁴¹ Durkin-Meister, *Dictionary of Manichaean Middle Persian and Parthian*, s.286.

⁷⁴² Horn, *Grundriss Der Neupersischen Etymologie*, s.74.

MacKenzie, *A Concise Pahlavi Dictionary*, s.69.

⁷⁴³ Muhammed Hasandûst, *Ferheng-e Rişesenâhtî-ye Zebân-e Fârsî*, c.2, s.737.

Farsçada bu kelime hem ‘boş, temelsiz söz’ hem de ‘içi dolu olmayan, boş’ anlamına gelmektedir. Zazacada ise sadece ‘içi dolu olmayan, boş’ anlamında kullanılmaktadır.

Avesta ve Partçada bulunan /d/ ve /t/ sesleri, Zazaca ve Farsçada /č/ sesine dönüşmüştür.

322. **pu^et ‘erkek çocuk’ پسر pesar**

Avesta: *pusra* ‘erkek çocuk’⁷⁴⁴

Orta Farça: *pus* ‘erkek çocuk’⁷⁴⁵

Zazacadaki *pu^et* ve *pus* kelimesinin aynı kökene dayanması uzak bir görüş değildir. *pus* kelimesi Sanskritçedeki ‘erkek çocuk’ anlamındaki *putra* kelimesine dayandırılması da bu köken birliğini desteklemektedir.⁷⁴⁶

Günümüz Farsçasında ‘erkek çocuk’ anlamında *pesar* sözcüğü kullanılmaktadır fakat Orta Farsçada bu anlama gelen *pus* sözcüğü Farsça klasik metinlerde de kullanılmıştır.

Firdevsî;

بیامد نخست آن سوار هژیر

پس شهریار جهان اردشیر

“Önce cihan padişahı Erdşir’in oğlu

O çevik atlı geldi”

323. **punĵ ‘beş’ پنج panĵ**

Avesta: *panča* ‘beş’⁷⁴⁷

Orta Farsça: *panĵ* ‘beş’⁷⁴⁸

⁷⁴⁴ Bartholomae, *Altiranisches Wörterbuch*, s.909.

⁷⁴⁵ Nyberg, *A Manual of Pahlavi*, s.163.

⁷⁴⁶ Horn, *Grundriss Der Neupersischen Etymologie*, s.71.

⁷⁴⁷ Bartholomae, *Altiranisches Wörterbuch*, s.844.

⁷⁴⁸ MacKenzie, *A Concise Pahlavi Dictionary*, s.64.

Partça: *panj* ‘beş’⁷⁴⁹

Avesteda son sesi /č/ olan sözcükte; Farsça ve Zazacada son sesi /j/ olmuştur. Ayrıca Zazacada ünlü yuvarlaklaşmış /u/ olmuştur. *u^e* diftongu ile *pu^enj* şekliyle de kullanılmaktadır.

324. **pūnk ‘temiz’ پاک pāk**

Avesta: *pūtka* ‘temiz edici’⁷⁵⁰

Orta Farsça: *pāk* ‘temiz’⁷⁵¹

Partça: *pawak* ‘temiz’⁷⁵²

Zazacada söz arasında /n/ sesi türemiştir.

1.16. q

325. **qalā ‘karga’ کلاغ kalāy**

Hencan lehçesinde *qalā* ‘karga’⁷⁵³

326. **qeṣek ‘küçük’ کوچک kūčak**

Orta Farsça: *kūčak* ‘küçük’⁷⁵⁴

Farsçada; *kič* ‘az, küçük’⁷⁵⁵

Zazacada ayrıca *qeṣ* ‘yaşça küçük olan, çocuk’

327. **qen ‘anüs’ کون kūn**

Orta Farsça: *kūn* ‘anüs’⁷⁵⁶

⁷⁴⁹ Durkin-Meister, **Dictionary of Manichaean Middle Persian and Parthian**, s.276.

⁷⁵⁰ Bartholomae, **Altiranisches Wörterbuch**, s.909.

⁷⁵¹ Nyberg, **A Manual of Pahlavi**, s.150.

⁷⁵² Durkin-Meister, **Dictionary of Manichaean Middle Persian and Parthian**, s.259.

⁷⁵³ Ağârebî, **Gûyeş-e Râcî Hencen**, s.129.

⁷⁵⁴ MacKenzie, **A Concise Pahlavi Dictionary**, s.52.

⁷⁵⁵ Muhammed Hüseyin b. Halef et-Tebrizî, **Burhân-ı Katı**, s.444.

⁷⁵⁶ MacKenzie, **A Concise Pahlavi Dictionary**, s.52.

1.17. r

328. -rā ‘.....’ را rā

329. rang ‘renk’ رنگ rang

Orta Farsça: rang ‘renk’⁷⁵⁷

Farsçada bu sözcük *kardan* yardımcı fiili ile birlikte *rang kardan* ‘boyamak’ anlamında kullanılmaktadır. Zazacada bu sözcük sadece isim olarak kullanılmaktadır, boyamak anlamındaki fiil Türkçeden alıntılanmıştır.

330. rār ‘yol’ راه rāh

Avesta: *raiθya* ‘yol’⁷⁵⁸

Orta Farsça: *rāh* ‘yol’⁷⁵⁹

Partça: *rāh* ‘yol’⁷⁶⁰

Zazacada söz sonundaki /r/, söz başındaki /r/’den kaynaklanan uzak benzeşme yoluyla oluşmuş olabilir. F.*noh*, Z.*no* ‘dokuz’, F.*gah*, Z.*ga* ‘bazen’ ve F.*gire*, Z.*gire* ‘düğüm’ gibi birçok örnekte görüldüğü gibi Zazacada ünsüzden sonra gelen söz sonundaki /h/ sesleri düşmekte veya değişime uğmaktadır. Bu açıdan muhtemelen söz sonundaki /h/ düşmüş ve benzeşme meydana gelmiştir.

Zazacada ayrıca *rāyi*⁷⁶¹, *rāyır*⁷⁶² gibi varyansları da vardır.

331. rasāyeš ‘varmak, yetişmek, ulaşmak’ رسیدن rasīdan

Eski Farsça: *rasa~ar* ‘hareket etmek, gitmek veya gelmek’⁷⁶³

Orta Farsça: *rasidan* ‘varmak’⁷⁶⁴

⁷⁵⁷ Nyberg, *A Manual of Pahlavi*, s.166.

⁷⁵⁸ Bartholomae, *Altiranisches Worterbuch*, s.1508.

⁷⁵⁹ MacKenzie, *A Concise Pahlavi Dictionary*, s.70.

⁷⁶⁰ Durkin-Meister, *Dictionary of Manichaean Middle Persian and Parthian*, s.292.

⁷⁶¹ Mehmet Aydar, *Zazaca-Türkçe Sözlük*, İstanbul, Doruk, 2003, s.311.

⁷⁶² Malmisanij, *Zazaca Türkçe Sözlük*, İstanbul, Deng, 1992, s.293.

⁷⁶³ Kent, *Old Persian Grammar* Texts, s.169, 206.

⁷⁶⁴ MacKenzie, *A Concise Pahlavi Dictionary*, s.71.

332. **rāsna ‘ip, halat’** رسن-رِسمān~rasan

Eski Farsça: *ras* ‘bağlamak’⁷⁶⁵

Orta Farsça: *rasan* ‘halat’⁷⁶⁶

Partça: *rasan* ‘ip’⁷⁶⁷

Orta İrani diller ve Farsçada *rasan* şeklinde olan kelime Zazacada son iki ses arasında göçüşme meydana gelmiş ve *rāsna* şeklini almıştır.

Zazacada *rasnāyeš* ‘kavuşturmak, bağlamak’

333. **rāšt ‘sağ taraf, doğru’** راست rāst

Eski Farsça: *rāsta* ‘doğru’⁷⁶⁸, *arštā* ‘doğruluk’⁷⁶⁹

Orta Farsça: *rāst* ‘doğru’⁷⁷⁰

Partça: *rāšt* ‘doğru’⁷⁷¹

Zazacada eğri olamayan cisimler için de *rāst* kelimesi kullanılır. Bu sözcük hem Farsçada hem de Zazacada sağ taraf anlamına da gelmektedir. Söz arasındaki /š/ açısından Zazaca ve Partça, Eski Farsça, Orta Farsça ve Farsça benzerlik göstermektedir.

Eski Farsçada söz sonunda bulunan ünlü diğer dillerde düşmüştür.

334. **raym ‘irin’** ریم rīm ‘irin, kir’

Avesta: *iriman* ‘iltihaplı’⁷⁷²

Orta Farsça: *rēm* ‘irin’, *rēman* ‘iltihaplı’⁷⁷³

⁷⁶⁵ Horn, *Grundriss Der Neupersischen Etymologie*, s.137.

⁷⁶⁶ MacKenzie, *A Concise Pahlavi Dictionary*, s.71.

⁷⁶⁷ Durkin-Meister, *Dictionary of Manichaean Middle Persian and Parthian*, s.296.

⁷⁶⁸ Brandenstein, Mayrhofer, *Handbuch Des Altpersischen*, s.116.

Kent, *Old Persian Grammar* *Texts Lexicon*, s.206.

⁷⁶⁹ *A.e.*, s.171.

⁷⁷⁰ Nyberg, *A Manual of Pahlavi*, s.167.

⁷⁷¹ Durkin-Meister, *Dictionary of Manichaean Middle Persian and Parthian*, s.292.

⁷⁷² Bartholomae, *Altiranisches Wörterbuch*, s.1529.

⁷⁷³ MacKenzie, *A Concise Pahlavi Dictionary*, s.71.

Partça: *rēm* ‘irin’⁷⁷⁴

Orta İrani dillerde ve Farsçada sözcükteki ünlü uzun iken Zazacada yarı ünlü /y/ sesi vardır ve çok net bir şekilde telaffuz edilir. Zazacada ayrıca bu dillerde olduğu gibi uzun ünlü ile *rēm* şeklinde kullanımı da vardır.⁷⁷⁵

Farsçada kirli, temiz olmayan anlamlarına da gelmektedir fakat Zazacada sadece ‘irin’ anlamında kullanılmaktadır.

335. **rebēs ‘ışkın’** ریواس *rīvās*

Eski Farsça: *rāba* ‘ışkın’⁷⁷⁶

Orta Farsça: *rēpās* ‘ışkın’⁷⁷⁷

Eski Farsçada söz ortasındaki /b/ sesi Orta Farsçada /p/, Farsçada /v/ sesine dönüşmüştür. Zazacada /b/ sesi varlığını sürdürmüştür.

336. **rešteš ‘ip eğirmek’** رشتن *raštan*

Hencan lehçesinde *rešden* ‘örmek, eğirmek’⁷⁷⁸

337. **rⁱač ‘iz’** رچ *raĵ*

Farsçada bu sözcük ‘çizgi, sıra, halat vb.’ anlamlara gelmektedir. Zazacada ise ‘iz ve sıra’ anlamlarına gelmektedir.

Söz sonunda Farsçada /c/, Zazacada /č/ sesi bulunmaktadır.

338. **rⁱaz ‘üzüm bağı’** رز *raz*

Orta Farsça: *raz* ‘asma, üzüm bahçesi’⁷⁷⁹

⁷⁷⁴ Durkin-Meister, **Dictionary of Manichaean Middle Persian and Parthian**, s.303.

⁷⁷⁵ Malmisanij, **Zazaca Türkçe Sözlük**, s.298.

⁷⁷⁶ Hasan Rızaî Bağbîdî, **Vâjenâme-yi Mevzui-yi Bâstâni-yi İran**, Tahran, Ferhengistân-ı Zebân ve Edebiyât-ı Fârsî, 1391, c.2, s.40.

⁷⁷⁷ Nyberg, **A Manual of Pahlavi**, s.169.

⁷⁷⁸ Ağârebî, **Gûyeş-e Râcî Hencen**, s.119.

⁷⁷⁹ MacKenzie, **A Concise Pahlavi Dictionary**, s.71.

Hencan lehçesinde *rez* ‘bahçe, etrafı çevrili bahçe’⁷⁸⁰

339. rošt ‘aydınlık’ روشن rūšan

Avesta: *raoxšna* ‘aydınlık’⁷⁸¹

Orta Farsça: *rōšn* ‘aydınlık’⁷⁸²

Partça: *rōšn* ‘ışık, aydınlık, parlak’⁷⁸³

Ayrıca Zazacada *ruʕšn* ‘parıltı, aydınlık’⁷⁸⁴ şeklindeki kullanımı da vardır. Tamlama içinde kullanıldığında *ruešnā-ye čem* ‘göz nuru’ sözcüğün kökeninde söz sonunun ünsüzle bittiği anlaşılabılır.

340. ru^a ‘nehir, ırmak’ رود rūd

Eski Farsça: *rautah* ‘ırmak’⁷⁸⁵

Avesta: *θroatah* ‘ırmak’⁷⁸⁶

Orta Farsça: *rôd* ‘ırmak’⁷⁸⁷

Partça: *rôd~rot* ‘ırmak’⁷⁸⁸

Zazacada *ua* diftongu meydana gelmiş ve söz sonundaki /d/ ünsüzü düşmüştür. Avesta dilinde söz başında bulunan /θ/ diğer hiçbir dilde yer almamaktadır.

341. ru^aja ‘oruç’ روزه rūze

Orta Farsça: *rôzag* ‘oruç’⁷⁸⁹

Partça: *rôžag* ‘oruç’⁷⁹⁰

⁷⁸⁰ Ağârebî, *Gûyeş-e Râcî Hencen*, s.119.

⁷⁸¹ Bartholomae, *Altiranisches Worterbuch*, s.1488.

⁷⁸² Nyberg, *A Manual of Pahlavi*, s.171.

⁷⁸³ Durkin-Meister, *Dictionary of Manichaean Middle Persian and Parthian*, s.300.

⁷⁸⁴ Mehmet Aydar, *Zazaca-Türkçe Sözlük*, İstanbul, Doruk, 2003, s.319.

⁷⁸⁵ Kent, *Old Persian Grammar* *Texts Lexicon*, s.205.

⁷⁸⁶ Bartholomae, *Altiranisches Worterbuch*, s.800.

⁷⁸⁷ Nyberg, *A Manual of Pahlavi*, s.171.

MacKenzie, *A Concise Pahlavi Dictionary*, s.72.

⁷⁸⁸ Durkin-Meister, *Dictionary of Manichaean Middle Persian and Parthian*, s.299.

⁷⁸⁹ MacKenzie, *A Concise Pahlavi Dictionary*, s.72.

⁷⁹⁰ Durkin-Meister, *Dictionary of Manichaean Middle Persian and Parthian*, s.299.

Gün içerisinde yemek-içmek fiillerinin yapılmadığı ibadet olması nedeni ile gün anlamına gelen *Z.r^uac*, *F.rūz* kelimelerinden türemiştir.

Hencan lehçesinde *rūca* ‘oruç’⁷⁹¹

342. r^uaĵ ‘gün, gündüz’ روز rūz

Eski Farsça: *raucah* ‘gün’⁷⁹²

Avesta: *raočah* ‘parlama, ışık, aydınlık, gün aydınlığı’⁷⁹³

Orta Farsça: *rôz~rôč* ‘gün’⁷⁹⁴

Partça: *rôž* ‘gün’⁷⁹⁵

Zazacada diğer İrani dillerden farklı olarak *r^uaĵ*, aydınlık ve ışığın kaynağı olan güneş anlamına da gelmektedir. Orta İrani dillerde bulunan söz sonundaki /z/ sesi Farsçada devam etmektedir. Zazacada Son ses /j/ ünsüzüdür.

343. ru^e ‘yüz, çehre’ روی rūy

Orta Farsça: *rôy* ‘yüz’⁷⁹⁶

Söz sonundaki /y/ Zazacada düşmüş, diftonglaşma meydana gelmiştir. Farsçada *rū* ‘yüz, çehre’ şeklinde de kullanılmaktadır.

344. ru^ešnāyeš ‘dökmek’ ریختن rīxtan

Avesta: *raek* ‘dökmek, akıtmak’⁷⁹⁷

Orta Farsça: *rēxtan* ‘akmak’⁷⁹⁸

Bu fiilin Farsça şimdiki zaman kökü *rīz*, Zazacada *ru^eš*’dır.

⁷⁹¹ Ağârebî, *Gûyeş-e Râcî Hencen*, s.120.

⁷⁹² Kent, *Old Persian Grammar* *Texts Lexicon*, s.205.

⁷⁹³ Bartholomae, *Altiranisches Worterbuch*, s.1489.

⁷⁹⁴ Nyberg, *A Manual of Pahlavi*, s.170.

MacKenzie, *A Concise Pahlavi Dictionary*, s.72.

⁷⁹⁵ Durkin-Meister, *Dictionary of Manichaean Middle Persian and Parthian*, s.297.

⁷⁹⁶ Boyce, *A Word-List Of manichaean Middle Persian and Parthian*, s.80.

⁷⁹⁷ Bartholomae, *Altiranisches Worterbuch*, s.1479.

⁷⁹⁸ Nyberg, *A Manual of Pahlavi*, s.169.

345. rŭmāyeš ‘kaçmak’ رمیدن~رماندن ramīdan ‘ürkmek’

346. rŭn ‘yağ’ روغن rŭyan

Avesta: *raoyna* ‘yağ, tereyağı’,⁷⁹⁹

Orta Farsça: *rovan* ‘yağ’,⁸⁰⁰

Partça: *royn* ‘yağ’,⁸⁰¹

Bu sözcükte söz arasında bulunan ünsüz Zazacada düşmüştür. Farsçada ise /γ/ olarak devam etmektedir.

1.18. s

347. sa ‘yüz sayısı’ سد sad

Orta Farsça: *sad* ‘yüz’,⁸⁰²

Partça: *sad* ‘yüz’,⁸⁰³

Zazacada söz sonundaki /d/ sesi düşmüştür.

348. sar ‘yıl, sene’ سال sāl

Eski Farsça: *θarad* ‘yıl’,⁸⁰⁴ *θard* ‘yıl’,⁸⁰⁵

Avesta: *sarəd* ‘yıl’,⁸⁰⁶

Orta Farsça: *sāl* ‘yıl’

Partça: *sār* ‘yıl’,⁸⁰⁷

Eski İrani dillerde söz sonunda bulunan /d/ sesi Zazaca ve Farsçada düşmüştür. Sözcükteki /r/ sesi Farsçada /l/’ye dönüşmüş, Zazacada ise devam etmektedir.

⁷⁹⁹ Bartholomae, *Altiranisches Worterbuch*, s.1488.

⁸⁰⁰ Nyberg, *A Manual of Pahlavi*, s.171.

⁸⁰¹ Durkin-Meister, *Dictionary of Manichaean Middle Persian and Parthian*, s.299.

⁸⁰² MacKenzie, *A Concise Pahlavi Dictionary*, s.95.

⁸⁰³ Durkin-Meister, *Dictionary of Manichaean Middle Persian and Parthian*, s.306.

⁸⁰⁴ Brandenstein, Mayrhofer, *Handbuch Des Altpersischen*, s.147.

⁸⁰⁵ Kent, *Old Persian Grammar* *Texts Lexicon*, s.188.

⁸⁰⁶ Bartholomae, *Altiranisches Worterbuch*, s.1469.

⁸⁰⁷ Ferehvešî, *Farhang-e Zeban-e Pahlavi*, s.490.

349. **sāra ‘baş, kafa’ سر sar**

Avesta: *sarah* ‘baş’⁸⁰⁸

Orta Farsça: *sar* ‘baş’⁸⁰⁹

Partça: *sar* ‘baş’

Zazacada ‘baş’ anlamında kullanılar *sāre* ünlü ile bitmektedir. Tamlamalarda ise kelime *ser* olarak kullanılır:

Z.ser sibāy ‘sabah’ yani sabahın başlangıcında

ser ayrıca ‘üzerinde, yukarısında’ anlamlarında da kullanılmaktadır:

Z.ser būn ‘daöi çatı’ yani evin üzeri

350. **sard ‘soğuk’ سرد sard**

Avesta: *sarəta* ‘soğuk’⁸¹⁰

Orta Farsça: *sart* ‘soğuk’⁸¹¹

Partça: *sard* ‘soğuk’⁸¹²

351. **sateš ‘tartmak’ سنجیدن sanjīdan**

Avesta: *θanc* ‘çekmek’⁸¹³

Orta Farsça: *saxtan* ‘tartmak’⁸¹⁴

Partça: *saxt* ‘birbirine çarpmak’⁸¹⁵

Fiilin kökü *saxtan* şeklindedir. Orta Farsçadaki şimdiki zaman kökü *sanc*’dir. Bu fiil ile ilgili olarak ilginç olan Zazacadaki şimdiki zaman kökünün *sanč* olmasıdır.. Zazaca ile Farsçanın şimdiki zaman kökü aynıdır. Zazacada Orta Farsçada sözcükteki son ses /x/, /t/ sesine dönüşmüştür.

⁸⁰⁸ Bartholomae, *Altiraniches Worterbuch*, s.1565.

⁸⁰⁹ Nyberg, *A Manual of Pahlavi*, s.173.

⁸¹⁰ Bartholomae, *Altiraniches Worterbuch*, s.1566.

⁸¹¹ Nyberg, *A Manual of Pahlavi*, s.174.

⁸¹² Durkin-Meister, *Dictionary of Manichaeic Middle Persian and Parthian*, s.308.

⁸¹³ Bartholomae, *Altiraniches Worterbuch*, s.784.

⁸¹⁴ MacKenzie, *A Concise Pahlavi Dictionary*, s.74.

⁸¹⁵ Boyce, *A Worf-List Of manichean Middle Persian and Parthian*, s.68.

Şimdiki zaman kökü ile Farsçada *sancīdan* ‘tartmak, ölçmek’ fiili oluşmuştur.

Farsçada fiil olarak saxtan artık kullanılmamakta fakat bu fiilinden türeyen *saxta* ‘ölçülmüş, tartılmış’ sözcüğü kullanılmaktadır.

352. sāweteš ‘yontmak, sürtmek, bilemek’ ساییدن sāyīdan

Avesta: *suduš* ‘değirmen’⁸¹⁶

Orta Farsça: *sūdan* ‘ovmak, sürtmek’⁸¹⁷

Partça: *sāw* ‘çarpmak’⁸¹⁸

Zazacada sözcük hem iki şeyi birbirine sürmek, dokunmak anlamı hem de bilemek, keskin hale getirmek anlamında kullanılmaktadır. Farsçada keskin hale getirmek anlamında ayrıca *sūdan* fiili vardır.

Söz sonundaki /d/ fonemi değişime uğramış ve Zazacada /w/, Farsçada /y/ fonemine dönüşmüştür.

353. sāy ‘elma’ سیب sīb

Orta Farsça: *sēb* ‘elma’⁸¹⁹

354. sebek ‘hafif’ سبک sabok

Orta Farsça: *sabuk* ‘hafif, çevik’⁸²⁰

Partça: *sabuk* ‘hafif’⁸²¹

Zazacada *nezdi* ‘yakın’, *bāri* ‘ince’ gibi kelimelerde görülen ünsüz bir harften sonra gelen söz sonu /k/ sesinin düşmesinin aksine bu sözcükte /k/ varlığını devam ettirmektedir.

⁸¹⁶ Bartholomae, *Altiranisches Wörterbuch*, s.1583.

⁸¹⁷ MacKenzie, *A Concise Pahlavi Dictionary*, s.78.

⁸¹⁸ Durkin-Meister, *Dictionary of Manichaean Middle Persian and Parthian*, s.306.

⁸¹⁹ MacKenzie, *A Concise Pahlavi Dictionary*, s.74.

⁸²⁰ *A.e.*, s.73.

⁸²¹ Durkin-Meister, *Dictionary of Manichaean Middle Persian and Parthian*, s.306.

355. **senāsnāyeš ‘tanımak, bilmek’ شناختن šenāxtan**

Eski Farsça: *xšna* ‘bilmek’⁸²²

Avesta: *xšna* ‘tanımak’⁸²³

Orta Farsça: *šnaxtan* ‘tanımak’⁸²⁴

Partça: *išnās* ‘tanımak, bilmek’⁸²⁵

Avestada söz başındaki /xš/, Farsçada ve Zazacada /š/ sesine dönüşmüştür. Bu örnekte bu duruma aykırı olarak Farsçada /š/ sesine dönüşmesine rağmen Zazacada /s/ sesine dönüşmüştür.

356. **sest ‘gevşek, dayanıksız’ سست sost**

Orta Farsça: *sust* ‘dayanıksız gevşek’⁸²⁶

357. **sepi^e ‘beyaz’ سفید safīd**

Avesta: *spaēta* ‘beyaz’⁸²⁷

Orta Farsça: *spēd* ‘beyaz’⁸²⁸

Partça: *ispēd* ‘beyaz’⁸²⁹

Söz ortasındaki /p/ sesi Zazacada korunmuş, Farsçada /f/ sesine dönüşmüştür. Zazacada ayrıca söz sonundaki /d/ sesi düşmüş ve diftong meydana gelmiştir.

358. **si^ā ‘siyah’ سیاه siyāh**

Avesta: *syava* ‘siyah’⁸³⁰

Orta Farsça: *siyā* ‘siyah’⁸³¹

Partça: *siyaw* ‘siyah’⁸³²

⁸²² Kent, **Old Persian Grammar** **Texts** Lexicon, s.182.

⁸²³ Bartholomae, **Altiranisches Wörterbuch**, s.559.

⁸²⁴ Nyberg, **A Manual of Pahlavi**, s.187.

⁸²⁵ Durkin-Meister, **Dictionary of Manichaean Middle Persian and Parthian**, s.93.

⁸²⁶ A.e, s.310.

⁸²⁷ Bartholomae, **Altiranisches Wörterbuch**, s.1609.

⁸²⁸ MacKenzie, **A Concise Pahlavi Dictionary**, s.76.

⁸²⁹ Durkin-Meister, **Dictionary of Manichaean Middle Persian and Parthian**, s.87.

⁸³⁰ Bartholomae, **Altiranisches Wörterbuch**, s.1631.

⁸³¹ MacKenzie, **A Concise Pahlavi Dictionary**, s.78.

Hencan lehçesinde siyā ‘siyah’⁸³³

359. sⁱam ‘gümüş’ سيم sīm

Orta Farsça: *asēm* ‘gümüş’⁸³⁴

Partça: *hasēm* ‘gümüş’⁸³⁵

Anlamsal bir değişikliğe uğramayan sözcükte söz başında ses değişiklikleri meydana gelmiştir. Orta Farsçanın devamı olarak Farsçada ünlü düşmesi olmuştur. Zazacada ise Partça’ya göre hece düşmesi meydana gelmiş, diftonglaşma oluşmuştur.

360. si^ana ‘göğüs, sine’ سينه sīna

Avesta: *saēni* ‘göğüs’⁸³⁶

Orta Farsça: *sēn* ‘göğüs’⁸³⁷

361. sīr ‘sarımsak’ سير sīr

362. su^āl ‘tuz’ نمک namak

Orta Farsça: *sôr* ‘tuz’⁸³⁸

Partça: *šūrēn* ‘tuzlu’⁸³⁹

363. su^ʿr ‘kırmızı’ سرخ sorx

Avesta: *suxra* ‘kırmızı’⁸⁴⁰

Orta Farsça: *suxr* ‘kırmızı’⁸⁴¹

⁸³² Durkin-Meister, *Dictionary of Manichaean Middle Persian and Parthian*, s.311.

⁸³³ Ağârebî, *Gûyeş-e Râcî Hencen*, s.127.

⁸³⁴ Nyberg, *A Manual of Pahlavi*, s.31.

⁸³⁵ Durkin-Meister, *Dictionary of Manichaean Middle Persian and Parthian*, s.186.

⁸³⁶ Bartholomae, *Altiranisches Wörterbuch*, s.1548.

⁸³⁷ MacKenzie, *A Concise Pahlavi Dictionary*, s.74.

⁸³⁸ A.e.

⁸³⁹ Boyce, *A Worf-List Of manichean Middle Persian and Parthian*, s.85.

⁸⁴⁰ Bartholomae, *Altiranisches Wörterbuch*, s.1582.

⁸⁴¹ Nyberg, *A Manual of Pahlavi*, s.182.

Partça: *suxrag* ‘mor’⁸⁴²

Farsçada sözcükte /x/ ve /r/ sesleri arasında göçüşme meydana gelmiştir. Zazacada buna ilave olarak söz sonundaki /x/ sesi düşmüş ve u^e diftongu oluşmuştur.

Ateşte ısınan metal benzeri şeyler de kızardığında kırmızıya yakın bir renge büründüklerinden, Zazacada *be su^er* ‘kızardı’ gibi ifadelerde ısındı anlamında kullanılır.

Hencan lehçesinde de Zazacaya benzer olarak söz sonundaki /x/ sesi düşmüştür; *sūr* ‘kırmızı’⁸⁴³

364. *sūnd~sūn* ‘yemin’ سوگند *sūgand*

Orta Farsça: *sokand* ‘yemin’⁸⁴⁴

Partça: *sogand* ‘yemin’⁸⁴⁵

Fiil formu için Zazaca ve Farsçada farklı fiiller kullanılır. Zazacada ‘okumak’ anlamına gelen filli ile beraber kullanılarak ‘*yemin etmek*’ fiili yapılır. Farsçada ise ‘yemek’ anlamına gelen fiil ile beraber kullanılır;

Z.*sūn wandeš* ‘yemin etmek’,

Z.*wandeš* ‘okumak’

F.*sūgand xordan* ‘yemin etmek’,

F. *xordan* ‘yemek’

Zazacada bu sözcüğün iki varyansı vardır; *sūn* ve *sūnd*. İlkinde hem söz sonundaki /d/ hem de söz arasında /g/ düşmüştür. İkincisinde ise sadece söz arasındaki /g/ düşmüştür.

⁸⁴² Boyce, *A Worf-List Of manichean Middle Persian and Parthian*, s.83.

⁸⁴³ Ağârebî, *Gûyeş-e Râcî Hencen*, s.126.

⁸⁴⁴ Nyberg, *A Manual of Pahlavi*, s.177.

⁸⁴⁵ Durkin-Meister, *Dictionary of Manichaeen Middle Persian and Parthian*, s.310.

1.19. š

365. šā ‘mutlu’ شاد šād

Eski Farsça: *šiyati* ‘mutlu’⁸⁴⁶

Avesta: *šāti* ‘mutlu’⁸⁴⁷

Orta Farsça: *šad~šat* ‘mutlu’⁸⁴⁸

Partça: *šad* ‘mutlu’⁸⁴⁹

Eski İrani dillerde söz sonunda bulunan /i/ ünlüsü Orta İrani dillerde düşmüştür. Zazacada da söz sonundaki /d/ düşmüştür. Farsçada, Orta Farsçadaki kullanım şekli devam etmektedir.

366. šarm ‘utanma’ شرم šarm

Avesta: *fšarəma* ‘utanç’⁸⁵⁰

Orta Farsça: *šarm* ‘utanç’⁸⁵¹

Partça: *šarma* ‘utanç’⁸⁵²

Avestadaki /fš/ sesi Orta ve Yeni İrani dillerde /š/ sesine dönüşmüştür. Zazacada bu sözcük *šarmāyeš* ‘utanmak’ şeklinde fiil olarak da kullanılmaktadır. Farsçada ise fiil formları, *dāštan*, *kardan* gibi yardımcı fiiller ile birlikte yapılmaktadır.

F.*šarm dāštan* ‘utanmak’

F.*šarm kardan* ‘utanmak’

F.*šarm-am āmad* ‘utandım’

Z.*šarmezār* ‘utanmış, mahcup’

P.*šarmžad* ‘utanmış, mahcup’⁸⁵³

OF.*šarmzad* ‘utanmış, mahcup’⁸⁵⁴

⁸⁴⁶ Brandenstein, Mayrhofer, **Handbuch Des Altpersischen**, s.143.

⁸⁴⁷ Bartholomae, **Altiranisches Wörterbuch**, s.1707.

⁸⁴⁸ Nyberg, **A Manual of Pahlavi**, s.185.

MacKenzie, **A Concise Pahlavi Dictionary**, s.74.

⁸⁴⁹ Durkin-Meister, **Dictionary of Manichaean Middle Persian and Parthian**, s.313.

⁸⁵⁰ Bartholomae, **Altiranisches Wörterbuch**, s.1029.

⁸⁵¹ MacKenzie, **A Concise Pahlavi Dictionary**, s.79.

⁸⁵² Durkin-Meister, **Dictionary of Manichaean Middle Persian and Parthian**, s.315.

⁸⁵³ A.e., s.319.

367. **šaš ‘altı’ شش šaš**

Avesta: *xšvaš* ‘altı’⁸⁵⁵

Orta Farsça: *šaš* ‘altı’⁸⁵⁶

Partça: *šoh* ‘altı’⁸⁵⁷

Diğer dillerden farklı olarak Partçada benzeşmezlik ile son ses olarak /h/ ünsüzü bulunmaktadır.

368. **šeketeš ‘kırmak’ شکستن šekastan**

Avesta: *skand* ‘kırmak’⁸⁵⁸

Orta Farsça: *škastan* ‘kırmak’⁸⁵⁹

Partça: *iskand* ‘topal, aksak’⁸⁶⁰

369. **šemā ‘siz’ شما šomā**

Avesta: *yūšma* ‘siz’⁸⁶¹

Orta Farsça: *ašmah~ašmā* ‘siz’⁸⁶²

Partça: *išmah~ašmah* ‘siz’⁸⁶³

Göçüşme sonucu Farsça ve Zazacada söz başındaki ünsüz ve sonrasında gelen ünlü yer değiştirmiştir.

370. **šemetes ‘içmek’ آشامیدن āšāmīdan**

Avesta: *šām* ‘yutmak, içmek, tadına bakmak’⁸⁶⁴

⁸⁵⁴ A.e.

⁸⁵⁵ Bartholomae, *Altiranisches Worterbuch*, s.561.

⁸⁵⁶ Nyberg, *A Manual of Pahlavi*, s.214.

⁸⁵⁷ Durkin-Meister, *Dictionary of Manichaean Middle Persian and Parthian*, s.320.

⁸⁵⁸ Bartholomae, *Altiranisches Worterbuch*, s.1586.

⁸⁵⁹ Nyberg, *A Manual of Pahlavi*, s.186.

⁸⁶⁰ Durkin-Meister, *Dictionary of Manichaean Middle Persian and Parthian*, s.86.

⁸⁶¹ Bartholomae, *Altiranisches Worterbuch*, s.1303.

⁸⁶² Durkin-Meister, *Dictionary of Manichaean Middle Persian and Parthian*, s.56.

MacKenzie, *A Concise Pahlavi Dictionary*, s.13.

⁸⁶³ Durkin-Meister, *Dictionary of Manichaean Middle Persian and Parthian*, s.91.

⁸⁶⁴ Behramî, *Ferheng-e Vâjenâme-yi Avestâ*, s.1500.

Eski Farsça: *āšām* ‘içmek’⁸⁶⁵

Orta Farsça: *āšāmbidan* ‘yudumlamak, yutmak’⁸⁶⁶, *xwārden* ‘içmek, yemek yemek’⁸⁶⁷

Partça: *abšām* ‘yutmak, yemek’

Yeni Farsçada da ‘içmek’ anlamında, ‘yemek’ anlamına da gelen *xordan* fiili kullanılmakta ve *āšāmbidan* fiili artık kullanılmamaktadır. Farsçada ‘sigara içmek’ anlamı için *kašidan* ‘çekmek’ ile bileşik fiil yapılmaktadır; *sīgār kašidan*. Yeni Farsçada her ne kadar *āšāmbidan* fiili artık kullanılmıyorsa da ‘içilecek şey, içki’ anlamında *nūšidani* ve *āšāmbidani* sözcükleri kullanılmakta, ayrıca *xūn-āšām* ‘kan içici, kan dökücü’ gibi birleşik kelimelerde, bu sözcük varlığını devam ettirmektedir.

Zazacada da *xordan* fiili ile aynı köke sahip olan *wardan* fiili ise ‘yemek yemek’ anlamında kullanılmakta ayrıca yaygın olmasada sıvı şeyleri yemek ve içmek anlamında da kullanılmaktadır. ‘sigara içmek’ anlamında ise *šemetēš* kullanılmaktadır.

Farsça klasik metinlerde ise ‘içmek’ anlamında *āšāmbidan* ve *nūšidan* fiilleri kullanılmıştır.

Hâfız;

آنچه او ریخت به پیمانه‌ی ما نوشیدیم

اگر از خمر بهشت است و گر از باده‌ی مست

“O kadehimize ne doldurduysa, içtik (*nūšidan*)

İster cennet şarabı olsun, ister sarhoş eden bade”⁸⁶⁸

Sa’dî;

⁸⁶⁵ Muhammed Hasandûst, *Ferheng-e Rişesenâhtî-ye Zebân-e Fârsi*, s.70.

⁸⁶⁶ Mensurî, *Ferheng-e Zebân-e Pehlevî*, c.1, s.114.

⁸⁶⁷ Nyberg, *A Manual of Pahlavi* s.221.

⁸⁶⁸ Hâfız, *Dîvân-ı Hâfız*, haz. Ahmed Mücâhid, Tahran, Tahran Üniversitesi Yayınları, 1384, s.121.

تا تشنه و بیطاقت بچاهی رسید قومی بر او گرد آمده هر شربتی به پیشیزی همی آشامیدند.

“Susuz ve bitkin bir halde bir kuyuya varınca, bir grup etrafında toplandı ve her bir şerbeti az bir parayla içtiler(āšāmīdan).⁸⁶⁹

Şebusteri;

چو آشامیدم آن پیمانه را پاک

در افتادم ز مستی بر سر خاک

“O kadehin tümünü içince

sarhoşluktan yere yığıldım”⁸⁷⁰

Farsçada çamīdan/çam- ‘şarap içmek’ anlamında kullanılan bir fiil vardır.

371. šēšt ‘altmış’ شصت šast

Avesta: xšvašti ‘altmış’⁸⁷¹

Orta Farsça: šast ‘altmış’⁸⁷²

Partça: šašt ‘altmış’⁸⁷³

Avestadaki /xš/ sesi, /š/ sesine dönüşmüştür. Orta Farsça ve Modern Farsçada benzeşmezlik ile sözcüğün sonundaki /š/ sesi /s/ sesine dönüşmüştür. Partça ve Zazacada ise bu sözcükteki her iki /š/ sesi korunmuştur.

372. šet ‘süt’ شیر šīr

Orta Farsça: šīr ‘süt’⁸⁷⁴

Partça: šift ‘süt’, šiftēn ‘sütlü’⁸⁷⁵

⁸⁶⁹ Sa’dî, *Gülistan-ı Sa’dî*, haz. Muhammed Ali Ferruğî, Tahran, Kaknüs, 1388, s.95.

⁸⁷⁰ Mahmut Şebusteri, *Gülşen-i Raz.*

⁸⁷¹ Bartholomae, *Altiranisches Wörterbuch*, s.561.

⁸⁷² MacKenzie, *A Concise Pahlavi Dictionary*, s.79.

⁸⁷³ Durkin-Meister, *Dictionary of Manichaean Middle Persian and Parthian*, s.319.

⁸⁷⁴ Boyce, *A Worf-List Of manichean Middle Persian and Parthian*, s.85.

⁸⁷⁵ A.e.

Bu sözcüğün söz sonundaki ses açısından Zazaca ve Partça (/t/), Farsça ve Orta Farsça (/r/) benzerlik göstermektedir.

373. **šeteš ‘yıkamak’ شستن šostan**

Orta Farsça: *šustan* ‘yıkamak’⁸⁷⁶

Partça: *šustan* ‘yıkamak’⁸⁷⁷

Zazacada söz sonundaki /s/ sesi düşmüştür. Şimdiki zaman kökleri Farsçada *šuy*, Zazacada *še* şeklindedir.

374. **šeyeš ‘gitmek’ شدن šodan ‘olmak’**

Eski Farsça: *šyav* ‘gitmek, olmak’⁸⁷⁸

Avesta: *šyav* ‘hareket etmek, kımıldamak’⁸⁷⁹

Orta Farsça: *šotan* ‘gitmek’⁸⁸⁰

Partça: *šudan* ‘gitmek’⁸⁸¹

Zazacada sözcük ‘gitmek’ anlamındadır. Modern Farsçada bu anlam kaybolmuş fakat klasik Fars edebiyatında gitmek anlamında kullanılmıştır. Örneğin Fars şiirinin ilk örneklerinden biri sayılan aşağıdaki şiirde *šodan* ‘gitmek’ anlamında emir kipi olarak *šov* ‘git’ olarak kullanılmıştır.

Hanzele-yi Bâdğaysî

حنظله بادغیسی

مہتری گر بہ کام شیر در است

شو خطر کن ز کام شیر بجوی

یا بزرگی و عزّ و نعمت و جاہ

⁸⁷⁶ MacKenzie, **A Concise Pahlavi Dictionary**, s.81.

⁸⁷⁷ Durkin-Meister, **Dictionary of Manichaean Middle Persian and Parthian**, s.320.

⁸⁷⁸ Brandenstein, Mayrhofer, **Handbuch Des Altpersischen**, s.143.

Kent, **Old Persian Grammar** Texts Lexicon, s.211.

⁸⁷⁹ Bartholomae, **Altiranisches Wörterbuch**, s.1713.

⁸⁸⁰ Nyberg, **A Manual of Pahlavi**, s.188.

⁸⁸¹ Durkin-Meister, **Dictionary of Manichaean Middle Persian and Parthian**, s.319.

“büyüklük aslanın ağzının içinde olsa bile
git tehlikeyle yüzleş ve aslanın ağzından al
ya büyüklük, azizlik, nimet, ve makam
ya da yiğitler gibi ölümle yüzyüze.”⁸⁸²

Zazacada da bu fiilin emir kipinde örnek olarak /b/ kullanılmaz.

375. šo ‘gece’ شب šab

Eski Farsça: *xšap* ‘gece’⁸⁸³

Avesta: *xšap* ‘gece’⁸⁸⁴

Orta Farsça: *šab* ‘gece’⁸⁸⁵

Partça: *šab* ‘gece’⁸⁸⁶

Eski İrani dillerde sözbaşında bulunan /xš/, orta ve yeni İrani dillerde /š/ sesine dönüşmüştür. Söz sonundaki /p/ sesi ise /b/ sesine dönüşmüştür. Fakat Zazacada söz sonundaki /b/ sesi düşmüştür.

Hencan lehçesine šaw ‘gece’⁸⁸⁷

376. šūm ‘akşam yemeği’ شام šām

Avesta: *xšafn̥ya* ‘akşam yemeği’⁸⁸⁸

Orta Farsça: *šām* ‘akşam yemeği’⁸⁸⁹

Zazacada *šūm* ‘akşam yemeği’, *šun* ‘akşam’

Hencan lehçesinde *šum* ‘akşam yemeği’⁸⁹⁰

⁸⁸² Muhammed Debîr Siyâkî, *Piṣâhengân-e Šî'r-e Fârsî*, Tahran, İntişârât-ı ‘ilmî ve Ferhengî, 1374, s.2.

⁸⁸³ Brandenstein, Mayrhofer, *Handbuch Des Altpersischen*, s.126.

Kent, *Old Persian Grammar Texts Lexicon*, s.181.

⁸⁸⁴ Bartholomae, *Altiranisches Wörterbuch*, s.548.

⁸⁸⁵ MacKenzie, *A Concise Pahlavi Dictionary*, s.78.

⁸⁸⁶ Durkin-Meister, *Dictionary of Manichaean Middle Persian and Parthian*, s.315.

⁸⁸⁷ Ağârebî, *Gûyeş-e Râcî Hencen*, s.127.

⁸⁸⁸ Bartholomae, *Altiranisches Wörterbuch*, s.550.

⁸⁸⁹ MacKenzie, *A Concise Pahlavi Dictionary*, s.74.

377. **šūn ‘akşam’** شام **šām**

Partça: *šām* ‘akşam’⁸⁹¹

Zazacada söz sonundaki /m/ sesi /n/ sesine dönüşmüştür. ‘akşam yemeği’ anlamındaki *šum* kelimesinde söz sonundaki /m/ korunurken bu kelimede değişmiştir.

378. **šūna ‘tarak’** شانه **šāna**

1.20. t

379. **tafinayeš ‘ateşlemek, yakmak’** تافتن **tāftan ‘parlamak, yanmak’**

Avesta: *tap-* ‘sıcak olmak’⁸⁹²

Orta Farsça: *taftan* ‘parlamak, ısıtmak, yakmak’⁸⁹³

Partça: *tabadan* ‘parlamak, ışık saçmak’⁸⁹⁴

Fiil kökünde, son ses olan /f/ fonemi Zazacada korunmuş olan bu fiil Zazacada ‘silah ateşlemek, ateş yakmak, fırın yakmak, lamba yakmak’ gibi ateş alan eylemler için kullanılmaktadır.

Farsçada fiilin şimdiki zaman kökünden (tāb-) ayrıca tābıdan fiili türetilmiştir. Farsçada sadece parlamak, ışık saçmak anlamında kullanılmakta, Zazacada kullanıldığı diğer eylemler için kullanılmamaktadır.

Modern Farsçada fiil olarak artık kullanılmayan tāftan fiili klasik eserlerde kullanılmıştır:

380. **tak ‘bir adet’** تک **tak**

Orta Farsça: *tāg* ‘sadece, bir’⁸⁹⁵

⁸⁹⁰ Ağârebî, *Gûyeş-e Râcî Hencen*, s.128.

⁸⁹¹ Durkin-Meister, *Dictionary of Manichaean Middle Persian and Parthian*, s.315.

⁸⁹² Bartholomae, *Altiranisches Wörterbuch*, s.631.

⁸⁹³ Nyberg, *A Manual of Pahlavi*, s.189.

⁸⁹⁴ Durkin-Meister, *Dictionary of Manichaean Middle Persian and Parthian*, s.9.

Hem Zazacada hem de Farsçada bu sözcük ile ‘yalnız, biricik, sadece’ anlamlarına gelen *tanha*, *tenā* sözcükleri ile ‘bir başına, yapayalnız’ anlamında birleşik sözcük üretilmiştir:

Farsçada; تک و تنها *tak u tanha*,

Zazacada; *tek tenā*.

381. tāl ‘acı’ تلخ *talx*

Orta Farsça: *taxl* ‘acı’⁸⁹⁶

Partça: *taxl* ‘acı’⁸⁹⁷

Farsçada bu sözcükte göçüşme olayı meydana gelmiştir:

OF.*taxl*>F.*talx*

Zazacada ise Orta Farsçada ve Partçada bulunan orta ses /x/ fonemi yok olmuş, ünlü genişlemesi meydana gelmiştir. Ayrıca /x/ sesinin /h/ sesine dönüştüğü *tāhl* şeklinde kullanımı da vardır.

OF.*taxl*>Z.*tahl~tāl*

/xl/ > /hl/ > /l/

Hencan lehçesinde de aynı şekilde ses dönüşümü meydana gelmiştir: *tal* ‘acı’⁸⁹⁸

382. talī ‘diken’ تلو~تلی *tali~talū*

383. tanek ‘ince’ تنک *tonok*

Orta Farsça: *tanuk* ‘ince’⁸⁹⁹

384. tang ‘dar’ تنگ *tang*

⁸⁹⁵ MacKenzie, *A Concise Pahlavi Dictionary*, s.81.

⁸⁹⁶ Nyberg, *A Manual of Pahlavi*, s.189.

⁸⁹⁷ Durkin-Meister, *Dictionary of Manichaean Middle Persian and Parthian*, s.323.

⁸⁹⁸ Ağârebî, *Gûyeş-e Râcî Hencen*, s.98.

⁸⁹⁹ MacKenzie, *A Concise Pahlavi Dictionary*, s.82.

Orta Farsça: tang ‘dar’⁹⁰⁰

Partça: tang ‘dar’⁹⁰¹

385. tang ‘kolan’ تنگ tang

Yük taşıyan hayvanların eyer vb. şeylerini bağlamak, yüklerini sağlamlaştırmak için kullanılan kemere benzer deri ya da ipten örülmüş kalın şerit.

386. tāri ‘karanlık’ تاریک tārik

Avesta: *taθrya* ‘karanlık, siyah’⁹⁰²

Orta Farsça: *tārik* ‘karanlık’⁹⁰³

Partça: *tārik* ‘karanlık’⁹⁰⁴

Zazacada söz sonu ünlüsü /k/ düşmüş ve sözcük *tāri* şekline dönüşmüştür. Buna benzer bir değişim Zazacada *bāri* ‘ince’ kelimesi de vardır.

Klasik Farsçada metinlerde *tārik* kelimesinin yanısıra *tār* ‘karanlık’ sözcüğü de kullanılmıştır

Firdevdî;

ز گرد سواران جهان تار شد

سرانجام نوذر گرفتار شد

‘Athıların çıkardığı tozdan alem karardı

nihayet Nowzer yakalandı”⁹⁰⁵

Farsçada ayrıca Zazacadaki kullanımı gibi *tārī* şeklinde de kullanılmaktadır.

تو ماهی ما شبیم از ما بمگریز

که بی‌مه شب بود دلگیر و تاری

⁹⁰⁰ Nyberg, *A Manual of Pahlavi*, s.191.

⁹⁰¹ Durkin-Meister, *Dictionary of Manichaean Middle Persian and Parthian*, s.324.

⁹⁰² Bartholomae, *Altiranisches Wörterbuch*, s.650.

⁹⁰³ Nyberg, *A Manual of Pahlavi*, s.192.

⁹⁰⁴ Durkin-Meister, *Dictionary of Manichaean Middle Persian and Parthian*, s.322.

⁹⁰⁵ Firdevsi, *Šahname*, Tahrān, Muin, 1388, C.1, s.24.

‘sen mehtapsın biz geceyiz bizden kaçma

çünkü ay olmadan gece kasvetli ve karanlık olur’⁹⁰⁶

387. tarn ‘ıslak, taze, yaş’ تر tar

Avesta: *taurana* ‘genç, çocuk, yavru’⁹⁰⁷

Orta Farsça: *tarr* ‘ıslak, taze’⁹⁰⁸

Zazacada daha çok yaş ağaç dalları gibi şeyler için *tarn* kelimesi kullanılır. *tu^arn* ‘torun’ yani aileye yeni katılan birey.

Farsçada *tar u tāza* ‘taze’.

Söz sonundaki /n/ ünlüsü Farsçada düşmüştür.

388. tarsāyeš ‘korkmak’ ترسیدن tarsīdan

Eski Farsça: *trsa-* ‘korkmak’⁹⁰⁹

Avesta: *θrah-* ‘korkmak’⁹¹⁰

Orta Farsça: *tars-* ‘korkmak’⁹¹¹

Partça: *tirs-* ‘korkmak’⁹¹²

Eski İrani dillerde söz başında iki ünsüz olan sözcükte Orta İrani dillerde iki ünsüz arasına ünlü gelmiştir. Zazaca ve Farsçada da aynı şekilde söz başındaki iki ünsüz arasında ünlü getirilmiştir.

389. tāšt ‘öğle yemeği’ چاشت čāšt

Orta Farsça: *čāst* ‘öğle yemeği’⁹¹³

⁹⁰⁶ Mevlânâ, *Külliyât-ı Şems-i Tebrîzî*, tas. Bedî’uzzemân Firuzânfer, Tahran, Sedâ-yı Mu’âsır, c.2, s.1060.

⁹⁰⁷ Bartholomae, *Altiranisches Wörterbuch*, s.643.

⁹⁰⁸ Nyberg, *A Manual of Pahlavi*, s.192.

⁹⁰⁹ Brandenstein, Mayrhofer, *Handbuch Des Altpersischen*, s.145.

⁹¹⁰ Bartholomae, *Altiranisches Wörterbuch*, s.644.

⁹¹¹ Nyberg, *A Manual of Pahlavi*, s.192.

⁹¹² Durkin-Meister, *Dictionary of Manichaean Middle Persian and Parthian*, s.325.

⁹¹³ MacKenzie, *A Concise Pahlavi Dictionary*, s.22.

Farsçada *čāšt* ‘sabah vakti, öğlene yakın vakit, kuşluk vakti’, *čāšte* de ‘bu vakitte yenen yemek’ anlamına gelmektedir. Zazacada ise *teštāre* ‘öğlen vakti’ anlamında kullanılmaktadır. Bu vakitte yenen yemek için *tāšt* kullanılır. Söz başındaki /č/ fonemi Zazacada /t/ fonemine dönüşmüştür.

OF.*čāst*>Z.*tāšt*

Zazacada ayrıca;

āri^a ‘aç-sabah kahvaltısı yapmamış, sabah kahvaltısı’

sepāri^a ‘kahvaltı’

Afganistan’da ise *čāšt* ‘öğlen vakti’ anlamında kullanılmaktadır.⁹¹⁴

.

390. te ‘sen’ تو to

Eski Farsça: tuvam ‘sen’

Orta Farsça: tô ‘sen’⁹¹⁵

Partça: tū ‘sen’⁹¹⁶

391. teke ‘az, biraz, bir parça’ تکه takke

392. ten ‘adet, kişi, beden’ تن tan

Eski Farsça: *tanū* ‘beden, kişi’⁹¹⁷

Avesta: *tanu* ‘kişi’⁹¹⁸

Orta Farsça: *tan* ‘beden, kişi’⁹¹⁹

Partça: *tan* ‘kişi’⁹²⁰

⁹¹⁴ Muhammed Âsîf Fikret, **Lehce-ye Belh**, Tahran, İrfan, 1392, s.90.

⁹¹⁵ Nyberg, **A Manual of Pahlavi**, s.193.

⁹¹⁶ Durkin-Meister, **Dictionary of Manichaean Middle Persian and Parthian**, s.326.

⁹¹⁷ Kent, **Old Persian Grammar** **Texts Lexicon**, s.186.

⁹¹⁸ Bartholomae, **Altiranisches Wörterbuch**, s.633.

⁹¹⁹ Nyberg, **A Manual of Pahlavi**, s.190.

⁹²⁰ Durkin-Meister, **Dictionary of Manichaean Middle Persian and Parthian**, s.324.

Hem Farsçada hem de Zazcada bu sözcük insanlarından bahsederken ve sayı bildirilirken kullanılır. Türkçedeki kişi kelimesinde olduğu gibi, diğer varlıklar ve maddeler için kullanılmaz.

Z.*de ten ūme* ‘iki kişi geldi’

F.*dū tan az ānhā āmadand* ‘onlardan üç kişi geldi’

393. **tenā** ‘yalnız, sadece’ تنها **tanhā**

Orta Farsça: *tanīhā* ‘yalnız, tek başına’⁹²¹

Zazacada ünsüz düşmesi sonucu kelime tenā şekline dönüşmüştür.

Z.*tenā*<OF.*tanīhā*

Farsçada ses düşmesi:

F.*tanhā*<OF.*tanīhā*

394. **terāšnāyeš** ‘kesmek, yontmak’ تراشیدن **terāšīdan**

Eski Farsça: **taš-* ‘kesmek, şekil vermek’⁹²²

Avesta: *taš-* ‘kesmek, yontmak’⁹²³

395. **terš** ‘ekşi’ ترش **torš**

Orta Farsça: *trufš* ‘ekşi’⁹²⁴

Partça: *trifš* ‘ekşi’⁹²⁵

Zazacada ayrıca tere yaprağına benzeyen ve ekşi bir tadı olan yabani ve yenebilen ota da *teršek* ve *teršeng* denmektedir.⁹²⁶

Hem Zazacada hemde Farsçada sözcükte göçüşme olayı meydana gelmiş ve sözcükte bulunan ünlü ile ünsüz (/r/) yer değiştirmiştir. Ayrıca söz arasındaki /f/ sesi düşmüştür.

⁹²¹ MacKenzie, *A Concise Pahlavi Dictionary*, s.82.

⁹²² Kent, *Old Persian Grammar Texts Lexicon*, s.177.

⁹²³ Bartholomae, *Altiranisches Wörterbuch*, s.644.

⁹²⁴ MacKenzie, *A Concise Pahlavi Dictionary*, s.84.

⁹²⁵ Durkin-Meister, *Dictionary of Manichaean Middle Persian and Parthian*, s.326.

⁹²⁶ Turgut, *Zazaca-Türkçe Sözlük*, s.238.

396. **tešūn ‘susuz’ تشنه** **tešne**

Avesta: taršna ‘susuzluk’⁹²⁷

Orta Farsça: *tīšnak* ‘susuz’⁹²⁸, *tišn* ‘susuzluk’⁹²⁹

Partça: *tišnag* ‘susuzluk’⁹³⁰

Hem Farsçada hem de Zazacada son ses olan /k/~g/ fonemi düşmüştür. Ayrıca Zazacada söz sonundaki iki fonem arasında (/a/ ve /n/) göçüşme meydana gelmiştir.

P.tišnag>Z.tešūn

Avestacada bulunan /r/ sesi, hem Orta İranî dillerde hem de Zazaca ve Farsçada bulunmamaktadır.

397. **tīr ‘oklava, örgü şışı’ تیر** **tīr ‘ok’**

Zazacada *tir* ‘oklava, örgü şışı’ anlamında kullanılmaktadır. Farsçadaki anlam alanı ise daha geniştir. Düzgün, eğri olmayan her türlü ağaç ve demir malzemeyi adlandırmak için kullanılmaktadır; *ok*, evlerin üzzerine çekilen ağaç veya demirden malzeme vs.

398. **to‘rzan ‘balta’ تبر~تبرزین** **tabar~tabarzīn**

Partça: *tabar* ‘balta’⁹³¹

Klasik metinlerde *tabarzan* ‘balta kullanan, baltacı’ anlamında kullanılmıştır.

Nizâmî;

در این باغ رنگین درختی نرست

که ماند از قفای تبرزن درست.

‘Bu renkli bahçede baltacının darbesinden

Sağlam kalan bir ağaç yetişmedi’⁹³²

⁹²⁷ Bartholomae, *Altiranisches Wörterbuch*, s.644.

⁹²⁸ Nyberg, *A Manual of Pahlavi*, s.193.

⁹²⁹ MacKenzie, *A Concise Pahlavi Dictionary*, s.83.

⁹³⁰ Durkin-Meister, *Dictionary of Manichaean Middle Persian and Parthian*, s.326.

⁹³¹ A.e., s.323.

399. tow~to ‘ateş, ‘ تب tab

Avesta: *tafnu* ‘sıcaklık’⁹³³

Orta Farsça: *tab* ‘sıcaklık’⁹³⁴

Partça: *tabag* ‘kıvılcım’⁹³⁵

Vucuttaki hararetin artması sonucu oluşan sıcaklık için kullanılan bu sözcüğün son sesi Zazacada /w/ fonemine dönüşmüştür. Hatta diğer bir kullanım olan *to* şeklinde telaffuzda, sondaki ünlü kaybolmuştur.

Farsçada ayrıca ‘aydınlık, güneş ışını’ anlamında *tav* kelimesi kullanılmıştır.

Farsçanın Hencan lehçesinde de Zazacadaki kullanımlardan birinde olduğu gibi sondaki ünlü değişmiş ve *tev* ‘sıcaklık’⁹³⁶ anlamında kullanılmaktadır.

400. tu^arg ‘dolu (yağış)’ تگرگ tagarg

Partça: *tagarg* ‘dolu’⁹³⁷

Farsçada bu sözcük eski şeklini koruyup *tagarg* şeklinde kullanılmaktadır. Zazacada ise orta ses olan /g/ fonemi kaybolmuş ve diftonglaşma meydana gelmiştir.

P.*tagarg*>Z.*tu^arg*

401. tu^ešk ‘erkek keçi yavrusu’ تیس tīs ‘erkek keçi’

Orta Farsça: *tuštar* ‘genç keçi’⁹³⁸

402. tu^ež ‘sivri, keskin’ تیز tīz

Avesta: *tiyra* ‘sivri, keskin’⁹³⁹

Orta Farsça: *tez* ‘keskin’⁹⁴⁰

⁹³² İlyas bin Yusuf Nîzâmî-yi Gencevî, *Şerefnâme*, Tahran, Kaknüs, 1388, s.972.

⁹³³ Bartholomae, *Altiranisches Worterbuch*, s.643.

⁹³⁴ MacKenzie, *A Concise Pahlavi Dictionary*, s.81.

⁹³⁵ Durkin-Meister, *Dictionary of Manichaean Middle Persian and Parthian*, s.323.

⁹³⁶ Ağârebî, *Gûyeş-e Râcî Hencen*, s.98.

⁹³⁷ Durkin-Meister, *Dictionary of Manichaean Middle Persian and Parthian*, s.323.

⁹³⁸ A.e., s.331.

⁹³⁹ Bartholomae, *Altiranisches Worterbuch*, s.650.

⁹⁴⁰ Nyberg, *A Manual of Pahlavi*, s.193.

Orta Farsçada son ses /z/ dir. Bu Farsçada korunmuş fakat zazacada /z/ fonemi yerine /ž/ fonemi kullanılmaktadır. Ayrıca Zazacada bu sözcükte u^e diftongu vardır.

403. tuⁱ ‘dut’ توت tūt

Farsçada sözcükte bulunan son ses ünsüzü /t/ veya daha eski kullanımda /d/, Zazacada düşmüş ve önceki /u/ sesi ile diftonglaşarak sözcük tuⁱ şekline dönüşmüştür.

Hencan lehçesinde de Zazacada olduğu gibi son ses olan ünsüz düşmüştür; tū ‘dut’⁹⁴¹ anlamında kullanılmaktadır.

1.21. u

404. uǰā ‘ora, orası, orada’ آنجا ānjā

Bulunulan yerden uzakta olan bir yeri işaret etmek için kullanılan bu sözcük, Farsçada آن ān ve جا ja sözcüklerinden oluşan bileşik kelimedir. Zazacada ocā ve ucā varyasyonları vardır.

405. umayeš ‘gelmek’ آمدن āmadan

Eski Farsça: gam~āgam ‘gelmek’⁹⁴²

Avesta: gam~āgam ‘gelmek, yaklaşmak’⁹⁴³

Orta Farsça: āmadan~āmatan ‘gelmek’⁹⁴⁴

Partça: āyaδan ‘gelmek’⁹⁴⁵

Farsça ve Zazacada /g/ sesi düşmüştür.

Avestada gelmek ve gitmek anlamında; ās, iy, āyāntu, āyātā, cam, cas, frā, ga, gām ve agām gibi birçok kelime kullanılmıştır.⁹⁴⁶ āma-dan fiilinin kökü gam ve

⁹⁴¹ Ağarebî, *Gûyeş-e Raci-yi Hencan*, s.98.

⁹⁴² Kent, *Old Persian Grammar* *Texts Lexicon*, s.183.

⁹⁴³ Bartholomae, *Altiranisches Worterbuch*, s.493.

⁹⁴⁴ Nyberg, *A Manual of Pahlavi*, s.15.

⁹⁴⁵ Durkin-Meister, *Dictionary of Manichaean Middle Persian and Parthian*, s. 111.

āgam sözcükleridir. *gam* aynı zamanda hareket etmek anlamına da gelmektedir. Fiil olarak gelmek anlamında ve söz başında /a/ öneki ile yine ‘gelmek’ anlamında kullanılmıştır.

Eski Farsçada *gama* ve *āgama* ‘gelmek’ anlamında kullanılan sözcükten *ava* öneki ile *avagam* ‘aşağı gitmek’, *para* öneki ile *paragam* çıkmak ve *ham* öneki ile *hamgam* birlikte gelmek anlamlarına gelecek sözcükler türetilmiştir⁹⁴⁷. Ayrıca ay- ‘gitmek’, āy ‘gelmek’⁹⁴⁸.

406. *umbāz* ‘arkadaş, dost’ انباز~هنباز *anbāz~hanbāz*

Orta Farsça: *hambaz* “eş, arkadaş”⁹⁴⁹

Partça: *ambāz* “arkadaş, eş”⁹⁵⁰

Arkadaş, dost anlamına gelen sözcük, Farsçada انباز, هنباز, امباز ve همباز (*anbāz, hanbāz, ambāz, hambāz*) gibi değişik formları olan kelime Zazacada da *embaz, enbaz, umbaz* ve *hembaz* olarak kullanılmaktadır.⁹⁵¹

Farsçada “hem” öneki ile oluşturulan همدل, همسایه, همراه, همفکر, همکار (*hamdel, hamsāye, hamrāh, hamfīkr, hamkār*) gibi çok sayıda kelime kullanılmaktadır.

Zazacada *hem* eki ön eki ile oluşturulan ve denk, yaşıtlı anlamına gelen *hemver* ve *hemser* kelimeleri vardır.⁹⁵²

Hem Zazacada hem de Farsçada yaygın kullanımda sözbaşındaki /h/ sesi düşmektedir.

Z.*umbāz*

F.*anbāz*

⁹⁴⁶ Behramî, *Ferheng-e Vâjenâme-yi Avestâ*, c.1, s.106, 203, 205, 459; c.2, s.527, 531,977.

⁹⁴⁷ Kent; *Old Persian GrammarTexts Lexicon*, American Oriental Society, s.183.

⁹⁴⁸ Kent, *Old Persian GrammarTexts Lexicon*, s.169.

⁹⁴⁹ MacKenzie, *A Concise Pahlavi Dictionary*, s.40.

⁹⁵⁰ Durkin-Meister, *Dictionary of Manichaean Middle Persian and Parthian*, s.39.

⁹⁵¹ Grûba Xebate ya Vateyî, *Kurmanca (Zazaca)-Türkçe Sözlük*, s.154, 156, 210.

⁹⁵² A.e, s.156.

Modern Farsçada artık kullanılmayan bu kelime klasik edebi metinlerde *anbāz* ‘dost, eş’ ve *anbāzī* ‘arkadaşlık, benzer’ çokça kullanılmıştır.

1.22. ū

407. ū ‘ve’ و va

Eski Farsça: *uta* ‘ve’⁹⁵³

Avesta: *uta* ‘ve’⁹⁵⁴

Orta Farsça: *u~ud* ‘ve’⁹⁵⁵

Partça: *ud* ‘ve’⁹⁵⁶

Farsça ve Zazacada söz sonundaki /d/ sesi düşmüştür. Modern Farsçada *va* şeklinde telaffuz edilir fakat konuşma dilinde ve şiirde /u/ olarak kullanılır.

408. -ūn ‘çoğul yapma eki’ آن ān

Çoğul eki yapan bu son ek Zazacada canlı cansız tüm varlıklar için kullanılıyor. Farsçada ise bu ek sadece canlı varlıkların çoğul hallerinde kullanılıyor.

Z.dast ‘el’ān

Z.dastūn ‘eller’

Z.čem ‘göz’

Z.čemūn ‘gözler’

Z.qalam ‘kalem’

Z.qalamūn ‘kalemler’

⁹⁵³ Wilhelm Brandenstein, Manfred Mayrhofer, **Handbuch Des Altpersischen**, Weisbaden, Otto Harrassowitz, 1964, s.149.

⁹⁵⁴ Bartholomae, **Altiranisches Worterbuch**, s.384.

⁹⁵⁵ MacKenzie, **A Concise Pahlavi Dictionary**, s.84.

⁹⁵⁶ Boyce, **A Worf-List Of manichean Middle Persian and Parthian**, s.16.

F.pesar ‘erkek çocuk’

F.pesarān ‘çocuklar’

F.deraxt ‘ağaç’

F.deraxtān ‘ağaçlar’

1.23. v

409. vā ‘rüzgar’ باد bād

Avesta: *vāta* ‘rüzgar’⁹⁵⁷

Orta Farsça: *wād* ‘rüzgar’⁹⁵⁸

Partça: *wād* ‘rüzgar’⁹⁵⁹

410. vajnāyış ‘seçmek, ayıklamak, elemek’ بختن bixtan

Eski Farsça: *waiḱ* ‘elemek’ ve şimdiki zaman formu *waič* kullanılmıştır.⁹⁶⁰

Avesta: *waēk* ‘seçmek, ayıklamak’, şimdiki zaman formu; *vaeča*⁹⁶¹

Orta Farsça: *wextan* ‘elemek’

Partça: *vezišn* ‘seçmek’⁹⁶², *wixtag* ‘seçilmiş’⁹⁶³

Farsçada *bixtan* ‘elemek’, *vejīn* ‘yabani otları çıkarmak, yolmak’

Hencan lehçesinde *vājiya* ‘birbirinden ayrılmış, kopmuş’⁹⁶⁴

411. valg ‘yaprak, meşe yaprağı’ برگ barg

Avesta: *varəka* ‘yaprak’⁹⁶⁵

Orta Farsça: *walg~warg* ‘yaprak’⁹⁶⁶

⁹⁵⁷ Bartholomae, *Altiranisches Worterbuch*, s.1357.

⁹⁵⁸ MacKenzie, *A Concise Pahlavi Dictionary*, s.52.

⁹⁵⁹ Durkin-Meister, *Dictionary of Manichaean Middle Persian and Parthian*, s.334.

⁹⁶⁰ Mansûrî, *Ferheng-e Zebân-e Rişesenâhtî-ye Ef’âl-e Fârsî-ye Mîyâne*, s.456.

⁹⁶¹ Bartholomae, *Altiranisches Worterbuch*, s.1312.

⁹⁶² MacKenzie, *A Concise Pahlavi Dictionary*, s.90.

⁹⁶³ Boyce, *A Word-List Of manichean Middle Persian and Parthian*, s.98.

⁹⁶⁴ Ağârebî, *Gûyeş-e Râcî Hencen*, s.151.

⁹⁶⁵ Bartholomae, *Altiranisches Worterbuch*, s.1367.

Partça: *wargar* ‘yaprak’⁹⁶⁷

Farsçada *barf* kelimesi hem ağaç yaprakları hemde kağıt-defter yapraklarını adlandırmak için kullanılır. Söz başındaki /v/ sesi /b/ sesine dönüşmüştür.

Zazacada ‘meşe yaprağı’ anlamına gelmektedir. Özellikle kışın hayvanların yemesi için kesilen ağaç yaprakalarını adlandırmak için kullanılır. Her çeşit yaprak ve defter-kitap yaprağı anlamında ise *pal* ‘yaprak’ kelimesi kullanılır. /r/ fonemi /l/ fonemine dönüşmüştür. Söz başındaki /v/ sesi korunmuştur.

Gilekçe *walg* ‘yaprak’⁹⁶⁸

Hencan lehçesinde *alg* ‘meyve ağaçlarının yaprağı’ *valg* ‘yaprak’⁹⁶⁹

412. **vang ‘boş, tamamen boş’** ونگ **vang**

Avesta: *vā* ‘azalmak, eksilmek’⁹⁷⁰

vang kelimesi klasik Fars edebiyatında yoksul, fakir anlamında kullanılmıştır.

Bu şekli ile klasik Fars edebiyatındaki kullanımına örnek olarak Suzeni’nin aşağıdaki beyti gösterilebilir.

زین شعر شاعران را گردد یقین که من

از هزل و جدّ توانگرم از زرّ و سیم ونگ

‘Bu şiir şairleri ikna etmiştir ki;

Her tür şiirde güçlüyüm ama altın ve gümüş açısından fakir.’

413. **vang ‘ses, gürültü’** بآنگ **bāng**

Orta Farsçada *vāng* kelimesi ‘ağlama sesi, ses, çığlık’⁹⁷¹

⁹⁶⁶ MacKenzie, *A Concise Pahlavi Dictionary*, s.87.

⁹⁶⁷ Durkin-Meister, *Dictionary of Manichaean Middle Persian and Parthian*, s.340.

⁹⁶⁸ Menuçehr Sotude, *Ferheng-e Gilekî*, Reşt, Ferheng-e İlya, 1391, s.322.

⁹⁶⁹ Ağārebî, *Gûyeş-e Râcî Hencen*, s.74.

⁹⁷⁰ Bartholomae, *Altiranisches Wörterbuch*, s.1407.

⁹⁷¹ MacKenzie, *A Concise Pahlavi Dictionary*, s.87.

Nyberg, *A Manual of Pahlavi*, s.10.

Zazacada; ‘ses, gürültü’ anlamında her türlü sesi tanımlamak için *vang* kelimesi kullanılmaktadır.

Zazacada *vātış* ‘söylemek’ fiilinin şimdiki zaman formu *vun*. *vang* ve *vātış* kelimelerinin hem ses benzerliği hem de anlamlarından, bu kelimelerin aynı kökenli oldukları anlaşılabılır.

Modern Farsçada ise بانگ *bāng* kelimesi, *bāng* zadan ‘bağırarak, seslenmek’ şeklinde varlığını korumaktadır. Modern Farsçada ayrıca ‘çocuğun ağlama sesi’ anlamında *vang* kelimesi kullanılmaktadır.⁹⁷²

Gileki lehçesinde *vang*, ‘ağlama’⁹⁷³ anlamındadır.

Sanskritçede ‘ses’ anlamında *vana* kelimesi kullanılmıştır.⁹⁷⁴ Farsçada /b/ sesi /v/ sesine dönüşmüş ve kelime *bang* şeklini almıştır. Zazacada ise /v/ sesi korunarak kelime *vang* şeklinde varlığını sürdürmektedir.

414. *vāra* ‘koyun yavrusu, kuzu’ بره *barra~bara*

Orta Farsça: *warrag* ‘koyun yavrusu’, *warān* ‘koç’⁹⁷⁵

Partça: *warrag* ‘koyun yavrusu’⁹⁷⁶

Zazacada eril ve dişil koyun yavrusu için ayrı kelimeler bulunmaktadır. *vārā* kelimesi koyunların dişil yavrusu için, *vāra* dişil olmayanlar için kullanılmaktadır.⁹⁷⁷

Hem Zazacada hem de Farsçada söz sonundaki ünsüz /g/ düşmüştür. Zazacada söz başındaki /v/ korunmuş Farsçada /b/ sesine dönüşmüştür.

Zazacada ilk hecedeki /r/ ünsüzü düşmüş ve hecedeki ünlüde telafi uzaması meydana gelmiştir. P.*warrag*>Z.*vāre*

⁹⁷² Hasan Enveri, *Farhang-e Ruz-e Sohen*, Tahran, Sohen, 1383, s.1320.

⁹⁷³ Sotûde, *Ferheng-e Gilekî*, Tahran, Farhang-e İlyâ, s.323.

⁹⁷⁴ Hasandûst, *Ferheng-e Rişenâhtî-ye Zebân-e Fârsî*, s.398.

⁹⁷⁵ MacKenzie, *A Concise Pahlavi Dictionary*, s.87.

⁹⁷⁶ Durkin-Meister, *Dictionary of Manichaean Middle Persian and Parthian*, s.345.

⁹⁷⁷ Turgut, *Zazaca-Türkçe Sözlük*, s.249.

415. **vārāyeş ‘yağmak’ باریدن bārīdan**

Avesta: *var-* ‘yağmak’⁹⁷⁸

Orta Farsça: *wār-* ‘yağmak’⁹⁷⁹

Partça: *wār-* ‘yağmak’⁹⁸⁰

Fiilin kökeni Eski Farsçada isim olarak kullanılan ve ‘yağmur, yağış’ anlamına gelen *vār* kelimesine dayanmaktadır.. Zazacada bu kökten türeyen ve ‘sağanak yağış’ anlamına gelene *vārt* kelimesi bulunmaktadır.

Zazacada /v/ sesi korunmuş Farsçada /b/ sesine dönüşmüştür.

416. **varg ‘kurt’ گرگ gorg**

Eski Farsça: *varka* ‘kurt’⁹⁸¹

Avesta: *vahrka* ‘kurt’⁹⁸²

Orta Farsça: *gurg* ‘kurt’⁹⁸³

Partça: *gurg* ‘kurt’⁹⁸⁴

Eski İrani dillerde söz başında bulunan /v/ Orta İrani dillerde /g/ sesine dönüşmüştür. Zazacada /v/ olarak devam etmektedir.

Zazacada kurt anlamında ayrıca *jenāwer* kelimesi kullanılır.

Hencan lehçesinde *varg* ‘kurt’⁹⁸⁵

417. **vārūn ‘yağmur’ باران bārān**

Avesta: *var* ‘yağmur’⁹⁸⁶

Orta Farsça: *vārān* ‘yağmur’⁹⁸⁷

⁹⁷⁸ Bartholomae, *Altiranisches Worterbuch*, s.1410.

⁹⁷⁹ MacKenzie, *A Concise Pahlavi Dictionary*, s.87

⁹⁸⁰ Durkin-Meister, *Dictionary of Manichaean Middle Persian and Parthian*, s.336.

⁹⁸¹ Kent, *Old Persian Grammar Texts Lexicon*, s.206.

⁹⁸² Bartholomae, *Altiranisches Worterbuch*, s.1418.

⁹⁸³ MacKenzie, *A Concise Pahlavi Dictionary*, s.38.

⁹⁸⁴ Durkin-Meister, *Dictionary of Manichaean Middle Persian and Parthian*, s.167.

⁹⁸⁵ Ağârebî, *Gûyeş-e Râcî Hencen*, s.155.

⁹⁸⁶ Bartholomae, *Altiranisches Worterbuch*, s.1410.

⁹⁸⁷ Nyberg, *A Manual of Pahlavi*, s.203.

Partça: *wārān* ‘yağmur, yağmur damlası’⁹⁸⁸

var- ‘yağmak’ fiilinden türeyen bu isim Farsçada /v/ sesi /b/ sesine dönüşerek *bārān*, Zazacada ise eski formu koruyarak *vārūn* şeklinde kullanılmaktadır.

OF.*vārān*>F.*bārān*

P.*wārān*>Z.*vārūn*

Hencan lehçesinde *vārun* ‘yağmur’⁹⁸⁹

418. *vāš* ‘çimen, ot’ واش *vāš*

Avesta: *vāstra* ‘çimen, ot’⁹⁹⁰

Orta Farsça: *vāš* ‘ot’⁹⁹¹

Partça: *vāš* ‘ot’⁹⁹²

Hencan lehçesinde *valg u vāš* ‘yaprak ve talaş’⁹⁹³

419. *vateš* ‘bir şeyi yerinden çıkarmak’ از جا کندن *az ja kandan*

Eski Farsça: *vaj* ‘gözleri dışarı çıkarmak’⁹⁹⁴

Zazacada *vateš* fiilinin şimdiki zaman formu *vaj* dir. Bu fiil ile Zazacada *guaz* ‘ceviz’ sözcüklerinden bileşik sözcük olan *guazvaj* ‘ceviz içini çıkarmak için kullanılan çakı’ kelimesi bulunmaktadır.

Farsçanın Hencan lehçesinde *vata* ‘kazılmış, yerinden çıkarılmış’ ve وتن *vaten* ‘kazmak, yerinden çıkarmak’⁹⁹⁵ fiili kullanılmaktadır.

420. *vāteš* ‘söylemek’ گفتن~واژیدن *goftan~vāžidan*

Avesta: *vak* ‘söylemek’⁹⁹⁶

⁹⁸⁸ Boyce, *A Word-List Of manichean Middle Persian and Parthian*, s.90.

⁹⁸⁹ Ağârebî, *Gûyeş-e Râcî Hencen*, s.152.

⁹⁹⁰ Bartholomae, *Altiranisches Worterbuch*, s.1414.

⁹⁹¹ MacKenzie, *A Concise Pahlavi Dictionary*, s.88.

⁹⁹² Durkin-Meister, *Dictionary of Manichaean Middle Persian and Parthian*, s.336.

⁹⁹³ Ağârebî, *Gûyeş-e Râcî Hencen*, s.152.

⁹⁹⁴ Kent, *Old Persian Grammar* *Texts Lexicon*, s.206.

⁹⁹⁵ Ağârebî, *Gûyeş-e Râcî Hencen*, s.154.

Partça: *wāxtan* ‘söylemek’⁹⁹⁷, *waž* ‘söylemek’⁹⁹⁸

Farsçada *vāj* ‘söz, kelime, Zerdüşt duası’⁹⁹⁹

Hencan lehçesinde *vāta* ‘söylenmiş’, *vāten* ‘söylemek’, *vaj* ‘ses, gürültü’¹⁰⁰⁰

Burhan-ı Kat’ı’da; F.*vāj* ‘söyle’¹⁰⁰¹ olarak geçmektedir ve ‘söylemek’ anlamındaki *važidan* fiilinin emir kipi olduğu belirtilir. Zazacada da bu fiilin emir kipi; *vāj* ‘söyle’

421. **vazd** ‘hayvan eti yağı’ **وز** **vaz**

Gileki lehçesinde *vaz* ‘yağlı’¹⁰⁰²

422. **vel** ‘çiçek, gül’ **گل** **gol**

Avesta: *varəda* ‘bir çeşit ot, gül’¹⁰⁰³

Orta Farsça: *gul* ‘çiçek’

Partça: *wār* ‘gül’¹⁰⁰⁴

Orta Farsça ve Farsçada söz başı /g/, Avesta, Partça ve Zazacada /v/ sesidir. Ayrıca söz sonundaki /r/ ve /l/ sesleri vardır. Söz sonundaki ses açısından Zazaca ile Farsça aynıdır.

Farsça *vel* ‘çiçek’

423. **velā** ‘dağılma’ **ولو** **valov**

Farsçada *valov* ve *velav* varyasyonları olan sözcükte Zazacada söz sonundaki /v/ sesi düşmüştür.

⁹⁹⁶ Bartholomae, *Altiraniches Worterbuch*, s.1330.

⁹⁹⁷ Mansûrî, *Ferheng-e Zebân-e Rişşinâhtî-ye Ef’âl-e Fârsî-ye Miyâne*, s.449.

⁹⁹⁸ Boyce, *A Worf-List Of manichean Middle Persian and Parthian*, s.89.

⁹⁹⁹ Muhammed Mu’in, *Farhang-e Farsi-ye Yek Cildî*, Tahran, Serayeş, 1380, s.1148.

¹⁰⁰⁰ Ağârebî, *Gûyeş-e Râcî Hencen*, s.150.

¹⁰⁰¹ Tebrizî, *Burhan-ı Katı*, s.801.

¹⁰⁰² Sotûde, *Ferheng-e Gilekî*, s.320.

¹⁰⁰³ Bartholomae, *Altiraniches Worterbuch*, s.1369.

¹⁰⁰⁴ Boyce, *A Worf-List Of manichean Middle Persian and Parthian*, s.89.

424. venja ‘karış’ پنجه panja ‘pençe’

Orta Farsça: *panjag* ‘pençe’¹⁰⁰⁵

Ayrıca Farsçada važa ‘karış’

425. ver ‘taraf, kenar’ ور var

Bu sözcük Farsçada taraf, yön anlamında kullanılmaktadır. Zazacada ayrıca kenar, yan anlamları vardır.

Zazaca;

kamvar ‘dar’ yani; kenarı az olan

ver me ‘benim yanımda’

en var ‘bu taraf’

426. vera ‘şimşek’ بير bīr

Orta Farsça: *wīr* ‘yıldırım, şimşek’¹⁰⁰⁶

Farsçada *bīr* ‘yıldırım, tufan’ anlamındadır.¹⁰⁰⁷

427. vešūn ‘aç’ گشنه-گرسنه gošne~gorosne

Orta Farsça: *gurisnak* ‘aç’¹⁰⁰⁸

Orta Farsçada ayrıca *gušnag* ‘aç’ sözcüğü bulunmaktadır. Farsçada konuşma dilinde ‘aç’ anlamında *gošne* kullanılır.

Hencan lehçesinde *vaša* ‘aç’¹⁰⁰⁹

428. vew ‘gelin’ بیوگ bayūg

Avesta: *vaðu* ‘eş, kadın’¹⁰¹⁰

¹⁰⁰⁵ MacKenzie, *A Concise Pahlavi Dictionary*, s.64.

¹⁰⁰⁶ *A.e.*, s.91.

¹⁰⁰⁷ Tebrizî, *Burhan-ı Katı*, s.89.

¹⁰⁰⁸ Nyberg, *A Manual of Pahlavi*, s.76.

¹⁰⁰⁹ Ağârebî, *Gûyeş-e Râcî Hencen*, s.156.

Orta Farsça: *wayog* ‘gelin’¹⁰¹¹

Söz başındaki /v/ Farsçada /b/ sesine dönüşmüş, Zazacada korunmuştur. Modern Farsçada *arūs* ‘gelin’

Orta Farsça: *wēvag* ‘dul kadın’¹⁰¹²

429. **vet vet** ‘söylenme’ **وت و وت vet u vet**

Yavaşca, gizlice sohbet etmek anlamında her iki dilde kullanılmaktadır.

430. **vi^arteš** ‘geçmek’ **گذشتن goḏaštan**

Eski Farsça: *uitar-* ‘geçmek’¹⁰¹³

Avesta: *uitar-* ‘uzaklaştırmak’¹⁰¹⁴

Orta Farsça: *widardan* ‘geçmek’¹⁰¹⁵

Partça: *widār* ‘geçmek’¹⁰¹⁶

Farsça şimdiki zaman kökü: *goḏar*

Zazaca şimdiki zaman kökü: *viar*

Söz içindeki /d/ sesinin düşmesi ile Zazacada ia diftongu oluşmuştur. Farsçada söz başındaki /v/ sesi, /g/ sesine dönüşmüştür.

431. **vīr** ‘hafıza, bellek’ **ویر~بیر vīr~bīr**

Avesta: *vīra* ‘akıl, bellek, hafıza’¹⁰¹⁷

Orta Farsça: *wir* ‘hafıza, akıl’¹⁰¹⁸

Farsçada ‘hafıza, bellek’ anlamında hem *bīr* hem de *vīr* kullanılmaktadır.

¹⁰¹⁰ Bartholomae, *Altiranisches Worterbuch*, s.1343.

¹⁰¹¹ Nyberg, *A Manual of Pahlavi*, s.98.

¹⁰¹² MacKenzie, *A Concise Pahlavi Dictionary*, s.90.

¹⁰¹³ Kent, *Old Persian Grammar* *Texts* Lexicon, s.82.

¹⁰¹⁴ Bartholomae, *Altiranisches Worterbuch*, s.639.

¹⁰¹⁵ MacKenzie, *A Concise Pahlavi Dictionary*, s.90.

¹⁰¹⁶ Boyce, *A Worf-List Of manichean Middle Persian and Parthian*, s.90.

¹⁰¹⁷ Bartholomae, *Altiranisches Worterbuch*, s.1454.

¹⁰¹⁸ MacKenzie, *A Concise Pahlavi Dictionary*, s.91.

Zazacada;

vīr me de nemand ‘aklımda kalmadı; unuttum’ cümlesinde; *vīr* ‘akıl, hafıza’

zāf ku^en me vīr ‘çok özlüyorum’ cümlesinde *vir koteš* ‘özlemek’

vīr rā šeyeš ‘unutmak’

vīr ārdeš ‘hatırlamak’

Bu sözcük modern Farsçada artık kullanılmamakta fakat klasik eserlerde kullanılmıştır.

Hencan lehçesinde *vir ārden* ‘hatırlamak’¹⁰¹⁹

432. **vist ‘yirmi’ بیست bīst**

Avesta: *vīsaiti* ‘yirmi’¹⁰²⁰

Orta Farsça: *vist* ‘yirmi’¹⁰²¹

Partça: *wist* ‘yirmi’¹⁰²²

Farsçada söz başındaki /v/, /b/ ye dönüşmüştür. Zazacada ise Eski ve Orta İranî dillerdeki /v/ sesi korunmuştur.

Hencan lehçesinde *vis* ‘yirmi’¹⁰²³

433. **vôr ‘kar’ برف barf**

Avesta: *vafra* ‘kar’¹⁰²⁴

Orta Farsça: *wafr~vafr* ‘kar’¹⁰²⁵

Partça: *wafr* ‘kar’¹⁰²⁶

¹⁰¹⁹ A.e.

¹⁰²⁰ Bartholomae, *Altiranisches Wörterbuch*, s.1458.

¹⁰²¹ Nyberg, *A Manual of Pahlavi*, s.215.

¹⁰²² Boyce, *A Word-List Of manichean Middle Persian and Parthian*, s.97.

¹⁰²³ Ağârebî, *Gûyeş-e Râcî Hencen*, s.158.

¹⁰²⁴ Bartholomae, *Altiranisches Wörterbuch*, s.1346.

¹⁰²⁵ MacKenzie, *A Concise Pahlavi Dictionary*, s.86.

¹⁰²⁶ Durkin-Meister, *Dictionary of Manichaean Middle Persian and Parthian*, s.340.

Zazacada söz başındaki /v/ korunmuş, söz sonundaki /fr/ > /r/ dönüşümü gerçekleşerek kelime *vôr* halini almıştır.

Farsçada söz başındaki /v/ sesi /b/ sesine dönüşmüş ayrıca söz sonundaki /r/ ve /f/ fonemleri arasında yakın göçüşme meydana gelmiş sözcük *barf* formuna dönüşmüştür.

Hencan lehçesinde *vafr* ‘kar’¹⁰²⁷

434. vūm ‘badem’ بادام bādām

Orta Farsça: *wādām* ‘badem’¹⁰²⁸

Zazacada söz içinde bulunan /d/ ünsüzü kaybolmuş Farsçada ise korunmuştur. Söz başında Orta Farsçadaki /w/ fonemi Farsçada /b/, Zazacada /v/ fonemine dönüşmüştür.

1.24. w

435. wahār/wār ‘sahip, efendi,’ هرمزد hurmuzd,

Eski Farsça: *aura~ahuramazdā* ‘yaratıcı tanrı’¹⁰²⁹

Avesta: *ahuramazdāh* ‘tanrı’¹⁰³⁰

Orta Farsça: *ohurmazd* ‘tanrı’¹⁰³¹

Partça: *ohrmezd* ‘mani dininde ilk yaratılan insanın adı’¹⁰³²

Eski Farsçada *ahura* ‘efendi, tanrı ve sahip’ gibi anlamlara gelmektedir. Ahuramazda, Zerdüşt dininde ve eski İranlılarda yüce tanrının adıdır. Zazacada *wār* kelimesi sahip, yöneten, idare eden anlamında, tanrı anlamında ise *hūmā* kelimesi kullanılmaktadır. Fakat *wār* Allah’ın sıfatı olarak kullanılmaktadır:

Z.wār mā āllā ‘bizim sahibimiz Allah’.

¹⁰²⁷ Ağârebî, *Gûyeş-e Râcî Hencen*, s.154.

¹⁰²⁸ MacKenzie, *A Concise Pahlavi Dictionary*, s.85.

¹⁰²⁹ Kent, *Old Persian Grammar* Texts Lexicon, s.164.

¹⁰³⁰ Bartholomae, *Altiranisches Wörterbuch*, s.285.

¹⁰³¹ Nyberg, *A Manual of Pahlavi*, s.143.

¹⁰³² Boyce, *A Word-List Of manichean Middle Persian and Parthian*, s.17.

Ayrıca خور *xāwar* kelimesi Farsçada ‘sahip’ anlamında kullanılmıştır. Farsçada ise Allah anlamında خدا *xodā* kullanılmaktadır. Ahuramazda hormozd şekline dönüşmüştür. Hormozd aynı zamanda her ayın ilk gününün adıdır.

436. wambārtiṣ ‘saymak, hesaplamak, değer vermek’ آماردن *āmārdan*

Avesta: *mar* ‘hatırlamak, hesaplamak, saymak’¹⁰³³

Orta Farsça: *āmārdan* ‘saymak, hesaplamak’ *marag* ‘sayı’¹⁰³⁴, /a/ olumsuzluk anlamı veren ön ekiyle beraber *amar~amarag* ‘sayılamaz’¹⁰³⁵, *amwardan* ‘toplanma yeri’¹⁰³⁶

Partça: *išmār* ‘sayı, adet’¹⁰³⁷

Zazacada, *wambārtiṣ*, *umārtiṣ*¹⁰³⁸, *humārtiṣ* ve *humārtiṣ*¹⁰³⁹ gibi kullanım biçimleri vardır. Farsçada *āmārdan* ve *āmāridan* olarak kullanılmaktadır.

Orta Farsçada yine ‘saymak ve hesap etmek’ anlamında kullanılan *oṣmardan* ve *oṣmurdan* fiilleri bulunmaktadır.¹⁰⁴⁰

Fiilin kökü Eski Farsçadaki *hmar* kelimesidir.¹⁰⁴¹

Hem Zazacada hem de Farsçada söz başına /a/ sesi getirilmiştir. Zazacanın diğer kullanım biçimlerinde ise /a/ sesi getirildikten sonra kelimenin başına ayrıca /w/ veya /h/ sesi getirilmiştir.

Farsça klasik metinlerde *āmārdan~āmār kardan* ‘saymak’ anlamında kullanılmıştır.

¹⁰³³ Bartholomae, *Altiranisches Worterbuch*, s.1142.

¹⁰³⁴ MacKenzie, *A Concise Pahlavi Dictionary*, s.54.

¹⁰³⁵ A.e., s.7.

¹⁰³⁶ Boyce, *A Word-List Of manichean Middle Persian and Parthian*, s.11.

¹⁰³⁷ A.e., s.283.

¹⁰³⁸ Mehmet Aydar, *Zazaca-Türkçe Sözlük*, İstanbul, Doruk, 2003, s.380.

¹⁰³⁹ Grûba Xebate ya Vateyî, *Kurmanca (Zazaca)-Türkçe Sözlük*, s.233.

¹⁰⁴⁰ Mansûrî, *Ferheng-e Zebân-e Rişesenâhtî-ye Ef’âl-e Fârsî-ye Mîyâne*, s.289,290.

¹⁰⁴¹ Muhsin Ebu’l Kâsımî, *Fi’lha-yı Farsi-yi Deri*, Tahran, Kaknus, 1373, s.64.

437. **wandeš ‘okumak’ خواندن xāndan**

Orta Farsça: *xvandan* ‘okumak’¹⁰⁴²

Partça: *xundan* ‘okumak, seslenmek, şarkı söylemek’¹⁰⁴³

438. **wanek ‘serin’ خنک xonek**

Orta Farsça: *hunak* ‘serin’¹⁰⁴⁴

439. **wardeš خوردن xôrdan**

Avesta: *xvar-* ‘yemek, içmek’¹⁰⁴⁵

Orta Farsça: *xvartan-* ‘yemek, içmek’¹⁰⁴⁶

Partça: *wxar-* ‘yemek, içmek’¹⁰⁴⁷

Farsçada bu fiil hem yemek yemek hem de içmek anlamında, Zazaca ise sadece katı şeyleri yemek için kullanılmaktadır.

440. **wars ‘ardıç, yabancı çam’ ارس ors**

Bir çeşit orman ağacının adı olan bu sözcüğe benzer olarak Avesta’da *haparesi* ‘bir bitki adı’ olarak geçmektedir.¹⁰⁴⁸

441. **waš ‘iyi, güzel, hoş’ خوش xūš**

Orta Farsça: *xwaš* ‘güzel, iyi’¹⁰⁴⁹

Partça: *wxaš* ‘güzel’¹⁰⁵⁰

Orta Farsçada söz başındaki /xw/ sesi Zazacada /w/ sesine, Farsçada /x/ sesine dönüşmüştür. Partçada /x/ ve /w/ sesleri arasında göçüşme meydana gelmiştir.

¹⁰⁴² Nyberg, *A Manual of Pahlavi*, s.220.

¹⁰⁴³ Durkin-Meister, *Dictionary of Manichaean Middle Persian and Parthian*, s.365.

¹⁰⁴⁴ Nyberg, *A Manual of Pahlavi*, s.102.

¹⁰⁴⁵ Bartholomae, *Altiranisches Wörterbuch*, s.180.

¹⁰⁴⁶ Nyberg, *A Manual of Pahlavi*, s.221.

¹⁰⁴⁷ Durkin-Meister, *Dictionary of Manichaean Middle Persian and Parthian*, s.71.

¹⁰⁴⁸ Hasandüst, *Ferheng-e Rişesenâhtî-ye Zebân-e Fârsî*, c.1, s.171.

¹⁰⁴⁹ MacKenzie, *A Concise Pahlavi Dictionary*, s.96.

¹⁰⁵⁰ Durkin-Meister, *Dictionary of Manichaean Middle Persian and Parthian*, s.349.

Farsçada ayrıca *vaš* ‘iyi, güzel’¹⁰⁵¹

442. **wāsnī ‘kuma’** وسنى **vusnī**

Modern Farsçada *havu* ‘kuma’¹⁰⁵²

443. **wāšteš ‘istemek’** خواستن **xāstan**

Orta Farsça: *xwastan* ‘istemek, arzu etmek, elde etmek’¹⁰⁵³

Zazacada *wāštī* ‘sözlü, nişanlı, sevgili’; yani istenen kişi anlamında kullanılmaktadır.¹⁰⁵⁴

Farsçada bu kelime [*xwastan*] خواستن şeklinde yazılmakta fakat *xastan* şeklinde telaffuz edilmektedir. Bu eski telaffuzun Orta Farsçadan Yeni Farsçaya geçiş sırasında devam ettiğini göstermektedir.

Zazacada ise söz başında Farsçanın tersine *xw->x-* gelişmi değil, *xw>w* dönüşümü meydana gelmiştir.

444. **way ‘kızkardeş’** خواهر **xāhar**

Avesta: *xwanhar* ‘kızkardeş’¹⁰⁵⁵

Partça: *wxār* ‘kızkardeş’¹⁰⁵⁶

Orta Farsça: *xvahar~xwah* ‘kızkardeş’¹⁰⁵⁷

Söz başı *xw-* olan sözcüklerde Farsçada söz başı /x/ sesine dönüşmüştür. Zazacada ise söz başı /w/ olmuştur. Bu sözcükte de benzer şekilde söz başı Farsçada *x-*, Zazacada ise *w-* olmuştur. Zazacada başka ses değişimleri de meydana gelmiştir. Zazacada, *Z.*wahar>Z.*war>way* şeklinde bir ses değişimi meydana gelmiştir. Söz içinde /h/ sesi Zazacada *čear* ‘dört’, *niun~niyūn* ‘gizli’,

¹⁰⁵¹ Muhammed Mu’in, *Farhang-e Farsi-ye Yek Cildî*, Tahran, Serayeş, 1380, s.1171.

¹⁰⁵² A.e, s.1355.

¹⁰⁵³ MacKenzie, *A Concise Pahlavi Dictionary*, s.96.

¹⁰⁵⁴ Grûba Xebate ya Vateyî, *Kirmanca (Zazaca)-Türkçe Sözlük*, s.566.

¹⁰⁵⁵ Bartholomae, *Altiranisches Wörterbuch*, s...

¹⁰⁵⁶ Boyce, *A Worf-List Of manichean Middle Persian and Parthian*, s.94.

¹⁰⁵⁷ MacKenzie, *A Concise Pahlavi Dictionary*, s.95.

memun ‘misafir’, *pīran* ‘gömlek’ ve *tenā* ‘yalnız, tek’ örneklerinde görüldüğü gibi düşmüştür.

Bu sözcükte de söz içi –h- düşmüştür. Söz sonundaki /r/ sesi /y/ sesine dönüşmüştür. Zazacada yeğen anlamında; *warzā* ‘kız kardeşin oğlu’, *warkenā* ‘kız kardeşin kızı’ kelimeleri kullanılır. Bu sözcüklerde söz sonundaki /r/ ortaya çıkar.

445. *we~ya* ‘o’ وى *vay*

Eski Farsça: *ava* ‘o’¹⁰⁵⁸

Partça: *ho* ‘o’¹⁰⁵⁹

Orta Farsça: *awē* ‘o’¹⁰⁶⁰

Farsçada üçüncü tekil şahıs zamiri için او *ū* ve وى *vey* kelimeleri kullanılmaktadır.

Modern Farsçada *vay* artık kullanılmamakta fakat klasik metinlerde ‘o’ anlamında kullanılmıştır.

Zazacada ise eril kişiler için *we* dişil kişiler için *yā* kelimeleri kullanılmaktadır.

446. *wenar* ‘kabiliyet, uzmanlık, ustalık’ هنر *honar*

Eski Farsça: *huvnara* ‘hüner, kabiliyet’¹⁰⁶¹

Avesta: *hunara* ‘kabiliyet’¹⁰⁶²

Orta Farsça: *hunar* ‘hüner’¹⁰⁶³

Partça: *hunar* ‘kabiliyet’¹⁰⁶⁴

Söz başındaki /h/ ünsüzü Zazacada /w/ sesine dönüşmüştür.

447. *werde* ‘küçük ufak’ خرده *xorda*

Orta Farsça: *xwurd* ‘küçük, az’¹⁰⁶⁵

¹⁰⁵⁸ Kent, *Old Persian Grammar Texts Lexicon*, s.172

¹⁰⁵⁹ Bağbîdî, *Râhnomâ-yı Zebân-e Pârti*, Tahrân, Kaknus, s.61

¹⁰⁶⁰ Jale Amuzgâr ve Ahmet Tafazzolî, *Zebân-e Pehlevî*, Tahrân, Mu’in, 1389, s.68

¹⁰⁶¹ Brandenstein, Mayrhofer, *Handbuch Des Altpersischen*, s.493

¹⁰⁶² Bartholomae, *Altiranisches Wörterbuch*, s.1831

¹⁰⁶³ Nyberg, *A Manual of Pahlavi*, s.102

¹⁰⁶⁴ Durkin-Meister, *Dictionary of Manichaean Middle Persian and Parthian*, s.193

xorde~xord Farsçada, ‘küçük, ufak, parça ve yaşı az olan çocuk’ anlamında kullanılmaktadır. Zazacada da *werde* aynı anlamlara gelmekte fakat Zazacada ayrıca ‘yaşı büyük olmayan, delikanlı’ için *xort* kelimesi kullanılmaktadır.

‘değeri fazla olmayan para’ anlamında;

Zazacada *werde*, Farsçada *xord* kelimeleri kullanılmaktadır.

448. **wesār ‘ilkbahar’ بهار bahār**

Eski Farsça: *wahāra* ‘ilkbahar’¹⁰⁶⁶

Avesta: *vanhar* ‘bahar’¹⁰⁶⁷

Orta Farsça: *vahār* ‘ilkbahar’¹⁰⁶⁸

Söz başındaki /v/ sesi Farsçada /b/ sesine dönüşmüştür. Zazacada söz içindeki /h/ sesi /s/ sesine dönüşmüştür.

449. **wešk ‘kuru, ıslak olmayan’ خشک xošk**

Eski Farsça: *uška* ‘kara, kuruluk’¹⁰⁶⁹

Avesta: *huška* ‘kuru’¹⁰⁷⁰

Orta Farsça: *hušk* ‘kuru’¹⁰⁷¹

Partça: *hušk* ‘kuru’¹⁰⁷²

Söz başındaki /h/ ünsüzü Zazacada /w/ sesine dönüşmüştür. Farsçada ise /x/ olarak devam etmektedir.

¹⁰⁶⁵ MacKenzie, *A Concise Pahlavi Dictionary*, s.97.

¹⁰⁶⁶ Kent, *Old Persian GrammarTexts Lexicon*, s.207.

¹⁰⁶⁷ Bartholomae, *Altiranisches Worterbuch*, s.1348.

¹⁰⁶⁸ MacKenzie, *A Concise Pahlavi Dictionary*, s.86.

¹⁰⁶⁹ Kent, *Old Persian GrammarTexts Lexicon*, s.178.

¹⁰⁷⁰ Bartholomae, *Altiranisches Worterbuch*, s.106.

¹⁰⁷¹ Nyberg, *A Manual of Pahlavi*, s.104.

¹⁰⁷² Durkin-Meisterer, *Dictionary of Manichaean Middle Persian and Parthian*, s.194.

1.25. x

450. xu^e ‘kendi’ خود xūd

Eski Farsça: *huva* ‘kendi’

Avesta: *hva~xva* ‘kendi’¹⁰⁷³

Orta Farsça: *xvat* ‘kendi’¹⁰⁷⁴

Partça: *wxad* ‘kendi’

Çokça örnekte olduğu gibi Zazcada söz başında xv>v dönüşümü olmaktadır.

Fakat bu bu sözcükte söz başında xv>x dönüşümü olmuştur.

Farsçada, Orta Farsçada söz sonunda bulunan /d/ sesi kaybolmamış, Zazacada ise

Eski Farsçada olduğu gibi son ünsüz /d/ bulunmamaktadır.

1.26. y

451. yô ‘bir’ یک yek

Eski Farsça: *aiva* ‘bir’¹⁰⁷⁵

Avesta: *aēva* ‘bir’¹⁰⁷⁶

Orta Farsça: *yak* ‘bir’¹⁰⁷⁷, *ēv* ‘bir’¹⁰⁷⁸

Partça: *ēv* ‘bir’¹⁰⁷⁹

Farsça ve Zazacada söz başında ünsüz türemesi (/y/) meydana gelmiştir. Söz sonundaki /v/ Farsçada /k/ sesine dönüşmüştür. Bu ses Zazacada düşmüştür.

1.27. z

452. zāf ‘çok, fazla’ گزاف gazāf ‘boş, anlamsız, abes, yanlış’

¹⁰⁷³ Bartholomae, *Altiranisches Wörterbuch*, s.1858.

Hans Reichelt, *Avesta Reader Texts, Notes, Glossary and Index*, Strassburg, 1911, s.280

¹⁰⁷⁴ Nyberg, *A Manual of Pahlavi*, s.222

¹⁰⁷⁵ Brandenstein, Mayrhofer, *Handbuch Des Altpersischen*, s.102.

¹⁰⁷⁶ Bartholomae, *Altiranisches Wörterbuch*, s.22.

¹⁰⁷⁷ Boyce, *A Worf-List Of manichean Middle Persian and Parthian*, s.102.

¹⁰⁷⁸ Nyberg, *A Manual of Pahlavi*, s.70.

¹⁰⁷⁹ Durkin-Meisterer, *Dictionary of Manichaeic Middle Persian and Parthian*, s.100.

Farsçada aşırı fazla, çok anlamının yanında boşuna, gereksiz yere söylenmiş olan anlamına da gelen kelime, Zazacada söz başındaki /g/ sesinin düşmesi ile *zāf* şekline dönüşmüş olabilir. Bu kelime Zazacada sadece, fazla anlamına gelmektedir. Her ne kadar Zazacadaki *zāf qāl makır* “boşuna konuşma” cümlesinde *zāf* kelimesi anlamsız, boş, boşuna gibi anlamlarına gelse de bu kelimenin gerçek anlamı ile değil mecaz olarak kullanımı ile oluşan anlamdır. Zazacadaki *zāf* kelimesi Arapça *izāfa* ‘ilave, ek, artırma’ kelimesinden de türemiş olabilir.

453. **zānu ‘diz’ زانو zānū**

Avesta: *zhnum* ‘diz’¹⁰⁸⁰

Orta Farsça: *zānuk* ‘diz’¹⁰⁸¹, *dānūk* ‘diz’¹⁰⁸²

Partça: *zānug* ‘diz’¹⁰⁸³

454. **zaraĵ ‘keklik’ زرج zarič**

Burhan-ı Kat’ı’da bu sözcük keklik anlamında kullanılmıştır.¹⁰⁸⁴

455. **zard ‘sarı’ زرد zard**

Avesta: *zari* ‘sarı’¹⁰⁸⁵

Orta Farsça: *xard* ‘sarı’¹⁰⁸⁶

456. **zemestūn ‘kış’ زمستان zemestān**

Orta Farsça: *zamistān* ‘kış’¹⁰⁸⁷, *damistān* ‘kış’¹⁰⁸⁸

457. **zerrāyeš ‘bağırmak, böğürmek’ زاریدن zārīdan**

¹⁰⁸⁰ Destur Hoshengji Jamaspji, Martin Haug, *An Old Zand-Pahlavi Glossary*, Stuttgart, Carl Gruninger, 1867, s.94.

¹⁰⁸¹ Nyberg, *A Manual of Pahlavi*, s.253.

¹⁰⁸² A.e., s.58.

¹⁰⁸³ Durkin-Meister, *Dictionary of Manichaean Middle Persian and Parthian*, s.380.

¹⁰⁸⁴ Tebrizî, *Burhan-ı Katı*, s.840.

¹⁰⁸⁵ Bartholomae, *Altiranisches Wörterbuch*, s.1690.

¹⁰⁸⁶ MacKenzie, *A Concise Pahlavi Dictionary*, s.98.

¹⁰⁸⁷ A.e.

¹⁰⁸⁸ Nyberg, *A Manual of Pahlavi*, s.57.

Orta Farsça: *zarīg* ‘acı, üzüntü’¹⁰⁸⁹

Partça: *zār* ‘acı, üzüntü’¹⁰⁹⁰

458. zinj ‘burun’ زنج zunj ‘çene’

Farsça ve Zazaca sözcükler farklı anlamlara geliyor ama ses benzerliği ve yüzün bir bölümünü anlandırmak için kullanılıyor olmaları aynı kökenden gelmiş olabileceklerini gösteriyor.

459. zīyāyeš ‘doğmak, dünyaya gelmek’ زادن-زاییدن zādan~zāyīdan

Avesta: *zān* ‘doğmak, meydana getirmek’¹⁰⁹¹

Orta Farsça: *zātan* ‘doğmak’¹⁰⁹²

Zazacada bu sözcük ‘doğum yapmak’ anlamında sadece hayvanlar için, Farsçada ise tüm canlılar için kullanılır.

460. zu^ar ‘baskı, güç, kuvvet’ زور zūr

Avesta: *zāvar* ‘güç, kuvvet’¹⁰⁹³

Orta Farsça: *zōr* ‘güç, kuvvet’¹⁰⁹⁴

Partça: *zāwar* ‘güç, kuvvet’¹⁰⁹⁵

Zazacada diftonglaşma meydana gelmiştir.

461. zuⁱr ‘yalan’ زور doruy

Eski Farsça: *zurah* ‘yanlış, kötü, yalan’¹⁰⁹⁶

Avesta: *zbar* ‘eğri yol gitme’¹⁰⁹⁷

Orta Farsça: *zūr* ‘yalan’¹⁰⁹⁸

¹⁰⁸⁹ MacKenzie, *A Concise Pahlavi Dictionary*, s.98.

¹⁰⁹⁰ Durkin-Meister, *Dictionary of Manichaean Middle Persian and Parthian*, s.380.

¹⁰⁹¹ Bartholomae, *Altiranisches Worterbuch*, s.1657.

¹⁰⁹² MacKenzie, *A Concise Pahlavi Dictionary*, s.97.

¹⁰⁹³ Bartholomae, *Altiranisches Worterbuch*, s.1669.

¹⁰⁹⁴ Nyberg, *A Manual of Pahlavi*, s.232.

¹⁰⁹⁵ Durkin-Meister, *Dictionary of Manichaean Middle Persian and Parthian*, s.380.

¹⁰⁹⁶ Kent, *Old Persian Grammar Texts Lexicon*, s.211.

¹⁰⁹⁷ Bartholomae, *Altiranisches Worterbuch*, s.1472.

Partça: *zūr* ‘yalan, aldatma’¹⁰⁹⁹

Modern Farsçada ‘yalan’ anlamında doruğ sözcüğü kullanılmaktadır. Fakat F.*harf-e zūr zadan* ifadesinde *zūr zadan* ‘doğru olmayan söz söylemek’ anlamındadır.

Klasik Farsça metinlerde *zūr* ‘yalan, aldatma’ anlamında kullanılmıştır.

462. *zumā* ‘damat’ داماد *dāmād*

Avesta: *zāmātar* ‘damat’¹¹⁰⁰

Orta Farsça: *dāmād* ‘damat’¹¹⁰¹

Partça: *zāmād* ‘damat’¹¹⁰²

Sözbaşında Farsçada /d/ fonemi, Zazacada ise /z/ bulunmaktadır. Farsça, Orta İrani dillerinden Orta Farsça ile Zazaca ise Partça ile uyum göstermektedir.

OF.*dāmād*>F.*dāmād*

P.*zāmād*>Z.*zumā*

Zazacada söz sonunda bulunan ünsüz /d/ kaybolmuştur.

Farsçanın Hencan lehçesinde de aynı şekilde söz başında /z/ ile *zūmāy* ‘damad’¹¹⁰³

463. *zūn* ‘dil, lisan’ زبان~زوان *zebān*

Eski Farsça: *hizan* ‘dil’¹¹⁰⁴

Avesta: *hizū* ‘dil’¹¹⁰⁵

¹⁰⁹⁸ MacKenzie, *A Concise Pahlavi Dictionary*, s.99.

¹⁰⁹⁹ Durkin-Meister, *Dictionary of Manichaean Middle Persian and Parthian*, s.381.

¹¹⁰⁰ Bartholomae, *Altiranisches Wörterbuch*, s.1689.

¹¹⁰¹ MacKenzie, *A Concise Pahlavi Dictionary*, s.24.

¹¹⁰² Durkin-Meister, *Dictionary of Manichaean Middle Persian and Parthian*, s.379.

¹¹⁰³ Ağârebî, *Gûyeş-e Râcî Hencen*, s.122.

¹¹⁰⁴ Brandenstein, Mayrhofer, *Handbuch Des Altpersischen*, s.125.

¹¹⁰⁵ Bartholomae, *Altiranisches Wörterbuch*, s.1815.

Orta Farsça: *uzvān* ‘dil’¹¹⁰⁶

Partça: *izban* ‘dil’¹¹⁰⁷

Sözcük Türkçede olduğu gibi hem vucudun bir organı anlamında hem de iletişim aracı olarak dil (lisan) anlamında kullanılmaktadır.

Eski İrani dillerde söz başında bulunan ünsüz ses /h/ Orta İrani diller, Farsça ve Zazacada kaybolmuştur. Her iki Orta İrani dilde sözcük ünlü ile başlamaktadır. Farsçada bu ünlü ses düşmüş veya kendisinden sonra gelen ünlü /z/ ile yer değiştirmiştir. Zazacada ise söz arasındaki ünlü düşmüştür.

464. *zūnāyēš* ‘bilmek’ دانستن *dānistan*

Avesta: *zan-* ‘bilmek, anlamak’¹¹⁰⁸

Orta Farsça: *dānistan* ‘bilmek’¹¹⁰⁹

Partça: *zān-* ‘bilmek, tanımak’¹¹¹⁰

Bu sözcük de *zūmā* sözcüğünde olduğu gibi söz başındaki /z/ açısından, Zazacanın Partça ile Farsçanın ise Orta Farsça ile uyumlu olduğu kelimelerdendir.

OF.*dānistan*>F.*dānistan*

P.*zānistan*>Z.*zūnāyēš*

Farsçanın Hencan lehçesinde de aynı şekilde söz başında /z/ ile *zunāyēn* ‘bilmek’, *zunāyēš* ‘biliyordu’

¹¹⁰⁶ Nyberg, *A Manual of Pahlavi*, s.253.

¹¹⁰⁷ Boyce, *A Worf-List Of manichean Middle Persian and Parthian*, s.25.

¹¹⁰⁸ Bartholomae, *Altiranisches Worterbuch*, s.1660.

¹¹⁰⁹ MacKenzie, *A Concise Pahlavi Dictionary*, s.24.

¹¹¹⁰ Durkin-Meisterer, *Dictionary of Manichaean Middle Persian and Parthian*, s.379.

İKİNCİ BÖLÜM

KLASİK FARŞÇA METİNLERDE KULLANILAN FAKAT MODERN FARŞÇADA KULLANILMAYAN VE ZAZACA İLE ORTAK KÖKENLİ OLAN SÖZCÜKLER

Farsçanın oluşum süreci yedinci yüzyıla dayanmaktadır. Bu süre boyunca kullanılan sözcüklerin bir kısmı terk edilmiştir. Bu bölümde Zazaca ortak kökenli Farsça sözcüklerden klasik edebiyatta kullanılan fakat günümüz Farsçasında kullanılmayan sözcükler incelenmiştir. Klasik edebiyattaki kullanımlarına ait örnekler verilmiştir.

2.1. آذر

Z.āder ‘ateş’

F.āzar~ātaš ‘ateş’

Ateş tanrısı Agni’nin sıfatı olarak da kullanılan¹¹¹¹ bu sözcüğün klasik Farsça metinlerde hem modern Farsçada kullanılmayan āzar hem de ātaš varyasyonları kullanılmıştır. İran takviminin dokuzuncu ayı ve dokuzuncu gününün adıdır¹¹¹². İranın ay ve gün isimlerinin çakıştığı zamanı bayram olarak kutlama geleneğinden dolayı bu gün bayram olarak kutlanırdı.

Fars mitolojisinde ateşin ortaya çıkışı ile olarak aktarılan rivayetlerden birine göre, Huşeng ava çıktığı bir gün yılanla karşılaşır ve yılanı öldürmek için ona taş fırlatır, yılanı vuramaz ama attığı taş ile başka bir taşın çarpışmasından çıkan kıvılcım ateşe neden olur.

Bu rivayetin anlatıldığı Firdevsinin Şahname’sinde bu sözcük hem ātaš hem de ātaš olarak geçmektedir.

Firdevsî;

¹¹¹¹ Muhammed Ca’fer Yâhekî, **Ferheng-e Esâtir ve Dâstân-vârehâ**, Tahran, Ferheng-e Mu’âsir, 1384, s.16.

¹¹¹² Mensurî, **Ferheng-e Zebân-e Pehlevî**, c.1, s.22.

نشد مار کشته ولیکین ز راز
ازین طبع سنگ آتش آمد فراز

‘yılan ölmedi ama gizemli bir şekilde
taşın bu özelliğinden dolayı ateş (**ātaš**) yükseldi”¹¹¹³

پرستندگان پیش آذر شدند
همه موبدان دست بر سر شدند

‘dua edenler ateşe (**āzar**) doğru gittiler
tüm mubedlerin elleri başlarındaydı”¹¹¹⁴

Mevlana ve Enveri de āzar sözcüğünü ateş anlamında kullanır:

Mevlana

دیدمش سوی چپ او آذری
سوی دست راست جوی کوثری

‘sol tarafında bir ateş (**āzar**) gördüm
sağ tatarafında kevser ırmağı”¹¹¹⁵

Enverî;

ساغرش پر بادهی رنگین چنان آید بچشم
کز میان آب روشن برفروزی آذری

“Kadehi renkli şarap ile dolu
sanki suyun içinde ateş yakılmış gibi”¹¹¹⁶

Günümüz İran takviminde dokuzuncu ay adı olarak aynı şekilde *āzar* kullanılmaktadır.

¹¹¹³ Firdevsi, *Şâhnâme*, c.1, s.24.

¹¹¹⁴ *A.e.*, s.281.

¹¹¹⁵ Mevlânâ, *Mesnevî-yi Ma’nevî*, s.841.

¹¹¹⁶ Enveri, *Divan*, Haz. Said Nefisî, Tahran, Sikke-Piruz, 1364, s.305.

ستردن. 2.2.

Z.astardeš ‘silme, temizlemek’

F.sotürdan ‘temizlemek, yok etmek, kazımak, yontmak’

Bu fiilin Farsçadaki anlamı Zazacaya göre daha geniştir. Zazacada sadece silmek ve temizlemek anlamlarına gelirken, Farsçada bu anlamların yanı sıra yok etmek, kazımak, temizlemek anlamlarına da gelmektedir.

Modern Farsçada artık kullanılmayan bu fiil klasik Fars şiirinde kullanılmıştır.

Firdevsî;

به لشکر چنین گفت سهراب گرد

که اندیشه از دل نباید سترد

“kahraman Sohrap orduya şöyle seslendi;
yüreğimizden endişeyi silmek (sotord) gerek”¹¹¹⁷

Sa’dî;

سیلاب قضا نسترد از دفتر ایام

این‌ها که تو بر خاطر سعدی بنوشتی

“senin Sadi’nin gönlüne yazdıklarını
kader seli bile zamanın defterinden silmez”¹¹¹⁸

Nizami;

عشق از دل من توان ستردن

گر ریگ زمین توان شمردن

‘Eğer yeryüzdeki kumlar sayılabilirse
kalbimdeki aşk da silinebilir’¹¹¹⁹

¹¹¹⁷ Firdevsî, *Şâhnâme*, Tahran, Muin, 1388, c.2, s.73.

¹¹¹⁸ Sa’dî, *Gazelîyât*, Tahran, Kaknüs, 1389, s.615.

¹¹¹⁹ Nizâmî-yi Gencevî, *Leyl u Mecnûn*, Tahran, Kaknüs, 1388, 631.

برز.2.3

Z.barz ‘yüksek’

F.burz ‘yüksek, uzun’

Bu sözcük Zazacada yüksek ve yücelik anlamında kullanılmaktadır. Farsçada bu anlamlarla beraber görkem, insan ve hayvan boyunun uzunluğu ya da ağaç uzunluğu için de kullanılır. Zazacada insan boyunun uzunluğu ve ağaç benzeri şeylerin uzunluğu için darg sözcüğü kullanılır. Dağ , bina ve tepe yükseklikleri için barz kullanılır.

Aşağıda klasik şiirden birkaç örnek verilmiştir.

Firdevsî;

بدان برز و بالا ز بیم نشیب

شد از آفریدون دلش پر نهیب

“o uzun boyu ile bedbahtlık korkusundan
yüreği Ferîdûn’dan dehşete kapıldı”¹¹²⁰

بیودند یک هفته بر برز کوه

سر هفته گشتند یکسر ستوه

“bir hafta dağın tepesinde (borz) kaldılar
hafta sonunda hepsi bıktılar”

یکی کاخ بود اندران برز کوه

بدو سخت نزدیک و دور از گروه

“o dağın yüksek yerinde bir saray vardı
ona (Hum’a) çok yakın ve topluluktan uzak”

¹¹²⁰ Firdevsî, *Şâhnâme*, c.1, s.43.

Nizâmî;

چرا کشت بهمن فرامرز را

بخون غرقه کرد آن برو برز را

“Behmen Feramorz’u neden öldürdü
kana boğdu o boylu poslu kişiyi”¹¹²¹

2.4. بښن

Z.bašn ‘boy, endam’

F.bašn

Modern Farsçada kullanılmayan bu kelime klaasik Farsça metinlerde ‘boy, endam’ anlamında kullanılmıştır.

Sa’dî;

اگر سروی به بالای تو باشد

نه چون بښن دلارای تو باشد

“eğer selvi ağacı senin boyunda olursa da
senin güzel boyun (endam) gibi olmaz”¹¹²²

2.5. چچو

Z.čeja ‘meme’

F.čoču

İnsan ve hayvan memesi anlamına gelen bu sözcük modern Farsçada kullanılmamakta fakat Farsçanın bazı lehçelerde kullanılmaktadır.

¹¹²¹ Nizâmî-yi Gencevî, *İskendernâme*, Tahran, Kaknüs, 1388, s.1014

¹¹²² Sa’dî, *Gazeliyât*, s.469

2.6. دار

Z.dār ‘ağaç’

F.dār

Modern Farsçada *deraxt* ‘ağaç’ sözcüğü kullanılmaktadır. Klasik eserlerde bunun yanı sıra *dār* ‘ağaç’ sözcüğü de kullanılmıştır.

Firdevsi;

بزد بر در دژ دو دار بلند
فروہشت از دار پیچان کمند

“kalenin kapısına iki uzun ağaç koydu
Sarılmış kemendi ağaca astı”¹¹²³

Esedî;

تن ما چو میوه‌ست و او میوه‌دار
بچینند یک روز میوه ز دار

“bizim vücudumuz meyve gibidir, o meyve sahibi
ağaçtan bir gün meyve toplanır”¹¹²⁴

2.7. دست‌نماز

Z.dastmāḡ ‘abdest’

F.dastnamāz

dast ‘el’ ve *F.namāz*, *Z.nemāḡ* ‘namaz’ sözcüklerinin birleşiminden oluşan ve abdest anlamında kullanılan bir kelimedir. Zazacada sözcüğün ikinci kısmındaki –

¹¹²³ Firdevsî, *Şâhnâme*, c.6, s.134.

¹¹²⁴ Esedî Tûsî, *Gerşâsbnâme*, haz. Habîb Yağmâyî, Tahran, Tehurî, 1354, s.473.

na- hecesinin düşmesi sonucu *dastmaǵ* şekline dönüşmüştür. Zazacada ayrıca söz içindeki /t/ sesinin düşmesi ile *dasmaǵ* varyasyonu da vardır.

Modern Farsçada abdest anlamında Arapçadan alıntılanan وضو *vozu* kelimesi kullanılmaktadır.

Aşağıdaki şiirde *dastnamāz* kelimesini ‘abdest’ anlamında kullanmıştır.

Mevlana;

آنکس که به آب دیده‌اش میجویم

در جستن او روان چو آب جویم

امروز بگاه آمد و گفتا بسماع

نگذاشت که من دست نمازی شویم

“Gözyaşı dökerek aradığım kişiyi
ırmak gibi arıyorum
bugün sabah erken geldi ve
abdest almama fırsat vermedi.”¹¹²⁵

دوسیدن. 2.8.

Z.dosnāyeš ‘sıkıştırmak’

F.dusīdan ‘yapıştırmak, bağlamak’

گران. 2.9.

Z.gerūn ‘ağır’

F.gerān ‘pahalı’

gerūn kelimesi Zazacada ‘ağır’ anlamında kullanılmakta, fakat *pahalı* anlamında kullanılmamaktadır. *Pahalı* anlamında Zazacada ‘*vāy*’ kelimesi bulunmaktadır.

¹¹²⁵ Mevlânâ, **Külliyât-ı Şems-i Tebrîzî**, haz. Bedî’uzzemân Firuzânfer, Tahran, Sedâ-yı Mu’âsır, c.2, s.1413.

Modern Farsçada ise *gerān* sadece ‘pahalı’ anlamında kullanılmaktadır. Klasik eserlerde ‘ağır’ anlamında da kullanılmıştır.

Sa’dî;

تو خود را چو کودک ادب کن به چوب

به گرز گران مغز مردم مکوب

“sen kendini çocuk gibi bir değnekle eğit
ağır (*gerān*) gürz ile insanların beynine vurma (onu bırak)”¹¹²⁶

Firdevsî

سر بی تنان و تن بی سران

چرنگیدن گرزهای گران

“vucutsuz başlar ve başsız vucutlar
ve ağır gürzlerin şakırtısı”¹¹²⁷

Nizâmî;

اگرچه جرم او کوهی گران است

ترا دریای رحمت بی کران است

“onun ağır (*gerān*) dağ gibi günahı da olsa
senin uçsuz bucaksız rahmet denizin var”¹¹²⁸

Sadi:

خران زیر بار گران بی علف

به روزی دو مسکین شدند تلف

‘Ağır yük altında ve yiyeceksiz olan eşeklerin
günde iki zavallısı telef oluyordu (ölüyordu).’¹¹²⁹

¹¹²⁶ Sa’dî, *Bûstân*, s.214.

¹¹²⁷ Firdevsî, *Şâhnâme*, c.5, s.185.

¹¹²⁸ Nizâmî-yi Gencevî, *Husrev u Şîrîn*, Tahran, Kaknüs, 1388, s.185.

¹¹²⁹ Sa’dî, *Bûstân*, Tahran, Kaknüs, 1388, s.214.

2.10. گوز

Z.gu^āz ‘ceviz’

F. gôz

Modern Farsçada ‘ceviz’ anlamında گردو *gerdū* sözcüğü kullanılmaktadır. Farsça klasik metinlerde ve Orta Farsçada *gôz~gowz* kullanılmıştır

Nasır-ı Hüsrev

خرما و ترنج و بهی و گوز بسی هست

زین سبز درختان، نه همه بید و چنار است

“Bu yeşil ağaçların içinde sadece söğüt ve çınar yok

Hurma, turunc, ayva ve ceviz de çokça vardır.”¹¹³⁰

2.11. ارس

Z.hasir ‘gözyaşı’

F.ars

Modern Farsçada gözyaşı anlamında اشک *aşk* kullanılmaktadır. Fakat Farsça Klasik metinlerde *ars* şeklinde de kullanılmıştır.

Lütfi;

ارس شد ارس من از جستجویت

“seni aramakla gözyaşım (*ars*) Aras oldu”¹¹³¹

2.12. انگین

Z.imⁱan~hengimⁱan ‘bal’

¹¹³⁰ Nâsir-ı Husrev, *Divan-ı Nâsir-ı Husrev*, s.109.

¹¹³¹ Dihhudâ, *Loğatnâme-yi Dihhudâ*, c.2, s.1831.

F.angabîn

Modern Farsçada bal anlamında Arapçadan alıntı yapılan asal sözcüğü kullanılmaktadır. klasik metinlerde ise *angabîn* de kullanılmıştır.

Firdevsî;

درین بیشه، ای شه زمانی نشین

بیارمت شیر و می و انگبین

“bu ormanda bir süre otur ey şah!
sana süt, şarap ve bal (*angabîn*) getireyim”

Hâkânî;

من به دلها انگبینم او چو موم

پس تو زین دو آنچه بهتر برگزین

“ben gönüllere bal (*angabîn*) gibiyim, o ise mum
öyleyse sen ikisinden hangisi daha iyi ise onu seç”

Sa’dî;

چشمه از سنگ برون آرد و باران از میغ

انگبین از مگس نحل و در از دریابار

“çeşmeyi taştan, yağmuru buluttan çıkarır
balı (*angabîn*) bal arısından, inciye deniz kenarından”¹¹³²

Hayyam;

گویند بهشت و حورعین خواهد بود

آنجا می ناب و انگبین خواهد بود

گر ما می و معشوقه گزیدیم چه باک

آخر نه به عقببت چنین خواهد بود؟

¹¹³² Sa’dî, *Gâzeliyât*, s.741.

چون عاقبت کار چنین خواهد بود

“Deniliyor ki; cennet olacak huriler olacak
Orada şarap, süt ve bal (angabîn) olacak
Eğer biz şarap ve sevgili seçtiysek korkuya ne gerek
İşin sonunda da durum bu şekilde olmayacak mı”¹¹³³

2.13. کشف

Z.kasâ ‘kaplumbağa’

F.kaşaf~kaşu

Farsçada “kaplumbağa” anlamına *lākpošt* sözcüğü kullanılmaktadır. Fakat klasik eserlerde *kaşaf* kelimesi de kullanılmıştır.

Hâkânî;

گر چون کشف کشم سر در استخوان سینه

سایه نیفتد از من بر چشم هیچ جانور

“eğer kaplumbağa gibi başımı göğüs kemiğime (kafesine) çekersem
hiçbir canlıya benim gölgem düşmez”¹¹³⁴

Nizâmî

بسا سر کز زبان زیر زمین رفت

کشف را با بطان فصلی چنین رفت

“çokça başlar dilleri yüzünden yere girdiler (öldüler)
kaplumbağa ile ördekler arasında böyle bir olay geçti”¹¹³⁵

Enveri

گر شود در سنگ پنهان، دشمنت همچون کشف

¹¹³³ Ahmed Şâmlû, *Terânehâ*, Tahran, Nigâh, s.1384.

¹¹³⁴ Hâkânî, *Dîvân-ı Hâkânî-yi Şîrvânî*, Tahran, Saadet, 1312, s.189.

¹¹³⁵ İlyas bin Yusuf Nizâmî-yi Gencevi, *Husrev u Şîrin*, Tahran, Kaknûs, 1388, s.436.

ور شود در خاک متواری حسودت همچو مار

“eğer düşmanın kaplumbağa gibi, taşta gizlenirse
seni kıskanan toprakta yılan gibi saklanırsa”¹¹³⁶

2.14. م

Z.ma- ‘olumsuz emir ön eki’

F:ma-

Her ne kadar Modern Farsçada olumsuz emir ön eki olarak ن (na-) kullanılıyor olsa da Farsça klasik edebi metinlerde ma- kullanılmıştır.

Sa’dî;

چو خوش گفت فردوسی پاک زاد
که رحمت بر آن تربت پاک باد
میازار موری که دانه کش است
که جان دارد و جان شیرین خوش است

“rahmet onun üzerine olsun
temiz soylu Firdevsi ne güzel söylemiş;
dane taşıyan karıncayı incitme
canlıdır çünkü tatlı can güzeldir”¹¹³⁷

Mevlânâ;

ای خدا این وصل را هجران مکن
سرخوشان عشق را نالان مکن
باغ جان را تازه و سرسبز دار
قصد این مستان و این بستان مکن
چون خزان بر شاخ و برگ دل مزین

¹¹³⁶ Enveri, **Divan**, Haz.Said Nefisi, Tahran, Sikke-Piruz, 1364, s.131.

¹¹³⁷ Sa’dî, **Bûstân**, s.238.

خلق را مسکین و سرگردان مکن

“ey Allah’ım bu kavuşmayı ayrılığa çevirme (makon)
aşk sarhoşlarını inletme (nālān makon)
can bahçesini taptaze yap
bu sarhoşlara, bu bahçeye kıyma (qasd makon)
sonbahar gibi gönül dalına, yaprağına vurma (mazan)
insanları zavallı ve aciz bırakma (makon)”¹¹³⁸

2.15. میز

mi^ez ‘idrar’

mīxtan ‘idrar yapmak’

Zazacada ‘idrar’ anlamında *mi^ez*, ‘idrar yapmak’ eylemi içinse *kardeş* yardımcı fiili ile *mi^ez kardeş* kullanılmaktadır. Modern Farsçada ise *šāšīdan* ‘idrar yapmak’ kullanılmaktadır. Klasik Fars şiirinde ise *mīxtan* ‘idrar yapmak’ ya da bu fiilin geniş zaman kökü *mīz*’den meydana getirilen *mīzīdan* kullanılmıştır.

Mevlana;

تو نمی گفتی که در جام شراب

دیو می میزد شتابان ناشتاب

“sen şarap kadehine aç gözlü şeytanın
Aceleyle işediğini söylemiyor muydun?”¹¹³⁹

Enverî;

هر کجا در دل زمین موشی است

سر نگونسار بر فلک میزد

“yer altında nerede bir fare varsa
baş üstü durup feleğe işesin”¹¹⁴⁰

¹¹³⁸ Mevlânâ, *Külliyât-ı Şems-i Tebrîzî*, c.2 s.828.

¹¹³⁹ Mevlânâ, *Mesnevî-yi Ma’nevî*, s.391.

Ferruhî;

کسی کز مرگ نندیشد نه از کشتن بیرهیزد
ز بیم و هیبت شمشیر او بر اسب خون میزد

“ölümden korkmayan kişi öldürmekten çekinmeyen kişi bile
onun kılıcının korkusu ve heybetinden atın üzerinde kan işer”¹¹⁴¹

2.16. مانستن

Z.mūnāyeš ‘benzemek’

F.mānestan~māndan

Bu fiil modern Farsçada kullanılmamakta fakat ‘benzer’ anlamında *mānand* sözcüğü kullanılmaktadır. Klasik eserlerde fiil hem *mānestan* ‘benzemek’ hem de bu fiilin geniş zaman kökünden türetilen *māndan* ‘benzemek’ fiilleri kullanılmıştır.

Sa’dî;

از آب چشم عزیزان که بر بساط بریخت
به روز باران مانست صفه‌ی بارش

“sevenlerinin yere döktüğü gözyaşlarından dolayı
makamı yağmurlu güne benzedi (mānestan)”¹¹⁴²

Rudekî;

آن که نماند به هیچ خلق خداست
تو نه خدایی، به هیچ خلق نمایی

“hiçbir yaratılana benzemeyen (mānestan) Allah’tır.

Sen Allah değilsin ama hiçbir yaratılana benzemiyorsun”¹¹⁴³

¹¹⁴⁰ Enveri, *Divan*, Haz.Said Nefisi, Tahran, Sikke-Piruz, 1364, s.376.

¹¹⁴¹ Ferruhî, *Divân-ı Hekim Ferruhî-yi Sistanî*, Tahran, Meclis Matbası, 1311, s.426.

¹¹⁴² Sa’dî, *Kesâyîd-i Sa’dî*, tas.Muhammed Ali Ferruği, Tahran, Kaknüs, 1389, s.786.

Firdevî;

چو گفتارها یک به دیگر نماند

برآشت و از پیش تختش براند

“sözleri bir diğerine benzemediği (mānestan) için (sözleri birbirini tutmadığı için) kızdı ve onları huzurundan kovdu”¹¹⁴⁴

Hâkânî;

با آنکه به موی مانم از غم

مویی ز جفا نمی کنی کم

“üzüntüden bir kıla benzediğim (mānestan) halde bile cefanın kıl kadarını bile azaltmıyorsun”¹¹⁴⁵

Hâfız;

ماهی که قدش به سرو می ماند راست

آیینه به دست و روی خود می آراست

“boyu tam olarak servi ağacına benzeyen (mānestan) ay (sevgili) elinde ayna ve kendisini süslüyordu”¹¹⁴⁶

2.17. پار

Z.pār ‘geçen yıl’

F.pār

Günümüz Farsçasında bir öceki yılı tanımlamak için pārsāl birleşik sözcüğü kullanılmaktadır. Zazacada sözcüğün ikinci kısmı düşmüş ve “geçen yıl” anlamında sadece sözcüğün ilk kısmı olan pār kullanılmaktadır. Klasik Fars şiirinde de bu şekildeki kullanım yaygındır.

¹¹⁴³ Rûdekî-yi Semerkandî, *Dîvân*, s.114.

¹¹⁴⁴ Firdevsî, *Şâhnâme*, c.5, s.28.

¹¹⁴⁵ Hâkânî, *Dîvân-ı Hâkânî-yi Şîrvânî*, Tahran, Saadet, 1312, s.269.

¹¹⁴⁶ Hâfız, *Dîvân-ı Hâfız*, haz. Ahmed Mücâhid, Tahran, Tahran Üniversitesi Yayınları, 1384, s.770.

Mevlânâ;

ای سال چه سالی تو که از طالع خوبت

ز افسانه‌ی پار و غم پیرار رheidim

“ey yıl nasıl bir yılsın sen; senin uğurundan

geçen yılın efsanelerinden ve önceki yılın üzüntüsünden kurtulduk”¹¹⁴⁷

Ferruhî;

فراوان خوشترم امروز از دی

فراوان بهترم امسال از پار

“bu gün dünden çok daha fazla mutluyum

bu yıl geçen yıldan çok daha fazla iyiyim”¹¹⁴⁸

Mevlânâ;

آن وظیفه‌ی پار را تجدید کن

پیش قاضی از گله‌ی من گو سخن

“geçen yılın maaşını bu yıl yenile

hakime şikayetim hakkında konuş”¹¹⁴⁹

2.18. پارسه

Z.pārsa ‘dilenme’

F.pārsa~parsa

Zazacada pārsa, kardeş yardımcı fiili ile beraber pārsa kardēš ‘dilenmek’ eylemi için kullanılır. Farsçada da pārsa ‘dilenme’ anlamındadır¹¹⁵⁰.

¹¹⁴⁷ Mevlânâ, *Külliyât-ı Şems-i Tebrîzî*, c.2, s.643.

¹¹⁴⁸ Ferruhî, *Dîvân-ı Hekîm Ferruhî-yi Sîstânî*, Tahran, Meclis Matbası, 1311, s.146.

¹¹⁴⁹ Mevlânâ, *Mesnevî-yi Ma’nevî*, s.1266.

¹¹⁵⁰ Tebrizî, *Burhan-ı Katı*, s.578.

2.19. پیرار

Z.pirār ‘iki yıl önce’

F.pīrār

Farsçada ‘iki yıl önce’ anlamında *pirār* kelimesi kullanılmaktadır. Bu sözcükte de, *pār* sözcüğünde olduğu gibi Zazacada ve klasik Fars şiirinde sadece sözcüğün ilk kısmı olan *pirār~pīrār* kullanılmıştır. Modern Farsçada *pīrārsāl* olarak kullanılmaktadır.

Mevlânâ;

از آن گل‌ها که هر دم تازه‌تر شد

نه زان گل‌ها که پژمرده است پیرار

“her an tazelenen o güllerden
iki yıl önce solan güllerden değil”¹¹⁵¹

Ferruhî;

شهر غزنین نه همانست که من دیدم پار

چه فتاده‌ست که امسال دگرگون شده کار

“Gazne şehri geçen yıl gördüğüm gibi değil
ne oldu ki bu yıl işler bu kadar değişti”

این همان لشکریانند که من دیدم دی؟

وین همان شهر و زمینست که من دیدم پار؟

“bunlar dün gördüğüm askerler mi?
bu geçen yıl gördüğüm şehir ve yer mi?”¹¹⁵²

2.20. سختن

Z.sateš ‘tartmak’

F.saxtan

¹¹⁵¹ Mevlânâ, *Külliyât-ı Şems-i Tebrîzî*, c.1, s.496.

¹¹⁵² Ferruhî, *Dîvân-ı Hekîm Ferruhî-yi Sîstanî*, s. 92.

Modern Farsçada saxtan ‘tartmak, ölçmek’ fiilinin geniş zaman kökünden oluşturulan sanjidan ‘ölçmek, tartmak’ fiili kullanılmaktadır. Klasik Farsça metinlerde ise saxtan fiili kullanılmıştır.

Firdevsi;

همه گنج، ارجاسب در باز کرد
نگهبان درم سختن آغاز کرد

‘Ercasb hazinenin kapısını açtı
muhafız altınları tartmaya (saxtan) başladı’¹¹⁵³

Nizâmî;

فزون آمد از وزن صد پاره کوه
ز برسختنش هر کس آمد ستوه

‘ağırlığı yüz dağ parçasından bile fazla geldi
herkes onu tartmaktan (saxtan) çok yoruldu, bıktı’¹¹⁵⁴

سریر و سراپرده و تاج و تخت
نه چندانکه آن بر توانند سخت

‘tahtı, tacı ve çadırı
tartıya (saxtan) vurulur gibi değildi’¹¹⁵⁵

2.21. آشامیدن

Z.şemeteş ‘içmek’

F.āšāmīdan

¹¹⁵³ Firdevsî, *Şâhnâme*, c.6, s.136.

¹¹⁵⁴ Nizâmî-yi Gencevî, *İskendernâme*, s.1182.

¹¹⁵⁵ **A.e.**, s.1010.

Zazacada *wardeš* ‘yemek’ fiili Farsçada olduğu gibi hem katı şeyleri ve yemek yemek hem de sıvı şeyleri içmeyi ifade etmek için kullanılır. Ayrıca *šemetes* fiili vardır, bu fiil de sıvı şeyleri içmek ve sigara gibi tütünlü şeyleri içmeyi ifade etmek amacıyla kullanılır. *wardeš* fiili sigara içmek için ise kullanılmaz.

Modern Farsçada da *xordan* fiili ‘yemek’ ve ‘içmek’ anlamında kullanılır. Klasik metinlerde kullanılan ‘içmek’ fiilinin izleri *āšāmīdanī* ‘içilecek şey’ gibi kelimelerde devam etmekte fakat *āšāmīdan* fiil olarak kullanılmamaktadır.

Nizāmī;

خورد و خندید و خفت و آرامید
وز شراب آنچه خواست آشامید

“yedi, güldü, uyudu ve dinlendi,
istediği kadar da şarap içti”¹¹⁵⁶

Mevlânâ;

جانا گیرم که خونم آشامیدی
آخر به لب شهد تو بو میماند

“ey sevgili farzet ki kanımı içtin
sonunda senin bal dudağında koku kalacak”¹¹⁵⁷

2.22. شدن

Z.šeyeš gitmek’

F.šodan

Modern Farsçada *šodan* fiili olmak, oluşmak, ortaya çıkmak anlamlarında kullanılır. Zazacada ise sadece gitmek anlamında kullanılmaktadır. Klasik Fars şiirinde de gitmek anlamında kullanılmıştır.

¹¹⁵⁶ Nizāmī-yi Gencevî, *Heft Peyker*, Tahran, Kaknüs, 1388, s.876.

¹¹⁵⁷ Mevlânâ, *Külliyât-ı Şems-i Tebrîzî*, c.2, s.511.

Rûdekî;

چنانکه اشتر ابله سوی کنام شود

ز مکر روبه و زاغ وز گرگ بی خبرا

“tiklinin ve karganın tuzağından ve kurttan habersiz
dalgın devenin aslan yuvasına doğru gittiği(şodan) gibi”¹¹⁵⁸

Hâfız;

حافظ خلوت‌نشین دوش به میخانه شد

از سر پیمان گذشت بر سر پیمانه شد

“inzivadaki Hâfız dün meyhaneye gitti (şodan)
anlaşmayı bozdu, kadehe gitti”¹¹⁵⁹

گر ز مسجد به خرابات شدم خرده مگیر

مجلس وعظ درازاست و زمان خواهد شد

“eğer mescitten meyhaneye gittiysem kınama
vaaz meslisi uzun olur, çok zaman gider (şodan)”¹¹⁶⁰

2.23. تافتن

Z.tafînāyeş ‘yakmak’

F.tāftan ‘parlamak, ışıq saçmak, ısınmak, sıcaklık vermek’

Farsçada *tāftan* fiilinin geniş zaman kökü *tab*‘dır. Bundan *tābīdan* fiili yapılmış ve modern Farsçada bu şekli ile kullanılmaktadır, *tāftan* fiili ise modern Farsçada artık kullanılmamaktadır. Klasik Farsça metinlerde ise *tāftan* ‘parlamak, ışıq saçmak, ısınmak, sıcaklık vermek’ anlamında kullanılmıştır.

Firdevsî;

همی تافت زان تخت خسرو چو ماه

¹¹⁵⁸ Rûdekî-yi Semerkandî, *Dîvân*, s.127.

¹¹⁵⁹ Hâfız, *Dîvân-ı Hâfız*, s.269.

¹¹⁶⁰ A.e, s.214.

ز یاقوت رخشنده بر سر کلاه

“o tahtdan Hüsrev ay gibi parlıyordu (tâft)
başında parlayan yakuttan bir külah vardı”¹¹⁶¹

Sa’dî;

این همان چشمه‌ی خورشید جهان افروز است

که همی تافت بر آرامگه‌ی عاد و ثمود

“bu Ad ve Semud’un meskenine parlayan (tâftan)
cihanı aydınlatan aynı güneş kaynağıdır”¹¹⁶²

Hâfız;

ماهی نتافت همچو تو از برج نیکویی

سروی نخاست چون قدت از جویبار حسن

“güzellik burcundan senin gibi bir ay parlamadı
güzellik nehirinden senin boyunda bir selvi yükselmedi”¹¹⁶³

Rûdekî;

شب زمستان بود، کپی سرد یافت

کرمکی شبتاب ناگاهی بتافت

کپیان آتش همی پنداشتند

پشته‌ی هیزم بر او برداشتند

“kış gecesi ydi, maymun üşüdü
ateşböceği ansızın parladı
maymunlar ateş sandılar
odun yükünü (demeti) üzerine götürdüler”¹¹⁶⁴

¹¹⁶¹ Firdevsî, *Şâhnâme*, c.3, s.148.

¹¹⁶² Sa’dî, *Kesâyîd-i Sa’dî*, s.815.

¹¹⁶³ Hâfız, *Dîvân-ı Hâfız*, s.564.

¹¹⁶⁴ Rûdekî, *Dîvân*, s.154.

2.24. انباز

Z.umbāz

F.anbāz

Zazacada umbāz ‘arkadaş, dost’ anlamında kullanılmaktadır. Bu sözcük modern Farsçada artık kullanılmamakta fakat klasik Fars edebiyatında ‘ortak, benzer, dost, eş’ anlamında kullanılmıştır. Zazacada Farsçadan farklı olarak karı ve kocanın birbirine karşı durumunu ifade etmek için yani ‘eş’ ve ‘ortak’ anlamında kullanılmaz sadece ‘arkadaş’ anlamında kullanılır.

Firdevsi

بتخت خرد بر نشست آرتان

چرا شد چنین دیو انبازتان

“akıl tahtına hırsınız oturdu

böyle bir şeytan neden arkadaşınız (*anbāz*) oldu”¹¹⁶⁵

Sa’dî;

آب و آتش خلاف یکدیگرند

نشیدیم صبر و عشق انباز

“su ve ateş birbirinin zıttıdır

sabır ve aşkın arkadaş (*anbāz*) olduğunu işitmedik”¹¹⁶⁶

Hâkânî;

تا عشق بود عقل روا نیست که مردان

در مملکت عاشقی انباز نخواهند

“aşk olduğunda akla yer yoktur, çünkü

aşk ülkesinde er kişiler ortak (*anbāz*) istemez”¹¹⁶⁷

¹¹⁶⁵ Firdevsi, *Şâhnâme*, c.1, s.66.

¹¹⁶⁶ Sa’dî, *Gazeliyât*, Tahran, Kaknüs, 1389, s.516.

¹¹⁶⁷ Hâkânî, *Dîvân-ı Hâkânî-yi Şîrvânî*, Tahran, Saadet, 1312, s.740.

Firdevsi;

که ای خوب رخ کیست انباز تو

برین کش خرامیدن و ناز تو

“böyle naz ve güzel yürüyüşünle
ey güzel yüzlü seni arkadaşın kimdir”¹¹⁶⁸

Mevlana;

ای برادر تو چه مرغی خویشتن را بازبین
گر تو دست آموز شاهی خویشتن را باز بین
هر کی انبازی برید از خویش آن بازی مدان
در جهان او را چو حق بی مثل و بی انباز بین

“ey kardeş sen hangi kuşsun kendine bir bak
eğer Şah seni eğitmişse kendini şahin olarak bil
arkadaşlığı terk edenin yaptığını küçük görme
onu yeryüzünde Hak gibi ortağı olmayan farz et”¹¹⁶⁹

2.25. بیر-ویر

Z.vîr ‘hafıza, zihin’

F.vîr~bîr

Zazacada “hafıza ve zihin” anlamında kullanılan vîr kelimesinin Farsçada *vîr* ve *bîr* olarak iki varyasyonu vardır. Modern Farsçada kullanılmayan bu sözcüğün izleri *azbar* ‘ezberleme, hafızaya kaydetme’ sözcüğünde bulunabilir.

Firdevsî;

کسی را که کمتر بُدی خط و ویر

نرفتی به دیوان شاه اردشیر

¹¹⁶⁸ Firdevsî, *Şâhnâme*, c.7, s.177.

¹¹⁶⁹ Mevlânâ, *Külliyât-ı Şems-i Tebrîzî*, c.2, s.805.

“yazı ve hafıza konusunda geri olduğu kişilerle
Erdeşir’in huzuruna çıkmıyordu”¹¹⁷⁰

بپرسید نامش ز فرخ هجیر
بدو گفت نامش ندارم بویر

‘adını, değerli Hocir’den sordu
ona adı aklımda değil dedi’¹¹⁷¹

2.26. وی
Z.we ‘o’
F.vay

2.27. زور
Z.zu’r ‘yalan’
F.zūr ‘yalan, aldatma’

Modern Farsçada ‘yalan’ anlamında ‘dorūy’ sözcüğü kullanılmaktadır. Fakat Farsça klasik metinlerde zūr sözcüğü ‘aldatma, yalan’ anlamlarında kullanılmıştır.

Mevlana;

بود انا الحق در لب منصور؛ نور
بود انا الله در لب فرعون؛ زور

‘Ene’l Hak Mansur’un dudağında nurdu
Ene’allah Firavun’un dudağında yalan ve mantıksızdı’¹¹⁷²

Sadi;

به گور گبر ماند زاهد زور
درون مردار و بیرون مشک و کافور

¹¹⁷⁰ Firdevsi, *Şâhnâme*, c.7, s.130.

¹¹⁷¹ A.e, c.2, s.132.

¹¹⁷² Mevlânâ, *Mesnevî-yi Ma’nevî*, s.315.

‘yalancı (zūr) zahit kafirin mezarına benzer
İçi murdar dışı misk ve kâfur gibi’¹¹⁷³

¹¹⁷³ Sa’dî, **Kesâ’id-i Sa’dî**, s.834.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

FARŞÇA VE ZAZACA ARASINDAKİ SES DEĞİŞİMİNİN KARŞILAŞTIRILMASI

3.1./r>/l / Ses Değişimi

Tablo 1: *r>l Değişim Listesi*

Zazaca	Farsça		Türkçe	Orta Farsça	Partça	Avestaca	Eski Farsça
čele	čeray	چراغ	lamba	čiray	čiray		
garra	gila	گله	şikayet	gilag		gərəza	
lasīyeš	līsīdan	لیسیدن~لستن للسیدن	yalamak			raez	
lu ^a cen	rowzan	روزن	baca	rôzan		raočana	
lu ⁱ y~lu ⁱ	rūbāh	روباه	tilki	rôbāh	rôbās	urupi	
mel	mul	مل	boyun			mərəzu	
muejle~ muerjele	mūrče~mūr	مورچه~مور	karınca	mor	morw	maurvi	
nāleyeš	nālīdan	نالیدن	inlemek	nāl	nār		* <i>nard</i> ¹¹⁷⁴
pal	par	پر	tüy, kanat	parr	parrag	parəna	
perd	pol	پل	köprü	puld	purd	pərətu	
sar	sāl	سال	yıl	sāl	sār	sarəd	θarad
su ^ā l	namak šūr ¹¹⁷⁵	نمک شور	tuz	sôr	šūrēn		
valg	barg	برگ	yaprak	walg	wargar	varəka	
vel	gol	گل	çiçek	gul	wār	varəda	

¹¹⁷⁴ Eski İranca; nard ‘bağırmaq, ses çıkarmak’ Muhsin Ebu’l Kâsımî, **Fe’lhâ-yı Fârsî-yi Deri**, s.77.

¹¹⁷⁵ tuzlu

İlk gurup örneklerde üç sözcükte yani; ‘yıl’, ‘şikayet’ ve ‘köprü’ sözcüklerinde Eski İrani dillerde bulunan /r/ sesi Farsçada /l/ ye dönüşmüş fakat Zazacada /r/ olarak varlığını sürdürmüştür. Bu sözcüklerin üçünde de Farsça ve Orta Farsça benzerlik göstermektedir. Partça karşılıkları bilinen iki örnekte ise; ‘yıl’ ve ‘köprü’ Partça ve Zazaca aynı özelliği göstermektedir. Yani /r/ sesi değişikliğe uğramamıştır.

Buna göre ses değişim tablosu aşağıdaki gibidir.

Z.r=Fl<Av.r

Tablo 2: r>l Değişim Listesi (Zazacada Aynı Kalan, Farsçada Değişen)

Zazaca	Farsça	Orta Farsça	Partça	Avestaca	Eski Farsça
r	l	l	r	r	r
sar	sāl	sāl	sār	sarəd	θarad
garra	gila	gilag		gərəza	
perd	pol	puld	purd	pərətu	

İkinci gurup örneklerde yani ‘yaprak’, ‘lamba’, ‘tuz’, ‘tüy, kanat’, ‘tilki’, ‘baca’ sözcüklerinde Avestadaki /r/ sesi birinci gurptakilerin tersine Zazacada /l/ sesine dönüşmüş fakat Farsçada /r/ olarak kalmıştır. Orta Farsçada bir istisna dışındaki bu guruptaki tüm örneklerde, Partça ve Orta Farsçada /r/ sesi korunmuştur. Tek istisna olan Orta Farsça *walg* ‘yaprak’ kelimesinde /r/ sesi, /l/ sesine dönüşmüştür.

Tablo 3: r>l Değişimi (Zazacada Değişen, Farsçada Aynı Kalan)

Zazaca	Farsça	Orta Farsça	Partça	Avestaca	Eski Farsça
l	r	r/l	r	r	
valg	barg	walg	wargar	varəka	
čele	čeray	čiray	čiray		
su ^ā l	šūr	sôr	šūrēn		

pal	par	parr	parrag	parəna	
lu ¹ y~lu ¹	rūbāh	rôbāh	rôbās	urupi	
lu ^a cen	rowzan	rôzan		raočana	

Üçüncü ve son guruptaki dört örnek olan ‘inlemek’, ‘yalamak’, ‘gül’ ve ‘boyun’ sözcüklerinde hem Zazacada hem de Farsçada Avestada bulunan /r/ sesi /l/ sesine dönüşmüştür. Bu guruptaki sözcüklerde Orta Farsçada /l/ sesine dönüşüm olmuş sadece Partçada /r/ sesi korunmuştur.

Bu grupta

Tablo 4: r>l Değişimi (Zazacada ve Farsçada değişen)

Zazaca	Farsça	Orta Farsça	Partça	Avestaca	Eski Farsça
l	l	l	r	r	
nāleyeš	nālīdan	nāl	nār		
lasiyeš	līsīdan			raez	
vel	gol	gul	wār	varəda	
mel	mul			mərəzu	

Üç ses değişim tablosunu birleştirdiğimizde r>l değişimi ile ilgili olarak aşağıdaki tablo ortaya çıkar.

Tablo 5: r>l Değişimi (Genel)

Zazaca	Farsça	Orta Farsça	Partça	Avestaca	Eski Farsça
l	l	l	r	r	
l	r	r/l	r	r	
r	l	l	r	r	r

Dikkate değer bir durum Partçada tüm örneklerde /r/ sesi değişmeden kalmış olmasıdır.

Zazacada; ilk guruptaki üç örneğin dışındaki tüm sözcüklerde /r/ sesi /l/ sesine dönüşmüştür. Bu ses değişim olayında Zazaca, Partçadan farklı bir gelişim göstermektedir.

Farsça ve Orta Farsça arasında dikkate değer bir benzerlik vardır; *walg* ‘yaprak’ örneği hariç tüm ses değişimlerinde Farsça ve Orta Farsça aynı değişimi göstermiştir.

3.2.Diftong

Zazacada özellikle sözcüklerin ilk hecesinde diftong vardır. Farsça ile aynı kökene sahip sözcüklerin bir kısmında diftong oluşmuştur.

angu^ešt ‘parmak’ ve *sepi^e* ‘beyaz’ hariç tüm sözcüklerde diftong ilk hecede meydana gelmiştir. *angu^ešt* sözcüğün *angišt* ve *gišt* şeklinde diftong olmayan varyasyonları da vardır.

3.2.1. ue Diftongu

Tablo 6:ue Diftong Listesi

Zazaca	Farsça	Türkçe	OF	P	Av.	EF
angu ^e št	angošt	انگشت	parmak	angust	angušt	angušta
bu ^e re	abrū	ابرو	kaş	brūg		brvat
ču ^e t	joft	جفت	çift			
du ^e	dūd	دود	duman	dud	dud	
du ^e rest	dorost	درست	doğru			
gu ^e m	gām	گام	adım	gam		gaman
gu ^e n	xūn	خون	kan	xun	guxn	vohuni
gu ^e na	gonāh	گناه	günah	winah	winah	
gu ^e št	gūšt	گوشت	et	gōšt		
gu ^e z	kūz~kuž	کوز	kambur			
ku ^e ča	kūča	کوچه	sokak			
mu ^e že~ mu ^e je	moje	مژه	kirpik	miĵak		
pu ^e č	pūč	پوچ	çürük	pūtak	pūd	pūti
pu ^e t	pesar	پسر	erkek çocuk	pus		pusra

su ^e r	sorx	سرخ	kırmızı	suxr	suxrag	suxra	
ru ^e	rū-ruy	روی-رو	yüz çehre	rôy			
xu ^e	xūd	خود	kendi	xvat	wxad	hva~xva	huva
tu ^e rzan	tabar~ tabarzīn	تبر-تبرزین	balta	tabar			
tu ^e ž	tīz	تیز	sivri	tez		tiyra	

3.2.2. ua Diftongu

Tablo 7: ua Diftong Listesi

Zazaca	Farsça		Türkçe	OF	P	Av.	EF
bu ^a stun	bostān	بستان	bostan	bôyestān			
bu ^a r	bur	بور	kızıl	bôr			
du ^a	duy	دوغ	ayran		duy		
du ^a st	dūst	دوست	dost, arkadaş	dôst	zôš	zaoš	
gu ^a r	gūr	گور	mezar	gabr			
gu ^a ša	xūše	خوشه	salkım	hôšak			
gu ^a ša	gūša	گوشه	köşe	gošag			
ku ^a	kūh	کوه	dağ	kôf	kôf	kaofa	kaufa
lu ^a cen	rowzan	روزن	baça	rôzan		raočana	
ru ^a	rūd	رود	nehir	rôd	rôd	θroatah	rautah
tu ^a rg	tagarg	تگرگ	dolu		tagarg		
gu ^a š	gūš	گوش	kulak	gôš	gôš	gaoša	gauša
ru ^a j	rūz	روز	gün	rôž	rôč~ rôz	raočah	raučah
pu ^a sta	pūst	پوست	deri, post	post		pasta	pavastā

3.2.3. ui Diftongu

Tablo 8: ui Diftong Listesi

Zazaca	Farsça	Türkçe	OF	P	Av.	EF
--------	--------	--------	----	---	-----	----

du ^l r	dūr	دور	uzak	dūr	dūr	dūra	dūra
lu ^l y~lu ⁱ	rūbāh	روباہ	tilki	rōbāh	rōbās	urupi	
zu ^l r	zūr	زور	yalan	zūr	zūr	zbar	zurah
tu ⁱ	tūt	توت	dut				
muyi~mu ⁱ	mūy	موی	saç, kıl	môy			

3.2.4. ia Diftongu

Tablo 9: ia Diftong Listesi

Zazaca	Farsça		Türkçe	OF	P	Av.	EF
p ⁱ aš	pīš	پیش	ön	pēš	pēš		paišiya
n ⁱ am	nīm	نیم	yarım	nēm	nēm	naēma	
p ⁱ ana	pīna	پینه	yama				
r ⁱ ač	raĵ	رج	iz				
r ⁱ az	raz	رز	üzüm bahçesi	raz			
s ⁱ ana	sīna	سینه	göğüs	sēn		saēni	
v ⁱ arteš (v ⁱ ar)	goḍaštan goḍar	گذشتن	geçmek	widār	widār	vitar	vitar
ĵ ⁱ ar	zīr	زیر	aşağı		aḍar		hačadar
s ⁱ am	sīm	سیم	gümüş	asēm	hasēm		

3.2.5. ie Diftongu

Tablo 10: ie Diftong Listesi

Zazaca	Farsça		Türkçe	OF	P	Av.	EF
mī ^e z	mīz	میز~میختن	idrar	mēšag		maēsma	
sepi ^e	safīd	سفید	beyaz	spēd	ispēd	spaēta	

3.2.6. uā Diftongu

Tablo 11: uā Diftong Listesi

Zazaca	Farsça		Türkçe	OF	P	Av.	EF
k ^u ār	kūr	کور	kör	kôr			
z ^u ār	zūr	زور	güç, kuvvet	zôr	zāwar	zāvar	
s ^u āl	šūr ¹¹⁷⁶	شور	tuz	sôr	šūrēn		

3.2.7. iā Diftongu

Tablo 12: iā Diftong Listesi

Zazaca	Farsça		Türkçe	OF	P	Av.	EF
si ^ā	siyāh	سیاه	siyah	siyā	siyaw	syava	

3.2.8. iu Diftongu

Tablo 13: iu Diftong Listesi

Zazaca	Farsça		Türkçe	OF	P	Av.	EF
meyūn~ mi ^u n	mīyān	میان	orta	mayān	maḍyan	maiḍya	

3.2.9. Diftong Kaynakları

3.2.9.1. Söz Sonundaki Ünsüz Sesin Düşmesinden Kaynaklanan Diftong

Tablo 14: Söz Sonu Ünsüz Düşmesinden Kaynaklanan Diftong Listesi

Zazaca	Farsça		Türkçe	OF	P	Av.	EF
si ^ā	siyāh	سیاه	siyah	siyā	siyaw	syava	
tu ⁱ	tūt	توت	dut				
sepi ^e	safīd	سفید	beyaz	spēd	ispēd	spaēta	
du ^e	dūd	دود	duman	dud	dud		
ru ^e	rū-ruy	روی-رو	yüz çehre	rôy			
xu ^e	xūd	خود	kendi	xvat	wxad	hva~xva	huva

¹¹⁷⁶ tuzlu

du ^a	duy	دوغ	ayran		duy		
ku ^a	kūh	کوه	dağ	kôf	kôf	kaofa	kaufa
lu ⁱ y~lu ⁱ	rūbāh	روباہ	tilki	rôbāh	rôbās	urupi	
ru ^a	rūd	رود	nehir	rôd	rôd	θroatah	rautah

Bu başlıktaki sözcüklerin sepi^e ‘bayaz’ hariç tümü tek hecelidir. Bu sözcüklerin Farsça karşılıklarında söz sonunda /h/, /t/, /ɣ/ ve /d/ sesleri bulunmaktadır.

3.2.9.2. Söz İçindeki Ünsüz Sesin Düşmesinden Kaynaklanan Diftong

Tablo 15: Söz İçinde Ünsüz Düşmesinden Kaynaklanan Diftong Listesi

Zazaca		Farsça	Türkçe	OF	P	Av.	EF
tu ^e rzan	tabar~ tabarzīn	تبریزین	balta	tabar			
gu ^a r	gūr	گور	mezar	gabr			
tu ^a rg	tagarg	تگرگ	dolu		tagarg		
v ⁱ arteš (v ⁱ ar)	goḏaštan goḏar	گذشتن	geçmek	widār	widār	vitar	vitar

tu^erzan ‘balta’, gu^ar ‘mezar’ kelimelerinde /b/ sesi, tu^arg ‘balta’ kelimesinde /g/ sesi, vⁱarteš ‘geçmek’ kelimesinde /d/ sesi Zazacada düşmüş ve u^e diftongu oluşmuştur.

3.2.9.3. /o/ Sesini Karşılama İçin Fonotaktik Olarak Diftong

Tablo 16: Ses Karşılama İçin Fonotaktik Olarak Diftong Listesi

Zazaca		Farsça	Türkçe	OF	P	Av.	EF
du ^e rest	dorost	درست	doğru				
gu ^e na	gonāh	گناه	günah	winah	winah		
lu ^a cen	rowzan	روزن	baça	rôzan		raočana	

mu ^e že~ mu ^e je	moje	مژه	kirpik	miĵak			
su ^e r	sorx	سرخ	kırmızı	suxr	suxrag	suxra	
v ⁱ arteš (v ⁱ ar)	gođaštan gođar	گذشتن	geçmek	widār	widār	vitar	vitar
angu ^e št	angošt	انگشت	parmak	angust	angušt	angušta	
ču ^e t	ĵoft	جفت	çift				
bu ^a stun	bostān	بستان	bostan	bôyestān			

3.3. Göçüşme

Tablo 17: Göçüşme Listesi

Zazaca	Farsça	Türkçe	OF	P	Av.	EF
mazg	mayz مغز	beyin, ilik	mazg		mazga	
rāsna	rasan رسن	ip, halat	rasan	rasan		ras
šemā	šomā شما	siz	ašmā	ašmah	yüşma	
su ^e r	sorx سرخ	kırmızı	suxr	suxrag	suxra	
vor	barf برف	kar	vafra	wafr	vafra	
mu ^e re	amrūd امرود	armut	urmôd			

Farsçada; *mayz* ‘beyin’ sözcüğünne /g/ ve /z/, *šoma* ‘siz’ kelimesinde /š/ ve /o/, *barf* ‘kar’ sözcüğünde /r/ ve /f/, *sorx* ‘kırmızı’ kelimesinde ise /r/ ve /x/ sesleri arasında yer değişme ile göçüşme meydana gelmiştir.

Bu sözcükler içinde Zazacada sadece *rāsna* ‘halat’ ve *mu^ere* ‘armut’ sözcüklerinde göçüşme vardır. *mu^ere* ‘armut’ söz sonu –d sesi düşmüş sonra göçüşme oluşmuştur.

3.4. Ünlü Düşmesi

3.4.1. Söz Başında Ünlü Düşmesi

Tablo 18: Söz Başında Düşen Ünlü Listesi

Zazaca	Farsça	Türkçe	OF	P	Av.	EF
mu ^e snayeş mu ^e sāyeş (mu ^e s)	āmūxtan (āmuz)	آموختن / öğrenmek	āmōxtan	amōxstan		
māsāyeş	āmasīdan	آماسیدن	şişmek	admas	ađmās	
bi ^e	bī	بی	hariç	abē	abē	apa

Tablodaki üç sözcükte Zazacada söz başındaki ünlü düşmüştür. Farsçada ise ilk iki sözcükte söz başındaki ünlü korunmuş bī ‘hariç’ sözcüğünde söz başı ünlüsü düşmüştür.

3.4.2. Söz Sonunda Ünlü Düşmesi

Tablo 19: Söz Sonunda Düşen Ünlü Listesi

Zazaca	Farsça	Türkçe	OF	P	Av.	EF
punĵ	panĵ	پنج	beş	panĵ	panĵ	panča
angu ^e št	angošt	انگشت	parmak	angust	angušt	angušta
du ^l r	dur	دور	uzak	dūr	dūr	dūra
rāšt	rāst	راست	doğru	rāst	rāšt	rāsta
gu ^a š	gūš	گوش	kulak	gôš	gôš	gaoša

Hem Farsçada hem de Zazacada söz sonu ünlüsü -a düşmüştür.

3.5. Ünsüz Türemesi

3.5.1. Söz başında /h/ sesi türemesi

Tablo 20: Söz başında /h/ Türemesi

Zazaca	Farsça		Türkçe	OF	P	Av.	EF
hing	ang	انگ	arı				
howr	abr	ابر	bulut	awr		awra	
hasir	ars	ارس	gözyaşı	ars	aşk	asruo-azan	
henār	anār	انار	nar	anār		haḏāna	
hešt	hašt	هشت	sekiz	hašt	hašt	ašta	

Farsçada söz başında /a/ ünsüzü olan dört örnekte, Zazacada söz başında /h/ sesi türemiştir. ‘sekiz’ anlamında gelen son örnekte ise hem Zazacada hem de Farsçada söz başı sesi h- ‘dir. Avestada ašta olan bu sözcük Orta İrani dillerden itibaren /h/ ön sesi almıştır. Farsça ve Zazacada bu durum devam etmiştir.

3.5.2. Söz içinde /n/ sesi türemesi

Tablo 21: Söz İçinde /n/ Türemesi

Zazaca	Farsça		Türkçe	OF	P	Av.	EF
piyūnz	pīyāz	پیاز	soğan	padāc			piyāčā
punk	pāk	پاک	temiz	pāk	pawak	pūtka	
Kūnĵā	koĵā	کجا	nereye, nerede				

Bu üç örnekte Zazacada söz içinde –n- sesi türemiştir.

3.6.Ünlü Türemesi

3.6.1. Söz başında ünlü türemesi

Tablo 22: Söz Başında Ünlü Türemesi

Zazaca	Farsça		Türkçe	OF	P	Av.	EF
bu ^e ra	abrū	ابرو	kaş	brūg		brvat	bu ^e ra
Āstāre	setāre	ستاره	yıldız	starag	astārag	stara	
Astun	sotun	ستون	sütun, direk	stūn	istūn	stūna	stūnā
Āsnāw	šanā	شنا	yüzmek	šnāz	<i>snāž</i>	šna	
astardeš	soturdan	ستوردين	temizlemek, silme		awestar	star	
ašnāwıtış	šenidan~ aşnoftan	~ شنیدن اشنفتن	işitmek	āšnudan		sru	xşnuta
Āspiĵ	šepeš	شپش	bit	spiš		spiš	

Söz başında iki ünlü yan yana olduğunda ünlü türemesi meydana gelmiştir.

F.abrū ‘kaş’ Farsçada ön ses a- türemesi oluşmuştur. Zazacada ise iki ünsüz arasında ünlü türemüştür

F.ašnoftan ‘işitmek’ sözcüğünde Farsçada söz başında ünlü türemesi oluşmuştur diğer bir varyasyonda ise iki ünlü arasında ünlü türemiştir.

Z.bu^era ‘kaş’ hariç tüm örneklerde Zazacada ön ses ünlü türemesi oluşmuştur. Zazacada iki sözcükte uzun ünlü ā-, diğer örneklerde ise kısa ünlü a- oluşmuştur. Zazacada ön ses olarak ünlü türemesi olan sözcüklerde Farsçada iki ünsüz arasında ünlü türemiştir.

3.6.2. Söz içinde ünlü türemesi

Tablo 23: Söz İçinde Ünlü Türemesi

Zazaca	Farsça	Türkçe	OF	P	Av.	EF
berā	barādar	برادر	erkek	brātar	brādar	brātar
		kardeş				
bernāyış	borīdan	بریدن	kesmek	britan	brin	brāy

ernāyeš	xarīdan	خریدن	satın almak	xrīdan	xrīdan		
gera	gereh	گره	düğüm	grih			
geroteš	gereftan	گرفتن	almak	griftan	griftan	grab	grab
gerūn	gerībān	گریبان	yaka	griwban			
šeketeš	šekastan	شکستن	kırmak	škastan	iskand	skand	
terš	torš	ترش	ekşi	trufš	trifš		

Söz başı gr- olan sözcüklerde hem Farsçada hem de Zazacada iki ünsüz arasında /e/ ünlüsü türemiştir.

Söz başındaki ünlü türemesi başlığı altındaki sözcüklerde, Farsçada ön ses olarak ünlü türemesi olmayan sözcüklerde iç sese olarak ünsüz türemesi oluşmuştur; F. setāre ‘yıldız’ ve F.sotun ‘direk’ vb.

3.7.Söz Sonundaki Ses Değişimleri

3.7.1. Söz sonundaki /d/ sesinin değişimi

Tablo 24: Söz Sonunda /d/ değişimi

Zazaca	Farsça	Türkçe	OF	P	Av.	EF
du ^e	dūd	دود	duman	dud	dud	
har	xard	خرد	toprak			
kawa	kabud	کبود	mavi			
kone	kond	کند	sivri olmayan			
mu ^e re	amrūd	امرود	armut	urmôd		
mūnūn	mānand	مانند	benzer, gibi			
nawāy	navad	نود	doksan			
sa	sad	سد	yüz	sad	sad	

			sayısı				
sar	sāl	سال	yıl	sāl	sār	sarəd	θarad
sepi ^e	safīd	سفید	beyaz	spēd	ispēd	spaēta	
sūn	sūgand	سوگند	yemin	sokand	sogand		
tu ⁱ	tūd	توت-تود	dut				
ū	va	و	ve	u~ud	ud	uta	uta
vā	bād	باد	rüzgar	wād	wād	vāta	
xu ^e	xūd	خود	kendi	xvat	wxad	hva~xva	huva
zūmā	dāmād	داماد	damat	dāmād	zāmād	zāmātar	
gerāyeš (gēr)	gaštan (gard)	گشتن	dolaşmak	gardidan			
rua	rūd	رود	nehir	rôd	rôd	θroatah	rautah
šā	şād	شاد	mutlu	şad~şat	şad	şāti	şiyati

Çok sayıda sözcükte Farsçada söz sonunda /d/ sesi varken Zazacada bu ses düşmüştür. Farsçada son ses –d’si bazı sözcüklerde eski dillerde de mevcuttur. Diğerlerinde se ses değişimi ile söz sonu /d/ sesi olmuştur.

3.7.2. Söz sonundaki /b/ ve /p/ değişimi

Tablo 25: Söz Sonunda /b/, /p/ Değişimi

Zazaca	Farsça	Türkçe	Orta Farsça	Partça	Avestaca	Eski Farsça
şow~šo	şab	شب	gece	şab	şab	xšap
āw~ok	āb	آب	su	āb	āb	āp
čewā	čôp	چوب	değnek, ahşap	čôp		
sāy	sib	سیب	elma	sēb		
tow~to	tab	تب	ateş	tab	tabag	tafnu

le	lab	لب	dudak	lab~lap	lab		
geroteš	gereftan	گرفتَن	almak	griftan	griftan	grab	grab
ārdeš	āvardan	آوردَن	getirmek	āvurtan	āwar	ābar	abar
howr	abr	ابر	bulut	awr		awra	
rebēs	rīvās	ريواس	ışkın	rēpās			rāba

Söz sonundaki –p sesleri Farsçada /b/ sesine dönüşmüş Zazacada ise /w/ sesine dönüşmüştür. Ayrıca Farsçada söz sonu /b/ sesi olan sözcüklerde bu ses düşmüştür.

3.7.3. Söz sonundaki γ değişimi

Tablo 26: Söz Sonunda /γ/ Değişimi

Zazaca	Farsça		Türkçe	Orta Farsça	Partça	Avestaca	Eski Farsça
qalā	kalay	کلاغ	karga				
čele	čeray	چراغ	lamba	čiray	čiray		
du ^a	duγ	دوغ	ayran		du		

Farsçada söz sonu -γ olan sözcüklerde bu ses Zazacada düşmüştür. Zazacada *qalā* ‘karga’ sözcüğünde ünsüz uzaması, *du^a* ‘ayran’ sözcüğünde ise diftonlaşma oluşmuştur.

3.7.4. Söz sonundaki /h/ sesinin değişimi

Tablo 27: Söz Sonunda /h/ Değişimi

Zazaca	Farsça		Türkçe	OF	P	Av.	EF
bē	beh	به	ayva	beh			
dô~dow	dah~dīh	ده~دیه	köy	deh	izdeh	dahyu	dahyu
ga	gāh~gah	گاه~گه	bazen	gah			

gera	girah	گره~گیره	düğüm	grih			
gī	goh	گه	dışkı	guh		gūθa	
gu ^e na	gonāh	گناه	gūnah	winah	winah		
kale	kolāh	کلاه	kūlah	kulāf			
ku ^a	kūh	کوه	dağ	kôf	kôf	kaofa	kaufa
no	noh	نه	dokuz	noh		nava	
šā, pādšā	šah, pādišāh	شاه، پادشاه	padišah				

Farsçada söz sonu –h olan sözcüklerde Zazacada bu ses düşmüştür ve söz sonu ünlü hale gelmiştir. Orta Farsçada bu sözcüklerin söz sonu –h ‘dir. kale ‘kūlah’ ve kua ‘dağ’ sözcüklerinin Orta Farsçada söz sonları ise /f/ sesidir. Bu iki sözcükte Farsçada söz sonu /h/ sesi oluyor.

Zazacada söz sonunda /h/ sesi *āllā* ‘Allah’, *wellāy* ‘vallahi’ gibi alıntı sözcüklerde de düşmüştür.

3.7.5. Söz sonundaki /k/ sesinin değişimi

Tablo 28: Söz Sonunda /k/ Değişimi

Zazaca	Farsça		Türkçe	Orta Farsça	Partça	Avestaca	Eski Farsça
bāri	bārīk	باریک	ince	bārīk			
tāri	tārīk	تاریک	karanlık	tārik	tārik	taθrya	
zānu	zānū	زانو	diz	zānuk dānūk	zānug	zhnum	
nazdi	nazdīk	نزدیک	yakın	nazdīk			
yô~yow	yak	یک	bir	ēv~yak	ēv	aēva	aiva

Orta Farsça ve Farsçada söz sonu –k olan sözcüklerde Zazacada /k/ sesi düşmüştür. yô~yow ‘bir’ sözcüğünde ise bir varyasyonda /w/ sesine dönüşmüştür.

3.7.6. Söz sonundaki /x/ sesinin değişimi

Tablo 29: Söz Sonunda /x/ Değişimi

Zazaca	Farsça		Türkçe	OF	P	Av.	EF
su ^e r	sorx	سرخ	kırmızı	suxr	suxrag	suxra	
mala	malax	ملخ	çekirge			maðaxa	
tāl	talx	تلخ	acı	taxl	taxl		
sateš (sanj)	sanjīdan (sanj)	سنجیدن	tartmak	saxtan	saxt	θanc	
potiš (poj)	poxtan (paz)	پختن	pişirmek	puxtan	paĵag	pak	
mu ^e snayeš mu ^e sāyeš (mu ^e s)	āmūxtan (āmuz)	آموختن	öğretmek / öğrenmek	āmōxtan	amōxstan		
senāsnāyeš (senas)	šenāxtan (šenās)	شناختن	tanımak	šnaxtan	išnās	xšna	xšna
āves-teš (āfina)	āvixtan (āvīz)	آویختن	asmak	āvēx			avex

Farsçada son ses –x olan sözcüklerin Zazaca karşılıklarında /x/ sesi düşmüştür. *Z.tāl* ‘acı’ sözcüğünde telafi uzaması meydana gelmiş, *Z.suer* ‘kırmızı’ sözcüğünde diftonlaşma, diğer iki sözcükte ise /x/ sesi düşmüştür.

Z.sateš ‘tartmak’ ve *Z.poteš* ‘pişirmek’ fiillerinin geçmiş zaman köklerinde /x/ sesi düşmüştür.

Z.mu^esāyeš ‘öğrenmek’, *Z.senāsnāyeš* ‘tanımak’ ve *Z.āvesteš* ‘asmak’ fiillerinde ise Orta Farsça ve Farsçada bulunan /x/ sesi Zazacada /s/ sesine dönüşmüştür.

3.7.7. Söz sonundaki /v/ sesinin değişimi

Tablo 30: Söz Sonunda /v/ Değişimi

Zazaca	Farsça	Türkçe	OF	P	Av.	EF
gā	gāv	گار	inek	gaw	gaw	gav
velā	velāv	ولاو	dağıtmak, dağılmak			
ǰô	ǰav	جو	arpa	ǰaw	yava	

Söz sonundaki /v/ sesleri Zazacada düşmüş Farsçada ise korunmuştur. Zazacada gā ‘inek’ ve velā ‘dağılmak, dağıtmak’ sözcüklerinde telafi uzaması meydana gelmiştir. ǰô ‘arpa’ sözcüğünde ünlü yuvarlaklaşmış ve uzamıştır.

3.8.Söz İçindeki Ses Değişimleri

3.8.1. Söz içindeki /g/ sesinin düşmesi

Tablo 31: Söz İçinde /g/ Değişimi

Zazaca	Farsça	Türkçe	Orta Farsça	Partça	Avestaca	Eski Farsça
tu ^a rg	tagarg	تگرگ	dolu (yağış)	tagarg		
umayeš	āmadan	آمدن	gelmek	āmadan	āyaδan	gam~āgam
sūnd	sūgand	سوگند	yemin	sokand	sogand	

Bu üç örnekte söz içindeki /g/ sesi Zazacada düşmüştür. Farsçada ise tagarg ‘dolu (yağış)’ ve sūgand ‘yemin’ sözcüklerinde bu ses korunmuş, āmadan ‘gelmek’ fiilinde düşmüştür.

3.8.2. Söz içindeki /b/ sesinin değişimi

Tablo 32: Söz İçinde /b/ Değişimi

Zazaca	Farsça	Türkçe	Orta Farsça	Partça	Av.	Eski Farsça

to ^o rzan	tabar~ tabarzīn	تبر~زین	balta	tabar			
zūn	zabān	زبان	dil	uzvān	izban	hizū	hizan
gu ^a r	gūr	گور	mezar	gabr			
nīšteš	neveštan	نوشتن	yazmak	nibištan	nibēs		nipaiθ
gerūn	gerībān	گریبان	yaka	griwban			
ārdeš	āvardan	آوردن	getirmek	āvurtan	āwar	ābar	abar
howr	abr	ابر	bulut	awr		awra	
rebēs	rīvās	ریواس	ışkın	rēpās			rāba

Farsçada *tabar~tabarzīn* ‘balta’ sözcüğünde Orta Farsçadaki iç ses –b- korunmuş Zazacada bu ses düşerek o^e diftongu oluşmuştur.

F.gūr ‘mezar’ sözcüğünde Orta Farsçadaki iç ses –b- Farsçada düşmüş ve ünlü uzamıştır. Aynı şekilde Zazacada da –b- düşmüş ve u^a diftongu oluşmuştur.

F.neveštan ‘yazmak’ sözcüğünde –b- sesi Farsçada –v- sesine dönüşmüştür. Zazacada ise uzun ünlü oluşmuştur.

Z.zūn ‘dil’ sözcüğünde, Zazacada –b- sesi düşmüş ve uzun ünlü oluşmuştur.

Z.gerūn ‘yaka’ kelimesi Farsçada nde

3.8.3. Söz içindeki /h/ sesinin değişimi

Tablo 33: Söz İçinde /h/ Değişimi

Zazaca	Farsça	Türkçe	Orta Farsça	Partça	Av.	EF.

č ^e ar	čahār	چهار	dört	čahār	čafar		
ni ^u n~ niyūn	nihān	نهان	gizli	nihān		niđatay	
memun	mehmān	مهمان	misafir				
pīran	pīrāhan	پیراهن	atlet, entari, gömlek				
tenā	tanhā	تنها	yalnık, tek	tanīhā			
way	xāhar	خواهر	kızkardeş	xwahar xwah	wxār	xwanhar	

Farsçada söz içinde bulunan /h/ sesi bu beş örnekte Zazacada düşmüştür. Bu ses değişimi sonucu olarak Z.č^ear ‘dört’ ve Z.ni^un ‘gizli’ kelimelerinde diftong vardır. Z.ni^un ‘gizli’ sözcüğünün Zazacada diğer bir varyasyonu da *niyūn*’dur.

3.8.4. Söz içindeki /d/, /δ/, /t/ seslerinin değişimi

Tablo 34: Söz içinde /d/, /δ/, /t/ Değişimi

Zazaca	Farsça		Türkçe	OF	P	Av.	EF
pāy	pāy	پای	ayak	pad	pad	pada	pāda
māy	mādar	مادر	anne	mād~mādar	mādar	mātar	
pāyız	pāyız	پاییز	sonbahar	pādēz	pādēz		
mayk	māde	ماده	dişi	mādag	mātag		
piyūnz	pīyāz	پیاز	soğan	padāc			piyāčā
bo ^e y	būy	بوی	koku	bôd	bôy	baođi	
kūm ~kūme	kudām	کدام	hangi	kadām	kudām	katāma	
pī	peder	پدر	baba	pidar	pidar	pitar	pitar
kē	kay	کی	ne zaman	kay	kað	kadā	
vūm	bādām	بادام	badem	wādām			

māsāyeš	āmasīdan	آماسیدن	şışmek	admas	aδmās		
vi^arteš (vi ^a r)	goḍaştan (goḍar)	گذشتن	geçmek	widār	widār	uitar	uitar
miyūn	meyān	میان	orta	mayān	maḍyan	maiḍya	
pedā	paydā	پیدا	bulmak	paydāg	paydāg		
ǰīyā~ǰī ^a		جدا					

Söz içindeki /d/, /δ/, /t/ sesleri Zazacada düşmüştür.

Z.*pāy* ‘ayak’, Z.*māy*, Z.*pāyiz* ‘sonbahar’, Z.*mayk* ‘dişil’, Z.*piyūnz* ‘soğan’ ve Z.*bo^ey* ‘koku’ gibi sözcüklerde bu sesler Zazacada yarı ünlü /y/ sesine dönüşmüştür. Buna benzer olarak; F.*pāy* ‘ayak’, F.*pāyīz* ‘sonbahar’, F.*pīyāz* ‘soğan’, F. *būy* ‘koku’ ve F.*kay* ‘ne zaman’ sözcüklerinde bu sesler Farsçada da /y/ sesine dönüşmüştür.

Z.*kūm~kūme* ‘kim, hangi’, Z.*pī* ‘baba’, Z.*kē* ‘ne zaman’ ve Z.*vūm* ‘badem’ sözcüklerinde Zazacada /d/ ve /δ/ sesleri düşmüş ve telafi uzaması meydana gelerek sözcüklerdeki ünlü sesler uzun ünlüye dönüşmüştür.

F.*āmasīdan* ‘şışmek’ sözcüğünde, Farsçada /d/ sesi yok olmuş, Zazacada ise söz başında hece düşmesi meydana gelmiştir.

Z.*vi^arteš* ‘geçmek’ fiilinde Zazacada söz içindeki /d/ düşmüş ve ie diftongu oluşmuştur. Farsçada bu fiilde söz içindeki /d/, /δ/ ‘ye dönüşmüş ve söz başındaki /w/ sesi /g/ sesine dönüşmüştür. Zazacada söz başındaki /w/ sesi /v/ sesine dönüşmüştür.

F.*meyān* ‘orta’ sözcünde hem Zazacada hem de Farsçada orta ses – δ-, yarı ünlü /y/ sesine dönüşmüştür.

Fakat Z.ādır ‘ateş’ sözcüğünde ise bu ses değişimi olayı meydana gelmemiştir. Avestada ātarš ve Orta Farsçada ādur olarak geçen bu sözcükte, Zazacada orta ses –d- varlığını sürdürmüştür.

3.8.5. Söz içindeki /y/ sesinin değişmesi

Tablo 35: Söz İçinde /y/ Değişimi

Zazaca	Farsça		Türkçe	Orta Farsça	Partça	Av.	EF.
hāk	xāg~xāye	خاگ~ خایه	yumurta	xāyak			
pedā	paydā	پیدا	bulmak	paydāg	paydāg		
pemāweteš	paymūdan	پیمودن	ölçmek	paymūdan		may	ma

Tablodaki üç örnekte söz içi –y- sesi Zazacada düşmüştür. Farsçada ise /y/ sesi varlığını korumuştur. F.xāg~xāye ‘yumurta’ sözcüğünün xāg varyasyonunda Farsçada da söz içi –y- sesi düşmüştür.

3.8.6. Söz içindeki /z/ sesinin değişmesi

F.-z-=Z.-j-

Tablo 36: Söz İçinde /z/ Değişimi

Zazaca	Farsça		Türkçe	OF	P	Av.	EF
arjūn	arzān	ارزان	ucuz	arzān	arzān	arəg	arjana
parjan	parčīn	پرچین	çit	parzīn			
r ^u aĵa	rūza	روزه	oruç	rôžag	rôžag		
nemāj	namāz	نماز	namaz	namāz	namāž	nəmah	
r ^u aĵ	rūz	روز	gün	rôč~rôz	rôž	raočah	raucah

Farsçada söz içindeki /z/ sesi Zazacada /j/ sesine dönüşmüştür. Z.nemāj ‘namaz’ ve ruaĵ ‘gün’ örneklerinde bu durum söz sonu için de gerçekleşmiş ve bu

sözcüklerde söz sonunda bulunan /z/ seslerine karşılık Zazacada /j/ sesi bulunmaktadır.

3.9.Söz Başındaki Ses Değişimleri

3.9.1. Söz başındaki /xš/ sesinin değişmesi

Tablo 37: Söz başında /xš/ Değişimi

Z.	F.	T.	OF.	P.	Av.	EF.
šēšt	šast	شصت	altmış	šast	šašt	xšvašti
šaš	šaš	شش	altı	šaš	šoh	xšvaš
senāsnāyeš	šenāxtan	شناختن	tanımak	šnaxtan	išnās	xšna
ašnāwıtiş	ašnoftan	اشنفتن	işitmek	āşnudan		xšnūta
šow~šo	šab	شب	gece	šab	šab	xšap
šūm	šām	شام	akşam yemeği	šām		xšafnya

Söz başındaki /xš/ sesi Farsçada /š/ sesine dönüşmüştür. Bu ön ses Zazacada da /š/ sesine dönüşmüştür. Sadece senāsnāyeš ‘tanımak’ fiilinde Zazacada /s/ sesine dönüşmüştür.

3.9.2. Söz başındaki /xv/ sesinin değişmesi

Tablo 38: Söz başında /xv/ Değişimi

Z.	F.	T.	OF.	P.	Av.	EF.
wērdış (wa)	xordan (xor)	خوردن	yemek	xvartan	wxar	xvar
wāştış (wāz)	xāstan (xāh)	خواستن	istemek	xwastan		
wendiş (wu)	xāndan (xān)	خواندن	okumak	xvandan	xundan	
weš	xūš~vaš	خوش	mutlu, iyi	xwaš	wxaš	
werde	xorde	خرده	küçük,	xwurd		

			ufak				
wal	xol	خل	kül, toz, toprak				
wāy	xāher	خواهر	kız kardeş	xwahar xwah	wxār	xwanhar	
xue	xud	خود	kendi	xvat	wxad	hva~xva	huva
wešk	xošk	خشک	kuru	hušk	hušk	uška	huška
wanek	xonak	خنک	ılık, serin	hunak			

Söz başındaki /xw/ sesi Farsçada x- olarak Zazacada da w- olarak gelişmiştir. Tablodaki tüm sözcükler bu gelişimin örneklerindendir. Z.wāy ‘kızkardeş’ sözcüğünde başka ses değişimleri de olduğundan söz sonu farklılaşmıştır. Bu sözcükteki ses değişimleri ilk bölümde açıklanmıştır.

Z.xu^e ‘kendi’ sözcüğünde ise Farsçada bu değişim gerçekleşmiş yani söz başı x- olarak gelişmiş fakat Zazacada diğer örneklerin tersine söz başı Farsçada olduğu gibi x- olarak gelişmiştir.

xw- baş sesisinin kökeni olarak Eski İrandaki hy- sesinin tarihsel değişimini inceleyen İsfendyar Tahiri bu sesin altı değişik şekilde devam ettiğini ifade eder: Bunlar söz başı xw-, xw~x-, x-, h-, w- ve f- sesleridir.

Buna göre söz başı Kürtçe xw-, Aştiyani xw- ve x-, Farsça x-, Lori h-, Zazaca w- ve Hori f- şeklinde gelişmiştir.¹¹⁷⁷

3.9.3. Söz başındaki /x/ sesinin değişmesi

Tablo 39: Söz Başında /x/ Değişimi

Z.	F.	T.	OF.	P.	Av.	EF.
hī	xīs	خیس	ıslak, nemli		haēk	
hāk	xāg~x	خاگ~خایه	yumurta	xāyak		

¹¹⁷⁷ İsfendyar Tahiri, ‘Eski İran hy- Sesinin İrani Dillerdeki Değişimi’ **Zebanşenaht**, yıl 1, sayı 2, Sonbahar-Kış, 1389, s.84

	āye						
har	xard	خرد	toprak				
haš	xars	خرس	ay1	xirs		arša	
har	xar	خر	eşek	xar	xar		
ine~hine	xānī	خانی	çeşme, kuyu		xānig		

Orta Farsçadaki söz başı *x-* sesi Farsçada korunmuş, Zazacada ise *h-* sesine dönüşmüştür.

F.*xānī* ‘çeşme’ sözcüğünün Zazacadaki iki varyasyonundan biri olan *ine* de söz başı *x-* sesi düşmüş, diğer varyasyonda ise söz başı *h-* sesine dönüşmüştür.

3.9.4. Söz başındaki /v/, /w/ seslerinin değişmesi

Tablo 40: Söz başında /v/, /w/ Değişimi

Z.		F.	T.	OF.	P.	Av.	EF.
diyeş (ven)	dīdan (bīn)	دیدن بین	görmek	didan	dīdan (vēn)	dāy	di
vā	bād	باد	rüzgar	wād	wād	vāta	
valg	barg	برگ	yaprak	walg	wargar	varəka	
vāl'ar	bīd	بید	söğüt			vaētay	
vang	bāng	بانگ	ses, gürültü	vāng		?????	
var	bar	بر	kenar, ön ,karşı			vara	
vāra	barra	بره	kuzu	warrag	warrag		
vārāyeş	bārīdan	باریدن	yağmak	wār-	wār-	var-	
vārūn	bārān	باران	yağmur	vārān	wārān	var	
vew	bayūg	بیوگ	gelin	wayog		vaðu	
vi ^a	bīve	بیوه	dul	wēvag		wiðavā	

vīr	vīr~bīr	ویر~بیر	hafıza, bellek	vir		vīra	
vist	bist	بست	yirmi	vist	wist	vīsaiti	
vor	barf	برف	kar	vafra	wafr	vafra	
vūm	bādām	بادام	badem	wādām			
wesār	bahār	بهار	bahar	vahār		vanhar	wahāra
vera	bīr	بیر	yıldırım	wir			
vāteš			söylemek				

Söz başındaki /v/ sesi Orta İrani dillerde ve Zazacada korunmuştur. Farsçada ise çoğunlukla /b/ sesine dönüşmüştür. F.vīr~bīr ‘hafıza’ örneğinde ise aynı sözcükte Farsçada söz başı v- sesinin hem korunduğu hem de /b/ sesine dönüştüğü varyasyonları da görebiliriz.

Tablo 41: Söz abşında v>g Değişimi

Z.	F.	T.	OF.	P.	Av.	EF.
viarteš	gođaštan	dolaşmak	widār	widār	vitār	vitār
vel	gol	çiçek	gul	wār	varəda	
vešūn	gošne	aç	gušnag			
varg	gorg	kurt	gurg	gurg	vəhrka	varka

Söz başı /v/ sesi Farsçada ayrıca /g/ sesine dönüşmüştür. F.gorg ‘kurt’, F.gošne ‘aç’ ve F.gol ‘çiçek’ sözcüklerinde bu durum görülmektedir.

Zülfü Selcan söz başındaki u- sesinin değişimi örneklerinde Z.vāš ‘ot’ kelimesini de verir ve Farsça karşılığını *giyāh* olarak alır. Bu sözcüğü söz başında u- Zazacada /v/ sesine dönüşürken Farsçada /g/ sesine dönüşen örnekler içerisinde alır.¹¹⁷⁸ Oysa Farsçada da vāš ‘ot’ anlamında kullanılmaktadır. Bu örnekte Zazaca ve Farsça benzer özellik göstererek eski şekli korumuşlardır.

¹¹⁷⁸ Zülfü Selcan, “Zaza Dili’nin Tarihi Gelişimi”, *I. Uluslararası Zaza Dili Sempozyumu*, Bingöl, Bingöl Üniversitesi Yay., 2012, s.

Z.	F.	T.	OF.	P.	Av.	EF.
bas	bas	بس	yeterli	was	was	vasiy
ben	bon	بن	dip, kök	van	wan	wan

Yukarıdaki iki örnekte ise hem Zazaca hem de Farsçada söz başı w- sesi b- sesinde dönüşmüştür.

3.9.5. Söz başındaki /z/ sesinin değişmesi

Tablo 42: Söz başında /z/ Değişimi

Z.	F.	T.	OF.	P.	Av.	EF.
jenī	zan	زن	kadın	jan~zan	žan	jani
jang	zang	زنگ	pas		žang	
j ^l ar	zīr	زیر	aşağı		aḍar	hačadar

Söz içinde olduğu gibi söz başında da Farsçadaki /z/ sesine karşılık Zazacada /j/ sesi gelişmiştir. Z.nemāj ‘namaz’ örneğinde söz sonunda da bu durum görüldüğü için pozisyonlarda Farsçada /z/ sesine karşılık Zazacada /j/ sesi gelişmiştir denilebilir.

Ayrıca Avestada söz başı /z/ sesi Zazacada korunmuş, Farsçada /d/ sesine dönüşmüştür.

Z.	F.	T.	OF.	P.	Av.	EF.
zūmā	dāmād	داماد	damat	dāmād	zāmād	zāmātar
zūnāyēš (zū)	dānēstan (dān)	دانستن	bilmek	dānistan	zān	zan

SONUÇ

İranî diller grubundan iki dil olan Farsça ve Zazacanın konuşulduğu bölgelerin birbirleri ile coğrafi sınırları bulunmamaktadır. Dolayısıyla Farsça ve Zazaca arasında doğrudan dil alışverişinden bahsetmek mümkün değildir. İki dil arasındaki ortak kullanımlar ve benzerlikler aynı dil ailesine mensup olmanın doğal sonucudur. Bu çalışmada yapılan karşılaştırma sonucunda iki dil arasında hem ortak hem de farklı ses gelişmeleri tespit edilmiştir.

Söz başı xš- hem Farsçada hem de Zazacada š- sesine dönüşmüştür;

Z.šēšt, F.šast<Av.xšvašti ‘altmış’

Söz başı xw- sesi Farsçada x- sesine Zazacada ise w- sesine dönüşmüştür;

Z.wāštīš<OF.xwastan, F.xāstan<OF.xwastan.

Söz başı x- sesi Farsçada korunmuş, Zazacada h- sesine dönüşmüştür.

Z.har, F.xar<OF.xar ‘eşek’

Söz başı w- ve v- sesleri Farsçada b- ve g- sesine, Zazacada söz başı v- sesi korunmuştur.

Z.valg, F.barg<OF.valgar<A.varəka ‘yaprak’

Z.varg, F.gorg<OF.grg..P.gurg<Av.vəhrka..EF.varka ‘kurt’

Söz başı z- sesi Farsçada korunmuş, Zazacada d- sesine dönüşmüştür.

Z.zūnāyēš<P.zān<Av.zan ‘bilmek’

F.dānestan<OF.dānistan<zan ‘bilmek’

Eski İran dillerindeki /r/ sesinin /l/ sesine dönüşümünde Farsça ve Zazaca benzerlik göstermez. Her iki dilde /r/ > /l/ dönüşümü gösteren sözcükler olduğu gibi bir dilde değişip diğer dilde değişmeyen sözcükler de tespit edilmiştir.

Z.nāleyeš, F.nālīdan<OF.nāl, P.nār ‘inlemek’

Z.sar, F.sāl<OF.sāl, P. sār<Av.sarəd, EF.θarad ‘yıl’

Z.čele, F.čeray<OF.čiray, P.čiray ‘lamba’

Farsçada söz sonundaki -d, -b, -γ, -h, -k, x ve -v son sesler korunurken, Zazacada bu sesler düşmüştür:

Zazacada oldukça fazla sayıda diftong tespit edilmiştir. Özellikle ses düşmeleri sonucu diftonglaşma meydana gelmiştir. Farsçada bu şekilde bir ses gelişimi oluşmamıştır. Zazacadaki seslerin diftonglaşması Türkçeden alıntılanan sözcüklerde de kendisini göstermektedir. Örneğin *göl* sözcüğü Türkçeden Zazacaya *gu^l* şeklinde geçmiştir. Zazacada /ö/ sesi olmadığından ses karşılaması olarak *ua* diftongu gelişmiştir.

Çok sayıda olmasa da sözcüklerden bazıları Orta ve Eski İran dilleri ve Zazaca arasında ortak fakat Farsçada kullanılmamaktadır.

Z.āšm< OF.āyyiśm~āyiśm ‘ay’

Z.az<EF.adam ‘birinci tekil kişi zamiri’

Bazı sözcükler Farsça ve Zazacada ortak fakat günümüz Farsçasında artık kullanılmamakta, klasik Farsça metinlerde kullanılmıştır.

Z.astardeš, F.sotordan ‘temizlemek, silmek’

Bu durum gramer benzerliğinde de görülmektedir. Emir kipini olumsuz yapan *ma-ön* eki modern Farsçada kullanılmamakta, klasik Fars edebiyatında ise oldukça fazla kullanılmıştır.

Dil sınıflandırmasında Orta İran dillerinden Partçaya daha yakın ve onun devamı olduğu gibi

Zazaca ile Partça arasında benzerlik gösterip Orta Farsçada farklılık gösteren örnekler olduğu gibi bunun tersine Zazaca ile Orta Farsça arasında benzer olan ama Partçada aynı olmayan örnekler tespit edilmiştir.

Zazaca, Farsça ve Orta Farsçada /r/</l/ dönüşümü oluşmuş fakat Partçada olmamıştır.

Ortak sözcüklerden Arapça kaynaklı olanlar incelenmemiştir. Arapça İslam dininin yayılması ile müslüman tüm toplumların dillerinine nüfuz etmiştir. Zazaca ve Farsçayı da etkilemiş olan Arapçadan bu dillere çok sayıda sözcük girmiştir. Bu çalışmada bu sözcükler incelenmemiştir. Bu ayrı bir çalışma konusu olarak araştırılabilir.

Farsça ve Zazaca arasında emir kipi, fiili olumsuz yapma, istek kipi oluşturma ve sözcük türetici son ekler gibi bazı gramer benzerlikleri tespit edilmiştir.

Zazaca ile diğer İranî diller ve lehçeler arasındaki ilişki konusunda araştırmalar yapılmalıdır. Bunun yanı sıra Zazacaya Türkçenin etkisi ve Zazacadaki Arapça alıntı sözcüklerin geçiş dönemleri araştırılmalıdır.

KAYNAKÇA

- Ağârebî, Ebu'l Hasan **Goyeş-e Râcî Hencen**, Tahran, Ferhengistân-ı Zebân ve Edebiyât-ı Fârsî, 1383.
- Ahanov, Kaken: **Dil Biliminin Esasları**, çev.Murat Ceritoğlu, Ankara, TDK Yayınları, 2008.
- Aksan, Doğan: **Her Yönüyle Dil**, Ankara, TDK yayınları, 1995.
- Amuzgâr, Jale, Tafazzolî, **Zebân-e Pehlevî**, Tahran, Mu'ın, 1389.
- Ahmet:
- Aratemür, Yaşar: Arkaik Kaynaklardan Modern Kaynaklara Zazaca ve Zazalar, **I. Uluslararası Zaza Dili Sempozyumu**, Bingöl, Bingöl Üniversitesi Yay., 2012.
- Âsîf Fikret, Muhammed: **Lehce-ye Belh**, Tahran, İrfan, 1392.
- Aslanoğulları, Mehmet: **Lerch'in Zazaki Derlemelerinin Çevrim Yazımı ve Türlerine Göre Sözcüklerin Tahlili**, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Bingöl Üniversitesi Yaşayan Diller Enstitüsü, 2014.
- Aydar, Mehmet: **Zazaca-Türkçe Sözlük**, İstanbul, Doruk, 2003.
- Babolhânî, Selman Alîyârî: **Ketîbe-yi Dâryûş-u Bozorg Der Bîsotûn**, Tahran, Merkez, 1394.
- Bâğbîdî, Hasan Rızâî: **Râhnomâ-yi Zebân-e Pârtî**, Tahran, Kaknûs, 1394.
- Bâğbîdî, Hasan Rızâî: **Vâjenâme-yi Mevzui-yi Bâstâni-yi İran**, Tahran, Ferhengistân-ı Zebân ve Edebiyât-ı Fârsî.
- Bartholomae, Christian: **Altiraniches Worterbuch**, Tahran, İntişarat-e Esatir, 2004.
- Behramî, İhsan: **Ferheng-e Vâjenâme-yi Avestâ**, Tahran, Belh, 1369.
- Boyce, Mary: **A Word-List Of manichean Middle Persian and Parthian**, Leiden, Acta Iranica, 1977.
- Brandenstein, Wilhelm, **Handbuch Des Altpersischen**, Weisbaden, Otto

Mayrhofer, Manfred:	Harrassowitz, 1964.
Cheung, Johnny:	Etymological Dictionary of the Iranian Verb , Leiden-Boston, Brill, 2007.
Destur Jamaspji, Hoshengji	An Old Zand-Pahlavi Glossary , Stuttgart, Carl Gruninger, 1867.
Dihhudā, Ali Ekber:	Loğatnāme-yi Dihhudā , Tahran, Tahran Üniversitesi Yayınları, 1377.
Durkin-Meistere, Desmond:	Dictionary of Manichaean Middle Persian and Parthian , Turnhout, Brepols, 2004.
Ebu'l Kâsımî, Muhsin:	Fe'lhâ-yı Fârsî-yi Deri , Tahran, Kaknüs, 1373.
Ebu'l Kâsımî, Muhsin:	Râhnomâ-yı Zebânhâ-yı Bâstâni-yi İran , Tahran, Samt, 1392.
Ebu'l Kâsımî, Muhsin:	Târîh-i Zebân-ı Fârsî , Tahran, Samt, 1393.
Enveri, Hasan:	Destûr-e Zebân Farsî , Tahran, Fâtemî, 1389.
Enveri, Hasan:	Farhang-e Rûz-e Sohen , Tahran, Sohen, 1383.
Enveri:	Dîvân , haz. Said Nefisi, Tahran, Sikke-Piruz, 1364.
Esedî Tûsî:	Gerşâsbnâme , haz. Habîb Yağmâyî, Tahran, Tehurî, 1354.
Esedî Tûsî:	Luğât-ı Furs , haz. Fethullâh Müctebâyî ve Ali Eşref Sadıkî, Tahran, 1365.
Ferruhî:	Dîvân-ı Hekim Ferruhî-yi Sistanî , Tahran, Meclis Matbası, 1311.
Ferruhveşi, Behrâm	Ferheng-e Zebân-e Pehlevî , Tahran, İntişarat-ı Dânişgâh-ı Tahran, 1390.
Firdevsî:	Şâhnâme , Tahran, Mu'în, 1388.
Fischer, Steven Roger:	Dilin Tarihi , çev. Muhtesim Güvenç, İstanbul, İş Bankası Yayınları.
Grûba Xebate ya Vateyî:	Kirmanca (Zazaca)-Türkçe Sözlük , İstanbul, Vate, 2009.
Hadank, Karl:	Mundarten Der Zaza , Berlin, Prusya Bilimler Akademisi, 1932.

- Hadank, Karl: **Mundarten Der Zaza (Giriş Kısmı; Zazalar ve Zaza Dili)**, çev.Erol Sever, Ankara, Zaza Kültürü Yayınları.
- Hâfız: **Dîvân-ı Hâfız**, haz. Ahmed Mücâhid, Tahran, Tahran Üniversitesi Yayınları, 1384.
- Hâkânî: **Dîvân-ı Hâkânî-yi Şîrvânî**, Tahran, Saadet, 1312.
- Hasandûst, Muhammed: **Ferheng-e Rişesenâhtî-ye Zebân-e Fârsi**, Tahran, Ferhengistân-ı Zebân ve Edebiyât-ı Fârsî, 1393.
- Hasandûst, Muhammed: **Ferheng-i Tatbîkî, Mevzu'î-yî Zebân ve Gûyeşhâ-yî Îrânî-yi Now**, Tahran, Ferhengistân-ı Zebân ve Edebyât- Fârsî.
- Hâsî, Ahmedî: **Mevlidê Kirdî**, haz. Roşan Lezgîn, İstanbul, Nûbihar, 2013.
- Henning, W: **“A List of Middle-Persian and Parthian Words”** Bulletin of the School of Oriental Studies, Cambridge University Press, 1937.
- Hicâzî-yi Kenârî, Hasan: **Vâjehâ-yi Mâzenderânî ve Rişehâ-yi Bâstânî-yi Ânhâ**, Bonyâd-ı Nişâbûr, Tahran, 1374.
- Horn, Paul: **Grundriss Der Neupersischen Etymologie**, Strassburg, Verlag Karl J. Trübner, 1893.
- Kent, Roland G: **Old Persian Grammar** Texts Lexicon, American Oriental Society, New Haven, 1950.
- Keskin, Mesut: **“Zaza Dili”, Bingöl Üniversitesi Yaşayan Diller Enstitüsü Dergisi**, Yıl:1, Cilt:1, Sayı:1, Ocak 2015.
- Keskin, Mesut: **“Zazacadaki Alfabe Sorununa Bir Bakış ve Çözüm Önerisi”, 1.Uluslararası Zaza Dili Sempozyumu**, Bingöl Üniversitesi Yayınları.
- Kezzâzî, Mir Celalettin: **Nâme-yi Bâstân**, Tahran, Semt, 1379.
- Lerch, Peter: **Forschungen über die Kurden und die Iranischen Nordchaldaer**, St Petersburg, Rusya Bilimler Akademisi, 1857.

- MacKenzie, D.N: **A Concise Pahlavi Dictionary**, Newyork, Oxford University Press, 1986.
- Mallory J. P., Adams, D. Q: **The Oxford Introduction to Proto-Indo-European and the Proto-Indo-European World**, New York, Oxford, 2006.
- Malmisanij: **Zazaca-Türkçe Sözlük**, İstanbul, Deng, 1992.
- Mansûrî, Yedullah: **Ferheng-e Zebân-e Rişesenâhtî-ye Ef'âl-e Fârsî-ye Mîyâne**, Tahran, Âvâ-ye Hâver, 1394.
- Mansûrî, Yedullah: **Ferheng-e Zebân-e Pehlevî**, Tahran, Merkez-e Çâp ve İntişârât-ı Dânişgâh-ı-Şehid Beheştî, 1394.
- Mayrhofer, Manfred: **Etymologisches Wörterbuch des Altindoarischen**, Heidelberg, Carl Winter Universitätsverlag, 1992.
- Mazra'atî, Muhammed: **Ferheng-i Bizovoy**, Tahran, Balh, 1394.
- Mevlânâ: **Külliyât-ı Şems-i Tebrîzî**, haz. Bedî'uzzemân Firuzânfer, Tahran, Sedâ-yı Mu'âsır.
- Mevlânâ: **Mesnevî-yi Ma'nevî**, haz.Reynold Alleyne Nicholson, Tahran, Emîr-i Kebîr, 1381.
- Mu'in, Muhammed: **Farhang-e Farsi-ye Yek Cildî**, Tahran, Serayeş, 1380.
- Nâsır-ı Husrev: **Dîvân-ı Nâsır-ı Husrev**, haz. Cihangir Mensur, Tahran,Nigâh, 1373.
- Nefîsî, Ali Ekber: **Farhang-e Nefisi**, Tahran, Hayyâm, 1355.
- Nizâmî-yi Gencevî: **Heft Peyker**, Tahran, Kaknüs, 1388.
- Nizâmî-yi Gencevî: **Husrev u Şîrîn**, Tahran, Kaknüs, 1388.
- Nizâmî-yi Gencevî: **İskendernâme**, Tahran, Kaknüs, 1388.
- Nizâmî-yi Gencevî: **Leylî-yo Mecnûn**, Tahran, Kaknüs, 1388.
- Nyberg, Henrik Samuel: **A Manual of Pahlavi**, Tahran, Asatir, 2003.
- Oranskij, Iosif Mikhailovich: **Les Langues İraniennes**, çev. Ali Eşref Sadıkî, Tahran, Sohen, 1386.
- Reichelt, Hans: **Avesta Reader Texts, Notes, Glossary and Index**,

- Rûdekî-yi Semerkandi: Strassburg, Verlag Von Karl J. Trubner, 1911.
- Ruhlen, Merrit: **Divan**, Haz. Said Nefisi, Tahran, Nigâh, 1385.
- Sa'dî: **Dilin Kökeni**, çev. İsmail Ulutaş, Ankara, Hece, 2006.
- Sa'dî: **Bûstân-ı Sa'dî**, Tahran, Kaknüs, 1388.
- Sa'dî: **Gazeliyât**, Tahran, Kaknüs, 1389.
- Sa'dî: **Gülistan-ı Sa'dî**, haz. Muhammed Ali Ferruğî, Tahran, Kaknüs, 1388.
- Sa'dî: **Kesâyîd-i Sa'dî**, haz..Muhammed Ali Ferruğî, Tahran, Kaknüs, 1389.
- Sârlâk, Rıza: **Vâjenâme-yi Guyeş-e Bâhtiyârî-yi Çehar Leng**, Tahran, Ferhengistân-ı Zebân ve Edebiyât-ı Fârsî, 1381.
- Schmitt, Rudiger: **The Bisitun Inscriptions of Darius the Great**, Londra, School of Oriental and African Studies, 1991.
- Schwartz, Martin: 'İranian *L, and Some Persian and Zaza Etymologies' **İran and Caucasus**, 2008. sayı.12.
- Selcan, Zülfü: "Zaza Dili'nin Tarihi Gelişimi", **I. Uluslararası Zaza Dili Sempozyumu**, Bingöl, Bingöl Üniversitesi Yay., 2012.
- Senâî: **Dîvân-ı Hekim Senâî-yi Gaznevi**, haz. Bedi'uzzamân Firuzânfer, Tahran, Nigâh, 1396.
- Senâî: **Mesnevihâ-ye Hekîm Senâî**, Tahran, Tahran Üniversitesi, 1348.
- Siyâkî, Muhammed Debîr: **Pişâhengân-e Şî'r-e Fârsî**, Tahran, İntişârât-ı 'ilmî ve Ferhengî, 1374.
- Sotude, Menuçehr: **Ferheng-e Gîlekî**, Reşt, Ferheng-e İlyâ, 1391.
- Sundermann, Werner: 'Partça' **Compedium Linguarum Iranicarum**, çev.Hasan Rızâî Bağbîdî, Tahran, Kaknüs, 1390.
- Şâmlû, Ahmed: **Terânehâ**, Tahran, Nigâh, 1384.

- Tafazzoli, Ahmed: **Tarih ve Edebiyat-e İran Piş Ez İslam**, Tahran, Sohen, 1378.
- Tahirî, İsfendyar: ‘Eski İran hü- Sesinin İrani Dillerdeki Değişimi’ **Zebanşenaht**, yıl 1, sayı 2, Sonbahar-Kış, 1389.
- Tebrizi, Muhammed **Burhan-ı Katı**, Ter. Asım Efendi, haz. Mürsel Huseyin b. Halef: Öztürk, Derya Örs, Ankara, TDK yayınları.
- Tebrîzî, Sâib: **Dîvân-ı Sâib Tebrîzî**, haz. Muhammed Kahremân, Şirket-i İntişârât-ı İlmi ve Ferhengî, Tahran, 1364.
- Toklu, Osman: **Dilbilime Giriş**, Ankara, Akçağ, 2013.
- Tolman, Herbert Cushing: **Ancient Persian Lexicon**, Nashville, Vanderbilt University, 1908.
- Turgut, Harun: **Zazaca-Türkçe Sözlük**, İstanbul, Tij, 2011.
- Unsurî: **Divân-ı Unsurî-yi Belhî**, haz. Muhammed Debîr Siyâkî, Tahran, Kitabhâne-yi Sistânî, 1363.
- Varol, Murat: “Zazaca Yazılan Eserlere Dair Bir Bibliyografya (1899-2014)”, Bingöl Üniversitesi **Yaşayan Diller Enstitüsü Dergisi**, Yıl:1, Cilt:1, Sayı:1, Ocak 2015.
- Windhufur, Gernot: “Yeni İran Dilleri”, **Compendium Linguarum Iranicarum**, çev. Hasan Rızayi Bağbidi, Tahran, Kaknüs, 1393.
- Yâheki, Muhammed Ca’fer **Ferheng-e Esâtir ve Dâstânvârehâ**, Tahran, Ferheng-e Mu’âsır, 1384.

ÖZGEÇMİŞ

1969 yılında Elazığ'ın Palu ilçesinde doğdum. İlk, orta ve lise eğitimini Elazığ'da tamamladım. 1997 yılında Fırat Üniversitesi'nde Lisans eğitimini bitirdim. 2008 yılında İstanbul Üniversitesi Fars Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı'nda Yüksek Lisans eğitime başladım. Prof. Dr. Mustafa Çiçekler'in danışmanlığında 'Abdalmecid Tebrizi Divanı (Metin-Tahlil)' adlı tez ile Yüksek Lisans çalışmasını 2011 yılında tamamladım. 2013 yılında İstanbul Üniversitesi Fars Dili ve Edebiyatı Anabilim dalında Doktora programına başladım. Yayınlanmış iki çeviri kitabım bulunmaktadır. İstanbul Üniversitesi Fars Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı'nda okutman olarak çalışmaktayım. Evli üç çocuk babasıyım.